

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ
(İNCELEME- METİN)

HANDAN BELLİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. KÂZİM YOLDAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MALATYA, 2010

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ

(İNCELEME- METİN)

HANDAN BELLİ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. KÂZİM YOLDAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MALATYA, 2010

KABUL VE ONAY

Handan BELLİ tarafından hazırlanan ‘‘Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Dîvânı İnceleme-Metin’’ başlıklı bu çalışma .../.../2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İsmet EMRE (Başkan)

Doç. Dr. Kâzım YOLDAŞ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TİKİCİ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2010

Handan BELLİ

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Kâzım YOLDAŞ'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Dîvânı İnceleme-Metin” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Handan BELLİ

ÖN SÖZ

Kendi döneminde adından söz ettiren, şiirleri beğeniyle okunan ve şair tezkirelerine giren nice şairimiz vardır ki günümüz edebiyat dünyası onları yeterince tanımamaktadır. İşte bundan dolayı bu çalışmamızın amacı, bahsedilen şairlerden sadece biri olan, döneminde edebiyat çevrelerince övülen XVIII. yüzyıl şairlerinden Sabrî (Seyyid Muhammed Emin)'yi tanıtmak ve Dîvânı'nın karşılaştırmalı metnini ortaya koymaktır. Çalışmamızda Sabrî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerini edebiyat dünyasına tanıtmaya çalıştık.

XVIII. yüzyıl şairlerinden olan Sabrî (Seyyid Muhammed Emin)(doğ.1768/öl.1814) Mora'da doğmuş yaşamının tamamını burada geçirmiştir. Sabrî dört yaşında geçirdiği çiçek hastalığı sebebiyle âmâ olmuştur. Gözlerinin görmemesi onun şiir yazmasına engel olmamış yazdığı şiirlerini bir divanda toplamayı başarmıştır. Bunun yanında kaynaklarda bu dönemde yazılmış *Tuhfe-i Sabrî An-lisan-ı Bulgarî* adlı manzum sözlüğün de Sabrî'ye ait olma ihtimali üzerinde durulur. Hayatı hakkındaki bu bilgilere Hanya'nın ünlü şairlerinden Nûrî Bey'in Girit şairlerini tanıttığı tezkiresi başta olmak üzere, *Tuhfe-i Nailî* ve *Son Asır Türk Şairleri* gibi önemli tezkirelerden ulaştık. *Girit Şairleri* adlı eserde Sabrî'nin biyografisi ve bir gazeli yer alır. Sabrî Efendi'nin Dîvânı'nı bulma arzusunda olan akrabası Eşref Bey, bu eserdeki bilgilerden yola çıkarak Dîvân'ın kısaltılmış bir nüshasına ulaşmıştır. Esad Efendi Kütüphanesinde bulunan bu yazma nüsha Bursa'da H.1299/M.1882 yılında eski harflerle basılmıştır. Biz de biri Millî Kütüphane Mikro Film Arşivinde A.618/3 nolu nüsha diğeri yukarıda belirtildiği gibi Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümünde 2652 numaralı nüsha olmak üzere toplam üç nüshadan yararlanarak şimdiye kadar yapılan bilimsel usullere uygun bir şekilde Dîvân'ın karşılaştırmalı metnini hazırlayarak Sabrî'nin şiirlerini edebiyat dünyasına kazandırmış olduk.

Bu çalışmamızda, Sabrî Dîvânı şekil ve muhteva açısından da incelenmiştir. Muhteva incelemesinde daha önce hazırlanmış ve otoritelerce kabul görmüş olan Harun Tolasa'nın *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası* adlı eserinde takip edilen inceleme yolundan biraz farklı olarak Dîvân'daki şiirler beş başlık altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu beş başlık oluşturulurken Nurullah Çetin'in *Şiir Çözümleme Yöntemi* adlı kitabından yola

çıkarak eski Türk edebiyatı alanında kullanılabilecek bir form oluşturulmuş ve Dîvân'daki şiirler bu başlıklar altında incelenmiştir.

Bu çalışmamız sadece bir divan şairinin eserlerini edebiyatımıza kazandırmak değil bunun yanında edebiyatımızın ulaştığı sınırları görmek bakımından da önemlidir. Sabrî Anadolu'dan özellikle de devletin hem siyasi hem kültürel merkezi olan İstanbul'dan uzakta Balkan topraklarında eski Türk edebiyatı geleneğini sürdürmüştür. Bu sebeple geleneğin farklı coğrafyalarda nasıl devam ettirildiğini göstermesi bakımından da çalışmamız eski Türk edebiyatına kaynaklık etmektedir.

Çalışmamızdaki eksiklerin ve hataların hoşgörüyü karşılanacağına, ortaya konulacak tenkitlerin bundan sonraki çalışmalarımız için yol gösterici olacağına inanıyoruz.

Bu çalışmamızda yardımlarını esirgemeyen hocalarıma ve ayrıca zamanını esirgemeyen, yönlendirmeleriyle bana çok büyük yardımları olan hocam Doç. Dr. Kâzım YOLDAŞ'a teşekkür ediyorum.

Handan BELLİ

MALATYA 2010

ÖZET

BELLİ, Handan. Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Dîvânı (İnceleme-Metin), Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2010

Bu çalışma XVIII. yüzyıl şairlerinden Sabrî (Seyyid Muhammed Emin)'nin hayatı, sanatı, Dîvânı'nın şekil ve muhteva incelemesi, transkriptli metninden meydana gelmiştir. Sabrî diğer şairler gibi edebiyatımızın geleneklerine bağlı kalmış, duygu, düşüncelerini bilinen kelime, mecaz ve mazmunlarla ifade etmiştir.

Sabrî Dîvânı üzerine yaptığımız bu çalışma şairin kullandığı kelimeler, üslubu ve edebî sanatları kullanışı doğrultusunda, şairi ve şairin yaşadığı dönemi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak; yaptığımız bu çalışmayla eski Türk edebiyatı şairlerinden olan Sabrî'nin edebî kişiliğini ve Dîvânı'nı edebiyat dünyasına kazandırmış olduk.

Anahtar Sözcükler: XVIII. yüzyıl, Sabrî (Seyyid Muhammed Emin), Dîvân, inceleme, karşılaştırmalı metin.

SUMMARY

BELLİ, Handan. Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Dîvânı (the Analysis- the Text), Master Thesis, Malatya, 2010

This study consists of the life of Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) -one of the XVIIIth century Turkish Literature writers- his arts, the transcript of his collected poems and analysis. Sabrî is like other poets, faithful to our literature's traditions. The poet expresses his emotions and thoughts with known words, metaphors and idoms.

The study about Sabrî's collected poems will help us to to understand the poet and his time of living. At this point; words, style and literary arts which he uses give us clues.

In conclusion, with this study, we have brought the literary personality and work of Sabrî who is one of the old Turkish Literature.

Key Words: XVIIIth century, Sabrî (Seyyid Muhammed Emin), collected poems, the analysis, the comparative text.

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ

(İNCELEME- METİN)

HANDAN BELLİ**İÇİNDEKİLER**

ÖN SÖZ	İ
ÖZET.....	İİİ
SUMMARY.....	İV
ÇİZELGELER DİZELGESİ.....	İX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
XVIII. YÜZYILIN SİYASİ VE EDEBÎ DURUMU	1
ŞAİRİN YAŞADIĞI COĞRAFYA	7

1.BÖLÜM**SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN)****HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ, ESERLER**

1.1. ABDURRAHMAN SÂMÎ PAŞA TARAFINDAN YAZILAN ŞAİRİN TERCÜME-İ HÂLİ.....	10
1.2. MATBU NÜSHAYI TAB ETTİREN MUHAMMED EŞREF BEY'İN TAKRİZİ... ..	11
1.3. HAYATI	14

1.4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	17
1.5. ESERLERİ.....	25
1.5.1. DÎVÂN	25
1.5.2. TUHFE-İ SABRÎ AN-LİSAN-I BULGARÎ.....	25

2. BÖLÜM

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ İNCELEME

2.1. SABRÎ DÎVÂNİ'NİN ŞEKİL İNCELEMESİ.....	27
2.1.1. NAZİM ŞEKİLLERİ.....	27
2.1.1.1. Kasideler.....	27
2.1.1.2. Kıt'alar.....	31
2.1.1.3. Tarihler.....	33
2.1.1.4. Mesnevîler.....	34
2.1.1.5. Terkib-i Bend.....	34
2.1.1.6. Şarkılar.....	34
2.1.1.7. Gazeller.....	35
2.1.1.8. Ruba'îler.....	36
2.1.1.9. Müfredât.....	36
2.1.2. VEZİN	36
2.1.3. KAFİYE VE REDİF	38
2.2. SABRÎ DÎVÂNİ'NİN MUHTEVA İNCELEMESİ.....	41
2.2.1. DUYGU.....	41
2.2.1.1. Olumlu Duygulanmaya Sebep Olan Eylemler.....	41
2.2.1.1.1. Aşk.....	41

2.2.1.1.2. Vuslat.....	43
2.2.1.2. Karamsar/ Kötümser Duygulanmaya Sebep Olan Eylemler.....	47
2.2.1.2.1. Talihten Şikâyet.....	47
2.2.1.2.2. Vefasızlık.....	48
2.2.1.2.3. Hasret, Hicran.....	50
2.2.1.2.4. Gam, Dert, Gussa.....	51
2.2.1.2.5. Hastalık.....	53
2.2.1.2.6. Gurbet.....	54
2.2.2. GÖRÜNTÜ.....	56
2.2.2.1. Nesnel Görüntü.....	56
2.2.2.1.1. Dış Dünya (Tabiat, Eşya, Hayvan).....	56
2.2.2.1.1.1. 1. Tabiat	56
2.2.2.1.1.2. Hayvanlar.....	61
2.2.2.1.1.3. Eşya.....	64
2.2.2.1.2. İnsanın Cismanî Yapısı.....	67
2.2.2.1.2.1. Sevgilideki Güzellik Unsurları.....	68
2.2.2.1.3. Sosyal Hayat.....	74
2.2.2.2. Öznel Görüntü (Hayali Görüntü).....	76
2.2.3. KONU	77
2.2.3.1. Din ve Tasavvuf.....	77
2.2.3.2. Kahramanlık	78
2.2.3.3. Aşk.....	79
2.2.3.3.1. Beşerî Aşk.....	80
2.2.3.3.2. İlahî Aşk	80
2.2.4. DÜŞÜNCE.....	82
2.2.4.1. Rindâne Şiir.....	82
2.2.4.2. Mistik Şiir.....	84
2.2.4.3. Hikemî Şiir.....	85
2.2.4.4. Sebki Hindî Şiiri.....	86
2.2.5. MANA	88

3. BÖLÜM

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNI

(KARŞILAŞTIRMALI METİN)

3.1. SABRÎ DÎVÂNI'NİN NÜSHALARI.....	93
3.2.KARŞILAŞTIRMALI METNİN TEŞKİLİNDE TAKİP EDİLEN YOL.....	96
3.3.DÎVÂN-I ŞABRÎ.....	98
KASİDELER.....	98
KIT'ALAR.....	164
TARİHLER.....	178
MESNEVÎLER.....	187
TERKİB-İ BEND.....	197
ŞARKILAR.....	203
GAZELLER.....	214
RUBA'İLER.....	285
MÜFREDLER.....	290
SONUÇ.....	299
KAYNAKÇA.....	303
DİZİN.....	307

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge 1.....	27
Çizelge 2.....	35
Çizelge 3.....	37
Çizelge 4.....	39

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
doğ.	: Doğum tarihi
E.	: Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) 2652’de kayıtlı nüshası.
G.	: Gazel
H.	: Hicrî
hzl.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret
K.	: Kaside
Kt.	: Kıta
M.	: Miladî
M.	: Sabrî Dîvânı’nın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T811.219 (Millî Kütüphane (Mikro Film)’de kayıtlı nüshası.
Mf.	: Müfredât
Ms.	: Mesnevî
öl.	:Ölüm tarihi
R.	: Ruba‘î
S.	: Sayı
Ş.	: Şarkı
T.	: Tarih manzumesi
Terkb.	:Terkib-i bend
TDK	: Türk Dil Kurumu
U.	: Umurbey Kütüphanesinde kayıtlı matbu nüshası.
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

XVIII. YÜZYILIN SİYASİ VE EDEBÎ DURUMU

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi gücü kısmen azalmış ve zor bir dönem başlamıştır. Büyük bir alanda yüzyıllarca hâkimiyet kuran Osmanlı Devleti 1699 Karlofça Antlaşması ile ilk kez toprak kaybetmiş ve gerileme dönemine girmiştir. XVIII. yüzyılda Batının Osmanlı üzerindeki etkisi giderek artmıştır. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde imzalanan Pasarofça Antlaşmasının ardından Damat İbrahim Paşa Batı ülkelerini daha iyi tanımak amacıyla Avrupa başkentlerine elçiler göndermiştir. Bu yüzyılda zevk ve eğlenceye aşırı düşkün olan padişah ve saray çevresi laleye duydukları aşırı ilgiden dolayı saray çevresinde çokça lale yetiştirmişlerdir. Bu dönemde lalelerin çok olmasından dolayı da 1718-1730 arasındaki yıllar Lale Devri diye adlandırılmıştır. Bu dönemde aşırı bir şekilde zevke ve eğlenceye yer verilmesi ve aşırı harcamalar halk arasında ayaklanmalara yol açmış ve 1718'de başlayan Lale Devri 1730'da Patrona Halil İsyanı'yla son bulmuştur.

Bu dönemde Sultan III. Ahmed hem siyasi hem de edebî yönü bakımından öne çıkan padişahlardanır. III. Ahmed 30 Aralık 1673 – 1 Temmuz 1736 yılları arasında yaşamış, babası Sultan IV. Mehmed annesi ise Giritli Emetullah Rabia Gülnuş Sultan'dır. Sultan II. Mustafa'nın öz kardeşi olan Sultan III. Ahmed, iyi bir tahsil ve terbiye görmüş, ünlü hocalardan dersler almıştır. Sultan III. Ahmed, ağabeyi Sultan II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi üzerine 22 Ağustos 1703 tarihinde 30 yaşında iken Edirne'de tahta geçmiştir (Aktepe,1989: 34). Sultan III. Ahmed bazı kaybedilen toprakları geri almıştır. 1699 Karlofça Antlaşması'yla Venedik Cumhuriyetine bırakılan Mora yarımadasını geri almak arzusunda olan III. Ahmed Sadrazam Ali Paşa'yı Mora yarımadası ile Akdeniz'deki bazı adaların alması için memur etmiştir. Sadrazam Ali Paşa kumandasındaki donanma 1714 yılında Mora yarımadasını Venediklilerden geri almış ve Girit'teki bazı kaleleri ele geçirmiştir (Aktepe, 1989: 36). Lale Devri boyunca padişahlık yapmış Sultan III. Ahmed aynı zamanda hattat ve şairdir. "Necib" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Ayrıca musiki ile de yakından ilgilenmiştir. (İpekten, 1987: 194). III. Ahmed'in sık sık şairleri toplaması ve bu toplantılarda şiirler okutması, eğlenceler düzenlemesi onun edebiyata ve musikiye verdiği önemi gösterir.

XVIII. yüzyıl bir taraftan yeniliklerin baş gösterdiği diğer taraftan ise eskilerin terk edilmeye çalışıldığı bir devir olmuştur. 18. yüzyılın İstanbul'u ve Lale Devri Ahmet Kabaklı tarafından şu şekilde tasvir edilmiştir. "XVIII. yüzyıl ıslahat ve inkılâp çabaları içinde geçmiştir. Lale Devri bir safa ve eğlence çağı olduğu kadar da İstanbul'un en parlak bir sanat doruğuna yükseldiği zamandır. Sınırlarına yığılmış felaketlerine aldırmayan İstanbul, Lale Devri'nde yangınlar ışığında donatılmış bir nur ülkesine benzemektedir." (2004: 714). Yenilik çabaları sadece siyasi ve askerî alanda değil edebiyat alanında da karşımıza çıkmıştır. Bu yenilikçi çabalar divan edebiyatın katı kurallarını yıkmaya başlamış, yenilikler beraberinde değişimi getirmiş bunun sonucu olarak XVIII. yüzyılda başlayan yenilikler XIX. yüzyılda gittikçe artarak yeni bir edebiyatın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu yüzyılda siyasi hayatta birçok sorunla karşılaşmıştır. Fakat bu sorunların aksine bilim ve edebiyat yükselmiş ve ilerlemiştir. Dönemin padişahlarının edebiyata olan ilgileri ve önceki yüzyıllardan beri gelen edebî birikiminin artıp çeşitlenmesiyle edebiyat alanındaki faaliyetler doruk noktasına ulaşmıştır Lale devrinin bu dönemde yaşanması ve padişah ve devlet adamlarının edebiyata ilgi duyması sanat ve edebiyatın doruk noktalarına çıkmasında etkindir.

XVIII. yüzyılda divan edebiyatının başlıca özellikleri şöyle sıralanabilir: Anlamdan ziyade sese önem veren açık, anlaşılır, geleneğe bağlı klasik üslup devam eder. Klasik üslubun yanında sesle birlikte anlamı da öne çıkaran hikmetli sözler söyleme amacı güden Hikemî üslup yine varlığını sürdürür. XVII. yüzyıla damgasını vuran lafzın geri plana atılıp anlamın ön plana çıkarıldığı Sebk-i Hindî de bu dönemde etkili olmuştur. Bu üslupların yanında yüzyılın en belirgin özelliği mahallîleşme hareketi ve klasik edebiyatın halk edebiyatı ile olan etkileşimidir. Özellikle Lale Devri'nde Boğaz, Haliç, saraylar, köşkler içindeki eğlencelerin tasviri yerleşme hareketinin bir sonucudur. Günlük hayattaki bütün olaylar Nedim ve diğer şairlerle divanlara girmiştir (İpekten, 1987: 241). Günlük hayattaki olayların şiire girmesiyle şiir dili mahallîleşmeye başlamıştır. Şairler artık yaşadıkları şehri anlatmaya başlamışlar, hayali yerler değil, yaşadıkları şehirleri, İstanbul'u anlatmışlardır. Şairimiz Sabrî ise Anabolu şehrinde yaşamaktadır, yaşadığı şehri çok canlı bir şekilde tasvir etmemiştir. Fakat mahallîleşme onun şiirlerinde de göze çarpar. Günlük konuşmalara yer vermesi, deyim kullanması dilinin sadeliği sadeleşmenin göstergesidir.

Bu yüzyılda klasik edebiyatın katı kuralları değişmeye başlamıştır. Mazmunlar değişmeye, sevgilinin güzellik unsurları klasik çerçevesinden çıkmaya başlamıştır. Bu yenilikler türlerde de görülmeye başlanmıştır. Methiye ve fahriyeyle başlayan kasideler yazılmıştır. Diğer önemli yenilik ise; şarkı, tarih manzumesi ve nazireciliğin önem kazanmasıdır. Eskiden murabba diye anılan ve bestelenen nazım şeklinin kafiye düzeninin değiştirilmesiyle ve koşma türünün etkisiyle yeni bir nazım şekli olan şarkı türü oluşturulmuştur. Bu tür Lale Devri'nden sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde şarkı türünü en çok kullanan Nedim olmuştur. XVIII. yüzyılda tarih manzumeciliği de büyük ivme kazanmıştır. Lale Devriyle başlayan gelenek giderek artmıştır özellikle yeni binaların yapımı, eski yapıların onarımı, Ramazan, Nevruz bayramı, sadaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları, sünnetleri, savaşta kazanılmış başarılar, devlet büyüklerinin yaptığı ziyaretler için tarihler düşürülmüştür. Nazirecilik geleneği de bu yüzyılda büyük gelişme göstermiştir. Kasidede en çok Nef'î, gazelde de Nabî'nin şiirleri tanzir edilmiştir. Bu dönemde Nedim de kendisine en çok nazire yazılan şair sıfatını almıştır (Banarlı, 1987: 753). Bu yüzyılda birkaç şeyh şair dışında tasavvufî aşk işlenmemiştir. Bunun sebebi yaşanan hayatın beşeri aşk arzularının ortaya koyması, Lale Devri'nde de rahat, coşkun, zevk ve eğlenceye düşkün bir yaşamın var olmasıdır.

XVIII. yüzyılda yetişen başlıca divan şairleri; Başta Nedim, Şeyh Gâlib olmak üzere Osmanzâde Tâib, Nazîm, Kâmî, Na'tî, Sâkıb Dede, Sâlim, Hâmî, Şeyhülislâm Es'ad Efendi, Tırsî, Râsih, Münif, Koca Ragıp Paşa, Haşmet, Sümbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl, Fıtnat Hanım, Esrâr Dede vd.dir.

XVIII. yüzyılda şair sayısı oldukça artmıştır (Çeltik,1998: 9-32); fakat çoğu geleneği tekrar ettirmiş yenilik ve farklılık getiremedikleri için çok fazla ünlenmemişlerdir. Bu yüzyılda şiirleri ve üsluplarıyla yenilik getiren şairler; XVIII. yüzyılın birinci yarısında Nedim, ikinci yarısında ise Şeyh Gâlib olmuştur.

Dîvânı'nını incelediğimiz Sabrî XVIII. yüzyılın sonları XIX. yüzyılın başlarında Anadolu'dan uzak bir coğrafyada yaşamıştır. Anadolu'dan uzak bir coğrafyada olmasına rağmen Anadolu'da yetişen divan şairlerinin şiirleriyle Sabrî'nin şiirleri birçok benzerlikler ihtiva eder. XVIII. yüzyılın başlarında yaşayan ve birçok şairi etkisinde bırakan Nedim şiirlerinde ve üslubunda kendine özgü bir tarz yakalamıştır ve daha çok beşerî aşkı işleyen, zevk ve eğlencenin, şuh bir edanın hâkim olduğu şiirler kaleme almıştır (İpekten, 1987: 241). Bu tarzda yazılan şiirlere Nedimâne şiirler denmiştir. Dönemin şairleri de bu tarzda

şiiirler yazmaya başlamışlardır. İzzet Ali Paşa, Asım, Sünbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl Nedim tarzını devam ettirmişlerdir. Seyyit Vehbî, İsmail Belig, Neylî ve Haşmet ise hem Nedim hem de Nâbî tarzının etkisinde kalmışlardır (Şentürk, 2007: 489). Şiiirlerini incelediğimizde Sabrî'nin de bu ekolü devam ettirenler arasında yer aldığını görürüz. Sabrî'nin üslubu Nedim kadar açık ve şuh; dili ise yine Nedim kadar sade, Farsça ve Arapça tamlamalardan arınmıştır. Sabrî; Nedim gibi İstanbul Türkçesine hâkimdir. Her iki şairin şiiirlerinde bu saf Türkçeyi görürüz. Nedim bir kurban bayramında söylemiş olabileceği “kurban olduğum” redifli şarkıyı saf bir Türkçeyle yazılmıştır. Halk tabirleri ve üsluptaki coşkunluk, sade Türkçe Sabrî'nin aynı redifli şarkısında da görülür:

Sevdiğim cânım yolında hâke yeksan olduğum
 Iyddir çık nâz ile seyrâne kurbân olduğum
 Ey benim aşkında bülbül gibi nâlân olduğum
 Iyddir çık nâz ile seyrâne kurbân olduğum

Nedim

Sevdigüm cânım reh-i ‘aşkuñda hayrân olduğum
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra kurbân olduğum
 Ey benüm sevdâ-yı zülfüñle perîşân olduğum
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra kurbân olduğum

Sabrî

Bu beyitler Sabrî'nin Nedim'den dil ve üslup bakımından etkilendiğinin göstergesidir.

Nedim'in şiiirlerindeki güzeller adeta yaşar, ete kemiğe bürünmüş sokakta salınan güzellerdir, beyitlerde bütün endamıyla boy gösterirler. Sabrî'nin tasvir ettiğii güzeller de çevrede karşılaşılabileceğimiz, yaşayan güzellerdir.

Sabrî'nin dilinin sadeliği, çok fazla zincirleme tamlamalara yer vermemesi, külfetli bir dil seçmemesi Nedim ekolünden olduğunu gösterir. Nedim'in üslubunun en önemli özelliği zorlamadan uzak “sehl-i münteni” , kolay gibi görünen söylemesi zor bir söyleyiş örneği olmasıdır. Sabrî de şiiirlerinde bu üslubu yakaladığı görülür.

Dönemin bir diğer öne çıkan şairi Osmanzâde Tâib'dir, döneminde "Reis-i Şairân" unvanını almıştır. Nedim'in çağdaşı olmasına rağmen yazdığı bir kasidede Nedim'in edebî gücüne ve şairliğine değinmemiştir. Osmanzâde Tâib sosyal muhtevalı şiirlerinde ve hicivlerinde klasik estetiğe göre oldukça sathi kalan, sanat kaygısından uzak, günlük konuşma diline yakın, olabildiğince açık, yer yer külhanbeyi edasını çağrıştıran nükteli mahalli bir üslubu tercih etmiştir (Horata, 2007: 471). Daha çok hicivleriyle ün kazanmıştır. Hiciv alanındaki başarısından dolayı Sabrî'nin ondan etkilenmiş olacağı düşünülebilir. Sabrî için Abdurrahman Nâcim Efendi Türk Edebiyatının Cerîr ve Ferezdak'ı demiştir. Emeviler döneminin eski üslubu devam ettiren üç büyük hiciv şairlerinden ikisi olan Cerîr ve Ferezdak'a Sabrî'nin benzetilmesi onun hiciv alanında başarılı olduğunu gösterir. Dîvân'nı incelediğimizde çok fazla hiciv örneklerine rastlanmamaktadır. Onun hiciv şairi olarak adlandırılmasındaki temel etken çağında hazır cevaplılığıyla bilinmesi ve gözlerinin görmemesi dolayısıyla idrak ve söz söyleme kabiliyetinin olmasıdır. Dîvân'da yer alan bir müfredât onun bu hiciv yeteneğine örnek gösterilebilir:

Ḥalt olsa zamân lâzım olur mâla buyurduñ

Bu mes'elede toğrısı ḥalt itdũñ efendi

Sabrî (Mf. 31)

XVIII. yüzyılın başında Nâbî'nin şiir anlayışı ön plandadır. Onu usta olarak kabul eden pek çok şair onun şiir anlayışını bu dönemde sürdürmüşlerdir. Koca Ragıb Paşa, Haşmet, Dürrî, Kâmî, Selîm, Sâbit, Râşid, İzzet Ali Paşa, Fıtnat Hanım, Seyyit Vehbî bu ekoldendir. Bu devirde Koca Ragıb Paşa, ilim ve sanat adamı olarak da devrin merkez simalarındandır. Koca Ragıb Paşa'nın şiiri esas olarak Nâbî mektebinin bir devamıdır. (Banarlı, 1987: 767) XVIII. yüzyılda Nâbî ekolünün en kuvvetli temsilcisidir. Çağından başlayarak diğer şairler üzerinde etkili olmuş, bu etkiler Fıtnat Hanım, Sümbülzâde Vehbî ve İzzet Molla üzerinde çok belirgin hissedilmiştir (Horata, 2007: 498). Sabrî'de de hikmetli üslup görülür, hatta Nedimâne şiirlerinden sonra hikmet dolu şiirleri Dîvân'da önemli bir yer alır. Sabrî bu hikmetli üslupla dünyanın geçiciliğini güzel bir şekilde ifade etmiştir:

Şabrî kâpılma pîre-zen-i dehre merd iseñ

Ehl-i sũḥan o ḳahpeye mecbũr olur mı hiç

Sabrî (G. 11/5)

Dönemin diğeri bir şairi Haşmet'tir. Genellikle üstat şairlere nazireler yazan Haşmet, Koca Ragıb Paşa gibi Nâbî tarzında şiire temayül göstermiştir. Fakat Haşmet tıpkı Sabrî gibi sonraki asırlara ses ve söz götürecekt kudrette şiirler söylememiştir. Sabrî Haşmet'in bir gazeline aynı redifte bir gazel yazmıştır ve düşünce yapısı bakımından da gazel benzerlikler gösterir:

Olmış kîbar-ı devlete vird-i zebân dūrūğ

Hasret çeker lisân-ı fakîre hemân dūrūğ

Serçeşme-i sadâkat-i dünyadan el yuduk

Mânend-i Nehr-i Âsî cihâna revân dūrūğ

Haşmet

Va' d-i bî-incâz ile aldar ekâbir âdemi

Meslek-i vaz' -ı kibârîde zerafetdür dūrūğ

Çalmadı ' âlemde âşâr-ı şadâkat **Şabriyâ**

Hüsni-i himmet hûb-şaşlet far' -ı işmetdür dūrūğ

Sabrî (G. 41/4-5)

Yukarıdaki beyitler Sabrî'nin Haşmet'in şiirlerine nazire yazdığını gösterir.

Yüzyılın sonunda Şeyh Gâlib'in şiirleri farklı bir tarzda ortaya çıkmıştır. Bu farklı tarzla Şeyh Gâlib edebiyatımızda büyük bir başarı ve ün kazanmıştır. "Hint üslubunu benimseyen Gâlibe, Hoca Neşet'in Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinden Sâ'ib-i Tebrîzî ve Şevket-i Buhârî'nin şiirlerini okutması ve sevdirmesi de etkili olmuştur. Hint üslubunun özellikleri olan manada ve hayalde derinlik ile dilde incelik başta Nedîm olmak üzere bütün şairlerde etkisini göstermekle birlikte, Şeyh Gâlib ve Sâ'mî dışında önemli bir temsilci yetiştirememiştir." (Şentürk, 2007: 419) Sabrî'nin dönemin Sebki Hindî alanındaki son büyük şairi Şeyh Gâlib'ten etkilenmemesi kaçınılmazdır; Fakat Sabrî'nin şiirlerini Şeyh Gâlib'in etkileri açısından incelediğimizde çok fazla benzerlik göremeyiz. Buna karşın Nedim'in etkisinin daha net görürüz. Şüphesiz bunda şairin mizacı etken

olurken bunun yanında Şeyh Gâlib'in üslubunu benimsemek ve uygulayabilmenin zorluğu da etkendir. Şeyh Gâlib'in şiirlerinin kaçınılmaz ögesi tasavvuf Sabrî'nin şiirlerinde hemen hemen hiç yer almaz. Sabrî'nin şiirlerindeki anlam Şeyh Gâlib'in şiirlerindeki kadar derinde değildir, anlam yüzeydedir. Bu sebeple kapalılık ve anlam derinliği bakımından iki şairin şiirleri arasında bir benzerlik yoktur. Sabrî, Şeyh Gâlib gibi tasavvuf terimlerini çok kullanmaz.

Şeyh Gâlib'nin şiirlerinde acı ve ıstırap kendini gösterir. Sabrî, âmâ olmasına rağmen acı ve ıstırapını anlatmaya yönelmemiştir. Sabrî'nin şiirlerinde Nedim gibi neşe ve coşkunluk hâkimdir. Bunun sebebi üslup bakımından Nedim'i takip etmesi ve bunun onu istemli veya istemsiz neşeli ve şuh bir şair yapmış olmasıdır. Şiirlerinde ıstırapa rastlanmamasının ikinci bir sebebi de dini görüşlerin etkili olmasıdır. İslamiyet'te kadere imanın var olması ve çekilen maddi sıkıntı ve acıların çok fazla dile getirmenin doğru bulunmaması Sabrî'nin isyanını ve acısını bastırmış. Nedimâne şiir ise onun neşesini ve coşkunluğunu artırmıştır.

ŞAİRİN YAŞADIĞI COĞRAFYA

Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırladığımız Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) XVIII. yüzyılın sonunda Mora yarımadasında yaşamıştır. Mora; günümüzde Yunanistan anakarasına bağlı olan büyük bir el şeklinde olan yarımadadır. Yüzölçümü 21.480 km² 'dir (Kiel, 2005: 280). Fatih Sultan Mehmet zamanında Mora'da bir Bizans Devleti kurulma tehlikesi olduğundan ada fethedilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 21). 17. yüzyılda Müslüman nüfusu ve özellikle camileri, medreseleri hamamlarıyla bu kültürün bir parçası olan Tırapolis, Balyabadra, Anabolu ve diğer bazı şehirler İslam kültürünün önemli merkezleri olmuştur. Osmanlı himayesinde iken daha refah içinde yaşayan Mora halkı, Venediklilerin işgali altındayken Venedikli askerlerin evlerini karargâh haline getirdiğini, çevreye huzursuzluk verdiklerini, papazlarının Ortodoksluk aleyhinde konuştuklarını ve devamlı olarak kendi dinlerini kabul etmeye zorladıklarını, hâlbuki Türklerin böyle bir şey yapmadıkları gibi kendilerine mümkün olan bütün özgürlükleri tanıdıklarını söylemişlerdir (Kiel, 2005: 280).

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti boyunca Mora'da birçok yapı, camiler, hamamlar, mektepler inşa edilmiştir. Bu sayede Osmanlı mimarisi buralarda yaşatılmıştır. İncelediğimiz Dîvân'da da bu yapıların yapılış tarihleri için tarih manzumeleri yazılmıştır.

Osmanlı zamanında nüfus büyük oranda artmıştır. İki yüzyıldan fazla bir süre boyunca barış ve huzur dönemi yaşanmıştır. Osmanlı'nın bu özgürlükçü yönetimine karşın, çeşitli isyanlar ve mücadeleler sonucunda Mora topraklarının büyük bölümü zamanla kaybedilmiştir. En son Patras vakasıyla isyan çıkartılmış, isyan bastırılmasına rağmen Rumlar Mora adasını işgal etmiş ve 15 Ağustos 1829 tarihinde Yunan Devletini kurmuşlardır.

Mora yarımadasındaki edebî faaliyetler hakkında çok fazla bilgi yoktur. Mora'daki kimi şairler klasik edebiyat geleneğine uygun eserler vermişlerdir.

“ XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın sonunda 1770 ihtilalinden geriye çok değerli bir eser bırakan Tırapoliçeli Süleyman Penah Efendi (Mora İhtilali Tarihçesi), Türkçe, Farsça ve Yunanca şiirler yazan şairimiz Anabolulu Mehmed Emin Sabrî Efendi, münevver -şair ve siyaset adamı Sâmî Paşa, Sâmî Paşa'nın da yetiştiği önemli edebiyat halkasını oluşturan Halvetiyye'nin şeyhinin oğlu Necîb Ahmed Efendi gibi fikir ve edebiyat ustaları bu dönemde yetişmiştir.”
(Kiel, 2005: 280)

Sabrî Dîvân'ı Osmanlı topraklarının ulaştığı sınırları ve bu topraklarda Türk dilinin ve kültürünün canlı bir şekilde yaşatıldığına göstergesidir. Dîvân'da Anabolu, Tırabolice, Arkadya, Balyabadra gibi kasaba ve şehirlerinin ismi geçmekte ve şairin yaşadığı dönemde Mora Valisi olan Merhum Veli Paşa, Vezir Seyyid Mustafa Paşa, Kaptan-ı Derya Merhum Gazi Paşa, Mora Valisi Mehmed Paşa gibi Mora'nın devlet büyükleri ve komutanları için yazılmış kasidelerde bu önemli isimlere ve onların yapmış oldukları işlerin izlerine rastlanmaktadır.

1.BÖLÜM

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN)

HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ, ESERLER

1.1. ABDURRAHMAN SÂMÎ PAŞA TARAFINDAN YAZILAN ŞAİRİN TERCÜME-İ HÂLİ

Efâhim-i vükelâ-yı Saltânat-ı Seniyyeden olup meclis-i hâşşa me'mûr devletlü 'Abdurrahman Sâmi Paşa Hâzretleri taraf-ı 'âlilerinden kaleme alınan nâzım-ı dīvānuñ tercüme-i hâlîdür.

Şâhib-i dīvān Mora cezîresi erkânından ve Anabolı ahâlîsinden nakîbü'l-eşraf Esseyyid Muhammed Emîn Şabrî Efendi merhûmdur. Sene-i seniyye-i hicriyetüñ biñ yüz seksen ikisinde çehre-nümâ-yı 'âlem-i şühûd ve biñ ikiyüz yigirmi toközünde reh-peymâ-yı dâr-ı hulûd oldu. Tıfl-ı çehâr-sâle iken çiçek 'ârîzasıyla dü-çeşm-i cihân-bîni perdelenüp bu temâşâgâh-ı fenâda reh-peste-i meydân-ı nazar, vâreste-i cevelân-ı başâr, civâr-ı rahmet-i Raḥmâna sefer itdi. Lâkin şem'-i zekâ-yı insânî efrûhte-i dest-i kudret-i Rabbanî vü müstefid-i nûr-ı ezeli-i Sübhânî olmağla hemîşe maṭla'-ı envâr-ı bî-zevâle peyveste vü 'avârîz-ı riyâh-ı kevnîyyeden vârestedür. Anuñ çün şüretde maḥrûm-ı rü'yet olan dârîr sîretde bînâ vü başîr olur. Faqat her levḥ-i zamîr-i ferzend-i şabâ ki nuḳûş-pezîr-i bûd u nâ-bûdân olmağa ibtidâ eyleye muşâhabet-i ebrâr ü muvâneset-i aḥrâra maḥabbet ü mülâzemet gerekdür ki telaḳḳî-i ziyâ-ı ma'ârifle mışbâh-ı fıtrat-ı zekiyyesi müstenîr ü mubşîrât-ı şüver-i ğaybiyye ile 'ayn-ı başîreti karîr olsun. İşte mûma ileyh Raḥmetu'llâhi 'Aleyh kerîmü'n-neseb, şerîfü'l-haseb, aşîl ü 'arîḳ şu'â'-ı necâbetle barîk bir merd-i tarîḳ olduğu ḥaysiyyetle meyl-i şehiyyât-ı hevâdan rû-gerdân ve sermâye-i sa'âdet-i dâreyn taḫşîline devân olup reye'ân-ı 'ömri eşnâlarında mücâleset-i 'ulemâ vü 'urefâ ve muḳârenet-i üdebâ vü zürefâya devâm u ri'âyetle verziş-i 'ilm ü 'irfâna rağbet ve mu'âvenet-i aḳl ü ṭabî'atla kesb-i hüner ü ma'rifet ve tehzîb-i aḥlâḳ u sîret iderek istikmâl-i nefse muvaffaḳ ve mertebe-i belâgatda şânî-i Ferezdaḳ dinmege elyaḳ oldıysa da şu divânçede olan âşâr, evâ'il-i ömründe vaḳten-be-vaḳt sebt-i cerîde-i rûzgâr itdügi güftâr olup mu'aḫḫaren tertîb itmiş olduğu dīvân-ı mükemmel ki derârî-i elfâz-ı bâriḳa ve yevâḳit-i mezâmîn-i râ'îḳa ile mükellel idi, naşîlsa şimdî nâ-peydâ olarak irtihâlinden altmış sene soñra aḳâribinden Eşref Beg cüst ü cûsiyle Es'ad Efendi Kütüphânesinde hüveydâ olan iş bu nüshâ-i muḫtaşarı berây-ı zîkr-i cemîl ârzü-yı ṭab' u temşîl ile nezd-i ḥaḳîrâneme ibrâz ve hem-şehrîlik münâsebetiyle tercüme-i hâlînüñ izḫâr u izbârını iltimâs u niyâz itmekle

zevâyâ-yı hâtır-ı ‘âcizânemde bulunan şu me’al-i güzâriş-pezîr-i kalem nakş-yafte-i şüret-i raqam oldu.

Rahmetu’llâhi ‘Aleyh

Ketebe ‘Abdurrahman Sâmi

1.2. MATBU NÜSHAYI TAB ETTİREN MUHAMMED EŞREF BEY’İN

TAKRÎZİ

Niyâz-ı Tâbi‘

Be-ḥubûbe-nişîn-i ḥuld-i berîn Sâmi Paşa-yı mağfîret-ḳarîn Ḥazretlerinüñ bâlâ-yı dîvânında nigâşte-i kalem-i ḥuceste-raqamları olan terceme-i ḥâlde bu ‘abd-i ‘âciz için nâzım-ı mûmâ ileyh Seyyid Şabrî Efendi merḥûma beyân buyurulan nisbet ü ḳarâbet maḥdûmları ‘Alî Ḥulûşî Efendi’nüñ kerîme-i şulbiyyesi merḥûme Faṭıma Zehrâ Ḥanum li-üm hem-şîrem olmasından ‘ibâret müretteb dîvânı ve Sünbül-zâde Vehbî Efendi Tuḥfe’sine nazîre-güne Fârisî ve Türkî ve Rûmî luğatlarını şâmil ve baż’-ı fevâ’idi müşt Emil çend kıt’a manzûme-i belâgat-‘ünvânı olduğı gerek mûmâ ileyhâ ve gerek aḳârib ü ḥîşânımızdan ḥîn-i şabâvetden berü gûş-zed-i ‘abd-i kem-biḳâ’at olmasıyla vaṭan u diyârı yed-i uḫrâ giriftâr ve medfen ü mezârı güm-şüde-i rûzgâr olan böyle bir şâhib-âşaruñ nâm u şânı mażbaṭa-i ‘âlemden âb-zede-i ferâmûş u zühûl olmamak ve ḥamâme-i rûḫ-ı revânı dâne-çîn-i rahmet-i Kird-gârî olarak güşâyende-i bâl u per-i pervâzı ile uçmağa vesîle-i vuşûl olmak üzere âşâr-ı mezkûre der-dest-i âmâde ile dest-gâh-ı ṭab’ u temşîle istâde ve çâr-süy-ı ma’ârif neşr u firistâde idilmesi muvâfiḳ-şi‘âr-ı nisbet olacağından bu ‘uḳde cây-gîr-i zamîr-i kemterî bulunmuş ve li-hazâ çokdan berü simsâr-ı ârzü sū-be-sū bāzâr-ı taḥḳîḳ ü taḥarrîde ḥayli tekâpū eylediyse de ne çâre ki şâhid-i maṭlab bir taraftan çehre-nümâmı meclis-i şevḳ ü ṭarab olmamasında ve izṭırârî ihtiyâr-ı kürbet-i ḡurbet iden Mora ahâlî-i İslâmiyesinüñ ekşerîsi Girid ve Mışır ve Yanya ve Yeñişehir cihetlerine naḳl ü hicret eyledükleri ma‘lûm u hüveydâ bulunmasından cāsûs-ı emel bilâd-ı ba‘îde-i mezkûrede daḫı cüst ü cüya maḥal bırakmış idi.

O avânda sâbıḳan Der-sa’âdet Ḳâḳşî olup ḥâlâ meclis-i tedḳîḳât-ı şer‘iye a’zâ-yı kirâmından ‘Oşmân Beg-zâde fażiletlü Ḥasan Tevfik Beg Efendi Ḥazretleri cezîre-i Girid’e mesned-nişîn-i şer‘-i mübîn oldukları mülâbesesiyle Ḥânya şu‘arâ-yı be-nâmından

Nürî Beg'ün zamānı şu' rāsınun terācim-i ahvālını şāmil mütāla'a buyurdıkları tezkire yollu mecmu'asında nāzım-ı mūmā ileyhün daḥı bir ğazel-i bī-bedeli mūnderic olduğı hālde dūrer-i ğurer tercūme-i hālî muntaẓam sımṭ-ı suṭūr olduğı ol ḥüsrev-i ferīd-i 'asruñ dūş-ı nazar-ı ma'rifet-eşer ü irtisāf-ı kaşr-ı ārzū zemīnde cūyende-i mirkāt u sā'il olduğum 'aks-endāz-ı mir'āt-ı ḥāṭır-ı şafā-gūsterleri bulındığı cihetle bir şūreti irsāl buyurulduğundan ve ol eşnāda der-i 'Āliye'ye 'azīmet-i 'ācizānem vuḳū' bulduğundan miẓmār-ı şī'r ü belāğatun fāris-i 'adīmü'l-ākranı ve 'aşruñ ḥaḳīḳi 'Irāḳi ve Selmān'ı olan şā'ir-i māhir-i Uṭārit-menḳıbet İsmā'il Paşa-zāde sa'ādetlü Ḥaḳḳı Beg Efendi Ḥazretlerinün şeref-i mülākatlarına maẓhar ve irā'e, terceme-i hāl-i mezkūr ile izḥār emniye-i muzmer olınuğda mevcūdāt-ı ekşer kütüp-ḥāne-i Der-sa'adet ol yegāne dehrün maḥfūz-ı ḥāṭır-ı sa'ādeti olduğundan dīvān-ı sālifü'l-beyān vaḳ'a-nüvis Es'ad Efendi merhūmun kütüp-ḥāne-i bī-bahānelerinde mevcūd olduğunı haber virmeleriyle hemān gidilüp görülmüş ve istinsāḥ itdirilen nüshasıyla terceme-i hāl-i mezbūr mensūbiyet-i kadīme mülābesesiyle Paşa-yı mu'zamı ileyh ḥazretlerinün ḥuzūr-ı lāmi'ü'n-nūrlarına 'arza cūr'et-yāb ve bu vechile neyl-i emelden dolayı piyāle-i dile ṭab' u temşil yolında cārī olan keyfiyet-i mül-i meyl daḥı işrāb olınuğda vālid-i mācidleri Şeyḫ Necīb Efendi merhūm ile nāzım-ı mūmā ileyhün sitāre-i ḥubb u dātı derece-i ğāyetde lāmi' ve müşā'are yolında mükātebe vü muḥābereleri keşiren vāḳi' olduğu mişillü 'unfuvān-ı şabāvetlerinde bir aralık pederleri müşārün ileyh ile bereber Anabolı'ya teşriflerinde ḥaylī dem meclis-i ifādelerine devām buyurdıklarını ve (Sāmī) maḥlaşı anlar tarafından virildigini ve kendülerinde mükemmel dīvānları var iken zāyi' olduğunı ḥikaye ve (geçmiş zamān olur ki ḥayālî cihān deger) medlūince ol vaḳte müte'alliḳ ba'z-ı ahvāl-i ḥāṭır-ı şefḳat-maẓāhirlerine tevārüd eylesinden dū-çeşm-i mübāreklerinden dūr-dāne-i sirişk-i riḳkat isāle ile şimdilik nüsha-i merḳūmenün ṭab' itdirilmesini teşvīḳ ü fermān ve ḥuḳūk-ı mebhūseye ri'āyeten bālā-yı dīvānda maṭbu' terceme-i hālî tenmīk-i kırtās-ı beyān iderek iḥsān buyurmuşlar idi. Gerçi der-'aḳab ṭab'ına mübāşeret olınmış ise de ba'z-ı mertebe vuḳ'u-yafte-i sāḥa-i mūmāna'at olan esbāb ḥasebiyle sekiz sene ḳadar resīde-i ḥitām olamayup kalmış ve bi-ḥamdihî te'ālā iş bu ṭoḳsan ṭoḳuz senesinde ikmāl-i ṭab'ı müyesserkerde-i Cenāb-ı Vāhibü'l-āmāl olmuştur.

Ḳārī'in-i kirām ḥazeratından ricā vü niyāz olunur ki nāzım-ı mūmā ileyhi raḥmetle yād ve dīvān-ı mükemmel-i mezkūr ile āşār-ı mezbūre henüz pāre pāre-i dest-i rüzgār olmayup da şīrāze-bend-i cild-i mevcūdı idüğü ma'lūm u meşhūd-ı 'ālileri olındığı hālde

istinsāhı çāresine baqılmaq űzre ęarf-ı kemterāneme lűtfen i'ęā-yı ma'lűmāt ile 'ācizleri
memnűn u dil-ęād buyurıla ve bi'llāhű't-tevfik ve'l-műste'ān

Ketebe

Muğammed Eğref

Re'is-i Mağkeme-i Ticāret

Burusa

1.3. HAYATI

Es-seyyid Muhammed Emin Sabrî Efendi H. 1182/ M.1768 yılında Mora'nın Anabolu kasabasında doğmuştur. Lakabı “Karayılan-zâde”dir. Babası Şeyh Necîb Efendi, Trabolice'nin ileri gelenlerindendir ve “tahrîr-i sâni” (Yılmaz, 2000: 679), yani sadrazam tarafından, İstanbul dışında bulunan resmi makamlarla yapılan yazışmaları düzenleme görevinde bulunmuştur (Devellioğlu, 2004:1021). Ailesi hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Sabrî dört yaşındayken geçirmiş olduğu çiçek hastalığından dolayı âmâ olmuştur. Seyyid Mustafa ve Mehmed Paşa'lara takdim ettiği kasidelerde “Remedden dü çeşminin rahnedâr” ve “gençlikte alîl” olduğunu söylüyor. Tahsili hakkında fazla bilgi yoktur. Tersane Nazırı Mora'lı Ali Efendi'ye gönderdiği kasidede:

Ṭālib-i kesb-i kemālāt ü fūnūnum ammā

Āteş-i za' f-ı başar cānumı eyler sūzān

(K. 12 /28)

“Fen ve olgunluk kazanmayı isteyenim ama miyopluk ateşi canımı yakar.” Bu beyitte Sabrî Efendi'nin ilim tahsili yapamadığını anlarız. Bunun sebebi isteksiz olması değil gözlerindeki rahatsızlıktır.

Muhammed Eşref Reis'in isteği üzerine Osmanlı Devleti vekillerinden meclis-i hâs'da memur olan Abdurrahman Sâmi Paşa, Sabrî Efendi için matbu Dîvân'ın başına bir tercüme-i hâl yazmıştır. Bu hâl tercümesinden Mora adası ileri gelenlerinden olan Sabrî'nin Mora'da nakîbü'l-eşrâflık yaptığı anlaşılmaktadır. Nakîbü'l-eşrâflık:

Hazret-i Peygamber'in sülalesi mensuplarının işleriyle meşgul olan vazife sahibi hakkında kullanılır bir tabirdir. Ehl-i beytten olanlara İslamiyet'in her devrinde pek ziyade hürmet ve tâzim gösterilir, kendilerine ait işlere bakmak üzere içlerinden biri reis tayin edilirdi. Nakîbü'l-eşrâf adını alan bu reis Peygamber sülalesi mensuplarının işlerine bakar, neseblerini kayıt ve zapteder, doğumlarını, ölümlerini deftere geçirir, onları adi sanata girmekten ve fena hallerden bulunmaktan meneder, haklarını korur, fey ve ganimetten kendilerine ait hisseyi alıp aralarında dağıtır, sülaleden olan kadınların küfvi olmayanlarla evlenmelerini men eylerdi. Hulâsâ Nakîbü'l-eşrâf Peygamber hanedanı efradının umumi bir vasfisi hükmünde idi.

Nakîbü'l-eşrâflık mansıbı, gördüğü vazifesinin şerefinden ötürü, en yüksek mansıplarından sayılır, Halife'den sonra gelirdi. Halifeler tarafından Nakîbü'l- eşrâflara yazılan fermanlar ve beratlarda bu makamı ihraz etmiş olanların kadir ve menziletlerinin büyüklüğüyle mütenasip tâzimkâr sözler kullanılır, şikâyet (zemezme dağıtma vazifesi) ve dîvân'-ı mezalim (adalet Dîvân'ı) riyaseti gibi yüksek memuriyetler verilirdi.

Osmanlılar Mısır'ın fethini müteakıp Yavuz zamanında ‘‘Hâdimü'l-haremeyn’’ unvanını almışlar ve o tarihten itibaren Mekke ve Medine ile sıkı münasebete başladıkları halde daha Yıldırım zamanında ‘‘Nakîbü'l-eşrâf’’ tayin eylemişlerdir (Pakalın, 1993: 647) .

Sabrî yaşadığı dönemde nakîbü'l-eşrâf ve toplumun ileri gelenlerinin başvuracağı bir kimsedir. Moralı Ali (Efendi)'ye yazdığı kasidelerin bir beyitinde:

Bir hizmet ile maşadımı hâşıl it benüm
Olsun kemâl-i merhâmetüñ hâlûme medâr

(K. 11 /62)

Diyerek bir hizmet rica etmiş, nakîbü'l-eşrâflığından bahsetmemiştir. Fakat hayatı hakkındaki bilgilerde bu görevi yaptığı özellikle belirtilmiştir. Hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır.

Seyyid Mustafa Paşa'ya yazdığı kasidede Sabrî'nin Mora halkından şikâyetçi olduğunu görürüz. Toplantılarında boş gürültüler ve alım satım işleri olduğundan yakınıdır. Mora'nın büyüklerinin esip savuran, sert mizaçlı ve sadece ziraat ve tarımla ilgilenen kişiler olduğundan bahseder. Bundan dolayı şair tabiatına uygun bir yer olmadığını ifade etmiştir:

Amân amân beni düş itdi bir diyâra ki hep
Mecâlisinde olan hây hüý dâd ü sitâd

(K. 16/41)

Esüp savurmağa mâ 'il ekâbiri ekşer
Kimi zırâ' atı eyler kimisi hârmanı yâd

(K. 16/42)

Hayatı tamamıyla Mora'da geçen Sabrî H.1229/ M.1813'de Anabolu'da vefat etmiştir.

Sabrî'nin gözleri görmemesine rağmen Allah vergisi olan zekâsı sayesinde dış görünüş itibariyle kör olsa da kalp gözü açıktır. Kendisi ergenlik çağından itibaren, şerefli atalarına yakışır bir şekilde kötü arzulardan yüz çevirip dünya ve ahiret saadetine çalışmıştır. Gençliğini âlim ve arifler, şair ve edipler arasında geçirmiştir. İlim ve irfana rağbet edip akıl ve yaradılışının yardımıyla çeşitli bilgi ve beceriler kazanıp ahlakını süsleyerek nefisini terbiye etmiştir. Edebiyat alanında ikinci Ferezdak denmeye layık bir hal kazanmıştır. Sabrî'nin oğlu Ali Hulusi Efendi'nin kızı rahmetli Fatma Zehra Hanım'ın anneleri bir-üvey kardeşi olan Muhammed Eşref Bey, Sabrî Dîvânı'nı araştırıp gün yüzüne çıkartmıştır. Matbu Dîvân'ın sonuna eklediği "Niyâz-ı tâb'ı" başlıklı yazıda Abdurrahman Sâmî Paşa'nın Sabrî Efendi'nin rahmetli babası Şeyh Necîb Efendi'nin gayet yakın dostu olduğunu söyler. Ve sürekli mektuplaşıp haberleştiklerini söyler. Hatta çocukluğunda babası ile gittiği Anabolu'da hayli zaman sohbetlerini dinlediğini ve kendisine Samî mahlasını şair Sabrî Efendi tarafından verildiğini anlatmıştır. Abdurrahman Sâmî kendisinde Sabrî Efendi'nin mükemmel bir Dîvân'ı var iken kaybolduğunu üzülen nakleder. Esad Efendi nüshasının yayınlanmasını teşvik eder. Ve bu nüshanın başına Sabrî'nin tercüme-i hâlini yazmıştır. Sabrî Efendi'nin hayatı hakkındaki bilgileri bu tercüme-i hâlden öğreniyoruz.

Eşref Bey matbu Dîvân'ın sonuna eklediği makalede özetle Sabrî ve Dîvân'ı hakkında şunları söylemiştir. "Çocukluğumda kendisinden çok faydalandığım ve şu anda mezarı bile kaybolan böyle bir şairin eserinin kaybolmaması için Dîvânı'nı bastırmak arzusu içimde bir ukde halinde bulunuyordu. Moralı Müslümanların ekserisi Girid, Mısır, Yanya ve Yenişehir civarına göç ettiklerinden buralarda da araştırma yaptım. O sıralarda eski İstanbul Kadısı ve halen Şeriat Araştırmaları Meclisi üyelerinden Osman Bey-zâde Hasan Tevfik Bey Efendi Girit kadısı olması münasebetiyle ve bana haber vermesiyle Hanya'nın Ünlü şairlerinden Nûrî Bey'in zamanında Girit şairlerini tanıttığı tezkiresinde Sabrî'nin güzel bir şiiri ile birlikte hayatı hakkında kısa bir bölümün bulunduğunu gördüm. O sırada gittiğim İstanbul'da zamanın Irakî ve Selmanı olan ünlü şairi İsmail Paşa-zâde Hakkı Bey Efendi ile görüştim. Bana Sabrî Dîvânı'nın bir nüshasının Esad Efendi Kütüphanesinde bulunduğunu haber verdi. Hemen bu nüshayı gidip gördüm ve o nüshayı çoğaltıp başına Abdurrahman Sâmî Paşa'ya tercüme-i hâl yazdırdım." diyerek Dîvân'ı

nasıl bulunduğunu aktarmıştır. Eşref Bey aynı yazıda ayrıca bir ricada bulunmuştur. “ Değerli okuyucularımızdan ricamız, Şairini rahmetle anıp adı geçen tam mükemmel Dîvân’ı ile diğer eserleri bulunduğu takdirde çoğaltmak üzere bize bilgi vermeleridir.” diyerek Sabrî’nin eserlerine ulaşma arzusunu dile getirmiştir.

1.4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

XVIII. yüzyılın son dönem şairlerindedir. Edebî şahsiyeti hakkında çok az bilgi mevcuttur. Üslubu ile ilgili bilgileri matbu Dîvân’ın başında ve sonunda yer alan takdim yazılarından ve Dîvânı’ndan elde etmekteyiz. Abdurrahman Nâcim Efendi Dîvân’ın başına konmak üzere yazdığı takdim yazısında Sabrî’yi ve şairliğini övmüş. Sabrî’yi Türk şiirinde Arap edebiyatının iki meşhur hiciv şairlerinden olan Cerîr ve Ferezdak’ı olarak kabul edilebileceğini söylemiştir:

“Her bir beyti vâsıl-ı ser-ħad-i i’câz-ı belâgat ve her bir mısra’ı mürġân-i ma’ânîye birer şeh-bâl-i tîz-pervâz-ı şöhret ü feşâhat olan iş bu dîvânũ nazımı

Cihâna mâhir-i fenn-i belâgat çok gelür ammâ

Hele **Şabrî** gibi bir şâ’ir-i mu’ciz-ı nefes gelmez

beytinũ bi-ħaġġın mâ-şadaġı ve Türk şu’arâsinũ Cerîr ü Ferezdak’ıdır. Tab’ u neşrini arzũ eylemiş olan zât-ı kemâlât-şifâtũ daġı nâzımına olan nisbet-i fazl u edebî ve cihet-i ġarâbet ü nisebi hasebiyle ġayrũ’l-ħalef bir Mîr Eşrâf ve ġüsn-i himmeti meşķür erbâb-ı dâniş ü şerefdür.”

Cerîr ve Ferezdak; Emeviler döneminin eski üslubu devam ettiren üç büyük hiciv şairlerinden biridir. Cerîr; hiciv ve mersiye, Ferezdak fahr ve gazelde, Ahtal ise mersiye ve içki tasvirinde başarılı oldukları görülür (Tüccar, 1993: 412). Sabrî bu açıdan hiciv alanında adı duyulması gereken bir şair olması gerekirken döneminde fazla duyulmamıştır. Günümüze ulaşan hiciv örnekleri olmadığı için Türk edebiyatının hiciv ustası olarak anılmamıştır. Elimizdeki divanda sadece bir beyitinde keskin bir hicive rastlanır. Bu beyite “halt etmek” deyişini kullanmıştır:

ġalt olsa zamân lâzım olur mâla buyurduñ

Bu mes’elede toġrısı ġalt itdũñ efendi

Sabrî (Mf. 31)

Dönemin müftüsüne yazdığı bu hicvinde argo bir dil kullanmıştır.

Sabrî'nin şiirlerinde Nedimâne söyleyiş hâkimdir. Bu üslupta duygu ve manayı kelime oyunlarına feda etmeyen fakat söz sanatındaki her türlü ustalığı doğallıkla birleştiren, sade, açık, samimi bir şekilde yazmak esastır. Sabrî'nin şiirlerinde bu doğallığı ve sadeliği görürüz. Aşağıdaki beyitler oldukça sade bir dille yazılmıştır. Bunun yanında beyitlerdeki şuh ve müstehcen deyişler bize Nedim'i hatırlatır. Bu tarzda açık ama sanatlı bir söyleyiş Nedimle birlikte şiire girmiştir. Sabrî'nin gazellerinde Nedim kadar açık ve müstehcen bir söyleyiş hâkimdir. Nedim gibi beşerî aşkı işler, sevgiliye kavuşma ister, sevgilinin beline kemer gibi sarılmak ve bu sayede sevgiliyi öpme arzusundadır:

Pistân u lebin emdük o şîrîn dehenin biz

Bir tatlu tûruncla yine eyledük 'işret

(G. 10/4)

Mânend-i kemer mûy-ı miyânına şarulsam

Bir yer kıomasam şevk ile her yanını öpsem

(G. 66/3)

*Son Asır Türk Şairleri'*nde şairin aşağıdaki beyit için adeta Nedimâne denilmiştir:

Cân virür hûsn ü bahâ ruhlarıña sulţânım

Şerm ider reng-i tebessüm leb-i hândānuñdan

(K. 72/2)

Nedimâne söyleyişin yanında Bakî gibi şûh bir edaya sahiptir. Bakî'nin üslubunda genellikle neşe, coşkunluk ve rindlik vardır, şiirlerinde derinlik görülmez, beyitlerinin ilk anlamları altında başka manalar yoktur, Fakat Bakî'nin ince, zarif hayalleri, güçlü mazmunları ve kendine has üslubu şiirlerini değerli kılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Sabrî'de şiirlerinde neşe coşkunlukla ince ve güzel hayalleriyle ve üslubundaki ahenkle manasındaki yüzeyselliği doldurmayı başarmıştır.

Şiirleri dil bakımından oldukça sade ve akıcıdır, bu özelliğiyle de Nedim'in gazellerine benzer. Kasidelerinde ise dili gazellerine göre nispeten daha ağırdır. Kasideleri klasik edebiyata uygun şekilde zincirleme terkiplerle doludur. Fakat gazelleri oldukça sade ve samimi bir üslupla yazılmıştır. Cümlelerindeki söz dizimi düz yazıdaki kadar sağlamdır.

Bir kasidesinde sözlerin sadeliğinden dolayı eleştirilmemesi gerektiğini söyler, bunu da canını yakan hastalığından dolayı mazur görülmesini ister. Göz hastalığından dolayı sözlerinin sade olduğunu, bu sebeple ayıplanmaması gerektiğini söyler:

Ḥālīyā-i teb-zededür **Şabrī** kuluñ sulṭānum
Ṭa' n olunmaz ne ḳadar sāde ise güftārı

(K. 10/57)

Böyle bir ' illet-i cān-süz ile ma' zūr olsun
Ne ḳadar var ise vaşfuñda ḳuşūr-āşārı

(K. 10/58)

Kasideleri gazellerine göre daha iyidir. Kasidelerinde Nef'î kadar coşkulu bir üsluba sahiptir. Şairliğini Nef'î gibi çokça över. Mu' ciz-dem olduğunu, kaside vadisinde at sürdüğünü bunun için övülmeye ve hediyelere layık olduğunu birçok beyitte ifade eder. Tazının yeni, fikrinin el değmemiş olduğunu birçok yerde vurgular. Özellikle mahlas beyitlerinde tıpkı Nef'î gibi kendini över, mu' ciz-beyān olduğunu söyler. Kasidelerinde fahriye bölümüne genişçe yer verir. Kendisindeki şiir yeteneğinin Allah'ın bir lutfı olduğunu söyler:

Silk-i nazma dūrre-i evşāfiñi tanzīm iden
Nef' ī-i mu' ciz-dem olsa ' aczini iḳrār ider

(K. 14/19)

Deger bir ferve-i semmūrı el-ḫaḳ
Bu Nef' ī vādisinde nev ḳaşīdem

(K. 15/29)

Görmedüm **Şabrī** senüñ ṭab' uñ gibi
Böyle bir mu' ciz-beyān-ı rüzgār

(G. 27/5)

Yaraşur Nef' ī gibi faḫr eylesem şimden girü
Oldı memdūḫum benüm bir dāver-i dāniş-ḳarīn

(G. 70/8)

Gözlerinin görmediği düşünülünce gerçekten görmeyen bir kişiye göre detaylı, canlı tasvirler, akıllıca tespitler yapmıştır. Ayrıca talihten şikâyeti az, hayattan zevk ve sefası çoktur. Bunu Nedimâne yazdığı gazellerde görmekteyiz.

İnce fikirler, zarif nükteler, zekice espriler bulunsa da şiirlerinde sık sık yaptığı tekrarlar ve divan şiirinin klasik mazmunlarını kullanması bakımından şairlik gücü diğer şairlerden önde denilemez. Ama görmemesine rağmen yazdığı şiirler onu birçok şairden üstün kılar. Sâmî Paşa'nın belirttiği gibi: "Bu âmâ şairin yazma ve basma divanlarını tedkik ettim. Nice gözlü şairden daha görgülü olduğunu gördüm." Sabrî'nin hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu da gözleri görmediği halde kalp gözü açık ve çevresinden itibar gören bir şair olduğu yöndedir:

Şabri'nün ressâm-ı tab' -ı pākına şad âferîn

Siħri taşvîr eylemiş ma 'nâ-yı dil-cū koymuş ad

(G. 13/6)

Sabrî'nin üslubunun en belirgin özelliklerinden biri çok fazla deyim kullanmasıdır. Onun şiirlerinde dönemin dili canlı bir şekilde yer alır. Günlük konuşmada kullanılan hitap kelimeleri, atasözleri, deyimler, dönemin giyecekleri beyitlerde yer alır. Beyitlerde; ipliği pazara çıkmak, gözden düşmek, gözümün nuru, yerlere geçmek, Allâh'a emânet etmek, gerdan kırmak, taş yaslanmak, bir içim su, Allâh'ı seversen, külehi çarha atmak, kurban olmak, kan ağlamak, cana dokunmak, nazarı kalmak, cana kâr etmek, başına çalmak, püsküllü bela, gönül almak, dereyi görmeden paçayı sıvamak, sakız gibi ağza düşmek, Hudâ'ya havale eylemek gibi günümüzde de sık kullanılan deyimleri ve günlük konuşmadan yer alan söz kalıplarını kullanmıştır:

Künc-i firqatde neler çekdiğümi ben bilürüm

Şorma Allâh'ı seversen elemüm hoş geldün

(K. 18/3)

Çıķarsa ipliği pazara ğamzenün ne 'aceb

Metâ' -ı kârgēh-i fitne buldı şimdi kesād

(K. 16/8)

Gözümüñ nûrı didükçe beni gözden düşürür
 Yerlere geçsün İlähî dilerüm çarh ü hayîm
 (Kt. 4/20)

Bend oldı kemend-i ser-i gîsûsına yârüñ
 İtdüm dil-i nâ-çârumı Allâh'a emânet
 (G. 10/5)

Şîve vü nâz ile gerdan kırarak
 Göñlümi aldı bu şeb bir âfet
 Şad hezâr ' işve ile fink urarak
 Göñlümi aldı bu şeb bir âfet
 (Ş. 1/I)

Rûz şeb taş yaşlanur üftâdegân-ı kûy-ı yâr
 Bâliş-i nermi maḥabbet ehlinüñ sengîn olur
 (G. 15/4)

' Aceb mi teşne-dil âgûşuna kanmazsa sulṭānum
 Leṭâfetde vücûd-ı nâzeninüñ bir içim şudur
 (G. 22/4)

Destüme vâşıl olunca o kerem-nâme benüm
 Çarḫa atdum küleh-i şevḫ ü sürürı ol ân
 (K. 11/9)

Kâmkâr-ı pür-kerem ' Alî Efendi kim aña
 Cân u dilden cümle ' âlem ḫul olur ḫurbân olur
 (K. 12/7)

Dem-be-dem dil ser-i kûyuñda şafâ eyler iken
 Şimdi bî-çâre reh-i ğamda gezer ḫan ağlar
 (G. 29/3)

Cāna ʔoḡındı nāveḡ-i ḡamzeñ amān amān
 Öldürdi men fütādei ḡaddār gözlerüñ
 (G. 46/4)

Amān amān naẓarum ḡaldı ḡaḡḡ-ı dil-berde
 O naẓm-ı nādire-pirāyı intiḡāb itdüm
 (G. 60/4)

La' l-i renginüñ midür dil-teng iden 'āşıḡları
 Söyle ey şirin-zebānum söyle ḡurbān oldıḡum
 (G. 63/3)

Cānuma kār itdi ol ḡaşı kemānuñ firḡati
 Başuna çal n'eyleyem muḡrıb senüñ ḡanbūrını
 (G. 93/4)

Fitnedür dillere zülf-i siyehi
 Dehre püsküllü belādur külehi
 Cāna kār eyledi Şabrī nigeḡi
 Göñlümi aldı bu şeb bir āfet

(Ş. 1/V)

Dem-ā-dem va' d-i bī-incāz-ı vaşla aldanur göñlüm
 'Acebdür görmeden enhārı eyler dāmenin teşmīr
 (G. 31/5)

Naẓiri gelmemiş bir duḡter-i ra' nāya müştāḡuz
 Dirīḡā düşmüşüz sākız gibi efvāh-ı a' dāya
 (G. 87/5)

Çaldı bir çengī benüm ser-māye-i ārāmumı
 Başına çal n'eyleyüm Nāhid rebāb u çengini
 (G. 101/6)

ḡamuñla zār u nizār oldıḡum unutmam hīç
 Ḥudā'ya eyledüm ey sevdiḡüm ḡavāle seni
 (G. 96/3)

Sabrî şiiirlerinde aruz veznini kullanmıştır. Aruz hataları az olmakla birlikte bazı kelimelerde bir hece okunması gereken yerleri bir buçuk hece olarak okumuştur ve Türkçe kelimeler çok fazla kullanmasından ötürü vezinde imaleye birçok yerde başvurmuştur. Elimizdeki Dîvân'da Sabrî'nin Farsça ve Arapça şiiirlerine rastlanmaz.

Dönemin dil özellikleri ve Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini göstermekle birlikte yer yer günümüz Türkçesine yaklaşmıştır. Eski Türkçe'nin özelliği olan şahıs eklerinin, ilgi ekinin, görülen geçmiş zamanın 1. ve 2. şahıs ekinin çekimlerinde ünlü yuvarlaklaşması görülür. Dîvân'da bazı kelimelerde “ñ”den önce “ı” vokali yazılmıştır, günümüz Türkçesindeki gibi ünlü daralması olmuştur. Sabrî ikilemelere yer vermiştir; amān amān, tel tel, bel bel vb. ve pekiştirmelerden yararlanır; Öpöğleyin, simsiyeh vb. Kullandığı ikilemeler, küçültme ekleri günlük konuşmada yer alan, samimiyet bildiren kelimeler kullanması dilini oldukça samimi ve mahallî kılar:

Güller gibi açılsa o nev-reste göncecik
Bülbül menendi söylese yansa o lehçecik
(G. 54/1)

Meşāmın-ı cānı ta'ñir eyleyen kimdür didüm **Şabrî**
O demde gösterüp zülf-i nigārı didiler budur
(G. 22/5)

Şairin dil ve üslubunda Rumeli, Trakya bölgesinin dil özelliklerine rastlanmaz. Trakya şivesi olarak bazı beyitlerde “be” kelimesini kullanır:

Ben senünçün çekdiğüm derdü belānuñ ħaddi yok
Sen be hey zālim beni kılduñ fedā hoş imdi hoş
(G. 38/6)

Varmağ murāduñ ise eger āstāneye
Söyle uzatma böyle kelāmı be yādgār
(K. 15/15)

Sabrî Osman Nûrî Hanyavî'nin şiiirlerine nazire yazmıştır. Sürekli şairlerden de nazire beklediğini söyler. Nûrî Bey için yazdığı nazire söyleyiş bakımından farklıdır, bir kekemenin dilinden yazılmış gibidir:

Yo yo yok sūhanda **Şabrî** nu nu Nūrî'nüñ nazîri
 Ha ha hağ budur ki şî'ri ā ā âteşin edādur

(G. 30/6)

Sabrî'nin nasıl bir edebî zevke sahip olduğunu yazdığı şu beyitlerden çıkartırız. Mora'nın edebî zevkini eleştirir. Özellikle divan şiirinden anlamadıkları için eleştirir. Köroğlu türküsünü herkesin yüceltmesini hoş karşılamaz. Eğer bu türkülerle, gönülleri süsleyen nazımlar müzayede edilse herkesin bu türküyü yücelteceğini söyler:

Şafâ-yı şohbet-i nazmı kimesne gūş itmez
 Ne eylesün sūhanı fehm iden bir ehl-i reşād

(K. 16/43)

Köroğlı türkisini artırur alur hergiz
 Metā' -ı nazm-ı dil-ārā eger olınsa mezād

(K. 16/44)

Sabrî'nin şiirleri âmâ olmasına rağmen oldukça iyidir. Fakat iyi derecede Farsça ve Arapça bilmiyor oluşundan kelimeleri seçerken yeterince başarılı olamamıştır, beyitlerde zaman zaman tekrar ve zorlama görülmektedir.

Sabrî'nin şiirleri edebiyatımıza büyük bir yenilik getirememiştir. Bunun sebeplerinden biri Harun Tolasa'nın açıkladığı gibi yeniliğin yüzeyde kalmasıdır. Divan şiirimiz; XVIII. yüzyılda mahallî ve yaşanan hayata halk ifade ve kültürüne daha yakından bakarak kendisini yenilemek istese de köklü bir hareket olmadığı için değişme yüzde kalır (1977: 345). Değişimin yüzde kalması sonucu üslup, zevk ve ifade inceliğindeki nitelikte bir düşünüş yaşanır. Şüphesiz bu düşünüşün bir göstergesi de şudur ki bu yüzyılda divan şiiri alanında eser vermek kolaylaşır. Dildeki sadeleşme, mahallîleşme kolay söz söylemeye bunun sonucunda da niteliği düşük şiire sebep olmuştur. Devrin bu ortak özelliği Sabrî'de de görülür. Kimi şiirleri oldukça sade, zevk ve incelikten de yoksundur.

1.5. ESERLERİ

1.5.1. DÎVÂN: Sabrî'nin en önemli eseri olan mükemmel Dîvân'ı kayıptır, birçok çabaya rağmen bulunamamıştır. Eşref Bey Nûrî Osman Hanyevî'nin Girit Şairleri adlı tezkiresinde bir gazeli ve hayatı hakkında bilgiye rastladıktan sonra Dîvân'ı araştırmış fakat mükemmel Dîvân'ına ulaşamamıştır. Vefatından 60 sene sonra akrabalarından yine Eşref Bey'in gayretiyle Esad Efendi Kütüphanesinde bu kısaltılmış Dîvân bulunmuştur. Sabrî Dîvânı çalışmamızın konusu olup tezimizde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

1.5.2. TUHFE-İ SABRÎ AN-LİSAN-I BULGARÎ: Bu adı taşıyan manzum lügatının hangi memlekette, hangi tarihte basıldığı ve nazımının hüviyeti yazılmamış ise de Anabolulu Sabrî'ye ait olduğu düşünülür.

Ayrıca Eşref Bey'in makalesinde Sabrî'nin Tuhfe-i Vehbi'ye Türkçe, Farsça, Rumca nazireler yazdığı beyan edilmiştir.

2. BÖLÜM

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ

İNCELEME

2.1. SABRÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL İNCELEMESİ

2.1.1. NAZIM ŞEKİLLERİ

Musammatlar beyit birimine göre hesaplandığında 1744 beyit tutarındaki Sabrî Dîvânî'nde yer alan şiirlerin, nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir.

Çizelge 1

Nazım Şekli	Şiir Sayısı	Beyit Sayısı
Kaside	19	664
Kıt'a	5	127
Tarih	7	64
Mesnevî	2	95
Terkib-i Bend	1	42
Şarkı	10	129
Gazel	101	544
Ruba'î	11	44
Müfredât	35	35

2.1.1.1. Kasideler

Mürettep olan Sabrî Dîvân'ında başta biri 7 diğeri 6 beyitlik 2 besmele manzumesinden sonra, 7 beyitlik 1 münacat, 5 ve 7 beyitlik 2 na't olmak üzere toplam 19 kaside yer alır. Sabrî yaşadığı dönemin paşalarına ve devlet büyüklerine, önemli görevlerde olan dönemin kaptan-ı deryası gibi şahıslara övgü dolu kasideler yazmıştır. Padişahlara kaside yazmamıştır bu da devletin en yüksek makamındakilere ulaşamadığının göstergesidir. Bir şahsa birden fazla kaside sunmuştur. Bu kasidelerin üçü Mustafa Paşa'ya, ikisi Veliyüddin Paşa'ya, üçü Ali Efendi'ye, ikisi Ebubekr Efendi'ye sunulmuştur. Bir kasidesinde ise baştan sona fahriye tarzında kendini övmüştür.

2.1.1.1.1. “Kaşide Der-Sitâyiş-i Seyyid Muştafâ Paşa” başlıklı kaside *Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* vezniyle yazılmıştır.

Bahādirān-ı sūhan aldı şimdi meydānı
Kümeyt-i ṭab‘um iderse ‘aceb mī cevlanı

Matlalı bu kaside 63 beyittir. Dîvân’da 6. kasidedir. Bu kaside Seyyid Mustafa Paşa’ya Mora ceziresine geldiklerinde sunulmuştur. Seyyid Mustafa Paşa İşkodralıdır. İskenderiye, Ohri ve İlbasan sancaklarının mutasarrıflığını yapmıştır. Yani sancağın en büyük idare amiridir. Birçok görevde bulunmuş bunların yanında Karlı-ili ‘usatının kahr u tenkiline memur yani zorbaları uzaklaştıran ve çevreye örnek olacak ceza veren memurdur (Yılmaz, 2000: 858). Kasidede 18 beyitlik bir nesip bölümünden sonra, sırasıyla girizgâh, methiye, fahriye ve dua bölümleri gelir. Kasidede Seyyid Mustafa Paşa kazandığı başarılarla ve sahip olduğu üstün sıfatlarla övülmüştür. Ayrıca şair memdûhundan yazdığı kasideler için bir samur kürk talep eder.

Bu kasideden sonra yer alan 7. ve 8. kasideler de aynı şahsa yazılmıştır.

2.1.1.1.2. “Kaşide Der-Sitâyiş-i Mora Vâlisi Merhûm Velî Paşa” başlıklı kaside *Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün* vezniyle yazılmış olup 47 beyittir. Dîvân’da 9. kasidedir.

Zihî yektâ-süvâr-ı ‘arşagâh-ı rezm-i kerrârı
Ki rûh-ı Murtażâ’dur hîn-i heycâda ḳafâdarı

Matla beyitiyle başlayan Mora Valisi Veliyyüddin Paşa’ya takdim olunan kasidede Veli Paşa sayesinde eşkıyanın adının söylenmediğinden, kaybolduğundan, küffarın onun ismini duydukça titrediğinden bahsedilir, dirliği sağladığı için aşırı derecede övgüler dizmiştir. Bu kaside methiyyeyle başlar, daha sonra tegazzül bölümüne geçer kısa bir fahriye bölümünden sonra dua bölümü gelir. . “Kaşide-i Diğer Der-Sitâyiş-i Müşârün İleyh” başlıklı 10. kaside de Veliyyüddin Paşa’ya yazılmıştır.

2.1.1.1.3. “Kaşide Der-Sitâyiş-i Tersâne Emîni Moravî Merhûm ‘Alî Efendi” başlıklı 11. kaside *Mef‘ülü Fâ‘ilätü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün* vezniyle yazılmış olup

Ey kām-kār-ı nādire-pīrā-yı rūzgār
Vey nükte-zīb-i ‘ilm ü kemālāt-ı bī-şümār

Matlalı bu kaside 67 beyittir. Moralı Ali Efendi’ye yazılmıştır. Ali Efendi; Osmanlı devrinde, maliye teşkilatının ayrıldığı üçüncü bölgenin defterdarıdır. Aynı zamanda tersaneleri kontrol eden kişidir (Yılmaz, 2000: 790). Kasidede matla beyitinden hemen sonra şair arz-ı halini anlatır, yani –yalvararak- durumunu bildirir. Bir dilekçe hükmündedir. Bulduğu yerde kıymetinin bilinmediğinden yakınır:

Güş eyle ‘arz-ı hāl-i dil-i pür-melālümü
Derd-i derūnı ‘arz ideyüm saña iḥtişār
Gerdün-ı dūn eyledi bu ‘abd-i kemteri
Ālām-ı rūzgār ile bī-şabr ü bī-ķarār
İtdi fütāde bendeñüzi bir cezāreye
Kim gevher olsa nazm-ı terüm bulmaz i‘tibār

Dîvân ‘da Ali Efendi’ye gönderilen bu kasideyle birlikte 12. ve 13. kasideler de Ali Efendi için yazılmıştır.

2.1.1.1.4. “Kaşide Der-Sitāyiş-i Ser-Bevvābîn-i Dergāh-ı ‘Alî Ebubekr Beg Efendi” başlıklı 14. kaside *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün* vezniyle yazılmıştır.

Ḥarf-i istiğfārı her kim zīver-i ezķār ider
Maḥlabın zīb-i icābet-ḥāne-i settār ider

Matlalı bu kaside padişah özel kalemi görevini yapan, padişahın daima yakınında bulunan Ebubekr Efendi’ye yazılmıştır. 37 beyitten oluşur.

15. kaside de Ebubekr Efendi’ye yazılmıştır. “Mîr-i Mümā İleyhüñ Mektubına Cevāben Gönderilen Kaşidedür” başlıklı kaside *Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün* vezniyle yazılmıştır.

2.1.1.1.5. “Vezir-i Rüste-Nazîr Dilîr-i Şecâ’at-Semîr Necl-i Necîb-i Şeh-i Kevneyn Nâmdaş-ı Cenâb-ı Zi’n-Nüreyn Müşârûn İleyh Efendümüz Hâzretlerinüñ Ğayret-i ‘Âlî-Himmetleriyle Cezîre-i Mora’dan Zümre-i Hâyâdîdüñ Levş-i Vücûd-ı Hâbâşet-Âlûdlarınüñ Def’-i Ref’lerine İkdâm-ı Tām Ve Sa’y u İhtimām Buyurduklarında Taqđim Olinan Kaşîdemüzdür” başlıklı kaside de Seyyid Mustafa Paşa’ya yazılmıştır. *Mefâ’ilün Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün* vezniyle yazılmış olup 16. kasidedir. Görevlerinden biri “Karlı-ili ‘usatının kahr u tenkîline memur” yani zorbaları, kâfirleri uzaklaştıran ve onlara çevreye örnek olacak ceza veren memur olması dolayısıyla bu kasidede onun haydutları nasıl kovduğunu, Mora’yı haydutlardan nasıl temizlediğini övgü dolu sözlerle anlatır. 55 beyitlik bir kasidedir.

17. kaside de Seyyid Mustafa Paşa’nın Anabolu’ya dönüşlerinde takdim edilen “hoş geldüñ” redifli 31 beyitlik bir kasidedir.

18. kaside “İnâyetlü Müşârûn İleyh Efendümüz Hâzretlerinüñ Vekîl-i Kethüdâ-yı Vâlâları Necâbetlü Paşa Beg Hâzretlerine Virülmişdür” başlıklı atılmış *Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün* vezniyle yazılmıştır.

Ey benüm mîr-i kerîmü’ş-şiyemüm hoş geldüñ
Mekremetkâni ‘ulüvvü’l-himemüm hoş geldüñ

Matla beyitli kaside 17. kasideyle aynı redifli Seyyid Mustafa Paşa’nın kethüdalarına verilmiş 5 beyitlik bir nazımdır. Fakat M nüshasında kasideler içine yerleştirilmiştir.

2.1.1.1.6. 19. kasideye başlık atılmamıştır. *Mef’ülü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün* vezniyle yazılmış 57 beyitlik bu kaside nesip, methiye bölümü olmadan doğrudan fahriye bölümüyle başlar, kendi sanatını, şiirini över, kadrinin bilinmediğinden yakınır. Son üç beyit duaya ayrılmıştır.

Hâmem ne dem ki nâţıka-zîb-i beyân olur
Ta’bîr-i dil-pezir-i ma’ânî-feşân olur

Matla beyitiyle başlayan kasidenin tamamında şair kendisinden söz eder:

Ol şâ'ir-i sühanver-i dehrüm ki her sözüm
 Ārāyiş-i menāhum 'ālem-i beyān olur

Ol hāzin-i hāzā'in-i nazmum ki şî'rimüñ
 Şanduka-i mezāmini cevher-feşān olur

Yukarıdaki beyitlerde ve kasidenin tamamında Nef'iyâne bir eda vardır.

2.1.1.2. Kıt'alar

Dîvân'da 5 kıt'a manzumesi vardır. Bunlardan üçü 15 beyitten fazla olup kıt'a-i kebîredir.

2.1.1.2.1. “Merhametlü Müşārün İleyh Efendümüz Hāzretleri Anabolı'ya Teşrif Ve Bu Kullarını Tırabolice'ye Terk Buyurdıklarında Takdīm Olınan Kıt'amuzdur” başlıklı kıt'a *Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün* vezniyle yazılmıştır. 4 beyitten oluşmuş, xa/xa/xa.. şeklinde kafiyelenmiştir. Kıt'a nazım şeklinin konusu gazellere göre daha geniştir. Felsefi, tasavvufi bir konu, bir kişiyi övme veya yerme kıt'aların konusu olabilir (İpekten, 1999: 52). Kıt'alarda matla ve mahlas beyiti yoktur. Bu kıt'ada şair mahlasını da yazmıştır. Kıt'a Mora Valisi Osman Paşa'yı övmek amacıyla yazılmıştır.

2.1.1.2.2. “Kaşide-i Diğer Der-Sitāyiş-i Müşārün İleyh” U ve E nüshalarında bu başlık atılmıştır M nüshasında ise “Kaşide-i Müşārün İleyh” başlığı verilmiştir. Kaside başlığı atılmasına rağmen matla beyiti olmadığı için kıt'adır. Bu kıt'a 13 beyitlik Seyyid Mustafa Paşa'ya yazılmış bir övgü şiiridir.

2.1.1.2.3. U nüshasında “Der-Sitāyiş-i Kıpūdān-ı Deryā Merhūm Ġāzī Hüseyin Paşa” başlığı atılmıştır. M ve E nüshalarında ise nazım şeklinin kaside olduğu söylenmiştir. Fakat manzumenin matla beyiti olmadığı kıt'a nazım şekliyle kafiyelendiği için kıt'alar içine alınmıştır. ‘xa, xa..’ şeklinde kafiyenmiştir. *Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün* vezniyle yazılmıştır. 30 beyittir. Bu kıt'a 15 beyitten fazla olduğu içinde kıt'a-i kebîredir. İlk beyiti:

Kıpūdān-ı maġāzī-pişe dādār-ı dil-āver kim
 Hayāl-i tiġi teng itdi cihānı cünd-i a' dāya

olan kıt'a "Küçük" lakabıyla bilinen Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın Çamlıca Adası'na padişahın donanmasıyla demir attığında yazılmış ve gönderilmiştir. Methiyyeyle başlar ve dua bölümüyle son bulur. Sabrî duadan önce hastalığından ve uygunsuz talihinden şikâyet eder yardım ister.

2.1.1.2.4. U nüshasında "Kaşide Der-Sitâyiş-i Muhammed Paşa" başlıklı bu manzume de diğer iki manzume gibi nüshalarda kaside diye başlık atılmış fakat matla beyiti olmadığı ve 15 beyitten fazla olduğu için kıt'a-i kebîredir. Bu kıt'a *Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün* vezniyle yazılmış, 29 beyitten oluşmuş, xa, xa şeklinde kafiyenmiştir. İlk beyiti:

Āsmān-sāye felek-pāye Muhammed Paşa
Ki ider dergehine çarḡ-ı mu'azzam ta'zîm

Olan şiirde kaside gibi methiyye, fahriye ve dua bölümü vardır. Kıt'a methiyyeyle başlar, devamında fahriye ve dua bölümü gelir. Fahriye bölümünde hastalığından şikâyet vardır, kaderin ona neler yaptığını anlatır. Aşağıdaki beyitlerde ne kadar kötü durumda olduğunu anlatır:

Gözümüñ nûrı didükçe beni gözden düşürür
Yerlere geçsün İlâhî dilerüm çarḡ ü ḥayîm

Beni genclikde 'alîl itdi 'inâyetkârum
Eyledi sînecigüm mişṭaba-i ceş-i elîm

Benüm ol rütbe felâket-zede vü ğam-dîde
Ki güler yüz baña göstermedi hiç baḥt-ı le'îm

2.1.1.2.5. M nüshasında "Kaşide-i Diğer Der-Sitâyiş-i Efendi-i Müşârün İleyh" başlığı atılmıştır. Fakat bu manzumenin matla beyiti olmadığı için xa, xa.. şeklinde kafiyelendiğinden kıt'adır. Kıt'a Seyyid Mustafa Paşa için yazılmıştır, Seyyid Mustafa Paşa kahramanlıklarıyla ve sahip olduğu güzel sıfatlarla mübalağalı bir şekilde övülmüştür.

2.1.1.3. Tarihler

“İbtidā-yı Tevārih” başlığı altında 7 tarih manzumesi yer alır. Tarih manzumelerinin tarihleri hesaplandığında sadece üçünün tarihi şairin yaşadığı dönemi kapsar. Bu tarih manzumelerinin altlarına hesaplanan tarihler yazılmıştır.

2.1.1.3.1. “Moravī Aḥmed Paşa Ḥazretlerinüñ Delükli Babanām Mevzi’de İnşā Buyurdukları Qaşruñ Tārīhidür” başlıklı tarih manzumesi *Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün* vezniyle yazılmıştır. 15 beyittir.

2.1.1.3.2. “Vālide Sulṭan Ketḥüdāsı Yūsuf Ağa Birāderi Aḥmed Ağa’nuñ Bāli Bādirede İnşā Eyledigi Qaşruñ Tārīhidür” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. 14 beyittir. Tarih manzumesinin son beyiti ebced hesabıyla hesaplandığında kasrın inşa tarihi H. 1183/ M. 1770 çıkmaktadır.

2.1.1.3.3. “Ālāy Begi Muḥammed Nūrī Begüñ Bağçeleri Qaşrına Tārīhdür” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. 13 beyittir. Tarih manzumesinin son beyiti ebced hesabıyla hesaplandığında kasrın inşa tarihi H. 1193/ M. 1780 çıkmaktadır.

2.1.1.3.4. “Muḥammed Ayetu’llāh Beg Ḥazretlerinüñ Delükli Baba’da Bünyād Eyledikleri Qaşruñ Tārīhidür” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. 7 beyittir.

2.1.1.3.5. “Şāhib-i Dīvānuñ ‘Ammetesi ‘Ayīşe Ḥanumuñ İḥyā-Kerdesi Olan Mektebüñ Tārīhidür” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. 7 beyittir. Şair halası Ayişe Hanım’ın yaptırdığı okullun tarihini vermiştir. Tarih manzumesinin son beyiti hesaplandığında okulun inşa tarihi H. 1221/ M. 1807 çıkmaktadır.

2.1.1.3.6. “Tārīḥ-i Velādet” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. Bu tarih manzumesinde Muhammed Nuri Bey’in kızı Müzeyyen Hanım’ın doğum tarihi ebced harfleriyle verilmiştir. 7 beyittir.

2.1.1.3.7. “Tārīḥ-i Velādet-i Duḡter-i Nāzım-ı Merḥūm” başlıklı tarih manzumesi *Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün* vezniyle yazılmıştır. Tek beyittir. Şair bu beyitte kızı Ümmügülsüm’ün doğum tarihini ebced harfleriyle vermiştir.

2.1.1.4. Mesnevîler

2.1.1.4.1. U nüshasında “Kaşîde-i Dîger Der-Sitâyiş-i Müşârün İleyh” ve M nüshasında “Kaşîde-i Müşârün İleyh” başlıkları verilmiş olan bu manzumenin kafiye dizilişi kaside değil mesnevî şeklindedir. “aa, bb, cc, ..” şeklinde kafiyelenmiş bu mesnevî 64 beyittir. Mora Valisi merhum Veli Paşa için yazılan bu manzumede Veli Paşa’nın kahramanlıkları ve ne kadar yüce vasıflara sahip olduğu anlatılmıştır.

2.1.1.4.2. “Bir Maḥbûb-ı Cālibü’l-Kulûbı Şefâ’at Zımnında Merḥûm Seyyid Muştafâ Paşa’ya Taḳdîm Olunan ‘Arz-ı Hâl-i Bālâsında Muḥarrer Manzûmedür” başlıklı bu mesnevî *Fe’ ilâtün Fe’ ilâtün Fe’ ilün* vezniyle yazılmıştır. İlk beyiti:

Ey veliyyü’l-ni’ am-ı’ âlemyân

Vey niẓâm-âver-i ebnâ-yı zamân

Yüce bir makama sunulmuş dilekçe şeklindedir. 30 beyittir. Seyyid Mustafa Paşa’yı mübalağalı bir şekilde över.

2.1.1.5. Terkib-i Bend

2.1.1.5.1. Dîvân’da 1 terkib-i bend “Seyyid ‘Alî Efendi Merḥûma Terkib-i Bend Vâdisinde İrsâl Olunan ‘Arz-ı Hâl-i Manzûm” başlıklı terkib-i bend Seyyid Ali Efendi için yazılmıştır ve 6 beyitlik 7 bendden oluşmuştur. *Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün* vezniyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şekli (xa/xa/xa.....vv) şeklindedir. Terkib-i bendlerde olması gereken matla beyiti terk edilmiştir. Bu terkib-i bend bir mersiyedir.

2.1.1.6. Şarkılar

XVIII. yüzyılda bazı edebî türler önem kazanmıştır, bunlardan biri de şarkı türüdür. Bu sebeple Sabrî de dönemin modasına uyarak şarkı yazmıştır. 5 bendli 4 şarkı, 4 bendli 5 şarkı, 2 bendli 1 şarkı olmak üzere toplam 10 şarkı yazmıştır. Şarkılarda genellikle aşk ve sevgilinin güzelliği anlatılmıştır ve gazelleri gibi şûh bir edayla yazılmış ve oldukça sadedir. 8. şarkı *Müstef’ ilâtün Müstef’ ilâtün* vezniyle yazılmıştır bu vezin şarkıya ayrıca bir musiki ve acıcılık katmıştır:

Müstef' ilâtün Müstef' ilâtün

Cân u gönülden sevdüm bir âfet
 Bir kıadd-i bālâ yosma-kıyâfet
 Reftâr u nâzı âşüb-ı fitne
 Kıadd-ı bülendi şür-ı kıyâmet

2.1.1.7. Gazeller

Gazeller; divan şiirinin en çok kullanılan nazım şeklidir. Sabrî Dîvânı'nda toplam 101 Türkçe gazel bulunmaktadır. Gazellerin beyit sayısına göre dağılımı şöyledir.

Çizelge 2

Beyit Sayısı	Toplam
5	56
6	25
7	12
8	3
9	2
10	1
11	1
12	1

Görüldüğü gibi Dîvân'daki gazellerin çoğu 5 beyitlidir. Daha sonra 7 ve 6 beyitlik gazeller çoğunluktadır. Gazeller içinde şair mahlasını söyledikten sonra dönemin padişah, paşalarını ve devlet büyüklerini övmek içinde birkaç beyit yazabilir bu tür gazellere müzeyyel gazel denilmektedir. Dîvân'da 6 tane müzeyyel gazel vardır. Gazellerin sekizinde matla beyitini son mısırda tekrar ederek redd-i matla yapmıştır. Gazeller Dîvân'da rahat bulunabilmesi için kafiyelerinin son harfine göre sıralanır. Sabrî Dîvânı'nda da gazeller kafiyelerin son harflerine göre dizilmiştir, müretteptir; fakat Millî Kütüphanedeki yazma nüshada bazı gazeller ve birkaç kaside Dîvân'ın sonunda yer almıştır. Bu gazeller kafiyelerin son harfine göre ilgili başlık altına taşınmıştır.

2.1.1.8. Ruba'iler

Dîvân'da 11 ruba'î bulunmaktadır. Ruba'iler gazeller gibi mürettep değildir. Ruba'ilerde de kıt'a nazım şeklinde olduğu gibi mahlas kullanılmaz. Fakat şair 1. , 5. , 7. , 9. , 10. , 11. ruba'ilerinde mahlas kullanmıştır. Ruba'iler aruzun Ahreb ve Ahrem kalıplarıyla yazılır. Dîvân'daki ruba'ilerin hiçbirinde bu kalıplar kullanılmamıştır.

2.1.1.9. Müfredât

Dîvân'da müfredât başlığı altında 35 beyit bulunmaktadır. M ve E nüshalarında "xa" şeklinde kafiyelenen matlalara beyt, "aa" şeklinde kafiyelenen matlalara da mesnevî başlığı atılmıştır. Sabrî iki beyite ayrıca başlık atmıştır. Bunlar; 8. beyitte "Mum Kıtlığında İnşâd Olinan Beyt", 31. beyitte de "Mâl-ı Yetîm Mâl-ı Vaşî İle Muhteliğ Oldukda Zâmân Lâzım Geldigini Muqayyed Müftinüñ Fetvâsına Berây-ı Lañife İnşâd Olinân Beytdür" başlığı atılmıştır.

2.1.2.VEZİN

Sabrî Dîvân'ında hece vezni kullanmamıştır. Bütün şiirlerini aruz vezniyle yazmıştır. Türkçe kelimeleri çok kullanmasından ötürü imaleye başvurulmuştur. Bunun yanında bir buçuk okunmaması gereken sonu "n" harfiyle biten kelimeleri, imâle-i memdûd yaparak bir buçuk okumuştur. Bazı kelimeleri vezine uygun kullanmak için muhaffeflerini kullanmıştır. Dîvân'da kullanılan vezinler aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3

Bahir	Vezin	Kasideler	Kıt'alar	Tarihler	Mesnevîler	Terhib-i bend	Şarkılar	Gazeller	Ruba'î	Müfredât	Toplam
Hecez	Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün	5	2	6			1	25	3	8	50
	Me'ûlü/ Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe'ûlün					1		6	1	4	12
	<i>Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Fe'ûlün</i>	1					1	1	1		4
Remel	<i>Fe' ilätün/ Fe' ilätün/ Fe' ilätün/ Fe' ilün</i>	4	2	1				14	1	10	32
	<i>Fâ' ilätün/ Fâ' ilätün/ Fâ' ilätün/Fâ' ilün</i>	4					2	28	2	7	43
	<i>Fâ' ilätün/ Fâ' ilätün/ Fâ' ilün</i>		1		1		2	4		2	10
	<i>Fe' ilätün/ Fe' ilätün/Fe' ilün</i>				1		2		1		4
Muzarî	<i>Me'ûlü / Fâ' ilätü/ Mefâ' ilü/ Fâ' ilün</i>	2						18	1	3	24
Müctes	<i>Mefâ' ilün/ Fe' ilätün/ Mefâ' ilün/ Fe' ilün</i>	3					1	4	1	1	10
Kâmil	<i>Mütefâ' ilün/ Fe'ûlün/ Mütefâ' ilün/ Fe'ûlün</i>							1			1
Recez	Müstef' ilätün/ Müstef' ilätün						1				1
Toplam		19	5	7	2	1	10	101	11	35	191

Manzumelerde en çok “Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün” ve “Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün” vezinleri kullanılmıştır.

2.1.3. KAFİYE VE REDİF

Şiirde bir musiki unsuru gibi kullanılan kafiye ve redif, Sabrî'nin şiirlerinde de ahengi sağlayan önemli unsurlardandır. Divan şiirindeki umumî temâyüle uygun olarak Sabrî Dîvânı'nda da daha çok mürdef ve mücerred kafiye kullanılmıştır. Kullanılan kafiyelerinin çoğunluğu “...ān, ..ād, ...ār, ...İR, ...āb, ..İM” şeklindeki mürdef kafiyeler olup Bazı kafiyelerde ise “..ānı, ..āne, ..ābı” şeklinde kafiyelerin sonuna yönelme ve belirtme ekleri getirilerek kafiye oluşturulmuştur.

İkinci olarak çok kullanılan kafiye tek ses benzerliğinden oluşan mücerred kafiye dir. Sadece revî harfinden oluşan kafiye lerdir. Kafiye-i mücerrede denilir. “... gül/.. bülbül” gibi (Saraç, 2007: 267). Sabrî Dîvânı'nda “...ā, ...m, ...l” gibi örneğin; “ğurbet/ da‘vet/ niyet” gibi sadece “t” sesiyle kafiye oluşturulmuştur. Bu şekilde tek ses benzerliğinden oluşmuş mücerred kafiye ler kullanılmıştır.

Kafiye ler genellikle Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Rediflerde ise Arapça, Farsça kelimelerden oluşmuş rediflerin yanında Türkçe redifler de kullanılmıştır. Örneğin; “...oldığım, el-amān efendicigüm, oldum, ..ını öpsem” gibi. Dîvân'da tek kelimeyle oluşan redifler olduğu gibi iki kelimedenden meydana gelen redifler de vardır. Ek şeklinde oluşan redifler; “..imiş, ..dür, ..dur, ...cik, ..ebilsem, ..den..”; tek kelimedenden oluşan redifler “senüñ, gerek, itdüm, gördüm, idemem..” ; iki kelimedenden oluşanlar “idük evvel, eyler ārzü, gördüñ beğendüñ mi..” gibidir.

Sabrî Dîvânı'nda sadece gazeller kafiyelerinin son harfine göre alfabetik olarak dizilmiştir. Gazellerin kafiye harflerine göre dağılımı şöyledir.

Çizelge 4

Kafiye Harfi	Gazel Sayısı
ا	5
ب	4
ت	1
ث	-
ج	1
ح	-
خ	-
د	2
ذ	-
ر	19
ز	4
س	-
ش	2
ص	-
ض	2
ط	-
ظ	-
ع	-
غ	1
ف	1
ق	2
ك	10
ل	3
م	9
ن	10
و	2
ه	9
ى	14
Toplam	101

Genellikle gazeller rı (ر), ye (ی) harfleri ile son bulmuştur. se (ث), ha (ح), hı (خ), zel (ذ), sin (س), sad (ص), tı (ط), zı (ظ), ğayın (ع) harfleri ile biten gazel yazılmamıştır.

2.2. SABRÎ DÎVÂNÎ'NİN MUHTEVA İNCELEMESİ

2.2.1. DUYGU

2.2.1.1. Olumlu Duygulanmaya Sebep Olan Eylemler

2.2.1.1.1. Aşk

İnsanlık tarihi boyunca aşk bir ihtiyaç olarak doğmuş ve üzerine çok söz söylenilmiştir. Aşkın ne olduğu ve kimlere karşı duyulabileceği tartışma konusu olmuştur. Aşk sayısız sınıflandırmalarla anlaşılmaya, bir kalıba sokulmaya çalışılmıştır. Mutasavvıflar tarafından aşk, manevi bir şekil alarak ilahî bir kimlik kazanmıştır. İlahî aşk hadis ve ayetlerle temellendirilmiştir. Fakat mutasavvıfların ilahî aşkına karşılık fıkıh ve kelâm âlimleri ilahî aşkı hoş karşılamamışlardır. Allah'a aşk gibi geçici bir sevgi duyulamayacağını bunun ancak muhabbet olduğunu söylemişlerdir. İbn Kayyum, İbn Teymiye, İbnü'l-Cezviye bu konuda görüş beyan etmişlerdir. Bu üç âlim de aşkı bedeni ve ruhi bir hastalık olarak görmüşlerdir. Aşk âlimlere göre öyle bir hastalıktır ki âşığı kör ve sağır eder. Onun aklını hatta bedenini tahrip eder. İntihara sürükler, onun en ilerisi dinden bile çıkartabilir. Aşk gerçekten bu merhaleleri yaşatabilir, fakat bu hallere mutasavvıflar farklı nazarla âlimler farklı bir nazarla bakmışlardır. Âlimler bu hastalıklı halleri görürken, mutasavvıflar bu halleri doğal sayar bu aşmalardan geçmediği sürece kişiyi ham kabul ederler. Halden hale geçmek âşığı olgunlaştırır, âşık kendini yok edip, aklını, benliğini yitirdiğinde sevgiliye ulaşmış olur. Hallâc-ı Mansur bu merhaleye geldiğinde ağzından dökülen “Ene'l-hakk” sözü onu darağacına götürürken o yüzüne bulaşan kanı, aşk ile kılınan namazın abdest suyu kabul etmiştir (Uludağ, 1991: 11). İlahî aşk üzerine genel çerçeveye bu şekildeyken beşerî aşk da eski Türk edebiyatında çokça karşımıza çıkar. Sabrî Dîvânî'ndeki aşk duygusunu ise beyitlerle aşağıda inceledik.

Aşk divan şiirinde sıkça karşımıza çıkan ve hemen hemen her şairinin terennüm ettiği bir duygudur. Şair hayatın tezâhürlerine ilgisiz kalsa da şiirinde aşkın semtine mutlaka uğrar ve sürekli âşık pozisyonunda karşımıza çıkar. Şair, divan şiirinin geleneğine uygun olarak cins, yer, zaman ayırt etmeksizin aşkı yaşar. Şairin tabiatı, güzellere meyilli olur:

Ṭab‘ -i şā‘ ir mā’ il-i ḥübān olur

‘ Aşkla āşüfte-i devrān olur

(Ms. 1/36)

Aşkın yeri gönüldür. Âşığın aşka düşmesiyle gönül de avare olur. Ama âşık bu durumdan şikâyetçi değildir. Âşık sevgiliden gelecek cevr ü cefadan kaçmaz hatta her fırsatta sevgilinin yanına gitmek ister:

‘ Aşkla āvāredür gönülüm benüm

‘ Aşkla şad pāredür gönülüm benüm

(Ms. 1/39)

Âşık, aşk yolunda can nakdini minnetsiz saçar, çünkü kavuşma kumaşının müşterisidir. Müşteri olan para vermek zorundadır, âşığın tek değerli varlığı canıdır, canını sevgili için bozdurup harcaması gerekir:

Nişār eyler reh-i ‘ aşkında naqd-i cānı bī-minnet

Olanlar nāzeninüm kāla-i vaşluñ ḥırīdārı

(G. 92/4)

Aşk, âşığı sevgiliye bağladığı için zincire benzetilir. Âşığı sevgiliye bağlayan bu zincir sevgilinin saçlarıdır:

Ṭurre-i ṭarrārına dil-beste oldum ben yine

Bağladum zencir-i ‘ aşka bu dil-i nā-çārumı

(G. 95/3)

Aşk yolunda âşık sayısız acı çeker. Her ne kadar acı çekse de aşk duygusu şair için en güzel duygudur. Her ne olursa olsun aşk, her şeyiyle sevilmesi gereken bir husustur. Hatta aşk öyle ulu bir duygu olarak gösterilir ki aşka düşen cennet gibi değerli bir yeri istemez. Burada sevgiliyi bir güzel olarak düşünmek yüzeysel kalabilir. Buradaki sevgili Allah’tır, Allah aşkıyla dolu olan cennet bahçelerine rağbet etmez:

Mübtelā-yı ‘ aşk olan bāğ-ı behiştı istemez

Dem-be-dem tāb-ı cemāl-i yāri eyler ārzū

(G. 78/4)

Âşık, aşkla hastalanır, şeydâ olur, rüsvâ olur, boynu lam gibi eğilir, kepâde olur, tutsak olur hatta âşık, canını sevgilinin yolunda feda eder. Tüm bunlar âşığın aşk yoluna girmesini engellemez:

Ėam yime rû-be-reh-i deşt-i cünûn olduğına
Şabrîyâ böyledür erbâb-ı mağabbet Ėâlî
 (G. 98/5)

Rûz Şeb ũaũ yaũlanur üftâdegân-ı kûy-ı yâr
 Bâliũ-i nermi mağabbet ehlinüñ sengîn olur
 (G. 15/4)

İtmeyen cânını ũeh-râh-ı mağabbetde fedâ
 Kûy-ı maĖũûda varup vâũıl-ı cânân olmaz
 (G. 36/2)

Aũk duygusu ũairde dođuũtan var olduğu gibi sûfide de onun zıttı olarak aũk duygusu körelmiũtir. ũair, sûfide bu âşık olma yeteneği olmadığı için onu uyarır:

Olma Ėazer it çille-keũ-i ‘aşkı be ũüfi
 Eyler seni âğir o kemân-ebrû kepâde
 (G. 86/6)

Aũk duygusu konu bakımından da ayrıca incelenecektir.

2.2.1.1.2. Vuslat

Divan ũiirinde olumlu yönde duygulanmaya sebep olan ikinci eylem vuslattır. Vuslat, sözlük anlamı bir ũeye ulaũma, yetiũmedir, âşığın sevgiliye kavuũmasıdır. Vuslat eylemi Sabrî Dîvânı’nda klasik çerçevede iũlenmiũtir. Dîvân’da vuslatı konu alan beyitler oldukça çoktur yaklaşık 45 beyitte vuslat konu edilmiũtir. ũairin en çok arzuladığı eylemler arasında vuslat gelmektedir.

Vuslat üç aşamada ele alınabilir. Birinci aşama; vuslata ermek için çabalama. Aşka düşen âşık, vuslata ermeden önce bağı kebab olur, gözyaşları mey olur, kan ağlar, sine aşkın ateşiyle suzân olur:

O mest-i naḥveti hem-bezm-i vaşl idinceye dek
Sirişk-i dîdemi mey bağırımı kebâb itdüm

(G. 60/2)

Vuslatın öncesinde âşık rakible yarış halindedir, rakibe tahammül edemez. Rakibin varlığı vuslatı geciktirir. Sevgilinin rakibe meyletmesi âşık için dayanılmazdır. Rakib hiçbir zaman sevgiliyi yalnız bırakmaz:

Keştî-süvâr-ı nâzuma çatmak murâd ider
Çanca atar raqîb-i ḥiyel-bâz-ı fitnekâr

(K. 11/59)

Yine âşığın sevgiliyle hem-hal olmasını rakib engeller. Rakiblerin çokluğundan âşığa sıra gelmez:

Nevbet mi deger ḥalvete farṭ-ı ruḳabâdan
Germ-âbede ol sîm-teni şoydurabilsem

(G. 65/5)

Vuslatın neşesine âşık eremeyse bunu engelleyen sevgilinin rakibe yönelmesidir:

Şâd-kâm itmez şafâ-yı vaşl ile dil-ḥastesin
Yâ nedür âğyar-ı bed-kâra müdârâdan ğaraž

(G. 39/5)

Vuslat öncesindeki bekleyişini Sabrî esprili bir dille ifade etmiştir. Sevgili vuslat için vaatlerde bulunur ama yerine getirmez. Âşık bu vaatlere kanar Sabrî'nin deyimiyle dereyi görmeden paçayı sıvar:

Dem-â-dem va^ç d-i bî-incâz-ı vaşle aldanur göñlüm

^ç Acebdür görmeden enhârı eyler dâmenin teşmîr

(G. 31/5)

İkinci aşama; âşığın vuslata ermesidir. Âşık sevgiliye kavuşmasıyla gönlü sevinçle dolar, gözleri aydınlanır:

Der-âgûş eyledük ol şûh-ı sîm-endâmı ey **Şabrî**

Toyınca vuşlat-ı cānānı gördük dīdeler rūşen

(G. 68/5)

Vuslatın mekânlarından biri meclistir. Burada sevgili sâkî de olabilir bir güzel de. Sevgili vuslat meclisinin süsüdür. Âşığın defalarca davetine sevgiliden karşılık gelince vuslat gerçekleşir:

Ol şeh-levend-i nāzı bu gün da‘vet eyledük

Revnağ-tırāz-ı bezmgeh-i vuşlat eyledük

(G. 47/1)

Gīsū-yı ‘uğdedārını çözdük o āfetūñ

Feth-i tılsım-ı vaşla hele cūr’et eyledük

(G. 47/3)

Vuslat âşığın içindeki ateşi söndürür fakat bu ateşin sönmesi tıpkı ateşe dökülen suyun çıkardığı ses gibi vuslat zamanında âşığın inlemesine naralar atmasına sebep olur:

Dem-i vuşlatda sūzişle ‘aceb mi na‘ralar ursam

Şu sepdikçe şadā hāşıl olur elbette aḥkerden

(G. 73/3)

Vuslatın gerçekleşmesiyle rakib üzülür. Âşık rakibi kıskandırmaktan da ayrıca haz duyar:

Dil-i firqat-zedeyi vaşl ile ḥandān idelüm

Sīne-çāk eyleyelüm ḥāsīd-i bed-efkārı

(K. 10/14)

Rakib, vuslatı gördükçe inler. Kıskançlıktan çok üzülür, yaralanır:

Gel beni luţfuñla memnūn eyle zār olsun raķīb
 Gel benümle sīne-şāf ol hāksār olsun raķīb
 Dem-be-dem sūz-ı ḥasedden dāgdār olsun raķīb
 Gel kerem ķıl bende-i bīmāra ķurbān oldıgum

(Ş. 3/III)

Rakib sevgiliyi kaybetmek istemez. Bu yüzden o da âşık gibi çabalar:

Ol şāh-bāzı ķoldan uçurmam diyü bu gün
 Gördüm raķībi mezbelede pek ḥoruslanur

(Mf. 25)

Üçüncü aşama; Vuslat gerçekleşikten sonra âşık o mutlu anları hep anar, yad eder, gözyaşlarını tutamaz hep ağlar, ateşler içinde özlem yolunda kalır:

N'ola **Şabrī** gibi çāk-i giribān eylesem bende
 Şāfā-yı vaşluñ añdum nazeninüm bī-ķarār oldum

(G. 64/5)

Vuslat anı kısadır, bir cümbüşe eğlenceye benzetilir:

Cünbiş-i vaşlını yād eyleyüp ey şūḥ-ı cihān
 Rūz u şeb **Şabrī**-i āşüfte-i nālān ağlar

(G. 29/5)

Vuslat tatlılığı yönüyle meyveye ve şekere de benzetilir. Vuslat meyvesi ne kadar ham olsa da âşık için çok tatlı bir meyvedir:

Ben n'ola sevdā-yı ḥāma düşsem ey naḥl-i revān
 Meyve-i vaşluñ senüñ ḥām olsada şirīn olur

(G. 15/5)

Aşağıdaki beyitte de vuslat âşığın yaralarını iyileştirdiği ve âşığın ateşini söndürdüğü için ilaca benzetilir. Sevgili de şifa veren tabibe benzetilir.

Göñül ümmîd ider her dem şafâ-yı vaşl-ı cānānı
Marizîn maṭlabı ḥabb-ı eṭibbādan devādur hep

(G. 7/2)

Bu beyitlerde ifade edildiği gibi âşığın en çok ulaşmak istediği visaldir. Ağlayıp inleyişi yalnızca vuslat içindir. Âşık vuslat için ne kadar çabalarsa o kadar sevgiliye ulaşacağını umar. Vuslatın işlendiği beyitlerde hep bu çabaya rastlanır.

2.2.1.2. Karamsar/ Kötümser Duygulanmaya Sebep Olan Eylemler

2.2.1.2.1. Talihten Şikâyet

Talih; kader, kısmet manalarına gelir. Kader, divan şiirinde genellikle şairi istemediği durumlara düşürür bu sebeple karamsar bir ruh haline iter şairi. Bu sebepten divan edebiyatı şairleri sık sık bahtın alçaklığından, kendilerine güler yüz göstermediğinden, karanlık oluşundan şikâyet ederler:

Şā' irüm sihr-āverüm dānişverüm ammā çi sūd
Ṭab' umı baht-ı siyeh her laḥza dil-āzār ider

(K. 14/25)

Benüm ol rütbe felâket-zede vü ğam-dide
Ki güler yüz baña göstermedi hiç baht-ı le'îm

(Kt. 4/22)

Sabrî'nin küçük yaştan beri gözleri görmediği için onun bahtının siyah olduğundan, kendisine güler yüz göstermediğinden yakınır. Kararsızdır, fitnekârdır. Kader, şairi sürekli bir iyi yöne bir kötü yöne çeker, sandal gibi kararsız bir şekildedir, bir noktada sabit durmaz:

Fülk-i bülend-ḳadrine nisbetle mā-ḥaşal
Şandal degül bu günbed-i gerdün-ı bî-ḳarār

(K. 10/36)

Kadere itiraz İslam'da caiz olmadığından onun yerine felek, çark, gerdun kelimelerine yer verilir. Feleği taşlarlar, onu tenkit ederler.

Felekten, kötü bahttan kurtulmanın çaresi esen rüzgârdır. Ya da tevriyeli kullanımıyla zamandır. Sabrî, ümit gemisinin yelken açanı olur muyuz isteğe uygun bir rüzgâr bizim ümit gemimizi yüzdürür mü diye sorar. Kader bir sandal iken, ümit gemisi de bir deniz taşıtıdır. Bu denizde yol almak için rüzgârın esmesi lazımdır:

Yelken-güşâ-yı keştî-yi ümmîd olur mıyüz

Şabrî eser mi vefk-i merâm üzre rüzgâr

(K. 11/60)

Sabrî âmâ olmasına rağmen, kaderden çok da şikâyetçi değildir. Dîvân'ında toplam on beyit kadarında talihten şikâyetçidir. Bu şikâyetler diğer şairlere kıyasla Sabrî'nin durumu göz önüne alındığında kötümser bir ruh haline sahip olmadığını anlarız. Bununla birlikte bir beyitinde talihten şikâyet etmenin akılsızlık olduğunu ve temiz yaratılışı böyle bir şikâyetten utanç duyacağını belirtir:

Hicv iderdüm tâlî' -i nâ-sâzı ammâ n'eyleyem

Tab' -ı pāküm meşq-ı eṭvâr-ı sefehden 'âr ider

(K. 14/29)

Başka bir beyitte bahtın kuvvetinin ona çok da tesir etmediğini, zayıf bir karınca aslanla pençeleştikten sonra, alçak bahtın ona tesir edemeyeceğini ifade eder:

Pençe-tâb eyler idi şîr ile her mūr-ı za' if

Ḳuvvet-i bahtı za' ifâna iderdi te'şîr

(Kt. 5/19)

Talihten şikâyet Sabrî tarafından çok fazla işlenmemiştir. Talihten şikâyet edilen beyitler de geleneği yerine getirmek amacıyla. Bu şikâyetlerin olduğu beyitlerde şûh bir edayla yazdığı gazellerdeki duygunun karşıtı olarak karamsar bir hava vardır.

2.2.1.2.2. Vefasızlık

Vefasızlığın şiire konu olan yönü sevgilinin âşığa vefa göstermemesidir. Divan şiirinde sevgili başkarakterlerdendir. Hûb, cân, cânân, yâr, dost, mahbûb, habib, maşuk, güzel, büt, şâh, hüsrev, mâh, sultân, âftâb, şûh, tabîb, dil-ber, kâfir, nazenîn, bî-vefâ, dil-rübâ, dil-ârâ vb. kelimeler Dîvân'da sevgiliye atfedilen sıfatlardır. Bunlar içinde vefasızlığı

sık sık tekrarlanır. Sevgili vefasızdır, nazlıdır, ilgisizdir, insaniyetsizdir. Onun işi âşığa cevır ü cefa etmektir:

Şimdi bildüm ben senüñ bîgâne-meşreb olduñ
 Ey mürüvvetsiz vefāsız dil-rübā hoş imdi hoş
 (G. 38/3)

Âşık aşk yolunda hasta olur, vefasız sevgili âşığı sormaz. Sevgili hep naz eder, âşıktan uzak durur. Âşık hastalığından ve sevgilinin vefasızlığından inler:

N'ola şimden girü āgāz idersem āh u feryāda
 Göñül virdüm yine ben bî-vefā bir şūh-ı bî-dāda
 (G. 82/1)

Vefasız olan dilber sevgiliye vaatlerde bulunur. Onun vaatlerinin gerçekleşmemesiyle âşık karamsarlığa düşer. Sevgili, âşığa vuslat sözü verir; fakat sözünde durmaz sözünden döner:

‘ Āķıbet ferdālara şalduñ beni
 Bî-vefālīķ eyledüñ cānā bu şeb
 (G. 9/2)

Vefasızlığı aynı zamanda ağyara çabuk meyletmesindedir. Yabancılarla bir arada bulunması, gönlünün hemen kayması onun vefasızlığındandır. Onun yolunda toprak olan âşıklara güzel söz söylemez:

Yolında hāk olan üftādegāna iltifāt itmez
 O şūh-ı bî-vefā bîgānelerle āşnādur hep
 (G. 7/4)

Ĥayfā o gül-‘ izār hezār-āşnā imiş
 Her gördigine mā ’il olur bî-vefā imiş
 (G. 37/1)

Yukarıdaki beyitlerde incelediğimizde görüyoruz ki vefasızlık diğer şairlerde olduğu gibi Sabrî’de de karamsarlığa ve siteme sebep olmuştur.

2.2.1.2.3. Hasret, Hicran

Hicran ve hasret âşığın en büyük derdidir, âşık ayrılığa, özleme hiç tahammül edemez. Hicrana tahammül etmek sevgilinin her türlü cevr ü cefasına tahammül etmekten daha zordur. Çünkü hasrette âşık sevgiliden ayrılır. Ayrılıkla birlikte âşığın tüm şevki, mutluluğu gider, yüreğine taş yaslanır, hasretten yüreğinde yaralar açılır. Bu yaralardan akan kanla âşığın yüreği gül yaprağına döner:

Çāk olsa berg-i gül gibi sīnem ‘aceb degül

Teng itdi bāğ-ı dehri o ğonca dehen baña

(G. 2/3)

Âşık sevgilinin yokluğunda işret meclisinden vazgeçer, Mecnun gibi çöllere düşer. Ayrılık acısı akşamları daha da artar, ayrılık acısıyla geceler daha uzun gelir, bitmeyecek gibidir, sınırsızdır:

N’eyleyüm sensiz bu bezm-i ‘işreti

Baña zehr olsun mey-i ħamrā bu şeb

(G. 9/3)

Hasrete sebep olan etkenlerden biri de rakibdir. Sevgiliyle gece gündüz görüşmeyi engelleyendir. Şair, sevgilinin rakibden çekindiği için âşığın meclisine gelmediğini söyleyerek aslında sevgiliyle arasını bozan rakib olduğunu sevgilinin sanılan kadar vefasız olmadığını söyler:

Rūz u şeb teşrīf iderdi bezmüme ol ‘işve-bāz

İtmese aġyār-ı bed-efkārdan ger ihtirāz

Dün gice mā-fi’z-zamīrin añladum Şabrī birāz

Şu sepildi sīne-i sūzende-i hicrānuma

(Ş. 10/IV)

Âşık, aşk yolunda emek çeker. Emeginin karşılığını bulursa sevinci artar, karşılık bulmazsa gözyaşı başlar. Zaman zaman kan ağlar, kan ağlamak deyimiyle anlatılan bu hal

âşığın ne kadar acı çektiğini bize anlatmak içindir. Gözyaşları çokluğuyla Ceyhun'a benzetilir. Âşık, o kadar çok gözyaşı akıtır ki sel olur, âlemi suya verir:

Bende-i bīmārını ağlatma ҡurbān oldıgum
 ˆ Ālemi ğarķ itmesün eşk-i firāvānum meded

(G. 12/3)

Sevgilinin ağyarla görüşmesi de âşığın ağlamasına sebep olur. Âşık ağlamaklı olur. Âşık hasretle öyle bir duruma gelir ki düşmanlar bile görse âşığın haline ağlar; ama sevgili durumu görmemezlikten gelir. Gam yolunda âşık tahassür içinde kalır:

Firķatüñle o ķadar āh-ı figān itdüm ki
 Düşmanum görse benüm hālümü ol an ağlar

(G. 29/2)

Yine Dīvān'da Sabrî, sevgilinin de ayrılıktan ağladığını söyler. Sevgilinin ağlaması karşımıza çok çıkmaz. Burada şair, sevgili bile bu ayrılık için gözyaşı dökmüş, ben her yeri gözyaşı seliyle su içinde bıraksam çok mu, diyerek ağlayışının çok da yerinde olduğunu ifade eder:

Seyl-i eşkümle n'ola yolları ğarķ-āb itsem
 Benden ayrıldı diyü ol şeh-i hūbān ağlar

(G. 29/4)

Hasretin sürekli devam etmesi şairi belli bir süreçten sonra karamsarlığa iter. Yukarıdaki beyitte ağlamasının, karamsarlık içinde olmasını bir göstergesidir. Hasret ve hicranın şairi karamsarlık içine bırakması bu yönlerdendir.

2.2.1.2.4. Gam, Dert, Gussa

Gam, âşığın kalbinde yara açtığı için pençe, mızrap, ebru gibi âşığı yaralayan kesici aletlere benzetilir. Gam vuslata erişmek için âşığın girdiği bir yoldur. Çaresizce bu yolda giden âşık, hicranından kan ağlar. Âşığın yanına erişince gönül rahata erer. Gam yolunun sonu vuslatsa, âşığın mutluluğu kaçınılmazdır:

Dem-be-dem dil ser-i kũyuñda şafâ eyler iken
Şimdi bî-çâre reh-i ğamda gezer an ağlar

(G. 29/3)

Gam, geceleri daha da artar, gamın yeri âşığın kalbidir. Şair, âşık gamdan dolayı üzülmemesi gerektiğini çũnkũ muhabbet ehlinin halinin böyle olduğunu ifade eder. Aşka düşen delilik çölünü geçmeden gerçek âşık olamaz:

am yime rũ-be-reh-i deşt-i cũnũn olduğına
Şabrĩyâ böyledür erbâb-ı maħabbet ħâlĩ

(G. 89/5)

Gam gecesi sevgilinin lutfuyla ve yine Allah'ın lutfunun ışığıyla aydınlanır, gam dağılır. Gam karanlıktır, karanlığı da sadece ışık aydınlatabilir. Bu sebeple âşığın ay gibi parlak yüzünü görmek gamı dağıtır, âşığın kalbini aydınlatır. Gamın kalpten gitmesiyle, âşık da mutluluk bulur:

Böyle alır mıyuz bu şeb-i ğamda Şabrĩyâ
Yoħsa şu' â' -ı luşf-ı Ĥudâ'yı görür miyüz

(G. 35/5)

Gamın mükâfatı sevgiliyle aynı yastıkta yatmaktır. Şarap içmek de gamın ateşini sineden biraz da olsa giderir. Sabrĩ çok açık tasavvufi işlememesine rağmen tevekkũl şarabını içerek gam ve dertlerden kurtulunabileceğini ifade eder. İslam inancına göre tevekkũl kişiyi gamdan ve sürekli acı içinde olmaktan kurtarır:

Dilden giderür cũmle hũmũm ile ğumũmı
Keyfiyyet-i peymâne-i şahbâ-yı tevekkũl

(G. 55/5)

Âşık aşk ateşiyile yanarken onun her zaman yanında olan bu ateştir. Bu yanıştan âşığa arkadaş olan gamını azaltan yine ateşin yakıcılığıyla âşığın çıkardığı ah kıvılcımlarıdır. Âşığın bu hali onun yalnız olduğunu gösterir, âşık yalnızlığından acılarıyla arkadaş olmuştur. Bu arkadaşlığı ve yalnızlığı Fuzulĩ'nin gayrı redifli gazeliyle aynı redifteki ruba'isiyle anlatmıştır:

Baňa hem-dem olan her demde sūz-ı dāğ-ı miñnetdür
 Enīs ü ğam-gūsārum yođ Őerār-ı āhdan ğayrı
 Bu vīrān-ĥāne-i ‘ālemde bī-kes ħaldum ey **Şabrī**
 Melāz u melce ’im yoğ Ĥāzret-i Allāh’dan ğayrı
 (R. 5)

Dert, gam aşkın bir parçasıdır. Bundan dolayı Şair aşık olarak karşımıza çıktığında gam ve dertte aşıkla birlikte bulunur bu da Şairi karamsarlığa iten sebeplerdendir. Őairimizde de gam ve dert aşk sebebiyle hāsıl olmuştur.

2.2.1.2.5. Hastalık

Hastalıklar daha çok âşığın özellikle ciğerinde, gönlünde, aklında görülür. Sabrī’nin dört yaşından beri gözleri görmediği için Şiirlerinde aşkın getirdiği hastalıklar yanı sıra göz hastalıklarıyla da karşılaşırız. Miyopluk ateşinin canını yaktığını söyler:

Ťālib-i kesb-i kemālāt ü fūnūnum ammā
 Āteş-i za’ f-ı bařar cānumı eyler sūzān

(K. 12 /28)

Sabrī’nin hastalığı onun fende ve diğer ilimlerde ilerlemesine engel teşkil eder. Őayet bu hastalık ciğerini yakmasa söz söylemede daha yetkin olacağını söyler:

Sūz-ı ‘illet cigerüm yakmasa her laħza benüm
 Āteşin lafz ile evşāfuñ iderdüm tanzīm

(Kt. 4/19)

Hastalıkta vücut nasıl mikroplarla dolarsa, âşığın hastalanmasıyla göğüs de elem askerleriyle dolar:

Beni genclikde ‘alil itdi ‘ināyetkārüm
 Eyledi sīnecigüm mişṭaba-i ceyš-i elīm

(Kt. 4/21)

Aşk hastalığının şifası yine sevgilidir. Tabipten deva istemek bedensel hastalıklar içindir, aşk hastalığında ise tabipten el çekmesi istenir. Zaman zaman da âşık tabipten deva ister:

Tedbîr-sâz-ı derd-i dil-i zârum ol benüm
Gel ey şabîb cân u dil eyle devâ baña

(G. 1/4)

Âşıқта aşkın en ileri hali deliliktir. Âşık sevgilinin saçlarıyla bağlanmış deliye benzetilir. Çünkü deliler iyileşinceye kadar zincir ile bağlanır. Delinin ne yaptığını bilmiyor oluşu da âşığın haline uygun düşer. Sevgilinin saçı olmazsa olmazdansa bu saç ile bağlanmak yani zincirlenmek de âşıktan ayrı düşünölmeyecek bir metadır:

Bend oldı dil kemend-i ser-i zölf-i dil-bere
Dîvâne kayd-ı silsileden dür olur mı hîç

(G. 11/4)

Hastalık Sabrî Dîvânı'nda önemli bir başlık olduğunu göröyoruz. Bunun sebebi şairin görmediğı için göz hastalığından bahsetmesini gerektirmiş bu da hastalık konusunu Dîvân'da önemli kılmıştır.

2.2.1.2.6. Gurbet

Kelime anlamı; gariplik, yabancılık, yabancı bir yerde bulunma hali, yad el, yabancı memleket. Hastalık bahsinde olduğu gibi gurbet konusu da Sabrî için hem gerçek anlamda vatanından ayrı Mora yarımadasında yaşaması dolayısıyla hem de sevgiliden veya ilahî aşk işlendiğinde Allah'tan ayrı kalmasından dolayı düşünebiliriz.

Gurbet âşık için sevgilinin yanından uzak olmaktır. Sevgilinin köyüne gidince, asıl vatani, büyüdüğü topraklar ona gurbet olur. Çünkü gurbette özlem çekilir, kişi acı içinde olur. Âşık sevgilinin yaşadığı yerden uzak olunca hasret içinde kalır:

Hasretüñle ne cefâ çekdügimi gurbetde
Ömrümün vâri degöl şabil-i vâsf u taşrîr

(G.32/4)

Sevgilinin sevgisiyle âşık sevgilinin köyünde kalır, burada kalmak ona gurbetten çok, mutluluk, göz aydınlığı verir. Artık orası gurbet değil âşığın vatanı olur. Sevgiliyle görüşünce gurbet vatan olur, vatan ise gurbet olur:

Bir ğonce-i nev-reste ile eyledük ülfet
Gülzâr-ı vaţan oldu bize ğuşe-i ğurbet

(G. 10/1)

Şabrî ‘aceb mi semt-i vaţan yâda gelmese
Ġurbetde bir perî ile ünsiyyet eyledük

(G. 47/5)

Sabrî Mora’da bulunmasıyla vatanındaki hükümdarları, sevgilileri de yaralı gönülden uzak olur. Sabrî’nin bahsettiği gurbet yaşadığı yer yani Mora’dır, burası asıl vatanı değildir. Fakat artık memleketinden uzak olduğu için istemeden de olsa vatanından gönlü ve aklı uzaklaşır:

İder dâver-i diyârı ħâţır-ı mehcürdan iĥrâc
Olnca semt-i ğurbetde kişinüñ ilticâġahı

(Kt. 1/3)

Sipihrüñ ġün-be-ġün vaz‘-ı ‘acebi çokdur ey **Şabrî**
Vaţan ğurbet olur ğurbet vaţandan ‘add olınur ġâhî

(Kt. 1/4)

Gurbet konusu Sabrî’de vatan topraklarından ayrı olması sebebiyle Dîvân’ında işlemesi zorunlu bir konu olmuştur. Gurbeti çoğunlukla zaruri bir durum olarak ele almıştır. Böyle bir durumdan dolayı da artık gurbeti vatanı gibi görmekten başka çaresi yoktur. Buna rağmen gurbet Sabrî’de üzüntüye sebep olmuştur.

2.2.2. GÖRÜNTÜ

2.2.2.1. Nesnel Görüntü

2.2.2.1.1. Dış Dünya (Tabiat, Eşya, Hayvan)

2.2.2.1.1. 1. Tabiat

Şairlerin yaşadığı çevre şiirlerde önemli yere sahiptir. Bu dış dünyayı oluşturan varlıklar da tabiat, eşya, hayvan olarak sınıflandırılabilir. Bu varlıkların Sabrî Dîvânı'nda nasıl işlendiğini, hangi yönleriyle şiire girdiğini beyitlerle inceleyeceğiz. Tabiat başlığı altında; felek, güneş, mâh, deniz, toprak, kân, ateş, bağ kavramlarını beyitlerle incelendik.

Felek (Eflâk, çarh, gerdûn, sipîhr, semâ, âsmân); felek, en çok genişliği, yüceliği, sonsuzluğu, devretmesi yönüyle işlenir. Şair, feleği kasidelerinde padişahları ve paşaları övmek için, gazellerde ise sevgiliyi övmek için kullanmaktadır. Gökyüzü üzerine teşbihler atlas, burc, pîr, nâhîd, gerdân, hum, gehvâredür. Felek durmadan dönmesiyle gerdûn, gerdân, gerdîde, bî-karâr gibi sıfatlar alır:

Hâbbezâ câmi' -i zîbâ vü felek-peymâ kim

Yaraşur atlas-ı çarh olsa aña ferş-i haşîr

(Kt. 5/28)

Seyyârelerde daha çok Utârit, Zöhre, Müşterî ve Güneşin adı geçer. Zöhre üçüncü felektir. Meclislerde dolaşır saz çalar, bu saz aleti ise çengdir. Zevk ve safa yıldızıdır. Sazende olarak karşımıza çıkar. Bir beyitte de şairin kızına felek beşik, Zöhre anne olsa ona layık olduğunu söyler:

Zihî mihr-i mu' allâ duhter-i zîbâ ki lâyıkdur

Felek gehvâre Zöhre dâye olsa aña rif' atda

(T. /6)

Güneş (mîhr, hurşîd, âftâb); ışık, ısı, parlaklık ve yüksekliği bakımından sevgiliyle kıyas edilir. Sevgilinin yüzünün ışığını gören güneşin parlaklığına rağbet etmez. Sevgili güneş gibi göz kamaştırır. Güneş ve ay, sevgilinin bu göz kamaştırıcı güzelliğinden kıskançlıklarından çatlarlar. Sevgili o kadar yüceltilmiştir ki güneş ve ayın ışığı sevgilinin yüzünün yanında sadece bir zerredir:

Ṭāḳ-i ebrūlarınıñ ḥastesidür gökde hilâl
Mihr ü meh zerre-i tâb-efgen-i didâruñdur

(G. 20/4)

Eylemez mihr ü dıraḥşâna nigâh-ı raġbet
Seyr iden şu'le-i ruḥsârını ol meh-rünüñ

(G. 45/4)

Güneş parlaklığından gözleri kamaştırır. Sevgiliye de çok fazla bakılamaz o da güneş gibi parlak olduğundan göz kamaştırır:

Mihr-i enver gibi gözler kamaşur baĥduĥca
Tâb-ı didârını bir vech ile takrîr idemem

(G. 62/4)

Güneş ışınları yeryüzüne süzme süzme gelir. Şair bunları güneşin pençeleri olarak isimlendirir ve bu pençeler sevgilinin saçına tarak olsa layıktır der. Gerçekte güneş ışınları saçların arasına girdiğinde tarak gibi tel tel olur:

Perçem-i tûĥ-ı cihân-tâbına şâyânter olur
Şâne olsa güneşüñ pençe-i pür-envârı

(K. 13/45)

Işık ve güneş kavramlarını hem Allah hem de Peygamberimiz için yazılan tevhid ve na'tte görürüz:

N'ola pertev-zen-i ekvân olursa mihr-i ruḥsâruñ
Senüñ nûruñla ḥalk oldu bu eşyâ yâ Resûla'llâh

(K. 5/5)

Mâh; Dîvân'da en çok ele alınan unsurlardan biri aydır. Güneşten aldığı ışıkla geceyi aydınlatır. Sevgiliye ay yüzlü manasında çeşitli deyimlerle hitap edilir. Mâh-likâ, Mâh-pâre, mâh-ı tâbân, hilâl, mâh-tâb, mâh-peyker, mâh-ı enver, meh-rû, mâh-ı nevîn, mâh-ı yek-rûze ayın çeşitli durum ve şekilleri özellikle sevgilinin yüzüne benzetilir:

Vechüñ sipihr-i ħüsn ü bahā āftābıdur
Tāb-ı cemālūñ evc-i şafā mäh-tābıdur

(G. 14/1)

Ay güneşten gelen ışınlarla aydınlanır. Sevgili güneş kadar parlak olduğu için artık ay bile güneşi istemez o da sevgilinin çehresiyle aydınlanmak ister:

Seyr idenler şu‘le-i ruĥsār-ı āteş-bārıñı
N’eylesün ey mäh-ı enver āftābuñ nūrıñı

(G. 93/2)

Çah-ı Nahşeb; ‘İbn Muknî adlı Horasanlı bir hâkim bu şehrindeki bir kuyudan sihirle bir ay çıkarır ve gece ay battıktan sonra dört fersahlık mesafeyi aydınlatırmış.’ (Pala, 2002: 294) Nahşeb’deki çukurdan bahsedilen beyitte meyin yansıması sevgilinin çene çukuruna ışık verince sanki Nahşeb çukurundaki ay gibi ortaya çıkar, görünür. Çene çukura, oradaki aydınlık da sihirli olan ayın ışığına benzetilir:

Virdükçe ‘aks-i bāde zeneĥdān-ı yāre tāb
Güyā bedīd olur çeh-i Nahşebde mäh-tāb

(G. 8/1)

Deniz; büyüklük, derinlik, bolluk, cömertlik manalarını ifade etmek için, şair daha çok memdûhunu överken kullanır. Son derece faydalar sağlandığı için, uçsuz bucaksız, tükenmez bir kaynak olduğu için, padişahları överken deniz sıkça kullanılır. Ayrıca inci, mercan, sedef gibi kıymetli eşyaların menba’ıdır:

Nazīrīn bende ger hīç görmedüm ol ħulzüm-ı cūdın
Deñiz var ise görmiş böyle bir dürr-i girān-māye

(Kt. 3/8)

Sen ol baĥr-i ‘atā ebr-i seĥāsuñ kim kef-i cūdūñ
Hezārān dāver-i deryā-nevāle ĥayret-efzādur

(K. 8/36)

Deniz incinin yuvasıdır. Bu sebeple deniz bir cevher ve kıymet deryası olur:

İder müştâğrağ-ı dürr ü cevâhir baħr-i ‘ummâni
 Olaydı feyz-i cüdi ebr-i nîsâna eger sârî
 (K. 6/19)

Deniz her şeye tat ve lezzet veren tuzun da kaynağıdır. Tuz aynı zamanda fazlalığı da gösterir. Hanın keremi deryaya benzetilir, dolayısıyla tuz gibi ihsanı da o denizin bir parçasıdır. Ve denizdeki tuz gibi ihsanda şairin memdûhunda çok bulunur:

Deryâ-yı mekârim didiler hânumâ gerçî
 Ammâ nemekîndür senüñ ihsânüñ efendüm
 (Terkb. 6/VI)

Toprak; toprakla yeksan olmak, bir olmak deyimi kullanılmıştır. Âşık sevgili yolunda onun hasretiyle yerle bir olur, daha ilerisi ölümdür yani toprağa karışmaktır:

Rûz u şeb derdüñle giryân oldıgum bilmez misin
 Āteş-i ‘aşkuñla sūzân oldıgum bilmez misin
 Ben yolında ħāk-i yeksân oldıgum bilmez misin
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra ħurbân oldıgum
 (Ş. 3/II)

Toprağın zerrelere olan tozlar da sürme ile birlikte kullanılır. Sevgilinin yolunun tozu İran’a gitse oradaki meşhur Isfahân sürmeleri satılmaz olur. Sevgilinin yolunun tozu Isfahân sürmelerinden daha değerlidir:

Ġubâr-ı reh-güzeri gitse semt-i Ġrân’a
 Virür kesâda o dem sürme-i Şifâhân’ı
 (K. 6/34)

Olurdu ‘ayn-ı ħavrâ-yı behište kuħl-ı zîb-âver
 Nem-i luţfiyla taħmîr eylese ħākister-i nârî
 (K. 9/17)

Ġubār-ı ħāk-i pāyuñ tūtiyā-yı çeşm-i cānumdur
Değişmem gerd-i rāhuñ mā-ħaşal kuĥl-ı Şıfāhān'a

(G. 83/4)

Sevgilinin toprağı mutluluk ve izzetin kimyasıdır, taşı cevherden daha değerlidir:

Ĥāk-i ķūyuñ ķīmyā-yı ' izz ü devletdür baña
Kenz-i Ķārun'a deġişmem āstānuñ sengini

(G. 101/2)

Kân; bir şeyin menba'ı veya ocağıdır. Kânı, şair övdüğü kişinin; iyiliğinin, kemalinin, lutf ve cömertliğinin çokluğunu ifade etmek için kullanılır. Sözlerin biriktiği, fenin ve her türlü ilmin biriktiği yer ise şairin güzel yaratışıdır:

Tab' ıdur kân-ı bedehşān-ı kemālāt ü fūnūn
Sözidür dürr-i girān-māye-i fażl ü ' irfān

(K. 12/15)

Ateş; âşığın ayrılıkla duyduğu ıstırabın ifadesi olarak ele alınır. Od, nâr, kor, ahker olarak geçen ateş yine hastalık ateşi, hasret ateşi, ayrılık ateşi, mihnet ateşi, cehennem ateşi şeklinde de karşımıza çıkar. Ayrılık ateş gibi âşığın kalbini yakar, sine hasret ateşi yüzünden mangala döner. Bu yanıştan ah dumanları gökyüzüne yükselir:

Sūziş-i hicrūñ şu deñlü cism ü cānı yaĥdı kim
Şaĥn-ı sīnem āteş-i ĥasretle āteşdān olur

(K. 13/16)

Ateş kavramı şem ve pervane mazmunlarını da akla getirir. "Gönlün ateş yüklü yüzden, sevgiliden hoşlanmasına şaşılmaz; çünkü pervane de ışık saçan mumdan hoşlanır."

' Aceb mi olsa dil ruĥsār-ı āteş-bārdan maĥzūz
Olur pervāne elbet şem'-i pūr-envārdan maĥzūz

(G. 40/1)

Ateş yüzlü olan güzelin yüzündeki ben de bu ateşi ateşleyen bir baruta benzetilmiştir. Ben siyahlığıyla baruta benzetilir ve özellikle İngiliz barutuna benzetilmesi alışmadık bir benzetmedir:

Simsiyeh hālūñ görüp ruhsār-ı âteş-bārda

İngiliz bārūdına beñzetedüm eyā rengini

(G. 101/8)

Bağ (Bağ, bağçe, çemen, gülistân, gülzâr, ravzâ, rıyâz, bostân); özellikle sevgilinin yüzü ve güzellik unsurları için kullanılır. Yeşildir, cennet bahçelerine benzer. Sevgilinin boyu nihâl, serv; kokusu şeb-bû, reyhân, sünbül, gül; ağzı gonca; yanakları lale, gül yaprağı; gerdeni yasemen; göğüsleri narenc; gözleri de bademe teşbih edilir. Bu görüntüyle sevgili bir bahçeyi andırır. Bu kadar güzellik bir arada olunca sevgili cennet bahçesi olur. Sevgilinin güzellik bahçesini gören cennet bahçelerini daha düşünemez, hayal etmez:

Gören leţâfet-i bâğ-ı cemâl-i cânânı

İder mi fikr ü taḥayyül rıyâz-ı Rıḍvân'ı

(K. 6/11)

Dîvân'daki beyitler esas alınıp değerlendirme yapıldığında şu sonuca varılmaktadır. Sabrî Dîvân'ında tabiat canlı bir şekilde işlenmiştir ve bağ, bahçe tasvirleri divan şiirinin çizmiş olduğu şekilden uzaklaşmamıştır.

2.2.2.1.1.2. Hayvanlar

Bu başlık altında Dîvân'da geçen hayvanlar ve hangi özellikleriyle ele alındıkları beyitlerle işlenecektir. Hayvanlardan bülbül, şeh-bâz, kanarya, âhû, şîr, mür, pervâne beyitlerde yer almaktadır.

Kuşlar; Dîvân'da en çok ele alına kuş bülbüldür. Gül için ağlayan, inleyen, sevgilisine güzel nameler söyleyen bülbül âşığa benzetilir. Bülbül ile gül arasındaki macera âşık ile sevgili arasındaki macera gibi cereyan eder:

Dil ruḥ-ı gülgünüñ eyler ârzü

Bülbüle elbet gül-i ra' nâ gerek

(G. 53/3)

Bülbülün yeri bağ ve bahçedir. Bülbül nasıl kırmızı gül için öterse âşık da güzellik bahçesindeki kırmızı yanaklar için inler. Âşık o bahçeye (yanağa) konan bir bülbül gibidir.

Şeh-bâz; Sarı renkte, iri bir kuştur. Av için kullanılan süratli uçan bir kuştur. Sabrî şah-bazı daha çok sevgili olarak işler. Sevgili de âşıktan kaçır, yüksekten uçar, zor ele geçer. Rakib de şah-bâza sahip olmak ister:

Ol şâh-bâzı kıoldan uçurmam diyü bu gün
Gördüm rakîbi mezbelede pek hüruslanur

(Mf. 25)

Kanarya; rengi dolayısıyla ele alınır. Sevgili kanarya rengi elbise ve şal giyer:

Ķanarya rengi câme-i zîbâ giyüp bugün
Bülbül gibi terennüme âğâz it ey perî

(G. 91/3)

Âhû; En çok misk kokusunun kaynağı olmasıyla işlenir. Misk kokusuyla sevgilinin kokusu karşılaştırılır ve bu karşılaştırmanın, benzetmenin bile hata olduğu düşünülür. Beyitte şair ‘‘Hatâ’’ kelimesini kullanmakla misk kokusunun elde edildiği ceylanları ile meşhur Hitâ ülkesi anlamındaki kelimeyi çağrıştırmıştır:

Ķatâdur şemme-i ahlâkına benzetmek el-hâşıl
Şemîm-i müşg-i Ćîn’i nâfe-i âhû-yı Tâtâr’ı

(K. 9/14)

Ahunun gözlerinin güzelliğiyle de divan şiirine konu olmuştur. Sevgilinin gözleri ormanın içinde etrafı izleyen vahşi bir ahunun gözlerine benzer. Sevgili ahu gibi vahşi ve ürkektir, insandan kaçır:

Degül müjgân içinde görinen çeşm-i siyekârûñ
Nigâh eyler derûn-ı bîşede bir vahşî âhûdur

(G. 22/2)

Şîr; şair memdûhunu övmek için kullanır. Daha çok karıncayla kıyas edilmiştir. Gücün sembolüdür:

Şudretünden olsa bir dem behre-yâb
Mûr iderdi şîr-i nerle pençe-tâb
(Ms. 1/29)

Pençe-tâb eyler idi şîr ile her mûr-ı za' if
Şuvvet-i bahtı za' ifâna iderdi te' şîr
(Kt. 5/19)

Mûr; karınca, zayıflık, küçüklük, kudretsizlik temsilidir. Bundan dolayı âşık kendini karıncaya benzetir. Özellikle Sabrî, Mora mûr arasında cinas yaparak kendini Mora'da zayıf bir karınca olarak gösterir:

Mora'da kadrüm mişâl-i mûr iken
Bendeni mümtâz-ı akrân eyledüñ
(Kt. 2/9)

Karıncanın küçük olmasıyla bahsiyle Sabrî de kendisinin, karıncanın kirpiğinin telini şiirinin satırlarının çizgisi yaptığını ve böyle bir ince hayalin Mora'da olmadığını söyler:

Mora'da var mı hayâl-i hurde-bînüm gibi kim
Rişte-i müjgân-ı mûrı mıştâr-ı eş'âr ider
(K. 14/24)

Pervâne; Divan şiirindeki pervâne şem' ilişkisi iki beyitte işlenmiştir. Pervâne gibi canını ve gönlünü yaksa şaşılmaz; çünkü pervâne de pak yüzünü şem'e karşı tutmuştur. Âşık da sevgilinin ateş saçan yüzüne baktıkça yanar:

Şem' a karşı tutdı vech-i pâkini
Cân u dil yansa n'ola pervânevâr

(G. 27/2)

Dîvân'da geçen hayvan isimleri bunlardır. Hayvanlar genel olarak divan şiirinin çizdiği görüntü dışına çıkmaz sadece şairin mûrı yani karıncayı yaşadığı yer olan Mora'yla

birkaç beyitte birlikte vermesi özellikle karıncaya diğer divan şairlerinden daha farklı bir anlam yüklediğinin göstergesidir.

2.2.2.1.1.3. Eşya

Dîvân'da geçen eşyalar ise gevher, mercan, inci ve taraktır. Yiyecekler; kebab, şerbet, lokum ve şaraptır. Giyecekler olarak came, külâh, destâr beyitlerde geçen eşyalardandır. Bu eşyalar ilgili beyitlerle aşağıda inceleyeceğiz.

Gevher; kıymetli taşların tümüne verilen addır. Özellikle dürr, mercan, lü'lü, la'l, yakut gibi değerli taşların ismi geçer. Cevherler; renk renk, eşsiz güzellikte ve değerli olması hasebiyle şairin şiirlerini överken, tab'ını, fikrini, sözlerini överken müşebbehünbih olarak ele alınır:

Ol hâzin-i hazâ'in-i nazmum ki şî'rimüñ
Şanduka-i mezâmini cevher-feşân olur
(K. 19/11)

Var mıdur 'âlemde bir böyle ma'ârif kânı kim
Her kelâmı bir güher her nüktesi bir kân olur
(K. 13/10)

Mercan; Bazı süs eşyalarında kullanılma yanında, sevgilinin dudakları, ağzı, âşığın kanlı gözü renk bakımından mercana benzetilir. Kalem yarin dudağını ve dişini andıkça gevher saçan sızıntı, yani mürekkep lü'lü ve mercan olur:

Ûhâme kim añdukca yârüñ la'l ile dendânını
Reşha-i gevher-feşânı lü'lü'ü mercân olur
(K. 13/2)

İnci; sevgilinin dişleri, âşığın gözyaşları, şairin sözleri ve şiiri inci olarak ifade edilir. Vuslat da bir inciye benzetilir. İnci en çok şekli, iriliği, sedef içinde hâsıl oluşu, taç gibi süs eşyalarını süslemesi yönüyle karşımıza çıkar. Dudak âb-ı hayâtı susuz bırakması, ondan üstün olması gibi sevgilinin dişleri de incilerden üstündür. Sevgilinin dişleri inciden güzeldir bu sebeple incilerin bağrıları kıskançlıktan delinmiştir. İncilerin ortasının delik olması güzel bir hüsn-i talil ile bu kıskançlığa bağlanır:

Leblerüñ âb-ı hayâtı teşne kıldı ey perî
 Dişlerüñ deldü geçürdi bağrını incülerüñ
 (G. 48/3)

Şâne: Üç beyitte karşımıza çıkar. Sevgilinin saçının güzelliği dolayısıyla güneşin ışınları tarak olsa buna uygundur. Tarağın dişlerinin ayrı ayrı duruşu, parçalı görüntüsünü âşık kendine benzetir. Anber kokulu saçlar içinde dolaşan tarak gibi âşık da sevgilinin saçlarından parça parça olmuştur:

Çok aradum taradum şâne-şifat çāk oldum
 Bulmadum mişlini ol turre-i ' anber-bünüñ
 (G. 45/2)

Yiyecekler

Kebab: Âşığın gönlü aşk ateşiyle kebab gibi pişer, rakibin ciğeri ve bağı da kebab olur:

O mest-i naḥveti hem-bezm-i vaşl idinceye dek
 Sirişk-i dīdemi mey bağrımı kebāb itdüm
 (G. 60/2)

Şekerli yiyecekler; genelde şekerli yiyecekler tatlılığı, şirinliği bakımından sevgilinin güzellik unsurlarına benzetilir. Çene altı tatlılığıyla ve yumuşaklığıyla lokuma; dudaklar kırmızı macuna benzetilir:

Rāḥatü'l-ḥulḳuma beñzer ğabğabı
 Sükkerī ma' cūndur la' līn lebi
 (Ms. 1/48)

Visal şerbete benzetilir. Kavuşma da tatlıdır. Âb-ı hayât şerbeti nasıl ölümsüzlük verirse visal şerbeti de aşk hastalığını iyileştirir. Visal âşık için ilaçtır, fakat ilaç gibi acı değil şerbet gibi tatlı bir tadı vardır:

Şerbet-i vaşluñ marīz-i' aşkına dermān olur
 Ḥasteye şihḥatdur elbette eṭibbādan ğaraż
 (G. 39/2)

Şarab (mey, hamr, hamra, müdâm); içeceklerin en çok zikredilen türüdür. Cam, sagar ayak, gibi içki konulan kaplar söylenerek içki kastedilir. Âşığı sarhoş etmesi, renginin kırmızı oluşuyla dudaklar şaraba benzetilir. Bunun yanında şarap âşığın gözyaşları, aşk, vuslat gibi kavramlarla tamlama oluşturulur. Renk bakımından da şarap kırmızı, la'l ve erguvan renklidir. Şarap içki meclislerinin vazgeçilmezi olduğundan sâkî de şarapla birlikte sıkça anılır. Musaffa, saf arınmış şarap yanında sakız şarabı da şarap türleri olarak Dîvân'da geçer. Şarabın rengi sevgilinin dudağının renginden utanır, şarabın bu utançtan dolayı renginin kırmızı olduğunu söyleyerek hüsn-i talil sanatı yapar:

Gehî şarâb-ı muşaffâ içer çemenlerde
 Gehî taḥayyül ider būs-ı la' l-i cānānı
 (K. 6/9)

Germî-i şahba virince la' l-i yâre āb u tāb
 Farḫ-ı hacletden kızardı çehre-i cām-ı şarâb
 (G. 6/1)

Giyeceler

Came (libâs, esvâb, ton); bu giyeceker genellikle renk ve koku yönüyle karşımıza çıkar. Özellikle sevgili Dîvân'da gül rengi, gül pembe, kanarya rengi libâs giyer:

‘ Aceb mi gül gibi çāk-i girîbān eylesem şimdi
 Yine gül-pembe cānfes-cāme giymiş ol gül-i ḥod-rū
 (G. 77/5)

Külâh (destâr, serpûş, dülbend); eğri durması, sevinçten havaya atılması, püsküllü olması yönüyle işlenir:

Destüme vâşıl olunca o kerem-nāme benüm
 Çarḫa atdum küleh-i şevḫ ü sürürü ol ān
 (K. 11/9)

Sevgilinin püsküllü külâh takması sevgilinin genç bir oğlan olduğunu düşündürür:

Fitnedür dillere zülf-i siyehi
 Dehre püskülli belâdur külehi
 Cāna kār eyledi **Şabrî** nigehe
 Gönlümü aldı bu şeb bir āfet

(Ş. 1/V)

Destâr; köşesine çiçek takılır, başa giyilen sarıktır. Sabrî şairlik yeteneğini överken yaratılışını bir gül bahçesine benzetir ve buradaki çiçekler, şöhret sarığının süsü olsa şaşılmaz. Yaratılışındaki nükteli, ince söyleyişler sarıkları süsleyecek bir çiçek kadar güzeldir:

Her bir şüküfte gönçası gülzâr-ı tab^ç umuñ
 Olsa ^ç aceb mi zîver-i destâr-ı iştiḥâr

(K. 11/45)

Ev içi eşyalardan ise pister, bâlîn geçer. Âşık sert, taştan bir yastıkta yatar. Yastık visalın gerçekleşmesini anlatan bir meta olarak da kullanılır:

Gice ol mähla hem-pister-i zevk u vişâl olduk
 Mükâfât-ı ğam-ı hicrânı gördük dîdeler rüşen

(G. 68/4)

Eyleme pister-i ye^s içre beni ğam-küşte
 Dil-i mecrûh-ı ma^ç âşîye şifâ vir yâ Rab

(K. 3/2)

Dîvân'da adı geçen eşyalar bunlardır. Bu eşyalar içerisinde şairin özel olarak kullandığı şiirinde yer verdiği eşyalar yoktur. Örneğin âmâ olmasından dolayı bastondan veya başka bir yardımcı eşyadan bahsetmez.

2.2.2.1.2. İnsanın Cismanî Yapısı

Nesnel görüntüyü oluşturan dış dünya incelendikten sonra divan şiirinde sık sık dış görüntüsüyle var olan sevgilinin dış görüntüsünü yani güzellik unsurlarını inceleyeceğiz.

2.2.2.1.2.1. Sevgilideki Güzellik Unsurları

Sevgilinin güzellik unsurlarından saç, perçem, ebrû, çeşm, gamze, müje, ruh, fem, leb, boy, diş, burun, bel kelimelerini beyitlerle inceledik.

Saç (Gîsû, zülf, mû, mûy); saçın en çok ele alınış yönü şekil ve koku itibariyledir. Siyah, dağınık, pür-ham, halkalı, perişan, şûrîde, pür-çîn, girîh, girîh-gîr, kemend, çîn, zincir, şâne urulan tabiriyle karşımıza çıkar. Koku bakımından, sünbül, anber, reyhan kokusuyla anılır:

Bâğ-ı dehrûñ sünbül ü şeb-bûsına itmez dimâğ
Şemm iden ey nañl-i dil-cû zülf-i ‘anber-bûlaruñ

(G. 48/2)

Saç renk bakımından hep siyah olarak karşımıza çıkar, siyahlığı bakımından da geceye benzetilir. O geceler içinde de en hayırlısı, en güzeli olan Kadir gecesidir. Berrak gerdan bayram sabahı iken, gerdanı örten ise siyah zülfüyle gündüzü örten kadir gecesidir:

Leñâfetde şabâñ-ı ‘ıyddur ol gerden-i berrâğ
Şeb-i kadre müşâbihdür ser-i zülf-i siyekârı

(K. 9/37)

Saç uzunluk ve örgülü olması bakımından zincire benzetilir. Zincir âşığın boynuna geçer, kemend olur. Eskiden meşhur olan bir uygulama delinin zincirle bağlanması, âşık da aşk yolunda dîvâne olduğu için onun da zinciri sevgilinin saçıdır:

Yine dil-beste kıldı gönlimi ol zülf-i ‘âlem-gîr
Olur dîvâneler meşhûrdur elbetde der-zencîr

(G. 31/1)

Perçem; alına ve yüze düşen saç bukleleridir. Saçlar gibi şekil ve koku yönünden ele alınır. Koku itibariyle misk-i rûmî, ‘anber-bâr, müşgîn, sünbül, ‘anber-feşândır. Şekil itibariyle pîç ü tâb, pür-çîn, halka halka, dağınktır. Daha çok rüzgârla da anılır. Rüzgâr sevgilinin perçemini dağıtığında, sevgilinin saçına bağlı olan âşığın kalbinin sefası da dağılır:

Tahrîk idince perçem-i cânânı rüzgâr
Eyler şafâ-yı hâtır-ı ‘uşşâkı târ-mâr

(K. 10/55)

Aşağıdaki beyitte perçem bir yankesiciye benzetilmiştir:

Haste oldum nice dem dîde-i bîmâruñ için
Kılca kaldı yüregüm turre-i tarrâruñ için

(G. 71/1)

Ebrû; sevgilinin güzellik unsurlarından kaş, şekil yönüyle hançere benzetilir. Yay gibi oluşuyla kemana, taka benzetilir. Etrafa fitne salar. Sevgilinin kirpiklerini ok gibi âşığa atan yay gibi kaşlardır. Kaşların ince olması ve özellikle uca gittikçe daha da incelmesinden dolayı hançere benzetilir:

Dem-be-dem dil-hastegân-ı ‘aşkıını katl itmege
Zâğ virmiş hançer-i ser-tîze ebrû koymış ad

(G. 13/2)

Çeşm (göz, dîde, ‘ayn, basar); güzellik unsurlarında önemli bir yere sahiptir. Göz gamze, kaş ve kirpik birlikte zikredilir. İnsanı büyüleyen bir câdü, sehâr; âşığı savunmasız bırakan dolandıran ‘ayyâr, ona acımayan bir gaddâr, fitne ve fesada teşvik eden bir fettândır. Mahmurluğuyla âşığı mest eder:

Yağdı derûn-ı sînemî âfet bakışları
Mest itdi dil-i fütâdei maḥmûr gözleri

(G. 91/2)

Gözler şekliyle badem ve ahuya benzetilir. Gözler, deyim içinde de kullanılır. ‘‘ gözden düşmek, göz değmek’’ bunlara örnek verilebilir:

Tevcîh-i nigâh ile o bî-çâreye gâhî
Gözden düşürüp itme dil-i zârını maḥzûn

(Terkb. II/1)

Gamze; sevgilinin yan bakışıdır. Şemşîre, cellâda, türktâza benzetilir. Helak edicidir. Gamze sevgilinin mahmur gözünün attığı bakışlardır, bu bakışlar kılıç gibi âşîğın gönlünü deler, âşîğa acı ve ıstırap verir, bu ıstırabı kâfir görse müslüman olur diyerek bu bakışların kişi de bıraktığı dehşeti, korkuyu anlatmak ister:

Gelür îmâna eger kâfir olsa bî-şübhe
Gören o ğamze-i dil-dûz-ı nâ-müselmânı

(K. 6/16)

Yan bakışlar gönlü yağmalar sabır ve diğer kıymetli şeyleri götürür. Gamzeden başka böyle bir yol kesici yoktur:

‘ Ahd-i ‘ adlûnde bulunmaz râh-zen
Ĝamzedür ancak dili ğâret iden

(K. 7/11)

Gamze âşîğa çok fazla zarar verir. Fitne işyerinin malı olan gamzenin ipliği pazara çıkarsa artık kimse ona raĝbet etmez. Âşîğın tek dileği budur:

Çıkarsa ipliği pazara ğamzenüñ ne ‘ aceb
Metâ‘ -ı kârgah-i fitne buldı şimdi kesâd

(K. 16/8)

Müje (müjgân, kirpik); gözle birlikte anılan güzellik unsurlarındandır. Şekil itibariyle sivriliği bakımından oka, neşterzâra, tîre benzetilir. Dolayısıyla âşîğı yaralayıcı

özelliğindedir. Tatar, Cengiz askerleri gibi kan dökücüdür. Harami gibi ormanın içinde etrafı gözler. Orman siyahlığıyla göze, gözün kan dökücüsü olarak da müjgân haramiye teşbih edilir:

Ol siyeh müjgānuñ içre çeşm-i hūn-rīzūñ senūñ
Bir harāmīdür nigāh eyler derūn-ı bīşede

(G. 84/2)

Ruh (yanak, ruhsar, arız, hadd); sevgilinin yüzü konu olunca yanak hatıra gelir. Yanak genel manada yüz içinde büyük yer kaplar. Yanak renk olarak gül ve gül yaprağı rengindedir. Sevgilinin yüzü aya benzetilirken onun ışığı da en çok yanaklardan gelir. Yanaklar gül olunca yanaklardaki terde gül suyu olur:

Ruḥ-ı hu-kerdesine perçem-i pür-çīnine baḳ
Biri gül-āb-ı mükerrir birisi müşg-i ‘ abīr

(Kt. 5/48)

Yanaklar ateş saçar, ateşte kırmızıdır. Yanaklar kırmızılığıyla, parlaklığıyla güneşe benzetilir. Sevgilinin zülfünün halkasında yanağını gören âşık, o yuvarlak halka içindeki ışığı görünce gece karanlığında güneş doğdu sanır:

Gördüm derūn-ı ḥalḳa-i zülfinden ḥaddini
Şandum sevād-ı şebde ṭulū‘ itdi āftāb

(G. 8/2)

Fem (ağız, dehân) ; güzellik açısından ele alınan yönü şekli ve tadıdır. Ağız, gonca gibi kırmızı ve açılmamıştır. Hokka, kutu gibi kapalı ve küçüktür:

Ruḥuñ taḥmir olınmış sevdigüm gül-berg-i aḥmerden
Leṭāfetde dehānuñ fark olınmaz ḡonce-i terden

(G. 73/1)

Sedefin içinde nisan yağmurun inciye dönmesi gibi, goncanın ağzına düşen şebnemde büyük inci tanesine döner. Burada sevgilinin ağzı inci gibi dişleri taşıyan sedefe benzetilmiştir:

Dönerdi dürre-i şehvâra o anda
Dehân-ı gonce-i zîbâda şeb-nem

(G. 14/20)

Leb; dudak; tat, şekil ve çevresindeki ayva tüyleriyle ele alınırken fiil olarak da öpmek, emmek, diriltmek gibi fiillerle anılır. Renk açısından, özellikle la'l madenine benzetilir. Dudak hakkında şair şöyle bir benzetme yapmıştır. El değmemiş dudaklarının kırmızılığını vasf iden şair, düşünce şişesini gül suyuyla dolu eyler:

Vâşf iden la'l-i leb-i ebkâr-ı efkârum müdâm
Şişe-i endîşesin eylerdi pür-âb-ı gül-âb

(K. 7/46)

Dudak kırmızılığı bakımından şaraba benzetilir, sevgilinin güzelliği içki meclisiyse dudaklar da onun şarabıdır. Dudaklar yuvarlak oluşuyla şarap kadehine benzetilir. Şarap da acı bir tat vardır ama içeni sarhoş eder, coşturur. Sevgilinin dudakları da görünüşte tatlıdır, ama acı sözler söylemesiyle tadı acılaştır, fakat âşık tıpkı şarap gibi ondan uzak duramaz:

Dilden hayâl-i bûs-ı lebüñ dūr olur mı hîç
Nûş-ı şarâb itmese maḥmûr olur mı hîç

(G. 11/1)

Dudaklar Hızır (A.S)'ın bulduğu âb-ı hayâttır. Sevgilinin dudaklarından çıkan sözler, davetler âşığa hayat verir. Dudaklar İsa (A.S)'ın nefesi gibi âşığı diriltir. Yüz yıllık ölüleri bile diriltir. Bu sebeple âşık âb-ı hayâttan çok sevgilinin dudağını ister:

Şîve vü nâzı güzel tavrı müsellemler dilber
Bûs iden leblerini âb-ı hayâtı n'eyler

(G. 21/1)

Boy (Boy, kad, kâmet, bâlâ, endâm) ; boy uzunluğuyla düzgün bir şekilde nizam içinde oluşuyla serv, dil-cû, mevzûn, bâlâ, bülend, revân, tûbâ, sîm-endâm sıfatları verilir. Güzellik olarak cennet bahçesini andıran sevgili, boyunun uzunluğu bakımından cennet ağaçlarından tûbâdır. Cennet ağacı olması yanında, sevgilinin ateş saçması, kıyamet gününde fitneler salması yönüyle sevgilinin boyu baştan aşağı fitnedir, kıyamettir. Âşığın gönlünü dağıtır, ateşler içinde bırakır:

Hicrũñle ölürsem eger ey kı̇add-i kı̇ıyāmet
Hep halkı yaķar sũz-ı dilũm rũz-ı cezāda

(G. 86/3)

Sevgilinin boyu dimdik gökyüzüne uzanırken âşığın boyu bunun tam zıddı olarak lam, gibi keman gibi bükülmüştür. Toprağa, sevgilinin ayaklarına yakındır. Çektiği cevri ü cefadan boyu bükülmüştür:

Ėaddini kemān itdi girān-bār-ı kũdũret
Sehm-i siteme sine-i Őad-ćāki niŐāndur

(Terkb. IV/3)

Diş (Dendān); beyazlığı, sıra sıra dizilişi, parlaklığı yönüyle inciye benzetilir. Lü'lü, dürr, cevahir, güherdir. Sevgilinin tebessüm anında inci gibi dişleri görülür, sevgilinin âşığa gülmesi nadir olduğu için bu inci dişleri gördüğünde âşığın gözü aydınlanır:

Nazar kı̇lduğ o incü dişlere ĥin-i tebessũmde
Dizilmiş lü 'lü 'i Őehvāri gördük dideler rũŐen

(G. 62/3)

Burun; Sabrĩ, divan Őairinin klasik teŐbihlerinden ayrı olarak Őekil itibariyle burunu yukarı kalkık, ćekme olarak iŐlemiŐtir:

O ķalem ķaŐlar ile ćekme burun
Cān u dilde ķomadı Şabr u sũkũn

(K. 15/7)

Bel (Bil, miyān); miyān, orta anlamındadır. Diğer anlamı ise sevgilinin kıldan ince belidir. Bel inceliği bakımından sık sık mũ-miyān diye tabir edilir. AŞağıdaki beyitte kemer sevgilinin beline dolandığı için âşık onun yerinde olmak ister:

Mānend-i kemer mũy-ı miyānına Şarulsam
Bir yer ķomasam Őevķ ile her yanını öpsem

(G. 68/3)

Bel kıl gibi incedir, dudak ve ağız ise sözün yeridir. Aşağıdaki beyitte şair, kâl ü kil hem dedikodu olarak, hem de ‘‘kâl’’ söz olarak, ‘‘kil’’ de bel olarak düşünmüştür. Kıl anlamını çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanılmıştır:

Geh lebüñ geh mu-miyānuñ vaşf ider kil-k-i hayāl

Ḳāl ü ḳila düşdi āhir bu dil-i nālānı gör

(G. 23/4)

İnsanın cismani yapısında ele aldığımız sevgilinin güzellik unsurları klasik çerçevesinden çıkmadan işlenmiştir. Sabrî bu görüntüyü çok fazla değiştirmemiş klasik mazmunlara bağlı kalmıştır:

2.2.2.1.3. Sosyal Hayat

Nesnel görüntü içerisinde tabiat, eşya, hayvan ve sevgilinin dış görüntüsünü inceledikten sonra bir de sosyal hayatın Dîvân’a yansıyan görüntüsünü inceleyeceğiz.

Sabrî Dîvânı’nda sosyal hayatın önemli bir parçasını oluşturan bazı önemli şahsiyetler ve kahramanlar yer alır. Bunlar arasında Ebû Ali (İbni Sina), Felatun, Aristo gibi âlimler ve bilim adamlarının adı geçer:

Müşîr-i menḳabet-āmüz-ı ‘ilm-i ḥikmet kim

Sezâdur olsa Aristo derinde derbānı

(K. 6/23)

Ḥazret-i ‘Alî Efendi o ḥikem-perver kim

Bû ‘Alî mekteb-i naḳlinde olur ebced-ḥ^vān

(K. 12/12)

Seyyid Mustafa Paşa için yazılan kasidenin yukarıdaki beyitinde Mustafa Paşa’nın hikmet dolu ilmini övmek için Aristo’nun bile onun kapısının önünde bekçi olsa uygun olacağını söyler. Aristo gibi bir âlimden bahsetmeleri âlimlere bilim adamlarının toplumda saygı gördüğünü gösterir:

Birçok şair ismi de Dîvân’da yer alır.‘Ata, Necîb, Sadî, Şevket, Sa’ib ve Nef’î’nin yanında kendi döneminin ve bulunduğu coğrafyada tanınan şairlerin de ismi zikredilir. Muhî, Nurî Beg, Hakânî’nin adı geçer:

Pey-revlik idüp Şabrî 'Aṭā ile Necīb'e

Meydān-ı belāğatda bugün at sürebilsem

(G. 65/6)

Hikâye kahramanları arasında ise Leylâ vü Mecnûn geçer. Cengiz etrafa fitne salmasıyla anılır. Ayrıca İskender, Dara, Mani, Harun, Hatem-i Tayy, Cem, Efrasiyab Dîvân'da isimleri geçen kahramanlardır.

Yer adlarında ise; Çin, Hoten (Hıta), Rum, Mısır, Hind, Yemen, İran, Anabolı, Tırabolice, Sitanbul, Delükli Baba, Isfahan'dır.

Kavimler ise; Türk, Osmanî, Tatar, Habeş, Hindü, İngiliz'dir.

Şiirlerde içtimai hayatın önemli bir bölümü hakkında bilgiyi meclislerden alırız. Sosyal hayatın varlığını bu meclislerde daha iyi gözlemleyebiliriz. Meclis; umumiyetle bahar mevsiminde gece vakti kurulur. Sohbet edilip, yiyip içilir, güzel saz ve söz dinlenilir. Mecliste bulunması lazım gelen şeyler kebab, nukl, mey, sahba, sâkî ve mutrıbdır. Meclis başlı başına kuralları olan bir etkinliktir. Belli kurallar dâhilinde davetliler meclise teşrif ederler. Şarap, yuvarlak halka şeklinde oturan katılanlar arasında döndürülür, her dönüşte kadehin de döndürülmesi ve kadehlerin beyitlerle süslü olması bir ritüeldir. Mecliste ney sesleri, tambur sesleri ve aşka gelerek çekilen hey heyler meclisin süsüdür. Tüm bu etkinlikler sosyal hayatın önemli bir parçasıdır:

Revnağ-ı meclis olup kılkül-ı mey

Şavt-ı şanbūr ve sedā-yı hey hey

(Ms. 2/ 17)

Günlük hayatta karşımıza çıkan tiplerden; mest, sarhoş, âşık, sevgili, kul, paşa, padişah, vezir, bey, gedâ, rakkâs, haramî, ayyâr Dîvân'da sıkça geçer.

İnsanı etkileyen dolayısıyla sosyal hayatı etkileyen hastalıklarda ise göz hastalıkları dikkat çeker. Sabrî göz hastalığından muzdarip olması sebebiyle özellikle gözle ilgili hastalık isimlerini kullanır. Remed, göz ağrısı, za'f-ı basar (miyopluk) beyitlerde geçmektedir:

Remedden oldı dü çeşmüm esîr-i zîr-i lihâf

Teraḥḥum it bu dil-efgāra ey kerem kānı

(K. 6/45)

Sabrî Dîvânı'nda sosyal hayat diğer divan şairlerinin işlediği ölçüde şiire yansımıştır. Çok fazla sosyal hayat tasvir edilmemiştir. Dîvân'da eğlence meclisleri, ilim ve âlimlerin isimlerinin yer alması ve toplum içinde önemli bir yere sahip olmalarının belirtilmesi, topluma önderlik eden kahramanların anılması, kavim isimlerinden bahsedilmesi, devrin giyeceklerinden bahsedilmesi sosyal hayatın şiire yansıyan yönüdür.

2.2.2.2. Öznel Görüntü (Hayali Görüntü)

Bu başlık altında ele alacağımız beyitler, daha çok kavramların nesnel görüntüsünü anlatan beyitlerin dışında âşîğın hayalinde canlandırdığı görüntüleri anlatan beyitlerdir. Örneğin sivriliğiyle oka benzetilen kirpikler şairin hayal dünyasında saf saf dizilmiş Tatar askerleridir, sevgilinin yan bakışı etrafa karışıklık, bela salan Cengiz'i andırır:

Benzemez mi leşker-i Tātār'a şaff-ı müjjesi

Fitne-i Cengîz'i fikr it gämze-i cānānı gör

(G. 23/3)

Fitne-i Cengîz'e beñzetsem n'ola müjgānuñı

Tîr-i gämzeñdür senüñ bir demde biñ ḫan eyleyen

(G. 76/4)

Sabrî göremediği halde sevgilinin tüm güzellik unsurlarını renk, şekil yönüyle çeşitli nesnelere benzetir. Sevgilinin simsiyah benini ateş yüklü yanakta İngiliz barutuna benzetmiştir. Küçük yaştan beri âmâ olmasına rağmen ve İngiliz barutunu görmemesine rağmen sevgilinin benini görünce hayal dünyasında onu İngiliz barutuna benzetir. Renk bakımından bu hayali kurmuştur:

Simsiyeh ḫālūñ görüp ruḫsār-ı âteş-bārda

İngiliz bārūdına beñzetdüm eyā rengini

(G. 101/8)

Sabrî'nin hayal dünyasında vuslat bir meyveye benzetirken, pistānı da nārence benzetir:

N'ola ağzum şulansa meyve-i vaşluñ düşündükçe
Görüp nârence beñzetdüm bu şeb pistānce-i yâri

(G. 92/2)

Müjgân hançere şekil itibariyle benzetilir. Buraya kadar nesnel görüntüyken, sevgilinin uykuya dalmasıyla, gözler kapanır bununla birlikte kirpiklerde kınına girer. Yani sevgiliyi yaralamak için oklar atamaz:

Ĥ'āba varmış çeşm-i ĥūn-rīzī o ĥūnī-meşrebūñ
Ĝamzeler şemşīr-i 'ālem-gīrūñ itmiş der-niyām

(G. 59/4)

Şairin görmemesinden dolayı nesnelere dış görüntüsünden çok, şairin hayalinde canlandığı görüntü daha çok önemlidir. Nesnelere görüntüsü şairin çevresinden veya şiirlerden dinlediği kadarıyla şekillenir. Fakat hayalindeki görüntüler tamamen şairin zihninde oluşan benzetmeler içerir, başka şairlerin etkisinden uzaktır. Bu açıdan bakıldığında zaman zaman klasik hayaller yer alırken zaman zaman da orijinal benzetmeler kullanılmıştır. Bunlar azınlıkta olsa da şairin görmemesine karşı böyle hayaller oluşturabilmesi onun şairlik gücünü gösterir.

2.2.3. KONU

Dîvân'da yer alan konuları incelediğimizde üç konu öne çıkmaktadır. Bunlar: Din ve tasavvuf, kahramanlık ve aşk konusudur. Bu konuları beyitlerle aşağıda ele alacağız.

2.2.3.1. Din ve Tasavvuf

Din ve tasavvufun konu olduğu beyitler oldukça azdır. Şair tasavvufu belirgin bir şekilde işlememiştir. Dîvân'ın başında yer alan "bismillah" redifli iki besmele manzumesi dini konu alan şiirlerdir. Besmele manzumelerinden sonra bir münacat yer alır. Peygamberimizi öven iki na't de Dîvân'ın başında yer alır. Bu manzumelerde dinî konular işlenir. Bir de açık bir şekilde dini işlediği " inşa'llah" redifli gazelidir. Bu gazelin bütününde iyimser bir hava vardır. Bu beyitler:

Niķāb-endāz olinca ķehre-i esrār-ı bi'smi'llāh
Ser-ā-pā 'ālemi tenvīr ider ruķsār-ı bi'smi'llāh

(K. 1/1)

Bendeñi itme ķaleb-cūy-ı mūdāvā ğayra
Derdüme ķerbet-i luķfuñla devā vir yā Rab

(K. 3/3)

Müķkil olmış ķutalum ğall-i 'uķūd-ı maķlab
Nāķhun-ı himmet olur kārger inķā'a'llāh

(G. 79/3)

Muķaķķaķ idi mi' rāc-ı ķerīfūñ 'ilm-i Mevlā'da
Anuñķün nüħ felek oldu mua'llā yā Resūla'llāh

(K. 5/2)

Mirac hadisesi, peygamberimiz Hz. Muhammed'in ayı ikiye bölmesi, Hz. Muhammed'in Mirac gecesi bindiği dört binekten sonuncusu refref atı gibi dinî motifleri na' tında işlemiştir.

Peygamberler arasında Yusuf peygamber de güzelliđiyle konu edilmiştir. Ćehār-yār, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin, Zehra gibi din büyükleri Dîvân'da ismi geķen dinî şahsiyetlerdendir.

2.2.3.2. Kahramanlık

Kahramanlık konusunu daha çok kasidelerde işlemiştir. Paŗa ve beylere sunulan kasidelerde onların yaptıkları kahramanlıklar konu edilir. Seyyid Mustafa Paŗa'nın Mora ceziresindeki haydutları kahramanca nasıl defettiğini konu alan kasidede:

Dilir-i şaf-ķiken-i 'arŗagāh-ı rezm ü vegā
Yegāne şaf-der-i zehre-ķikāf-ı ehl-i 'inād

(K. 16/18)

Seyyid Paŗa zamanında fesat ehlini ortadan kaldırdığını şu beyitle anlatır:

Eyā dilir-i yegāne vezir-i ‘ālī-nijād
İzāle oldu zamānında cümle ehl-i fesād

(K. 16/1)

Mora eyaletini düşmanda kurtarmasıyla Mora’yı Neşat-abad eylemiştir:

Mora eyāleti ‘ahdinde oldu dār-ı emān
Dinilse nāmı n’ola ba‘d-ezīn Neşāt-ābād

(K. 16/6)

Kötü namlı asileri o derece korkuya düşürür ki, bu korkudan gölgeleri bile Seyyid Paşa’dan uzak dururlar:

O rütbe havfa düşürdüñ buğat-ı bed-nāmı
Ki sāyesi dağı eyler yanından istib‘ād

(K. 16/9)

Hayādiden ne kadar var ise kapudānı
Kırıldı cümlesi el-ḥaḫ kapandı bāb-ı fesād

(K. 16/12)

Seyyid Mustafa Paşa, Kapudan Derya Merhum Gazi Paşa, Hüseyin Paşa, Mora Valisi Merhum Veli Paşa, Mora Valisi Muhammed Paşa, Ali Ebubekir Bey’e sunduğu kasidelerde ve kıt’alarda memdûhunu, yaptığı kahramanlıklarla, yaptırdığı binalarla veya sahip olduğu meziyetlerle över.

2.2.3.3. Aşk

Divan şiirinde işlenen konulara baktığımızda bunların başında aşk konusu gelir. Aşk şair için mutlaka işlemesi mecburi bir konudur. Aşk konusu daha çok gazelerde karşımıza çıkar. Aşk şairin yazma sebebidir. Bu sebeple oldukça geniş işlenen bir konudur. Bu konu duygu başlığı altında duygu yönüyle işlemiştir. Konu bakımından da beşerî ve ilahî aşk olarak iki şekilde karşımıza çıkar.

2.2.3.3.1. Beşerî Aşk

Beşerî aşk; divan şairinin bir güzele duyduğu cismani aşktır. Beşerî aşk maddidir. Dünya güzelliklerine duyulan aşktır. Beşerî aşkı işleyen şairler rinddir. Şair, hayata bağlıdır, fani ömrün boşa geçmesini istemez hicrana tahammülü yoktur. Beşerî aşkta vuslat arzu edilir. Beşerî aşkı işleyen beyitlerde rindâne deyişler vardır. Somut bir aşk anlatılır, zaman, tarih verilir bu da yaşanılan aşkı ilahî aşktan çıkarıp beşerî aşka yaklaştırır, yaşanılanların gerçek oluşunu ispatlamak amaçlanır. Aşağıdaki beyitte aşkın yaşandığı zaman dilimi dündür ve bu dünya tarafından duyulmuştur, tanıklar gösterilir. Sevgiliyle vuslata erdiğini kanıtlar niteliktedir:

Bildi ‘âlem **Şabriyâ** âvâre-i ‘aşk olduğıñ

Güş idince dün gice dil-berle hây hûlaruñ

(G. 48/7)

Beşerî aşkı konu alan beyitler diğer beyitlere göre daha şûh bir edayla yazılmıştır. Nedim gibi Sabrî de şûh bir edayla güzellerle geçirdiği aşk maceralarını anlatır:

Gîsü-yı ‘uğdedârını çözdük o âfetüñ

Feth-i tılsım-ı vaşla hele cür’et eyledük

(G. 47/3)

Yine aşağıdaki beyitte de vuslat zamanı verilmiştir:

Şîve vü nâz ile gerdan kırarak

Göñlümi aldı bu şeb bir âfet

Şad hezâr ‘işve ile fink urarak

Göñlümi aldı bu şeb bir âfet

(Ş. 1/II)

Beyitlerde işlenme sıklığına bakıldığında beşerî aşkın önemli bir yere sahip olduğunu görürüz.

2.2.3.3.2. İlahî Aşk

Dîvân edebiyatında aşk anlayışında tasavvufî aşk önemli yere sahiptir. Tasavvufta aşk cemal-i mutlak olan Allah’a karşı sevgi ve hayranlıktır. İlahî aşkta güzellik hayalidir,

sevgili gibi ete kemiğe bürünmüş bir varlıktan Allah'ın sonsuz güzelliğine, sevgisine ulaşmak hedeflenir. Tasavvufî aşkta beden ve ten zevki yoktur. İlahî aşkın yolu mecazi aşktan geçer; cismani aşk bir gaye değil aşamadır. Âşık maşuğun güzelliğinde Allah'ın cemalini görür. İlahî aşk remizlerle anlatılır. İlahî aşkın bu kısa izahından sonra Sabrî Dîvânı'na baktığımızda ilahî aşkın çok yer almadığını görmekteyiz. Dîvân'da dini konu alan beyitler vardır; bunlarda dinî konular doğrudan işlenmiştir, tasavvufî remizlere başvurulmamıştır. Bu manzumeler dışında tasavvufu ve ilahî aşkı işleyen şiirler Dîvân'da oldukça azdır. Tasavvufî aşkı anlatan beyitler açık bir şekilde yoktur ancak aşkı konu alan beyitler kimi zaman hemen tasavvufî hem de beşerî aşkı işleyebilir. Aşağıdaki beyitler hem beşerî hem de tasavvufî aşk için yorumlanabilir nitelikteki örneklerdir.

Aşağıdaki beyitlerdeki aşkı hem ilahî hem beşerî olarak düşünebiliriz. İlahî aşk açısından düşünüldüğünde; ilahî aşk yoluna giren korkusuzdur. Çünkü amacı Allah sevgisine ulaşmak olduğu için Allah'tan başka, gelebilecek hiçbir sıkıntıdan korkmaz. Âşık korkmadan pervasızca geceleri sevgilinin semtine uğrar, aşk yolunda aklını kaybettiği için de gece gezen bekçiler onu korkutmaz onlardan da sakınmaz, gam yolunda dolaşan âşıkta bekçi korkusu olmaz. Beşerî aşk içinde de âşık aşkından dolayı aklını kaybetmiş bu sebeple korkulması gerekli olan şeylerden korkmaz gece gezen bekçinin korkusunu taşımaz ve bu sebeple gece sevgilinin yanına gitmesine engel yoktur:

Gice geşt eyledüm bî-bâk u bî-pervâ ser-i kūyuñ

Belî dîvâne-i ğam-geşteye havf-ı 'ases gelmez

(G. 33/4)

Her kimüñ cân u dili 'aşk ile sūzân olmaz

Pertev-i şem' a-i maşşûdı firūzân olmaz

(G. 36/1)

Her kimin canı ve gönlü aşk ile yanmazsa istek mumunun ışığı mesut olmaz. Buradaki aşk ilahî aşk olarak düşünülebilir. Çünkü tasavvufta esas olan kişinin bir değişim yaşamasıdır bu değişim ancak aşkla başlar. Aşka düşen kişi canı ve gönlü aşkla yanmazsa gerçek aşkı yaşamazsa ham kalır, sevgiliye Allah'a ulaşma isteği gerçekleşemez. Yine beşerî aşk olarak düşünürsek de kişinin aşk duygusunu yaşaması onun mutluluğunu da beraberinde getirir.

İlahî aşk şairin şiirlerinden doğrudan görülmez. Yukarıda belirttiğimiz gibi ilahî aşkı işlediği beyitlerin sayısı azdır.

2.2.4. DÜŞÜNCE

Düşünce kişinin değerleri doğrultusunda oluşur. Düşünceyi tanımlarsak; ‘‘İnsan bilinci ile düşünceyi konu alan şey arasında bazı ilişkiler kurmaya düşünce denir. İnsan zihninin soyut kavramlar üretmesi ve bunlar arasında irtibatlar kurması, aklî çıkarımlarda bulunması düşünce faaliyetidir.’’ (Çetin, 2006: 16). Eski Türk edebiyatında düşünce faaliyetleri sonucunda dört düşüncenin şiire yansıdığını görürüz. Bunlardan ilki rindâne (nedimâne) şiir; ikincisi mistik (tasavvufi şiir); üçüncü olarak Hikemî şiir; son olarak da Sebki Hindî şiiridir. Şairin hayatının, mizacının ve devrin düşünce yapısının etkili olduğu bu dört düşünce tarzı kimi şairlerde büyük bir şekilde tek bir düşünce üzerinde ağırlaşırken, kimi şairlerde ise bu düşünce tarzlarının bir kaçı veya hepsi bir divan içinde var olabilir. Şairin düşünce dünyası direk şiire yansımaz, çeşitli duygular katılarak bu duygu ve düşünce dünyası üzerinden şair asıl düşüncesini empoze eder. Düşünce salt olarak karşımıza çıkmaz, mazmun, mecaz dünyasıyla örülü edebî bir hüviyette karşımıza çıkar.

İncelemiş olduğumuz Sabrî Dîvânı’nda bu dört düşünceye yer veren şiirlere rastlarız. Fakat ağırlık olarak rindâne şiirleri çokça bulunmasına rağmen yer yer kişiyi düşündüren hikmetli sözleri, zaman zaman da kapalı, duyu karmaşası yaşanan şiirleri ve mistik şiirleri de vardır.

Aşağıda Sabrî Dîvânı’ndaki düşünce yapısı dört başlık altında beyitlerle incelenmiştir.

2.2.4.1. Rindâne Şiir

Divan şairinin dünya görüşü hayatın geçiciliği üzerine kuruludur. Bu dünya fanidir ve çok fazla dünya zevklerine kapılmamak gerektiği sık sık vurgulanır. Bu dünya görüşünün karşıt görüşü ise; hayatın anlamı sevmek, eğlenmek günü gün etmektir, eğlence rind şairler için hayatın bir parçasıdır. Dünya ne kadar geçici olursa olsun hayattan zevk almak gerekir. Dünya işlerini hoş gören, dünyaya iyimser gözle bakabilen, acıyla birlikte

neşe, eğlence, mutluluğun da var olduğunu kabul eden rind şairlerin şiirlerin temelinde bu anlayış yatar.

Rind şairler eğlence hayatına düşkünlüdürler. İçki meclislerinden ayrı düşünülmezler. Meşrepçe zevke düşkün, yaratılışının gereğince de meclis sohbetlerinin başkahramanıdır. Sabrî bu yaratılışını şöyle ifade eder:

Göz degmesin bu neşve-i şahbāya sākīyā

Meclis tabī' atumca şafā meşrebümcedür

(G. 19/2)

Rind, düşünce yapısı dünya görüşü açısından tam olarak zahidin karşısında yer alır. Zahid ne kadar ibadete düşkün, bütün zahiri ilimlere vakıfsa, rind de o kadar ibadetten uzak, ilim ve onun gerekleri olan her türlü sıkletten yani giyim ve kuşamdaki zorunluluklardan uzaktır. Rinde rahatlık ve huzur veren bayramlardır, bayram öncesinde Ramazan ayında rinde ağırlık gelir. Bunun sebeplerinden biri rind olan şair içki içmekten Ramazan ayı boyunca uzak kalır, meşrepçe içkiye olan düşkünlüğü ona içkinin yasak olduğu zamanlarda sıkıntı getirir:

Sıklet gelür derūnıma şehr-i şiyāmda

Eyyām-ı 'ıyd-ı rüh-fezā meşrebümcedür

(G. 19/4)

Çıksun meh-i şiyām aluruz būs-ı la' lini

Nüş-ı şarāb-ı nāba yine niyyet eyledük

(G. 47/49)

Rind düşünce yapısında olan şairler; hayatında hiç içki içmese bile kendilerini içki içen, hayatı zevk ve eğlence için yaşayan kişilermiş gibi empoze ederler. Bu durum rind düşünce tarzını benimsedikleri için yerine getirmeleri gerekli bir gelenektir. Bu geleneklerin başında da sūfiye çatmak gelir. ‘‘ Sūfiye somurtkan yüzünü kim çeker be ‘‘ diyerek çatar. Çünkü sūfi ne rind gibi hür meşreptir, ne de edep dışı bir şahıstır:

Be şūfî kim çeker vech-i ‘abūsuñ
Ne ħar-meşreb ne şahş-ı bî-edebsin

(G. 75/4)

Vā‘ iz-i ħod-bîne bār oldı kemāl-i kibr ile
İşte buldı zāhid-i ħammāl-meşreb dengini

(G. 101/7)

Rindâne şiirde sevgilinin cinsiyeti bellidir, kadındır ve beşerî aşk söz konusudur. Anın zevkini alma, hayattan tat alma esastır. Sabrî de şûh bir edayla ve Nedim kadar müstehcen bir üslupla sevgiliyle aralarında geçen maceraları anlatır:

Pistān u lebin emdük o şîrîn dehenin biz
Bir tatlu turuncla yine eyledük ‘işret

(G. 10/4)

Dîvân’daki beyitlerin büyük çoğunluğu rindâne üslupla yazılmıştır. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi Sabrî sadece rind bir şair değildir, aynı zamanda Hikemî ve Sebki Hindî üsluplarıyla yazdığı şiirleri de vardır.

2.2.4.2. Mistik Şiir

Mistik şiir; içerisinde mistik bir inancı konu alan şiirlerdir. Mistizim ise, “İnsanın kendisini üstün, seçkin, tapılası ve değerli niteliklere sahip olduğuna inanılan yüce bir varlıkta, düşüncede ya da kavramda bütünüyle eritmesi, onda yok olması, kendini tamamıyla ona vermesi halidir.” (Çetin, 2006: 29). İslam dinindeki mistizim ise tasavvufî düşüncedir. Tasavvuf bir zühd ve takva hareketi olarak başlamış daha sonra 8. ve 9. yüzyıllarda tarikatleşmiş ve daha sonraki yıllarda dünya görüşü olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu dünya görüşü tasavvufî mazmun ve remizlerle şiirlerde işlenilir. Sabrî Dîvânı’nda tasavvufu işleyen şiirler çokça yer almaz. Fakat tasavvufu şairin örtülü bir şekilde ele alacağı unutulmamalıdır. Bu anlamada açık bir şekilde işlenen tasavvufî şiirler azdır.

2.2.4.3. Hikemî Şiir

Hikemî şiir; içerisinde hikmetli sözler barındıran, kişiye öğüt veren şiirlerdir. Hikmet ise, ‘‘Eşya ve olayları anlamlandırma varlık ve olayların gizli anlamlarını çözmedir. Edebiyyatta ise; yaşam tecrübesine dayalı dünya görüşü, insana doğruyu, güzeli göstermeye yönelik düşünce, görüş olarak tanımlanabilir.’’ (Mengi, 2003: 182). Hakimâne şiir daha çok şairin tecrübelerinden yola çıkarak okuyucuyu uyarmayı, onun gerçeklerle yüzleşmesini, doğruya ve güzele ulaşmasını sağlamayı amaçlar. Hikemî düşünce yapısında, şiirlerde anlatım kısa ve özlü olması yanında, kullanılan deyimler ve atasözleriyle ifade daha da güçlendirilir. Telmih, tevriye, kinaye gibi sanatlar yanında irsal-i mesel de kullanılır.

Dünya divan şairi için çoğunlukla alçaklığın, vefasızlığın yeri olmuştur. Arif olan hakikati görür, dünyaya meyletmez, akıl idrak edebildiği için de dünyanın gerçek yüzünü görür, onunla mutlu olamaz:

İkbâl-i dehre ‘ ârif olan rağbet eylemez
‘ Ākıl bu köhne hânede mesrûr olur mı hiç

(G. 11/2)

Açık ve hikmetli bir üslupla Sabrî dünya koca karısına kapılma der. Dünyayı bir koca karıya benzetir. Nasıl koca karı artık son zamanlarını yaşıyorsa ve gittikçe çirkinleşiyorsa dünya da böyle bir durumdadır. Böyle bir çirkinliğe kapılmaması gerektiğini, söz ehli böyle kahpeye mecbur olmayacağını söyler:

Şabrî kapılma pîre-zen-i dehre merd iseñ
Ehl-i sühan o qahpeye mecbûr olur mı hiç

(G. 11/5)

Kişinin asıl değerinin yaratılışındaki insanlık cevherinde olduğunu, kişi bu cevhere sahip değilse güç ve makamla kişinin insan olamayacağını söyler. Bu söz de bir darb-ı mesel gibidir:

Cevher-i merdî nihâdında gerekdür yoĥsa
 ‘İzz ü câh ile birâder kişi insân olmaz

(G. 36/3)

İnsanı insan yapan değerler; ihlas, kemal, merdlik, güzel ve anlamlı söz söyleme yeteneği, doğruluk, erdem gibi değerlerdir. Bu değerler hikemî şiirde en çok vurgulanan noktalardır. Sabrî, ihlas kemalinin anahtarı elde olduğunda arzu, istek hazinesinden mücevherler almanın kolay olduğunu vurgular. İhlasın yüceliğini ve sonunda elde edilecek değerleri anlatması kendisinin farkında olduğu bir gerçeği başkalarının da bilmesini istemesidir:

Var iken elde mefâtih-i kemâl-i ihlâs
 Aluruz kenz-i emelden güher inşâ’ a’llâh

(G. 79/5)

Genel geçer bir gerçek olan bazı şeylerin gün yüzüne çıkartılmayınca değerinin bilinmemesi aşağıdaki beyitte işlenmiştir. İnci denizin karnından çıkartılmadıkça değeri bilinmez. Bu gerçek durum şair tarafından yorumlanınca kişinin de kendi diyarında kıymeti çokça bilinmez bunun sebebi, ne kadar uzağa gittikçe onun değerini bilenler artacak böylece de daha da talep görecektir. Kişinin de sözlerinin kadri, kıymeti kendi diyarındakilerce fazla bilinmez. İnci gibi çıkartılmayı diyar diyar dolaştırılmayı bekler:

Diyârında kişininüñ ma’ lüm olmaz ĥadr-i güftârın
 Bilinmez kıymeti dürr-i yetimüñ ĥa’ r-ı deryâda

(G. 82/5)

Hikmet dolu şiirler rindâne şiirlerden sonra Dîvân’da en çok göze çarpan şiirlerdir. Bu da şairin hikmetli bir üsluba sahip olduğunu gösterir.

2.2.4.4. Sebki Hindî Şiiri

Hind üslubuyla yazılan şiirlerdir. ‘‘Sebk-i Hindî şiiri biçimden ziyade içeriğe, dilden ziyade anlama önem ve öncelik veren bir şiirdir.’’(Mum, 2006: 386) Sebki Hindî akımı 17. yüzyılın başından itibaren ilk defa Hindistan’da ortaya çıkar ve kısa zamanda yayılarak Osmanlı şairlerini de etkisi altına alır. Bu akım sözü geri plana atarak manayı ön

plana almıştır. Mananın önem kazanmasıyla, yeni manalar oluşturma çabaları artmıştır (İpekten, 1991: 62). Yeni manalar beraberinde yeni hayaller dünyasını da getirir. Şairler yeni manalar bulmak için daha önce şiire girmemiş yeni kelimeler kullanmaya, alışılmadık mazmunlar kullanmaya başlamışlardır. Zincirleme tamlamaların ve daha önce şiire hiç girmemiş kelimelerin sıkça kullanılması, derin manalar için az sözle çok şey ifade etme çabası bu üslubun anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Sebki Hindî’de paradoksal imajlara da çokça yer verilir. Aralarında karşıtlık ilişkisi olan farklı kavramları aynı tamlamada kullanarak alışılmadık bir hayal dünyası oluşturulur (Mum, 2006: 388). Sabrî’nin XVIII. yüzyılda yaşaması Sebki Hindî’den etkilenmesini doğal kılmıştır. Bunun yanında şairin gözlerinin görmemesi dolayısıyla bazı duyuların etkinliği daha da artmıştır. Kokunun görülmesi, canın işitmesi yaşanan duyu karışıklıklarıdır.

Sevgilinin hoş kokulu kâkülünün kokusunu sadece burun koklayabilirken şairin hayal dünyasında bu kokuyu alan canın burnudur. Yani “meşâm-ı cân”dır. Saç koku bakımından sümbüle ve reyhana benzer, sümbül ve reyhan kokusunu ise şair gözleriyle gördüğünde gözüne aydınlık gelir. Gerçekte koku görülmezken duyu karmaşası yapılarak koku görülen bir nesneymiş gibi beyitte yer alır:

Meşâmm-ı cânı ta’îr itdi bûy-ı kâkül-i hoş-bû
Şemîm-i sünbül ü reyhânı gördük dîdeler rûşen

(G. 68/3)

Aşağıdaki beyitte ise; âşığın aşk acısından çıkardığı yakıcı, âşığın içini daha da alevlendirici çılgınlık dilberin katı yüreğinin kulağına hiç tesir etmeyince âşık, bu çılgınlıkların hep boşa gittiğini fark eder. Burada anlatılmak istenen sevgilinin gönlünün âşığa hiç meyletmemesidir. Fakat bu Sebki Hindî’nin etkisiyle biraz daha farklı anlatılmıştır. Sevgilinin gönlünün meyletmemesi kulağının duymamasındandır. Gönlün kulağının olması alışıldık bir düşünce değildir:

Kâr itmedi şimâh-ı dil-i saht-ı dil-bere
Bu süz-nâk nâlelerüm hep hebâ imiş

(G. 37/5)

Ḥāme kim deryā-yı ma' nāya olinca ğavṭa-zen
 Laṭme-i emvāc-ı endīşe o dem pür-kān olur
 (K. 12/4)

Kalem mana denizinin içinde dalgıç olunca düşünce dalgalarının tokatları kanla dolu olur. Düşünce dalgalarının tokatı alışıldık bir tamlama değildir. Çok fazla olmamakla birlikte bu tür farklı tamlamalar kullanmıştır. Şairimizin şiirleri Sebk-i Hindî şiiri açısından çok mükemmel değildir fakat tarzının yeni olduğunu sürekli belirterek bu üslupla şiirler yazmak istediğini vurgular.

2.2.5. MANA

Mana; herhangi bir durum, ifade veya bir edebî metinde karşı tarafa verilmek istenen mesajdır. Şiirde anlam, şiirin bütününden çıkarılan okuyucu tarafından tanımlanan belirlenen bir algıdır. Divan şairleri, düşüncelerini duygularıyla harmanlayarak ve mazmun adı verilen şifreli anlamları olan kelimelerle şiirde asıl anlatmak isteği mesajı verirler (Çetin, 2006: 99). Divan şiirinde birçok mana çoğaltma yöntemi vardır. Bunların başında mazmunlar ve mecazlar gelir. Divan şiiri mazmunlarla örülüdür. Şiirdeki manaya ulaşabilmek için bu mazmunların manalarını bilmek gerekir. Şair bu mazmunları kullanarak hem anlamı daha müphem kılar hem de şairlik gücünü gösterir. Bu mazmunlar örneğin; dudak için âb-ı hayât, la'l; saç için kâfir, gece vs.dir. Mecazlar ise kelimenin gerçek anlamı dışında yan anlamlarıyla kullanılmasıdır.

Sabrî şiirlerinde manayı çoğaltmak için mazmun, mecaz ve edebî sanatları kullanmıştır. Bunları kullanma sıklığı ve daha çok hangilerini seçtiği ve nasıl kullandığı Sabrî'nin üslubunu belirler. Bu sebeple kullandığı sanatların bir kısmını beyitlerle verdik:

Müşg-i Ḥoten mi kākülũ ey sīm-ten didüm
 Çin itdi ebrūvānını hîç virmedi cevāb
 (G. 8/3)

Yukarıdaki beyitte Hoten ve Çin kelimeleri ile îhâm-ı tenâsüp yapılmıştır. Burada geçen Çin kelimesi kıvrım, büküm anlamının yanında Hıta, Hoten, Rum, Hind gibi çeşitli ülkelerle zikredilen Çin ülkesi olarak da düşünülebilir. Çin kelimesi bu durumda iki

anlamda kullanılmıştır. Şair sevgilinin kâkülünü Hoten miski mi olduğunu sorar. O da kıvrım olarak anlam verildiğinde; sevgili kaşlarını çatarak yani büklüm büklüm yaparak cevap vermez. Çin kelimesini ülke olarak Hoten kelimesinde dolayı düşündüğümüzde ise; şair sevgilinin kâkülünü Hoten miski mi olduğunu sorar, sevgili cevap vermez saçlarının kokusunu ise Çin miski eder. Hoten, Çin, müşg, kâkül kelimeleri arasında tenasüp sanatı olduğu için buradaki ‘Çin’ kelimesi tenasüp sanatının yardımıyla iki anlamda düşünürüz. Bu sebepten îhâm-ı tenâsüp vardır:

Pür-çin olan ol zülf-i girih-gîr-i nigârı
Sehv eylemesem müşg-i Hıta mı sorabilsem

(G. 65/4)

Kıvrımla dolu olan sevgilinin kıvrıcık dolaşık saçını yanılmasam Hıta miski mi olduğunu sorabilsem diye anlamlandırabileceğimiz beyitte zorlama bir tenasüp sanatı yapılmış Çin, Hıta, müşg, zülf kelimeleriyle, bu sebeple dolaylı olarak îhâm-ı tenâsüp yapılmıştır. Fakat anlamı ikili düşünmek beyiti anlamsızlaştırır. Aşağıdaki beyitte:

Vâkı‘â dün gice düşde görüp o dil-dârı
Sevdigüm demleri ol mâh ile ta‘ bir idemem

(G. 62/2)

Vâkı‘â, gice, düş kelimeleri bir arada kullanılarak tenasüp sanatı yapılmıştır. Beyitte geçen vâkı‘â her ne kadar anlamındadır. Fakat tenasüp sanatı bize bu kelimeyi rüya olan vâkı‘a şeklinde düşünmemize sebep olur. Bu sebeple îhâm-ı tenâsüp sanatı vardır.

Sabrî birçok beyitte de ‘uçmak’ kelimesini tevriyeli kullanarak anlam çoğaltma yoluna gitmiştir. Sevgilinin köyündeki cennet bahçelerini düşünüp, çılgın olan Sabrî bu gece o bahçelere uçmak (gitmek) ister. Birinci anlam böyle iken, beyitin ikinci anlamı ise; sevgilinin köyündeki cennet bahçelerini düşününce çılgın Sabrî bu gece cennet ister:

Fikr idüp bâğ-ı behişt-i kûyını
Uçmak ister Şabrî-i şeydâ bu şeb

(G. 9/5)

Cennet-i kuyuñ tefekkür eyleyüp
Murg-ı dil uçmak diler leyl ü nehâr

(G. 27/3)

Sabrî cinas ve tevriye sanatlarına sık sık başvurur. Böylece beyitlerdeki anlam çoğalır ve çeşitlenir. Aşağıdaki beyitte; şeker yüklü sözlerini şimdi kimler dinler. Nerededir bilmem bu gece şirin sözlü tûtî. Bu anlamı ilk akla gelen anlam iken, şair anlamı ‘‘kande’’ kelimesiyle çoğaltmış, yeni bir anlam daha eklemiştir. Bu da papağanın şekeri sevmesinden, şekerde midir bilmem o şirin sözlü tûtî anlamı da düşünülebilir. Anlam kullanılan edebî sanatlar sayesinde zenginleşir:

Şimdi kimler gūş ider güftâr-ı sükker-bârını
Kandedür bilmem bu şeb ol tūî-i şîrîn-maķâl

(G. 56/4)

Aşağıdaki beyitte ise hüsn-i talil sanatı vardır. Kadehin sıcaklığı yarin dudağına parlaklık, tazelik verince şarap kadehinin çehresi sevgilinin dudağındaki bu tazelikten dolayı utanır bu utancın çokluğuyla kızarır. Şair kadehinin kırmızı rengini içindeki şaraptan değil sevgilinin dudağının kırmızılığı yanında kendi renginden utandığından olduğunu ifade eder:

Germî-i şahba virince la‘ l-i yâre āb u tāb
Farṭ-ı hacletden kızardı çehre-i cām-ı şarāb

(G. 6/1)

Sabrî aşağıdaki beyitlerde de leff ü neşr sanatını kullanmıştır. Dudağın rengi sahbaya benzer, yüzdeki ayva tüyler ise şarap içilen çemenliklere benzetilir. Leff ü neşr; bir mısra içinde iki veya ikiden fazla sözcüğü kullandıktan sonra ikinci mısrada da o sözcüklerinin benzerlerini sıralama sanatıdır. Leff ü neşr sanatı yaptığı için sevgilinin güzellik unsurlarını ilk mısrada verirken 2. mısrada meclisin bir parçası olan şarap ve çemenlik verilmiştir. Çünkü ilk mısrada serilen kelimeler 2. mısrada aynı serime uygun bir şekilde benzeri kelimelerle toplanır. İlk mısrada anlam tamamlanmaz ikinci mısrayla bir bütünlük oluşturur:

‘ Aceb mi neş’e-bağş olsa leb-i rengin ile ol hat
Biri şahbâdur ey **Şabrî** biri taze çemenlikdür

(G. 16/5)

Gül renkli yanaklara güzellik bahşeden siyah ayva tüyleridir. Güzel gül yaprağını süsleyen ise dikenliktir. Bu beyitte de 1. mısradaki siyah hat, 2. mısradaki dikenlikle eşleştirilirken, gül renkli yanak 2. mısradaki güzel gül yaprağıyla eşleştirilir, iki mısra arasında anlam ilgisi kurulmuştur:

Leţâfet-bağş olur hat-ı siyah ruhsâr-ı gülgûna
Tarâvet-yâb iden gül-berg-i zibâyı dikenlikdür

(G. 16/4)

Geh miyânuñ zîkr ider gâhî leb-i cân-bağşuñı
Şabrî-i âşüfte kıymaz kıl ile kâli yine

(G. 85/5)

Yukarıdaki beyitte de bel kelimesi kıl ile can bağışlayan ağız ise kâl ile eşleştirilerek leff ü neş sanatı yapılmıştır.

Sabrî çoğunlukla tevriye, cinas, iham-ı tenasüp, hüsn-i talil, leff ü neş gibi edebî sanatları manayı çoğaltmak, çeşitlendirmek için kullanmıştır. Bu sanatlar yanında divan şiirinde sıkça kullanılan teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, mübalağa, tekrar, nida, tecahül-i arif gibi sanatları da kullanır. Mana çoğaltma yöntemlerinden biri olan metin ekleme, ayet ve hadis iktibaslarına ise yer vermemiştir. Bunun yanında çeşitli metin ve olaylara telmihte bulunmuştur. Doğrudan başka bir yazılı metinden ekleme yapılmamıştır.

3. BÖLÜM

SABRÎ (SEYYİD MUHAMMED EMİN) DÎVÂNİ

(KARŞILAŞTIRMALI METİN)

3.1. SABRÎ DÎVÂNI'NİN NÜSHALARI

Sabrî Dîvânı'nın İstanbul Kütüphanesi Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu'nda iki nüshası vardır. Ve bunun yanında biri Umurbey Kütüphanesinde olmak üzere matbu nüshaları vardır.

Sabrî Dîvânı'nın Nüshaları:

3.1.1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T811.219 (Millî Kütüphane (Mikro Film) Arşivi A.618/3)

Baş: Niķāb-endāz olunca çehre-i esrār-ı bi'smi'llāh
Ser-ā-pā 'ālemi tenvîr ider ruhsār-ı bi'smi'llāh

Beyitiyle başlamaktadır. Talik hatla, 210x140-165x100 mm. Ölçüsünde, 21 satırlı, 71b-122b arasında, taç-arma filigranlı kâğıda yazılmıştır. Söz başları, kenar cetvelleri, mahlaslar kırmızıdır. Sırtı tamir görmüş pembe kâğıt kaplı, yıldız zencirekli, vişneçürüğü deri kaplı mukavva cilt içindedir.

Olsun hemîşe vefk-ı merām üzre kām-rân
Kim 'adl ü dādı māye-i emn ü emān olur

Beyitiyle son bulur. 71b-72a, 116b münacat ve na'tlar, 72a-82a-84b-88a, 110a-116a, 119a-121b kasideler, 82b-83b terkeb-i bendler, 88a-90a manzum tarihler, 90a-106a, 117a-118b müretteb gazeller ile diğer gazeller, 106a-106b, 118b-119a rübailer, 107a beyitler, 107b-110a şarkılar yer almaktadır. 2 besmele manzumesi, 1 münacaat, 2 na't toplam 19 kaside, 5 kıt'a, 7 tarih, 2 mesnevî, 1 terkeb-i bend, 10 şarkı, 101 gazel, 11 ruba'i, 35 müfredât yazılıdır.

3.1.2. Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) 2652

Bu nüshada 2 besmele manzumesi, 2 na't toplam 14 kaside, 3 kıt'a, 7 tarih, 2 mesnevî, 1 terkeb-i bend, 10 şarkı, 96 gazel, 8 ruba'i, 35 müfredât yazılıdır.

Baş: Niķāb-endāz olunca çehre-i esrār-ı bi'smi'llāh
Ser-ā-pā 'ālemi tenvîr ider ruhsār-ı bi'smi'llāh

Beyitiyle başlamaktadır.

Son: Ne hâcet vaşf-ı pākūñ eylesün bu **Şabrî**-i şeydâ
 Senüñ vaşşâfuñ oldı Hâk Te'âlâ yâ Resûla'llâh

Beyitiyle son bulur. Bu nüsha 45 yaprak, 244x178 ölçüsünde, rik'a yazı, muhtelif satır, Avrupa kıt'a, kırmızı söz başları, arkası meşin, üstü ebru kâğıt kaplı cilttir. Başta Esad Efendi'nin vakıf mührü basılıdır.

3.1.3. Matbu Nüsha

İsmail Paşa-zâde Şair Hakkı Bey'in ihtariyle Sahhaflar Şeyhi-zâde Esad (Efendi)'nin Kütüphanesinde bulunarak akrabasından Eşref Bey tarafından 1882'de Bursa'da eski harflerle tab ettirilmiştir. 80 sayfadır. Dîvân'ın başında bir tercüme-i hâl yazısı ve sonunda matbu divan için bir tarih ve takriz ve yayıncının duası eklenmiştir. Bu nüshanın yazımı 1292'de Bursa'da başlamış sekiz yıl bir gecikmeden sonra 1299'da tamamlanmıştır. Bu nüshanın tamamlanış tarihi için iki tarih manzumesi yazılmıştır:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Şabrî eş'âr-ı nev-âşâra virdüñ âb u tâb

Geldi eşref-i nâmiñi ibkâ idüp tâ yevm-i haşr

Tab' olunca Nâcim i' lân oldı târih-i güher

Nev-zemîn eş'âr ile âşâr-ı **Şabrî** oldı neşr (H. 1299)

Ketebe ' Abdurrahman Nâcim

Târihü't-ṭâbi'

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ilün

Bu dîvân-ı tab' ina toḡsan ikide bed' olunmışıdı

Ḥatâme irmeyüp ḡalmış idi ḡaylice noḡşanı

Didüm ikmâline şabr eyleyüp târihini Eşref

Bu sâl ancak tamâm oldı başılup Şabrî Dîvânı

Matbu nüshada 2 besmele manzumesi, 2 na't toplam 14 kaside, 3 kıt'a, 7 tarih, 2 mesnevî, 1 terhib-i bend, 10 şarkı, 80 gazel, 7 ruba'i, 33 müfredât vardır. Bu nüsha:

Baş: Niķāb-endāz olınca çehre-i esrār-ı bi'smi'llāh
Ser-ā-pā 'ālemi tenvīr ider ruhsār-ı bi'smi'llāh
Beyitiyle başlar ve aşağıdaki beyitle de son bulur.

Son: Sā' id-i dil-berde dāğ olsa n'ola
Öyle sīmīn-sā' ide ıamgā gerek

3.2.KARŞILAŞTIRMALI METNİN TEŞKİLİNDE TAKİP EDİLEN YOL

1. Karşılaştırmalı metnin hazırlanmasında şimdiye kadar bu tarz çalışmalarda uygulana gelen transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Arap alfabesinde olup yeni yazıda bulunmayan işaretler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ī)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ş	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	h	ك	k, g, (ñ)
خ	h	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

Farsça vav-ı ma’duleler satır hizasının üstünde v harfi ile (ˆ) şeklinde gösterilmiştir. ‘‘hˆāb, hˆān’’ gibi

2. Karşılaştırmalı metnin teşkilinde uygulanmakta olduğu gibi, şiirlere numara verilmiş, bu numaralara göre şiirlerin nüshalarda yer aldıkları sayfa numaraları ve nüsha farkları dipnotta gösterilmiştir.

3. Metinde Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in (1993: 51-89) önerilerine uyularak, birleşik kelime ve ön ekler çizgi (-) ile ayrılmış, son ekler birleştirilmiş, pādšāh, āftāb gibi kalıplaşmış kelimeler bitişik yazılmıştır.
4. “ Ki ” ve “ ne ” ile yapılan birleşmelerde düşen vokal kesme işaretiyle “k’eyler, n’oldı” şeklinde gösterilmiştir.
5. Genelde yuvarlak okunan kimi ekler, nüshalarda düz vokallerle yazıldığından, bunların okunuşunda metne bağlı kalınmıştır.

3.3.DİVÂN-I ŞABRÎ*

Bİ'SMÎ'LLÂHÎ'R-RAHMÂNÎ'R-RAHÎM**

İş bu dîvânçe-i bî-nizâm-ı şîrâze-bend-i intizâm oldığı eş'âr-ı perîşân-reftâr eşer-i berâ'a-i bî-istihtâ'a ya'nî Moravî Karayılan-zâde Es-seyyid Muhammed Emîn Eş-Şabrî-i kem-bîdâ'anuñ gûşe-gîr-i zevâyâ-yı efkâr u netîce-i muḳaddemât-ı tab'-ı perîşân-rûzgârı olan heyûlâ-yı tasavvurâtını tâlî vü ḳaziyye-i salibe vü sâmân-ı ḥâdişâtda muḳâbaḳat-ı tazammun hevâ-yı bî-me'âlî ile ilzâm eylediği işâret-i ser-güzeşte-i ḥâlî olan güftâr-ı dil-figârıdır

KASİDELER

İBTİDÂ'-Yİ ḲAŞÂ'İD***

1

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Niḳâb-endâz olunca çehre-i esrâr-ı bi'smi'llâh
Ser-â-pâ 'âlemi tenvîr ider ruḥsâr-ı bi'smi'llâh
- 2 Olur tâ şafḥa-i lâhütiyâna pertevi zâhir
Ziyâ-güster olunca mihr-i pür-envâr-ı bi'smi'llâh
- 3 Leḳâfet-yâb ider gülşen-sarây-ı 'âlem-i ḳudsi
Nevâ-yı bülbül-i ḥoş-lehçe-i gülzâr-ı bi'smi'llâh
- 4 Olur her noḳta-i müşgîni ḥâl-i 'ârız-ı gufrân
Raḳam-güster olunca kilik-i 'anber-bâr-ı bi'smi'llah

* Başlık U
** Besmele U
*** Başlık U, M, E
1 M 71b, U 4, E 2b

- 5 İder gīsū-yı havrā-yı behiṣti mū-be-mū ta^ç ır
Şemīm-i ^ç anberīn-āṣār-ı sūnbūlzār-ı bi'smi'llāh
- 6 Rikābında olur nāmūs-ı ekber peyk-i çābük-rev
^ç Alem kıaldırısa bir yerde sipeh-sālār-ı bi'smi'llāh
- 7 ^ç Aceb mi haṣre dek memdūh olursa nazmuñ ey **Şabrī**
Ser-i dīvānuñ oldı maḫhar-ı ezkār-ı bi'smi'llāh

2

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

- 1 Açıldıķça nihālān-ı bahāristān-ı bi'smi'llāh
Olur tāvūs-ı kıudsī mürġ-ı hoṣ-elhān-ı bi'smi'llāh
- 2 Leṭāfet-yāb ider gülṣen-sarāy-ı mülk-i lāhūtī
Kemāl-i revnaķ-ı gül-gonce-i reyyān-ı bi'smi'llāh
- 3 Olur her bir ḫabābı dürre-i manḫūme-i ġufrān
Temevvüc eyledükce baḫr-i bī-pāyān-ı bi'smi'llāh
- 4 Müreccaḫdur kemāl-i irtifā^ç -ı ^ç arṣ-ı raḫmāna
Sarāy-ı dil-ġüşā-yı ṣāmiḫü'l-erkān-ı bi'smi'llāh
- 5 Olur nazm-ı metīnūñ zīver-i iklīl-i ^ç ünvanı
Ne gevherdür ḫayāl it mıṣra^ç -ı dīvān-ı bi'smi'llāh
- 6 Seni tāb-ı kıyāmet eylemez āzürde ey **Şabrī**
Serinde var iken zıll-ı hümā-yı ṣān-ı bi'smi'llāh

5a ḫavrā : ḫavārī U
2 M 71b, U 4, E 3a
4a müreccaḫ : Mürecca^ç U
5a metīnūñ: múbīnūñ M

MÜNACĀT*

3

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Mihr-i 'aşkuñla dil-i zāra ziyā vir yā Rab
Rüz şeb āyīne-i qalbe cilā vir yā Rab
- 2 Eyleme pister-i ye's içre beni ğam-geşte
Dil-i mecrūh-ı ma' āşīye şifā vir yā Rab
- 3 Bendeñi itme taleb-cūy-ı müdāvā ğayra
Derdüme şerbet-i luţfuñla devā vir yā Rab
- 4 Beni güm-kerde-i deycūr-ı taĥassür itme
Şem' a-i maţlabuma ĥüsn-i ziyā vir yā Rab
- 5 Eyle düşize-i emniyyetimi çehre-nümün
Şāhid-i tālī' üme ĥüsn-i edā vir yā Rab
- 6 Kāddümi eyleme ĥam-kerde-i bār-ı 'işyān
Raĥmetüñle dil-i mecrūĥa reĥā vir yā Rab
- 7 İtme Şabrī kulını pā-zede-i rāh-ı tama'
Dil-i efğendesine farţ-ı ğnā vir yā Rab

* Başlık M
3 M 116b

4

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Zīb-i evreng-i risāletdür Muḥammed Muştafā
Ziver-i tāk-ı sa' ādetdür Muḥammed Muştafā
- 2 Naḳd-i raḥmetle 'uşāt-ı ümmeṭi memnūn ider
Ḥāzin-i kenz-i şefā' atdür Muḥammed Muştafā
- 3 Eyledi nār-ı ḍalāletden müberrā 'ālemi
Neyyir-i burc-ı hidāyetdür Muḥammed Muştafā
- 4 Mültecā-i ma' şiyetkārān-ı ḥaşr olsa n'ola
Şāfi' -i rüz-ı kıyāmetdür Muḥammed Muştafā
- 5 **Şabri**-i bī-çāreyi şāyeste-i iḥsān ider
Menba' -ı luṭf u 'ināyetdür Muḥammed Muştafā

5

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Yüzüñdür āftāb-ı 'ālem-ārā yā Resūla'llāh
Ruḥuñdur şu' le-i mihr-i mücellā' yā Resūla'llāh
- 2 Muḥaḳḳaḳ idi mi' rāc-ı şerīfūñ 'ilm-i Mevlā'da
Anuñçün nüh felek oldı mua' llā yā Resūla'llāh
- 3 Dü şaḳ itdi meh-i ğarrāyı engüşt-i hümāyūnuñ
İşirdi parmağūñ her pīr ü bernā yā Resūla'llāh
- 4 Sen ol refref-süvār-ı zirve-i 'arş-ı mua' llāsın
Ki oldı cilvegāhuñ ḳurb-ı Mevlā yā Resūla'llāh

4 M 72a, U 5, E 3a
3a nār: tār M
5 M 117b, U 5, E 45a,

- 5 N'ola pertev-zen-i ekvān olursa mihr-i ruḥsāruñ
Senüñ nūruñla ḥalk oldu bu eṣyā yā Resūla'llāh
- 6 Günahkārum ṣefā' at-ḥ^vāhum ol rüz-ı kıyāmetde
Beni öldürdi fikr-i yevm-i ferdā yā Resūla'llāh
- 7 Ne ḥācet vaṣf-ı pākūñ eylesün bu **Şabri**-i şeydā
Senüñ vaṣṣāfuñ oldu Ḥaḳ Ṭe'ālā yā Resūla'llāh

6

KAŞİDE DER-SİTAYİŞ-İ SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA*

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Bahādirān-ı sūḥan aldı şimdi meydānı
Kümeyt-i ṭab'um iderse 'aceb mī cevlanı
- 2 Güşāde oldu ser-ā-ser ḥavāṭır-ı 'ālem
Bulındı def' i ğumūm-ı cihānuñ imkānı
- 3 Kim oldu cevr ü cefāsı sipihr-i ğaddāruñ
Görindi Ḥazret-i Ḥaḳḳ' uñ kemāl-i iḥsānı
- 4 Döşendi bezmgeh-i dehre 'işret esbābı
Humār-ı cām-ı keder buldı ḥadd ü pāyānı
- 5 Neşāṭı var o ḳadar 'ālemüñ ki zāhidler
Kemāl-i şevḳle kesb itdi ḥāl-i mestānı

6 M 72a, U 7, E 2a

* Başlık U; SĀBIḲ ḲĀ'İM-MAḲĀM-I RİKĀB-I MÜSTETĀB-I VEZİR-İ MA'ĀLİ-ELḲĀB MA'ĀRİF-PERVER 'ĀLİ-CENĀB SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA ḤAZRETLERİ MORA CEZİRESİNE SĀYE-EFGEN-İ İCLĀL BUYURDUĒLARINDA TAḲDİM OLINAN KAŞİDEMÜZDÜR M, E

- 6 ‘ Aceb mi şāhid-i endişem olsa raqş-āver
Bu rūzgār-ı tarab-sāzuñ oldı handānı
- 7 Ayağı yerlere basmaz kemāl-i şādiden
Şafāya oldı mübeddel gumūm u hırmānı
- 8 Sürūr u şevkle geşt ü güzār ider gördüm
O dil dedikleri ser-der-hevā vü nālānı
- 9 Gehī şarāb-ı muşaffā iĉer çemenlerde
Gehī taĉayyül ider būs-ı la‘ l-i cānānı
- 10 Gehī külāhını kec eyleyüp şafāsından
Olur bu ‘ ahd-i neşāţ-āverüñ ğazel-ĥ^vānı
- 11 Gören leţāfet-i bāĝ-ı cemāl-i cānānı
İder mi fikr ü taĉayyül riyāz-ı Rıd̄vān’ı
- 12 Şikenc-i kākülünü şem‘ iden fedā eyler
Şemīm-i sünbül-i nev-ĥīz ü ‘ anber-efşānı
- 13 O ğamzeler kıomaz aşlā gönülde şabr ü sükūn
Helāk ider nigeĥ-i çeşm-i mesti insānı
- 14 Ne geldi dehre nazīri o kıadd-ı dil-cūnuñ
Ne gördi çeşm-i cihān böyle şūĥ-ı devrānı
- 15 Bu iştiyāk helāk itdi el-amān bizi
Şeb-i firāk u ğamuñ yok mı ĥadd ü pāyānı
- 16 Gelür imāna eger kāfir olsa bī-şübhe
Gören o ğamze-i dil-dūz-ı nā-müselmānı
- 17 Dirīĝā māye-i şabr u sükūnı çaldurdum
Görüp o muţrıb-ı ĥoş-leĥçe vü ĥoş-elĥānı

- 18 Bu nev edā ile kilik-i füsünger ey **Şabrī**
Bir ʿālī-himmetüñ olmağ diler senā-ḡ^vānı
- 19 Sütüde dāver-i remz-āšnā-yı dāniş kim
Virür tekellümi ṭabʿ a neşāt-ı rūḡānī
- 20 Güzide dāver-i ʿādil ḡıdīv-i deryā dil
Ki ṭıtdı şöhret-i ʿadli bu heft eyvānı
- 21 Yegāne dāver-i devr ü zamāne kim yoğdur
ḡasebde farṭ-ı edebde nesebde aḡrānı
- 22 Bülend-pāye felek-sāye Muştafā Paşa
Ki zātı burc-ı şeref kıldı çarḡ-ı keyvānı
- 23 Müşīr-i menḡabet-āmüz-ı ʿilm-i ḡikmet kim
Sezādur olsa Aristo derinde derbānı
- 24 O ḡurde-bīn ü deḡāʾiḡ-şinās u dānā kim
Kemāl-i fikr ile çāk itdi mü-şikāfānı
- 25 Vücūdı ʿāleme revnaḡ-ṭırāz-ı emn ü emān
ḡudümü meymenet-efrā-yı mülk-i ʿOşmānī
- 26 ḡayālī maşrıḡa lemʿ a-nişār-ı şubḡ-ı aḡīr
Faṭānet ü ḡiredi ʿaḡl-ı evvele şānī
- 27 ʿUlūvv-i rifʿ atinüñ ḡad- ḡamīdesi eflāk
Kemāl-i ʿiffetinüñ ḡudsiyān ḡayrānı
- 28 Ekābir ü küremāda seḡāsı müsteşnā
Ekārim-i vüzerāda müselleḡ iḡşānı

19 b tabʿ a: ḡalbe U

26a maşrıḡa lemʿ a-nişār-ı: maşrıḡ-ı lemʿ a-nisāra M, maşrıḡa lemʿ a-nisāra E

- 29 Zekāda fikr ü tedābirde mişli yoğ el-ħađ
Seħāda luğf u ‘ ađāda bulunmaz ađrānı
- 30 Pey-ā-pey olmasa sāħilde medd ü cezr bedīd
Kef-i kerīmine beñzer diridim ‘ummānı
- 31 İderdüm olmasa zehħārdan nümā-yāfte
Nihād-i pākine teşbih ebr-i nīsānı
- 32 Sürādık eylese bāb-ı kemāline lāyık
Müzeyyen ağlas-ı zībā-yı çarħ-ı gerdānı
- 33 Vireydi nāra eger terbiyet nem-i luğfı
Dönerdi ğonçeye yek-ser şerār-ı sūzānı
- 34 Ğubār-ı reh-ğüzeri ğitse semt-i ĩrāna
Virür kesāda o dem sürme-i Şıfāhān’ı
- 35 Sirāyet itse ğülistāna bŷy-ı ğulđı ider
Ruđān-ı kaçre-i ğül mağz-ı ‘andelībānı
- 36 Eger memālik-i Çin’e varaydı rāyiħası
İderdi ğüm-şüde müşğ-i ‘abīr-efşānı
- 37 Bulunmaz oldu sitem-dīde ‘ahd-i ‘adlinde
Meger ki ğamze ide dil-remīde insānı
- 38 Müşīr-i ‘ālī-tebārā vezīr-i nāmverā
Eyā bu devr ü zamānuñ ğidīv-i zīşānı

- 39 Sen ol vezîr-i ‘adâlet semîrsüñ ‘ahdinde
Sitemden olmadı âzürde kimsenüñ cânı
- 40 Sen ol müşîr-i melek-ğū hîdîv-i hoş-gûsuñ
Ki oldı halk-ı cihân hulķınıñ şenâ-ğ^vânı
- 41 Ne geldi dehre cenâbuñ gibi bir ‘âlî-himem
Ne gördi sencileyin kimse bir sehâ kânı
- 42 ‘Aṭâ vü luṭf-ı cemîlünle kâmrân itdün
Hezâr bende-yi zârı hezâr nâlânı
- 43 Kemîne bende-yi midḥat-güzînüñüm ben de
Kemâl-i luṭfunuñ olsam ‘aceb mi ḥandânı
- 44 Nigâh-ı şefkat ile şevķ-yâb-ı âmâl it
Bu müstmend ü şenâkâr u menķabet-ğ^vânı
- 45 Remedden oldı dü çeşmüm esîr-i zir-i liḥâf
Terahḥum it bu dil-efgâra ey kerem kânı
- 46 Zamân-ı ma‘delet-‘ünvân-ı dâverânında
‘Aceb mi def²-i gumūmuñ bulunsa imkânı
- 47 İzâlesi ‘ilelün luṭf-ı Hakk’a kalmışdur
Cihânda kılletün ammâ olur perişânı
- 48 Bu ‘abd-i kemtere himmet olursa seyr eyle
Yesâr-ı servet ü naḳd ü nişâb u sāmânı

39a semîrsüñ: semîrsüñk E; 39b âzürde: âzâde E

45a liḥaf: sebel M

46a dâverânında: dâverânında ḥayfâ U

- 49 Ne kılllet olur arada bedīd sulṭānum
Ne za' f-ı zillet ider süst ıtutar bu nālānı
- 50 Olursa ıtab' um eger haḳḳ-ı himmete şāyān
Bulursa pençe-i ğamdan rehā girībānı
- 51 Zebān-ı hāmem ider āb-ı kevşeri icrā
Olur ḥadā 'iḳ-i nazmum riyāz-ı Rıdvanı
- 52 Kemāl-i ıtab' -ı sūḥandānumı beyān ideyüm
Efendüm izn-i şerīfün olursa erzānı
- 53 Benüm o şā' ir-i ilhām semīr-i ma' nı kim
Mu' in olur dilüme vāridāt-ı Rabbānı
- 54 Benüm o şā' ir-i Şevket-ḥayāl-i mu' ciz-dem
Ki lāl ider sūḥanum şā' irān-ı devrānı
- 55 Benüm ol ḥüsrev-i iḳlīm-ġüşā-yı dāniş kim
Musahḫar oldu baña kişver-i sūḥandānı
- 56 Cihānda gevher-i nazm-ı selisüm olsa sezā
Tırāz-ı tāc-ı ser-i iftiḫār-ı ḥāḳānı
- 57 Sipihre reng-i leb-i fikrüm olsa ' aks-endāz
İder piyāle-i mey āftāb-ı raḫşānı
- 58 Sūḥan ki bir ğül-i zībende-i ma' ārifdür
Fezā-yı lehçe-i kilkümdedür ğülistānı

49b süst, sebel U; ıtutar: ter M

50a haḳḳ-ı himmete, hüsn-i himmete M

- 59 Dem-ā-dem itse tefāhūr ʿ aceb midür ʿ tab ʿ um
Ki oldı sencileyin dāverüñ senā-h^vānı
- 60 Du ʿ āya başla ʿo taṭvīl-i nazmı ey **Şabrī**
Ki buldı ʿ kâfiye ğāyet ʿaṣīde pāyānı
- 61 Niteki şāh-süvārān-ı mülk-i dāniş ide
Bu ʿ arşagāh-ı hünerde hemīşe cevlanı
- 62 Fūrüg-ı devleti günden güne füzün olsun
Şu ʿ ā ʿ -ı ʿ adl ile itsün cihānı nūrānı
- 63 Tedābirine cenībet-keş ola dest-i ʿ kader
Umūrınuñ ola tevfiķ peyk-i āsānı

7

KAŞİDE DER-SİTAYIŞ-İ MÜŞARÜN İLEYH*

Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilātün Fā ʿ ilün

- 1 Eyledüm bir dāver-i devlet-me ʿ āba intisāb
Kim olur her bende-i ʿ hidmet-güzīni kām-yāb
- 2 Eyledüm bir dāver-i Hātem-menīşe istinād
Kim kef-i cūdından ʿ ālem itmede kesb-i nişāb
- 3 Eyledüm bir dāver-i devr-i zamāna ilticā
Kim der-i iclālīne yüzler sürer şeyḥ ile şāb
- 4 Ol müşīr-i merḥamet-pīşe kerem-endīşe kim
H^vān-ı iḥsānından oldı ḥalk-ı ʿ ālem behre-yāb

62a olsun: ola U
7 M 73b, U 9, E 4a
* Başlık U, M, E

- 5 Ol müşîr-i âsmân-rif^c at mu^c allâ-menzilet
Kim şu^c â-i re^yine bir zerre olmaz âftâb
- 6 Dâver-i Cem-pâye Seyyid Muştafâ Paşa ki çarh
Görmemişdür böyle bir düstür-ı İskender-cenâb
- 7 Murtażâ-hilkat Hasan-sîret Hüseyn-mekremet
Tâhir-i nesl-i Muhammed necl-i Haydar ihtisâb
- 8 Ma³delet-güster kerem-perver hidiv-i dâdger
Nuşbe-i ^c âlem cihân-yâver kerîm ü kâ-m-yâb
- 9 Zîb-bağş-ı salţanat revnağ-tırâz-ı memleket
Kâr-fermâ-yı ^c adâlet dâver-i devlet-me³âb
- 10 Âşaf-ı Cem-kevkebe dâdâr-ı Dârâ-rütbe kim
Yaraşur derbân-ı bâbı olsa ger Efrâsiyâb
- 11 Âftâb-ı lem^c a-bağşâ-yı sipihr-i ma^c adelet
Kim fürûğ-ı ^c adl ü dâdı virdi dehre ferr ü tâb
- 12 Neyyir-i burc-ı vezâret kim sezâdur Ferkadân
Eşheb-i iqbâline olsa eger zerrîn-rikâb
- 13 Feyz-i isti^c dâdı nağl-i gülşene itse eşer
Jâleler gül-berg-i zîbâda olur dürr-i hoş-âb
- 14 Takvîyet-bağş olsa feyz-i himmeti deryâya ger
Şekl-i küh-i Kâf³ı kesb eylerdi bir kemter habâb
- 15 İntizâm-ı hâl-i mürgâni murâd itse eger
Cilvegâhı kebg-i ra^c nânuñ olur bâl-ı ^c iqbâb

- 16 Būy-ı ahlākı mu‘ attar itse şahın-ı gülşeni
 Āb-ı eşk-i dīde-i bülbül olur gül-āb-ı nāb
- 18 Merz-büm-ı Çin’e varsa ‘ anberin yek şemmesi
 Dehr içinde ser-te-ser kem-ğadr olurdu müşg-i nāb
- 20 Beñzedürdüm ebr-i nīsāna nihād-ı cūdını
 İtmese deryā-yı bī-pāyāndan kesb-i nişāb
- 21 İncilā-yı re’yini teşbīh iderdüm māha ger
 Şu‘ lesin bahş itmese mihr-i sipihrine kıbāb
- 22 Dil-remīde kalmadı eyyām-ı ‘ adlinde meger
 Kākül-i dil-ber vire ‘ uşşāğ-ı zāra pīç ü tāb
- 23 Ehl-i ṭab‘ a ceyb-i cūdı māye-bahşā-yı kerem
 Müsta‘ idāna ‘ aṭā vü luṭfi bī-ğadd ü ḥesāb
- 24 Memleket-perver ḥıdīvā dād-güster dāverā
 Ey müşīr-i mekremet-pīşe vezīr-i kām-yāb
- 25 Çāk çāk eyler ḥayālūñ Şevket-i mu‘ ciz-demi
 Görse Şā’ib fikrini ḥayrān olur bī-irtiyāb
- 26 Görmedük ehl-i hūnerde reşḥa-i ḥāmeñ gibi
 Āteşin eş‘ār-ı nev-āşāra virsün āb u ṭāb
- 27 Söylesün pīr-i felek görmüş midür zātuñ gibi
 Bir vezīr-i nükte-perver dāver-i dāniş-me’āb
- 28 Fer-i ḥaşmet ‘ adl ü şefkat luṭf-ı himmet sendedür
 Ḥāşılı evşāfına yoğdur senüñ ‘ add ü ḥesāb

25b āb u ṭāb: āb ṭāb M, E

27b nükte-perver: nükte-ver bir M, E

- 29 Müstmendüñdür kuluñdur derdmeñdüñdür senüñ
Sāye-i luṭfuñda **Şabrī** eylesün kesb-i nişāb
- 30 Ḥayr-ḥ^vāhuñ bende-i ḥalka-be-gūşundur n'ola
Olsa ḥüsn-i himmetüñle kām-rān u kām-yāb
- 31 Ṭab^ʿ umı ḥāk-ı mezelletden ḥalāş it el-emān
İtsün eyyām-ı şerīfüñde sa^ʿ ādet iktisāb
- 32 Kām-kārā böyle mi vaşf eyler idüm zātuñı
Sūz-ı ʿillet nār-ı mihnet itmese bağrum kebāb
- 33 Zeyn iderdüm āteşin elfāz ile evşāfunı
Āteş-i dīn itmese cān ü gönülde iltihāb
- 34 Raqşa āğāz itdirürdim bıkı-i ma^ʿ nāyı eger
Virmese mızrāb-ı ğam sāz-ı neşāta ıztırāb
- 35 Söyleden şimdi kemāl-i iltifātuñdan beni
Yoḥsa taqrīr itmege lehcemde yokdur zerre-tāb
- 36 Şā^ʿ ir-i mu^ʿ ciz-eşer ya^ʿ nī belig-i nüktever
Himmeti re^ʿyüñle oldı dehr içinde feyz-yāb
- 37 Sen daḥı şāyeste-i luṭf eyle tāb^ʿ -ı pāküme
Vireyüm ben de sūḥan erbābına yek-ser cevāb
- 38 Ḥüccet-i māhiyyet-i ṭab^ʿ umı ibrāz eyleyem
Şıdkı-ı da^ʿ vāma eger izne olursam fürce-yāb
- 39 Ben o sehḥār-ı füsün-pirāyı nazmum kim benüm
Siḥr-i endişemden eyler rūḥ-ı Hārūt ictināb

- 40 Nef ī-yi nazm-āver-i dehrüm disem lāf eylemem
Nazmumı nazm-āverān-ı ʿālem eyler intiḥāb
- 41 Vāyedāş-ı şıʿ r-i pāküm olsa ejderha eger
Lehcesinden sū-be-sū cārī olur cüllāb-ı nāb
- 42 Hışşe-yāb-ı kuvvet-i ṭabʿ um olaydı mūrlar
Pışede şır-i jiyān ile iderdi pençe-tāb
- 43 Lemʿ a-i idrāküme mālīk olaydı zerreler
Her biri çarḥ-ı berīn üzre iderdi āftāb
- 44 ʿĀlemi dil-beste eylerdi ser-i gīsūsına
Eylese dūşize-i fikrüm eger refʿ -i ḥicāb
- 45 Dürre-i manzūme-i maẓmūn-ı nev-āşārumı
Eyler ebkār-ı maʿ ānī zīver-i bend-i riḳāb
- 46 Vāşf iden laʿ l-i leb-i ebkār-ı efkārüm müdām
Şışe-i endişesin eylerdi pür-āb-ı gül-āb
- 47 Dürr-i nazmum gūş-ı taḥşīne olalı gūşvār
Reşk ile deldi geçürdi bağrını lüʿlüʿ-ı nāb
- 48 Lāfı ḳo lāzım degül bunca tefāḥür **Şabriyā**
ʿĀlemi yek-ser uşandurduñ sana şāfī cevāb
- 49 Cān u dilden eyle āgāz-ı duʿ ā şimden girü
Ḥaḳ ḳabūl eyler duʿ ā-yı ḥayrını bī-irtiyāb
- 50 Nitekim nükte-ṭırāzān-ı maʿ ārif dāʿimā
Bāb-ı vālā-yı keremkārāna eyler intisāb

43b berīn: bihīn U

44b refʿ: defʿ U

46b eylerdi pür-āb-ı gül-āb: eyler sürāḥī-i şarāb M, eyler E

- 51 Rūşen olsun şu^ç le-i rey^ç-i münîriyle cihān
Neyyir-i iqbāli virsün kâ^ç ināta ferr ü tāb
- 52 Hızr-ı tevfiķ ola yāri^ç avn-ı Bārī yāveri
Mesned-i devletde olsun tā-be-maḥşer kām-yāb

8

KAŞİDE-İ 'İYDİYYE DER-SİTÂYİŞ-İ MÜŞARÜN İLEYH *

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 ' Aceb mi şādmān olsa cihān^ç ıyd-ı feraḥzādur
Bu eyyām-ı neşāṭ-āver meserret-baḥş-ı dünyādur
- 2 ' Aceb mi kelle germ ü bādeler nerm olsa her yerde
Kemāl-i şevkle^ç ālem ser-ā-pā mest ü şeydādur
- 3 ' Aceb mi şüret-i şevķ ü meserret rū-nümā olsa
Cihān āyinesi jeng-i küdüretten müberrādur
- 4 Bu devr-i dil-güşāda dil-şikeste kalmadı aşlā
Eger işkeste-ḥātır var ise zühd ile taķvādur
- 5 Bu^ç ālem^ç işret-ābād oldı gūyā farṭ-ı şādiden
Felek ḥum mihr mīnā māh-ı nev cām-ı muşaffādur
- 6 Hilāl-i^ç ıyddür şanma sipihr-i nüh kıbāb üzre
Ḥumār-ı rüzeden ḥamyāze-keş bir mest ü şeydādur
- 7 Muğannī nağmesinden muṭribuñ çeng ü rebābından
Şadā-yı şahn-ı mey-ḥāne ṭanīn-endāz-ı mīnādur
- 8 Şafā virdi şu rütbe raķş ile raķķaşlar dehre
Ki nāhid-i felek rūy-ı zemīne ğibṭa-fermādur

8 M 75a, U 11, E 5b
* Başlık U, M, E

- 9 Huşūşā kim leṭāfet buldı ḳat ḳat serv-ḳadlerle
 Bu bāġ-ı rāġ-ı dūnyā gūyiyā firdevs-i a‘ lādur
- 10 Ḳadīmī ‘ ādetümdür bir melek-sīmāyı gördükde
 Ṭalebkār-ı vişāl olmaḳda dil pek nā-şekībādur
- 11 Ḳapıldum el-emān bir āfet-i devrāna ben şimdi
 Ki her bir ġamzesi düzd-i riyā cellād-ı taḳvādur
- 12 ‘ Aceb mi la‘ lini teşbīh idersem ma’-i tesnīme
 Cemāli bāġ-ı cennet ḳāmet-i bālāsı ṭübādur
- 13 Miyān-ı yāsemenlikde açılmış saçlı sünböldür
 O şūḫūñ gerdeninde şanma kim ġisū-yı dü-tādur
- 14 Nice ṭāḳat getürsin ‘ aşḳına Allāh için ādem
 Niġāhı şūr-ı maḫşer gözleri āşüb-ı dūnyādur
- 15 Nazīrī gelmemişdür mā-ḫaşal ḫüsn ü melāḫatda
 Güzeldür bī-bedeldür nāz-perverdür dil-ārādur
- 16 Didüm ol nev-nihāl-i işveye ol ḳadd-i ṭübāya
 Baña kūyında āram eylemek cennetden a‘ lādur
- 17 Didi efsāne-gū bir ‘ āşıḳ-ı şeydāsın ey **Şabrī**
 ‘ Aceb yābāna söylersin senüñ ḫālūñ temāşādur
- 18 Niçün pā-būsına varmazsın ol düstūr-ı zīşānuñ
 Ki erbāb-ı sūḫan ḳadrin bilür dādār-ı dānādur
- 19 O düstūr-ı mu‘ allā-menzilet dārā-yı Cem-ḫaşmet
 Ki der-bān-ı der-i vālāsı İskender’le Dārā'dur
- 20 O düstūr-ı felek-rif‘ at müşīr-i Müşterī-fikret
 Ki dehre pertev-i tedbiri mihr-i ‘ ālem-ārādur

- 21 Hıdīv-i muhterem düstūr-ı ekrem Muştafā Paşa
Ki zāt-ı pāki ebnā-yı zamāna luţf-ı Mevlā'dur
- 22 Vezīr-i Baykara-siret müşīr-i Bermekī-himmet
Medār-ı memleket Āşaf-nażīr-i kişver-ārādur
- 23 Serīr-ārā-yı iklīm-i ma'ārif dāver-i 'irfān
Müşīr-i mülk-i dāniş zīver-i evreng-i ma'nādur
- 24 Mücessem cūd u himmetdür müşahhaş 'aql u fikretdür
Muşavver 'ilm ü hikmetdür yegāne Bū 'Alī-rādur
- 25 Aşāletde 'adāletde hünerde cūd u haşmetde
Nażiri gelmemiş bir kām-kār-ı kār-fermādur
- 26 Cihānda hall ü 'ağd u fetk ü ratk ü emr ü nehy el-hağ
O paşa-yı Felāţun-hikmete mevķūf-ı imādur
- 27 Şafā-yı meşreb-i dil-cūsına dil-teşnedür kevşer
Şemīm-i hulķınuñ aşūftesi gīsū-yı havrādur
- 28 Firāş-ı dergeh-i devlet-me'ābı atlas-ı gerdün
Çirāğ-ı bezmgāh-ı haşı mihr-i 'ālem-ārādur
- 29 Hıred dil-beste-i hamdur ham-ı gīsū-yı efkārı
Hikem-ţab' -ı hüner-endūzına meftün u şeydādur
- 30 Kudūmyla zamān āzürde olmaz zulmet-i ğamdan
Vücūdiyle cihān tār-ı küdüretden müberrādur
- 31 Mu'allā āsitānı melce'-i erbāb-ı dānişdür
Der-i iclāline ehl-i ma'ārif çehre-fersādur
- 32 Eger himmetle tevcih-i nigāh itse za'ifāne
Görenler peşşe-i nā-çizi zann eyler ki 'anķādur

- 33 Vücūdı kalmadı ‘ahdinde tarrār-ı siyāhkāruñ
Eger tarrār-ı ‘ālem var ise zūlf-i dil-ārādur
- 34 Müşīrā dāverā ‘ālī-tebārā bāb-ı iclālūñ
Melāz-ı ehl-i hācet mültecā-yı hālk-ı dünyādur
- 35 Sen ol feyz-āşinā-yı intizām-ı hāl-i dünyāsuñ
Ki ‘ālem dest-i ‘adlūñden taleb-cūy-ı müdārādur
- 36 Sen ol baħr-i ‘atā ebr-i seħāsuñ kim kef-i cūdūñ
Hezārān dāver-i deryā-nevāle hayret-efzādur
- 37 ‘Adālet merħamet şefkat kemāl-i ma‘ rifet sende
Vücūduñ kā’ināta maħz-ı luḫf-ı Hāḫ Te‘ālā’dur
- 38 Keremkārā bu aħlāḫ-ı meħāsin sende kim vardur
Du’ā-yı devletūñ vird-i zebān-ı hālk-ı dünyādur
- 39 Edā-yı vaşfına ḫādir degūldür ṭab‘-ı derrākūm
Muħaşşal midħatūñ ḫayd-ı taşavvūrdan mu‘arrādur
- 40 Hūşūşā kim benüm şāhib-yed-i beyzā-yı endişe
Fürūḡ-ı fikretüm nūr-efgen-i Ṭūr-ı tecallādur
- 41 Hāyālüm neyyir-i lem‘a-ṭırāz-ı burc-ı isti‘dād
Dilüm pertev-pezir-i şubħgāh-ı evc-i ma‘nādur
- 42 Midādum cūy-ı dānişdür devātum menba‘-ı ‘irfān
Ḳalem bāḡ-ı belāḡatde sehī serv-i dil-ārādur
- 43 Cemāl-i şāhid-i endişem eyler hālkı dem-beste
Leb-i ebkār-ı efkārumla ‘ālem mest ü şeydādur

- 44 ʿ Aceb büt-ḥānedür ṭabʿ um ki her bir şüret-i ḥübü
Füsün-kār ide āşüb-ı kıyāmet şür-ı dünyādur
- 45 Göreydi fikrümü ḥayrān olurdı Şāʿib ü Şevket
Ḥayālüm Şevket-i muʿ ciz-beyāna ḥayret-efzādur
- 46 Revādur **Şabrī**-i nazm-āvere bir ferve-i semmūr
Ḥuşuşā kim bu eyyām-ı mübārek ʿıyd-ı ğarrādur
- 47 Dem-ā-dem luṭf u iḥsān eylemek ehl-i dil ü ṭabʿ a
Kerīmā resm-i dīrīn-i keremkārān-ı vālādur
- 48 Yeter taşdıʿi terk eyle duʿ ā hengāmıdur **Şabrī**
Duʿ ā itmek şenākārāne hem vācib hem evlādur
- 49 Hemīşe tā ki eyyām-ı mübārek ʿıyd-ı ḥurremdür
Leṭāfetde cihān reşk-āver-i firdevs-i aʿ lādur
- 50 Vücūd-ı bī-naẓīrin ḥıfẓ ide Mevlā ḥaṭālardan
Ki zāt-ı pāki ebnā-yı zamāna luṭf-ı Mevlāʿdur

KAŞİDE DER-SİTÂYİŞ -İ MORA VALİSİ MERHÛM VELİ PAŞA*

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Zihî yektâ-süvâr-ı ' arşagâh-ı rezm-i kerrârı
Ki rûh-ı Murtażâ'dur hîn-i heycâda kıfâdârı
- 2 Zihî şâhib-sipîhr-i kışveristân-ı ' adâlet kim
Zamânında cihân oldu fesâd ü fitneden ' ârî
- 3 Zirih-zîb-i şecâ' at şaf-şikâf-ı leşker-i düşmen
Kemîn-gîr-i şalâbet şeh-süvâr-ı rezm ü peygârı
- 4 Fünûn-endüz-ı dâniş hurde-pîrâ-yı sühendânı
Firişte âferîniş maḥz-ı luḫf-ı Ḥâzret-i Bârî
- 5 Tîrâz-ı ḫâc-ı devlet zîver-i evreng-i emniyyet
Cihân-pîrâ-yı nuşret ' âlem-efrâz-ı nigükârı
- 6 Velî-i ni' met-i ' âlem Velî Paşa-yı ekrem kim
Cihân iḫsânınıñ olmış şenâ-ḫ^vân u şenâkârı
- 7 Felek-rif' at mu' allâ-menzilet gerdün-ı miknet kim
Revâ Mirrîḫ-i çarḫ u âsmân olsa silaḫdârı

9

M 110a, U 15, E 39b

*

Başlık U, ḤÂLÂ EYÂLET-İ MORA KÂ' İM-MAḲÂMI NUHBE-İ MİR-İ MİRÂN-I KİRÂM ZEVİ'L-İHTİRÂMDAN ZIRH-ZİB-İ ŞECÂ' AT U KEMİN-TİRÂZ-I ŞALÂBET DEVLETLÜ VELİYYÜDDİN PAŞA EFENDÜMÜZ ḤÂZRETLERTİNÜÑ HENGÂM-I TEŞRİFLERİNDE MAḲÂM-I İSTİKBÂLE KÂ' İM TAKDİM EYLEDİGÜMÜZ KAŞİDEDÜR M;
ZİRDE MEŞTÛR ŞAḤİFEDE TAḤRİR Ü TERḲİM OLINAN NEV-AŞÂR U EŞ' ÂR U DÜRER-BÂR RUBÂ'İ VÜ EBYÂTLARI Fİ-MÂ-BA'D ZAMİME-İ TERTİB Ü DİVÂN-I BELÂĠAT ' ÜNVÂN OLINACAĞI BEYÂNI ZİMNİNDA İŞ BU MAḤALDE TAḤRİR Ü TASTİR Ü TEZYİL KILINMIŞDUR E

3b

kemîn-gîr: kemer-bend U; şeh-süvâr: şehvâr U

- 8 Kerîm-i kām-baḥşā kām-kār-ı kār-fermā kim
Vücūdın ḥayr için ḥalk eylemişdür Ḥazret-i Bārī
- 9 Neseḳsāz-ı kıyāmet şekl-i āmūz-ı ma^ʿārif kim
Olur erbāb-ı dāniş mübtelā-yı ḥüsn-i güftārı
- 10 Şafā-yı sīne-i ehl-i süḥan evşāf-ı zībāsı
Cilā-yı dīde-i erbāb-ı dāniş nūr-ı didārı
- 11 Nedür bu ḥüsn-i şüret baḥt u kuvvet ḥilkat-i sīret
İlāhī ḥıfz ide yavuz nazardan Ḥazret-i Bārī
- 12 Göreydi Baykara bezm-i ṭarab-zā u dil-ārāsın
Olurdı cān u dilden mübtelā-yı ḥüsn-i eṭvārı
- 13 Şafā-yı bezmgāh-ı ḥāşşını seyr eylesün nāḥid
Eline almasun bezm-i felekde çeng-i zer-tārı
- 14 Ḥaṭādur şemme-i aḥlāḳına beñzetmek el-ḥāşıl
Şemīm-i müşg-i Çin'i nāfe-i āhū-yı Tātār'ı
- 15 Neşāt-ı meşrebinden neşve-yāb olsa eger Cemşid
Şikest eylerdi cām-ı neş'e-fercām-ı ṭarabkārı
- 16 Olur bir nev-reside sünbül-i zībā vü müsteşnā
Olaydı himmeti dūd-ı kebūd-ı dānişe cārı
- 17 Olurdı ^ʿayn-ı ḥavrā-yı behište kuḥl-ı zīb-āver
Nem-i luṭfiyla taḥmīr eylese ḥākister-i nārı
- 18 Olaydı nāmiye-baḥş çemen ger feyz-i idrāki
İder hem-ḥāl-i ādem serv-i bālā-yı çemenzārı
- 19 İder müştāgraḳ-ı dürr ü cevāhir baḥr-i ^ʿummānı
Olaydı feyz-i cūdı ebr-i nīsāna eger sārı

- 20 Şikeste-ḥāṭır olmaz fitneden ‘ahdinde bir ādem
Meger kim ğamze itsün dil-rübūde ‘āşık-ı zārı
- 21 Ḥuşuşā vālid-i mācidī-i ol düstūr-ı ekrem kim
Hemîşe düşmen-i bed-ḥ^vāh ile ceng itmedür kārı
- 22 Sütüde-şāf-der ü Rüstem-şalābet Ḳahramān-şavlet
Ki lâyıḳdur yazılsa levḥ-i cāna rezm u peygārı
- 23 Güzide dāver-i müşkil-ğüşā dādār-ı vālā kim
Musahḥar eyledi Mevlā aña her emr-i düşvārı
- 24 ‘Alıyyü’l-murtazā-heybet ‘Alī Paşa-yı ğāzī kim
Cihād fi-sebīl’il-lāhdur her laḥza efkārı
- 25 Ğazanfer-menḳabet ḥaydār-şalābet leys-ḳuvvet kim
Hirās-ı pençe-i ḳahrı ider lerzende küffārı
- 26 Güm oldu eşkiyānuñ nāmı yād olmaz zamānında
Bulınmaz fitne-i ḥāne-ḥarābuñ şimdi āşārı
- 27 Ḥuşuşā düşmen-i dīne ne ḳanlar yutdurur dā’im
Veğādā zūlfıḳara beñzeyen şemşir-i ḥün-ḥ^vārı
- 28 Ne cānı var ki bir yerde ola a’ dā-yı dīn zāhir
Cünūd-ı ehl-i dīninüñ var iken bir böyle sālārı
- 29 Keremkārā kerīmā kāmkarā ‘āṭıfet-baḥşā
Eyā erbāb-ı iḥsānuñ güzide pāk-girdārı
- 30 Aḳar erbāb-ı ḥācet şu gibi pā-būsına dā’im
Çeker elbette deryā dem-be-dem ḥāşāk-ı enhārı

- 31 Şeref-yâb olmağa pā-būs-ı iclālūñle sulţānum
Olurdum hāk-i pāye ben daḡı cūlar gibi cārī
- 32 Velikin n'eyleyem kim ṭālī' üm nā-sāz u kec-reftār
Liyākat koymadı cism-i nizāra zerre miḡdārı
- 33 'Alīl ü nā-tüvānum bī-ser ü sāmān-ı hırmānum
Kemāl-i luṭf-ı ihsānuñla 'afv it bu şenākārı
- 34 Kerīmā berg-i sebz-i dervişānemdür ḡabūl eyle
Bu zībā maṭla' -ı nā-dīde vü pākize-reftārı
- 35 Bugün gūş eyledüm güftār-ı gevher-bār-ı dil-dārı
Dizilmiş rişte-i taḡrīre gördüm dürr-i şehvārı
- 36 Leb-i reng-i şarāb-ı dil-güşānuñ āb u tābıdur
Şemīm-i berg-i güldendür mücessem verd-i ruḡsār
- 37 Letāfetde şabāḡ-ı 'ıyddur ol gerden-i berrāḡ
Şeb-i ḡadre müşābihdür ser-i zūlf-i siyehkārı
- 38 O mihr-i işvenüñ mişli cihāna gelmemiş dirdüm
Eline almasa ḡāhice mir'at-ı pür-envārı
- 39 Nedür ol vaż' -ı zībā ṭarz-ı ra' nā ṭavr-ı müsteşnā
Hele hiç görmedüm bir şūḡ-ı dil-cūda bu eṭvārı
- 40 O duḡt-ı işvenüñ sākız şarābıdur leb-i lā' li
Bir içim şuya beñzer gerden-i billūr-āşārı

32a ṭālī' üm: ṭālī' -i M

33a hırmānum: dermānum M

- 41 Fitili almışuz zulmetgeh-i firkatde ey **Şabrî**
Yanar mumuz der-âgûş itmege ol şem^ç -i ruhsârı
- 42 Kaşide bir bahâne hem ğazel efsânedür ancağ
‘Ġaraż ‘ arz eylemekdür şıdğ u ihlâş-ı dil-i zârı
- 43 Velî-i ni^ç met-i bî-minnetüm devletlü sulţânüm
Kemâl-i luţf u ihşânuñla şād it **Şabrî**-i zârı
- 44 Yeter tafşîl-i hâl itme du^ç âya başla ey **Şabrî**
Du^ç âdur zîver-i âyîn-i dirîn-i şenākārî
- 45 Hemîşe tu^ç me-i şemşîri olsun kelle-i düşmen
Perişân eylesün bir ħamlede a^ç dâ-yı bedkârı
- 46 Ne semte naşb-ı râyât-ı ‘ azîmet itse devletle
Ola fetğ u zafer piş-i rikâbında ‘ alemdârı
- 47 Vücüd-ı lâzımü’l-mevcûdını mağfûz ide dâ’im
Ĥaţâdan âfet-i dehr-i denîden Ĥazret-i Bârî

10

KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTÂYİŞ-İ MÜŞARÜN İLEYH*

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Ĥabbezâ ‘ âtıfet-i bâhire-i settârî
Şâdmân itdi murâdumca dil-i nâ-çârı

45b a^ç dâ: küffâr M, E

10 M 112a , U 20, E 42b

* Başlık U: MÜŞARÜN İLEYH VELİ PAŞA’YA VİRİLEN KAŞİDEMÜZDÜR E; MESNED-ÂRÂ-Yİ VEZÂRET MA‘REK-PERDÂZ-I ŞALÂBET MERĤAMETLÜ MA‘DELETLÜ MÜŞARÜN İLEYH VELİYYÜ’D-DİN PAŞA EFENDÜMÜZ ĤAZRETLERİNE TEBRİK-İ VEZÂRETLERİ ZİMNİNDA TAĤDİM EYLEDİĞÜMÜZ KAŞİDEDÜR M

- 2 Nā'îl oldum ne güzâr itdi ise gönlümden
Ne murâd itdüm ise virdi Cenâb-ı Bârî
- 3 Destüme girdi bu dem sāğar-ı şahbâ-yı emel
Kalmadı serde humâr-ı elemüñ âşârı
- 4 Reşha-i âb-ı meserretle ser-â-ser oldu
Bâğ-ı ümmîdümüñ işgüfe-nümâ eşcârı
- 5 Şüret-i şevk ü meserret ne 'aceb olsa bedîd
Oldı âyîne-i dil jeng-i kederden 'ârî
- 6 Öyle pür-emn ü emân oldu cihân kim gerdün
İdemez ehl-i dile važ' -ı mezâlimkârı
- 7 Öyle ser-germ-i neşât oldu ser-â-pâ 'âlem
Ki gören mest-i mey-âşâm şanur huşyârı
- 8 Şeyhi gördüm o kadar hurrem ü şâd olmuş kim
İtmiş orada bedel nağme-i müsîkârı
- 9 İtdi 'immāme vü misvākı kudüm u mızrâb
Vā' izüñ kalmadı kalbinde riyâ âşârı
- 10 Devr-i peymāne-i şahbāya değışdi zâhid
Gerdiş-i sübhâ-i şad-dâne-i istiğfârı
- 11 Böyle bir tavr-ı tarab-zâd-ı neşât-efzâda
Demidür nüş idelüm cām-ı mey-i ser-şârı
- 12 Bezmi pür-şevk idelüm na'ra-i mestâne ile
Muṭriba çalduralum sâz-ı neşât-âşârı

- 13 Gülelüm oynayalum gül gibi handân olalum
Zîb-i āgūş idelüm ol büt-i gül-ruhsârî
- 14 Dil-i firqat-zedeyi vaşl ile handân idelüm
Sîne-çāk eyleyelüm hâsid-i bed-efkârî
- 15 Sāye-i luţf-ı şehin-şāh-ı cihān-ārāda
İdelüm vefk-i merām üzre şafālar bārî
- 16 Giceler tā-be-seher hamd-i firāvān idelüm
Vaḫf-ı da' vāt-ı şehin-şāh idelüm ezkārî
- 17 Hāḫ mü'eyyed ide tahtında şeh-i devrānı
Ola tevfiḫ-i Hudā yār-ı vefa-girdārî
- 18 Eyledi rütbe-i vālā-yı vezāretle be-kām
O ḫıdīv-i ḫikem-āmūz-ı mekārîmkārî
- 19 O şeref-baḫş-ı vezāret kim olur hem-vāre
Dest-i taḫdīr-i cenībet-keş-i her-efkārî
- 20 O cihān-dāver-i gerdūn-ı azamet kim yaraşur
Ola Mirrīḫ silaḫdār-ı felek-miḫdārî
- 21 O cihan-dāver-i dādār-ı zafer-yāver kim
Ahd-i ' adlünde cihan oldı sitemden ārî
- 22 Pādīşeh-kevkebe düstūr-ı mu' allā-rütbe
Ḳahramān-menḫabe leşker-şiken-i peygārî
- 23 Neyyīr-i şubḫ-ı zafer māh-ı ziyā-pāş-ı hüner
Nuḫbe-i nev' -i beşer mazḫar-ı luţf-ı Bārî

- 24 Merd-i miḳdām-ı veġā zehre-şikāf-ı a^ç dā
Maḫzen-i luṭf u ^ç aṭā maşdar-ı nīgükārī
- 25 Rā^ʔiz-i eşheb-i iḳbāl Velī Paşa kim
Olur öñince zafer bedreḳa-i rehvarī
- 26 Rāyet-efrāz-ı maġāzī zirih-ārā-yı cihād
Şaf-der-i şaf-şiken-i rezmgeh-i kerrārī
- 27 Bayḳara-bezm ü Peşeng-rezm ü Nerīmān-ḳuvvet
Bermekī-menḳabe zībende-i nīgükārī
- 28 Vüzerānuñ şeref ü ^ç izzet ile mümtāzı
Küremānuñ ^ç alem-efrāz-ı sipeh-sālārı
- 29 Gülşen-i ^ç āṭıfetüñ verd-i ^ç abir-efşānı
Maşrıḳ-ı mekremetüñ neyyir-i pür-envārı
- 30 Nedür ol rüşd ü feṭānet nedür ol re^ʔy-i rezin
Dilerüm hıfz ide yavuz nazardan Bārī
- 31 Allāh Allāh nedür ol ḫüsn-i tevāzu^ç o kerem
Görmedük ġayrıda bu vaż^ç -ı pesend-āşārı
- 32 Ḫüsn-i aḫlāḳ-ı Ḫudā-dādına mā-şā^ʔ-a'llāh
^ç Ālem olsa ne ^ç aceb bende-i midḫatkārı
- 33 Şu^ç le-i re^ʔyine nisbetle degül bir zerre
Āftāb-ı felegüñ pençe-i pür-envārı

- 34 Neşve-i luṭfı ile ḥurrem olur aḥbābı
Şadme-i ḳahrı dil-āzürde ider eṣrārı
- 35 Deḫşet-i cevher-i şemşir-i ‘adū-tedmīri
Eridür şu gibi tağ olsa dil-i küffārı
- 36 Zīb-i endīşe-i erbāb-ı hüner evşāfı
Zīver-i sāmi‘a-yı ehl-i süḥan güftārı
- 37 CeZR ü med zāhir iken cünbüş-i emvācında
Kef-i iḥsānına teşbīh idemem zehḥārı
- 38 Re’yi rüşen dili pāk āyīne-i zihni celī
‘Ahdi muḥkem sözi söz ḥükmi nafiz ü cārī
- 39 Eylese her ne taraf ‘atf-ı inān-ı himmet
Ḥıẓr-ı tevfiḳ olur peyk-i zafer-iş‘ārı
- 40 Terbiyet-baḥş-ı caḥīm olsa nem-i luṭfi eger
Tāze bir sünbül ider dūd-ı kebūd-ı nārı
- 41 Ḥār u ḥas kesb-i nemā ile olur gül-ḡonca
Feyz-i eltāfi eger gülşene olsa sārī
- 42 Ṭamla yāḳūt-ı girān-ḳıymet olur dāneleri
İtse perverde nem-i cūdı eger gül-nārı
- 43 İtse tevsī‘-i aḳālīm ü bilāda himmet
Lānesi mūruñ olur Mora ḳadar miḳdārı
- 44 Görse peygārī-i pişdārını Seyyid Baṭṭāl
Meyl ider olmaḡa biñ cān ile sancaḳdārı

- 45 Perçem-i tûğ-ı cihân-tâbına şâyānter olur
Şāne olsa güneşüñ pençe-i pür-envārı
- 46 Bāreka'llāh zehī tûğ-ı cihân-ārā kim
Dāldür devlete perçemenlerinüñ her tārı
- 47 Perçem ammā ki ser-i mūy-ı girih-gīri ider
Şaf-be-şaf tavķ-be-gerden nice biñ eşrārı
- 48 'Azzeka'llāh zehī tûğ-ı zafer-pīrā kim
Feth ü nuşretdür anuñ bedreķa-i rehvārı
- 49 Sāyesi sāye-i şeh-bāl-i hümā-yı devlet
Perr-i iķbāl ü şeref perçem-i 'anber-bārı
- 50 Gūyiyā bir şanem-i māh-liķādur o sütün
Ṭabl u zurnādur anuñ 'aşık-ı nālişkārı
- 51 Her biri rābıta-pīrā-yı niżām-ı 'ālem
Her biri āyet-i pür-şevket-i zıll-i Bārī
- 52 Dāverā kāmverā Āşaf-ı vālā-güherā
Vey tırāzende-i dibāce-i niğükārı
- 53 Sensüñ ol gevher-i yek-dāne-i baħr-i iħsān
Ki kef-i cūduñ unutturdı yem-i zehķārı
- 54 Sensüñ ol dāver-i pākīze-siyer 'ālemde
Cümlenüñ mekremet ü himmet ile muķtārı

46 - U

47 - U

48 a 'Azzeka'llāh M, E: Aşreka'llāh U

51 - U

52b vey: ey U

53a, 54a sensüñ: sensin M, E

- 55 ‘Adl ü inşâf u kerem sende mürü’vet sende
Sendedür mâye-i elṭaf-ı Cenâb-ı Bārī
- 56 Kāşırum vaşf-ı cemîlüñde ‘ināyetkārüm
Nice itsün kalem-i nāṭıka gevher-i Bārī
- 57 Hāliyā-i teb-zededür **Şabrī** kuluñ sultānum
Ṭa‘n olunmaz ne kadar sâde ise güftarı
- 58 Böyle bir ‘illet-i cān-süz ile ma‘zür olsun
Ne kadar var ise vaşfuñda kuşūr-āşārı
- 59 Dil-i ṭab‘umda eger olsa şafā-yı ḥāṭır
Olmasa sīneye şad gūne küdüret ṭarı
- 60 Himmet-i vaşf-ı cemîlüñle iderdüm taḥrīr
Şafḥa-i cebhe-i şu‘arāya bu nev eş‘arı
- 61 Feyz-i medḥüñle ben ol nādire-perdāzum kim
Oldı erbāb-ı hüner nāṭıkamuñ cerrārı
- 62 Cevher-i ṭac-ı mubāhāt-ı süḥandān oldı
Nazmımuñ her nuḫaṭ-ı nādiretü’l-āşārı
- 63 İtse şı‘rüm ne ‘aceb ‘ālemi şīrīn-mezāk
Kand olur kıl-k-i ter-i ney-şekerümden cārī
- 64 Ne kadar var ise ebkār-ı ma‘āni-i laṭīf
Oldı āfetkede-i nāṭıkamuñ āşārı
- 65 Va‘d-i ferdā gibi düşmez dehen-i dil-berden
Nazmuma tā o kadar virdi leṭāfet Bārī

- 66 Tab' um ol turfe şanem-ḥāne-i ma' nādur kim
Raqs ider her şuver-i nev-eşer-i dīvārı
- 67 Lehçem olduğça nesaqsāz-ı ferā'id-i hüner
Dizerüm rişte-i taqrīre dürr-i şehvārı
- 68 Ḥāveristān-ı me' ānīyi ider lem' a-nişār
Neyyir-i bāḥter-i maṭla' umuñ envārı
- 69 Yeñiden kesb-i ḥayāt eyler idi el-ḥāşıl
Olsa feyz-i nefesüm ' azm-i remīme sārī
- 70 Kalemüm gevher-i nazm u hünerüñ mizānı
Sühanum ma' rifet ü menḳabetüñ mi' yārı
- 71 Var mı bendeñ gibi bir şā' ir-i şirīn-lehçe
Ki ḥalāvetde ola şir ü şeker güftārı
- 72 Böyle bir şā' ir-i mu' ciz-eşere lāyıkdur
Ne kadar eyler iseñ luṭf-ı mekārimkārı
- 73 Dāverā maḫhar-ı elṭāf-ı firāvān eyle
' Abd-i memlūküñ olan Şabrī-i midḫatkārı
- 74 Yeter ıtnāb-ı süḫan başla du' āya **Şabrī**
Bir du' ā kııl kim ola reyb ü riyādan ' ārī
- 75 Nitekim ḫalk-ı cihānı ide mesrūrü'l-bāl
Feyz-i elṭāf-ı Ḥudā ' āṭıfet-i settārī
- 76 Dā'imā zīver-i vālā-yı vezāret olsun
Görmeye rüy-ı keder ṭab' -ı şafā-girdārı

- 77 † Ömr ü iķbālını günden güne efvn itsün
 Hāzret-i Hāl-ı kevneyn-i Cenāb-ı Bārī

11

**KAŞİDE DER-SİTĀYİŞ-İ TERSĀNE EMİNİ MORAVİ MERĖUM †ALİ
 EFENDİ***

Meʿülü Fāʿilātü Meʿilü Fāʿilün

- 1 Ey kāmķār-ı nādire-pīrā-yı rüzgār
 Vey nükte-zīb-i † ilm ü kemālāt-ı bī-şümār
- 2 Gūş eyle † arz-ı hāl-i dil-i pür-melālümü
 Derd-i derünü † arz ideyüm saña ihtişār
- 3 Gerdün-ı dün eyledi bu † abd-i kemteri
 Ālām-ı rüzgār ile bī-şabr ü bī-ķarār
- 4 İtdi fütāde bendeñüzi bir cezīreye
 Kim gevher olsa nażm-ı terüm bulmaz iʿ tibār
- 5 Güftār-ı ābdāruma hīç rağbet eylemez
 Bī-vāyedür emaşilümüz Ėayf-ı şad hezār
- 6 Ol-dem Ėariķ-i lücce-i Ėayret amān amān
 Lāyık mı ķaʿr-i yemde ķala dürr-i şāhvār
- 7 Bir nev-resīde Ėonce-i bāĖ-ı belāĖatum
 Pīrāmenüm revā mı ola cümle Ėārzār

11 M 81a, U 25, E 9b

* Başlık U: TİRĀZ İTDİ TERSĀNE-İ ZEĖĖĖR-I MAʿĀRİF Ü ZİNĖT-BAĖŞĀ-YI DONANMĀ-YI DERYĀ-MENĀĖIB ŞIKĖ-I ŞĀLİŞ DEFTERDĀRİ VE UMÜR-I BAĞRİYE NĀZİRİ DEVLETLÜ SEYYİD †ALİ EFENDİ HĀZRETLERİNE GÖNDERİLEN KAŞİDEMÜZDÜR M, E

2a arzuĖāl-i dil: arzuĖāl pür E, U;2b † arz: - U, - E

- 8 Erbāb-ı ʃab‘ a ʃehr-i Sitanbul becā iken
Layık mı böyle yerde kılam zār ü bī-ķarār
- 9 Hāṭırcuğum remīde gōñül ķadd-ķamīdedür
Şevķ ü sürürum oldı benüm cümle tār-mār
- 10 Yoķ lehçemüñ liyāķati güftāra āh āh
Āğāz-ı nazma ķalmadı ʃab‘ umda iķtidār
- 11 Süst oldı ʃab‘ -ı hırde-şınāsum o rütbe kim
Olmaz zemīne sāye-i nā-ķizi pāydār
- 12 Gıtmez hevā-yı ʃehr-i Sitanbul ķayālden
Tār oldı baña cennet iken ʃehri bu diyār
- 13 Baḫtum müsā‘ id olmadı bir lahza ḫayf ḫayf
Bilmem nedür bu gerdiş-i gerdün-ı fitnekār
- 14 Ğayrı yeter bu nāliş-i dil-süz tā-be-key
Şabrī ne ise maṭlab-ı dil eyle āşikār
- 15 Varmaķ murāduñ ise eger āstāneye
Söyle uzatma böyle kelāmı be yādğār
- 16 Var mı kemāl-i miknet ü sāmān ü şervetüñ
Lāzım o ʃehre varmağā emvāl-i bī-şümār
- 17 Naķdüñ yoğ ise saña gerek bir efendi kim
Olsun niğāh-ı ‘ āṭıfeti ḫālīñe medār

12b ʃehri bu diyār: bu dār u diyār U

17a yoğ ise: yoķ ise M

- 18 İtsün kemāl-i himmet ile kāmver seni
Nāmuñ yesār ü servet ile bulsun iştiḥār
- 19 Vardur bir ʿālī-himmet efendüm cihānda kim
Eyler süḥanverānı kef-i cūdı māyedār
- 20 Lücce-tırāz-ı luḫf u ʿaṭā dūrre-i seḫā
Tersāne-zīb-i baḫr-i vefā gevher-i vaḫār
- 21 ʿUmmān-ı cūd baḫr-i himem ḫulzüm-i kerem
Zehḫār-ı mekremet yemm-i himmet kerem-şiʿār
- 22 Hem-nām-ı şıhr-ı Ḥazret-i faḫr-i cihān kim
Olmış tırāz-ı şimesi aḫlāk-ı çār-yār
- 23 Deryā-yı bī-kenār-ı merāḫim ki ḫaṭresi
Sāḫil-nişin-i yeʿse ider laʿl ü dūr-nişār
- 24 Aşl-ı aşil ü necl-i necib ü nesib kim
Lāyıḫdur itse ḫüsn-i aşāletle iftiḫār
- 25 Pākīze-iʿ tīḫād ü ʿarīf ü ʿafif kim
Olmış kemāl-i ʿiffeti memdūḫ-ı rüzgār
- 26 İtse ḫariṭa resmine himmetle bir nigāh
Her resm-i ḫurdekārı olur baḫr-i bī-kenār
- 27 Sārī olaydı baḫre eger feyz-i ḫudreti
Her bir ḫabāb-ı kemter olurdu cezārevār
- 28 Mā-verd ider beḫārı nihālān dehri ʿūd
Olsa vezīde nūkhet-i ḫulḫıyla rüzgār

- 29 Güftârı dür gibi deheninden revân olur
Güyâ ki ṭab^ç ıdur şedef-i baḥr-i dür-nişâr
- 30 Güftâr-ı âbdârını vaşf itmek istesem
Her lafz-ı dil-pezirüm olur dürr-i şâhvâr
- 31 Dil-cüy-ı cüy-meşrebini yazdıgum gibi
Döndî şafâ-yı kevşere bu nazm-ı âbdâr
- 32 Maḥrem olaydı bezmgēh-i ḥâşına eger
İbn Maḳâl ḳâline eylerdi cân nişâr
- 33 Cüyende-i cevâhir-i âmâl olanları
Eyler kemâl-i naḳd-i nevâzişle kâmkâr
- 34 Var mı deñiz o ḳulzüm-i cüduñ nazîri kim
İḥsânı baḥr u kân ola in^ç âmı bî-şümâr
- 35 Hiç görmedüm bu sâḥa-i ^ç âlemde bendeñüz
Böyle muḥîṭ-i mekremet-âmîz-i rûzgâr
- 36 Fülk-i bülend-ḳadrine nisbetle mâ-ḥaşal
Şandal degül bu günbed-i gerdün-ı bî-ḳarâr
- 37 Ey gevher-i yegâne-i zehḥâr-mekremet
Vey mevc-ḥîz-i ḳulzüm-i iḥsânı bî-şümâr
- 38 Sensin o necl-i Ḥazret-i faḥr-i cihân kim
Bulduñ cihânda ḥüsn-i şemâ³ ille iştihâr
- 39 Sensin o ḥurde-bîn-i deḳâ³ iḳ-şinâs kim
Olduñ kemâl-i fehmlle memdüḥ-ı rûzgâr

- 40 Sensin o kām-kār-ı mekārım-şı^ç ar kim
Dest-i kerīmüñ eyledi dünyâyı mâyedâr
- 41 Tab^ç -ı güher-nişārına maḥşüşdur senüñ
Cüd u himem ^ç aṭâ vü kerem luṭf-ı bî-şümâr
- 42 Hiç görmedi nazîrini pîr-i felek senüñ
Ey mihr-i âsmân-merâtib felek-vaḳâr
- 43 Vaşf-ı güzînüñ eyleyemem kıl kadar beyân
Her müyum olsa lehçe-i güyâ-yı rûzgâr
- 44 Bu ^ç asr-ı dil-güşâde benüm bā-ḥuşuş kim
Evreng-i nazma ḥüsrev-i ḥākân-iḳtidâr
- 45 Her bir şüküfte ḡoncası gülzâr-ı tab^ç umuñ
Olsa ^ç aceb mi zîver-i destâr-ı iştiḥâr
- 46 Ol nüktedân-ı nâdire-güyum ki nazmuma
Eyler suḥanverân-ı cihân ḥüsn-i i^ç tibâr
- 47 Ālüfte bîkr-i fikrûme ḥüsn-i edâ benüm
Āşüfte tab^ç -ı pākûme güftâr-ı âbdâr
- 48 Şadrumda nûr-ı feyz-i Ḥudâ berḳ urur benüm
Endişem oldu neyyir-i envâr-ı tâbdâr
- 49 Bezî-i cevâhir eylese nuṭkum ^ç aceb degül
Tab^ç umdadur maḥâzin-i esrâr-ı kird-gâr

41b cüd u himem: cüd-ı himem U

44a ^ç asr-ı dil-güşâde: ^ç abd-ı dil-güşâde E, M

46a ol: o U, E

- 50 Her kim ki olursa bāde-i şî' rümle neşve-yāb
Olmaz ħumār-ı dehr ile 'ālemde ğam-gūsār
- 51 'Azm-ı remīme müddet-i 'ömr-i ebed virür
Ṭab' umdan olsa zehr-i helāhil-i vāyedār
- 52 Aĥbāba cān virür raqamı kilik-i pākümüñ
Her noqtası ider dil-i a' dāyı dāğdār
- 53 Böyle tefāĥur eylese ṭab' um 'aceb midür
Vaşfuñla buldı nuṭq-ı durer-bārum iştihār
- 54 Bu iktidār-ı ṭab' ile nessāc-ı fikretüm
Bir nev-ķumāş-ı nazma n'ola itse ibtidār
- 55 Tahriķ idince perçem-i cānānı rūzgār
Eyler şafā-yı ĥātır-ı 'uşşāķı tār-mār
- 56 Qat qat qanārya şālı o qalyoncı şūĥınuñ
İtdi dirîğ bendeñüzi zār u bî-ķarār
- 57 Seyr it şikāf-ı mā'î yelekde o sīneyi
'Aks itdi rû-yı bahre yine mihr-i tâbdār
- 58 Ğavvāş-ı baĥr-i ĥayret olursam 'aceb degül
Deryāyı nīm-ten giyer ol şūĥ-ı şivekār
- 59 Keştî-süvār-ı nāzuma çatmaq murād ider
Qanca atar raķib-i ĥiyel-bāz-ı fitnekār
- 60 Yelken-güşā-yı keştî-yi ümmīd olur miyüz
Şabrî eser mi vefķ-i merām üzre rūzgār

- 61 Ey kıadr-dān-ı ehl-i hüner dest-gİRüm ol
İtme dil-i nizārumı pā-māl-i ihtikār
- 62 Bir hizmet ile maķşadumı hāşıl it benüm
Olsun kemāl-i merḫametüñ ḫālime medār
- 63 Sayeñde iktisāb-ı refāhiyet eylesün
Bu müstmend ü çāker ü ğamġin ü ğam-ġüsār
- 64 **Şabrī** yeter bu nāliş-i cānsüz-ı iştikā
Başla du‘ā-yı ḫayra kim oldur ehemmi-kār
- 65 ‘Arz eyledükce ḫālını ehl-i mekārime
Cūyında kān-ı cevher-i āmāl-ı rūzgār
- 66 Olsun hemīşe düşmeninüñ yelkeni şuda
Eyyām-ı cāhūn artıra Ḥallāķ-ı Kird-ġār
- 67 Mevlā mü’ebbed eylesün iķbāl ü şānını
Olsun kemāl-i ‘izz ile maķbūl şehriyār

12

KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTĀYİŞ-İ EFENDİ-İ MÜŞĀRÜN İLEYH*

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ḥabbezā nāme-i mu‘ciz-eşer-i ḫüsn-i beyān
Ki virür mürdelere nefḫ-i Mesīḫā gibi cān

62a maķşad: maķşūd E, maķşād M

12 M 84a, U 27, E 12b

* Başlık U: KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTĀYİŞ-İ MÜŞĀRÜN İLEYH EFENDİMÜZ E; KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTĀYİŞ-İ MÜŞĀRÜN İLEYH EFENDİ M

- 2 H̄abbezā nāme-i dil-dūz-ı ma[‘] ānī-endūz
Kim olur nüktesine ehl-i ma[‘] ārif ḥayrān
- 3 H̄abbezā nāme-i zībā ki nuḳūş-ı ḥaṭṭı
Ḥaṭ-ı ruḥsār-ı ma[‘] āniye virür revnaḳ u ān
- 4 Nedür ol nükte-i rengin-i ‘ibārātında
Çāk çāk olsa n’ola reşk ile la‘l-i ḥübān
- 5 Nedür ol vādī-i zībā o edā-yı dil-keş
Ki temāşāsına cān-baḥş ider ehl-i ‘irfān
- 6 Virür insāna mezāyāsı ḥayāt-ı cāvīd
Ḥāmesi olsa n’ola çeşme-i āb-ı ḥayvān
- 7 Reşehāt-i ḳalemi vesme-i ebrū-yı hüner
Raḳamāt-ı siyehi sürme-i çeşm-i ‘irfān
- 8 Seyr iden şīve-i maẓmūn-ı şafā-meşḥūnuñ
Ġam-ı devrānı ferāmuş ider ol demde hemān
- 9 Destüme vāşıl olunca o kerem-nāme benüm
Çarḥa atdum küleh-i şevḳ ü sürürı ol ān
- 10 Ḳıldum evşāfına āġāz o kerīmü’ş-şānuñ
Ki bulunmaz ana ‘ālemde ‘adīl ü aḳrān
- 11 O keremkār-ı seḥā-pīşe ki āb-ı luṭfi
Bāġ-ı āmāl-i dil-i ‘ālemi eyler reyyān
- 12 Ḥazret-i ‘Alī Efendi o ḥikem-perver kim
Bū ‘Alī mekteb-i naḳlinde olur ebced-ḥ^vān

7b ‘irfān: i‘zān U

9b atdum: itdüm E

- 13 Kāmkār-ı hikem-āmūz-ı hünerdür kim olur
Şive-i fikretine ʿaql-ı Aristo hayrān
- 14 Yeke-tāz-ı ser-i meydān-ı hüner kim yaraşur
Olsa meşşā ʾun eger pīş-i rikābında revān
- 15 Tab ıdur kān-ı bedehşān-ı kemālāt u fūnūn
Sözidür dürr-i girān-māye-i fazl u ʿirfān
- 16 Rīze-seng-i deridür cevher-i tāk-ı a ʿ māl
Südde-i dergehidür melce-i hācetmendān
- 17 Saṭveti zehre-şikāf-ı huşemā vü huşsād
Re ʾfeti māye-i āsāyiş-i hayr-ḥ ʾāhān
- 18 Dehen-i muḥbiresi ʿayn-ı hayāt-ı ma ʿ nī
Kaṭarāt-ı kalemī āb-ı zülāl-i ʿirfān
- 19 Nev- ʿ arūs-ı harem-ı fikretinüñ şubḥ ile şeb
Birisi perde-keşidür biridür āyinedān
- 20 İtse bir şā ʿ ir eger nükhet-i hulḫūñ taḥrīr
Olur ol dem kalem-i muḥbiresi gāliyedān
- 21 Nedür aḥlāk-ı kerīminde bu nükhet bilmem
Tār -mār olsa n ʾola reşk ile zülf-i cānān
- 22 Kāmkārā benüm ol şā ʿ ir-i sāḥir kim olur
Siḥr-i endişeme Hārūt ile Mārūt hayrān

14 - U ; revān: her ān E

17a huşemā ü huşsād : huşemā-yı huşsād M

18 -U

20b kalem-i: kalem ü E, M

21b tār-mār: tār u mār E, M

- 23 Benüm ol nādire-perdāz-ı sūhan-perver kim
Naẓm-ı rengīnūme taḥsīn ider ehl-i ʿirfān
- 24 Sözlürüm dürre-i manzūme-i silk-i maʿnī
Kālemüm gül-çemen-i maʿrifete serv-i revān
- 25 Taḥʿum itdükce ser-āğāz-ı nağamāt-ı hüner
Fevc-i ebkār-ı maʿāni olur ol dem raqşān
- 26 Böyle bir şāʿir-i sihr-āver iken sultānum
Yine hiç kırtulamam cevri ü cefādan bir ān
- 27 Bir taraf kāmetümi lām ider ālām u sitem
Bir taraf şuğl-ı maʿišet beni eyler ḥayrān
- 28 Tālib-i kesb-i kemālāt ü fūnūnum ammā
Āteş-i zaʿf-ı başar cānumı eyler sūzān
- 29 Kāşır oldum n’ola evşāf-ı cemilünde bugün
Bu kadar ancak olur süstī-i taḥʿ ile beyān
- 30 Lāfi қо şıdık u ḥulūş ile duʿā kııl **Şabrī**
Tā kabūl olduğına kıalmaya hiç reybi ü gümān
- 31 Nitekim nāme ola vāsıta-i ḥubb u vedād
İde aḥbāb-ı vefā-perveri şād u ḥandān
- 32 Gün-be-gün rütbe-i kıadrini bülend eyleye Ḥaķ
ʿİzz ü ikbāl ile mümtāz ola beyne’l-akrān

25a nağamāt: niʿamāt M; hüner: hünere U

27a ālām u sitem: ālām-ı sitem M

- 33 †Avn-i Hâk yâri vefâ-perveri tevfiķ olsun
Ne taraf eyler ise devlet ile †atf-ı †inân

13

KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTÂYİŞ-İ EFENDİ-İ MÜŞARÜN İLEYH*

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Hâme kim za' f-ı firâķ-ı yâr ile nâlân olur
Nâlesinden cümle †âlem bî-ser ü sāmân olur
- 2 Hâme kim añdukca yârüñ la' l ile dendânını
Reşha-i gevher-feşânı lü'lü' ü mercân olur
- 3 Hâme kim güftâra âgâz eyledükçe her sözi
Gevher-i güy-ı girîbân-ı sühân-sencân olur
- 4 Hâme kim deryâ-yı ma' nâya olınca ğavṫa-zen
Laṫme-i emvâc-ı endîşe o dem pür-kân olur
- 5 Hâme kim âgâz-ı efsün eyledükce ma' nîde
Siḫr-i Bâbil siḫrine dem-beste vü ḫayrân olur
- 6 Hâme kim bir kâmkâruñ vaşfına âgâz ide
Her kelâmı bir güher her nüktesi bir kân olur
- 6 Kâmkâr-ı pür-kerem †Alî Efendi kim aña
Cân u dilden cümle †âlem ḫul olur ḫurbân olur
- 7 Nükte-perdâz-ı ma' ânî kim sevâd-ı ḫâmesi
ḫâl-i †anber-pâre-i ruḫsâre-i †irfân olur
- 8 Ol Felâṫun-menḫabet kim leylî-i tedbîrine
†Aķl-ı kül âşüfte vü mecnûn u ser-gerdân olur

13 M 84b, U 29, E 13b

* Başlık U: EFENDİ-İ MÜŞARÜN İLEYH: MÜŞARÜN İLEYH EFENDİ M, E
her: bir U, E

- 10 Var midur ʿālemde bir böyle maʿārif kāmı kim
Her kelāmı bir güher her nüktesi bir kân olur
- 11 Zihn-i pāki neyyir-i lemʿa-tırāz-ı maʿrifet
Nuṭṭ-ı pāki gevher-i gencīne-i ʿirfān olur
- 12 Feyz-i istiʿdādı baḥş olsa cemādāta eger
Ḥār u ḥas hem-cünbüş-i māhiyyet-i insān olur
- 13 Nükhet-i ḥulḳı sirāyet itse şaḥn-ı gülşene
Şaḥn-ı gülşen ḡıbtā-fermā-yı dil-i Rıdvān olur
- 14 Çıkısa evc-i āsmāna tābiş-i reʿyi eger
Āftāb-ı şuʿlever gözden hemīn pinhān olur
- 15 Kāmkarā aḡlasam her dem firākuñla nʼola
Yūsufāsā bu cihān sensüz baña zindān olur
- 16 Sūziş-i hicrūñ şu deñlü cism ü cānı yaḡdı kim
Şaḥn-ı sīnem āteş-i ḥasretle āteşdān olur
- 17 Bu ḥarāret dilde kim vardur eger āh eylesem
Cümleten nüh ḳubbe-i çarḥ-ı felek sūzān olur
- 18 Ḥāşılı dest-i nevāzişüñle taʿmīr olmasa
Sāḥa-yı maʿmūre-i ṭabʿum benüm vīrān olur
- 19 İtme itnāb-ı sūḥan başla duʿāya **Şabriyā**
Kim duʿā maḳbūl-ı dergāh-ı ʿazīmüʿş-şān olur

10 -U
11b ʿirfān: izʿān
17a cümleten: ḳümmeten M, E

- 20 Nitekim bu ma' rifetgehde zebān-ı hāmenüñ
Reşhāsı ārāyiş-i mecmū' a-i ' irfān olur
- 21 Hāḡ Te' ālā ' ömrini devletle eفزūn eylesün
Kim vücūdı mesned-i ikbāle ' izz ü şān olur

14

**ḲAŞİDE DER-SİTĀYİŞ-İ SER-BEVVĀBİN-İ DERGĀH-I 'ALĪ
EBUBEKR BEG EFENDİ***

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Hārf-i istiğfāri her kim zīver-i ezḡār ider
Maḡlabın zīb-i icābet-hāne-i Settār ider
- 2 Zelle vü ' isyānına her kim iderse i' tirāf
Cilvegāhın pīşgāh-ı rahmet-i ḡufrān ider
- 3 Tā'ibe farḡ-ı ma' āsī bā' iş-i ḡufrān olur
Her ne eyleser ' uşāt-ı ümmete işrār ider
- 4 Hāzret-i Hāḡḡ' uñ kemāl-i ' afvını fehmi eyleyen
Yek-be-yek rüz-ı cezāda cürmini iḡrār ider
- 5 Zülmet-i ' isyān ile her kim olursa tīre-dil
Şem' a-i maḡşūdını pūf-kerde-i ekdār ider
- 6 Ğam yimez sehv ü ḡuşūrı bī-nihāye olsa da
Hālını her kim bir ' ālī-himmete iş'ār ider

14 M 85b, U 31 , E 14a

* Başlık U: SER-BEVVĀBİN-İ DERGĀH-I 'ALĪ EBUBEKR BEG EFENDĪ ḤĀZRETLERİNE İ' TİZĀRĪ MUTAḢAMMIN VİRİLEN ḲAŞİDEDÜR M, SER-BEVVĀBİN-İ DERGĀH-I 'ALĪ EBUBEKR BEG EFENDĪ ḤĀZRETLERİNE İ' TİZĀRĪ MUTAḢAMMIN VİRİLEN ḲAŞİDEMÜZDÜR E

- 7 Ol melek-fiṭrāt mu‘ allā-menzilet kim dā’imā
Luṭf ile ḥāl-i emel-cūyānı istifsār ider
- 8 Bermekī-ḥaşlet ‘Uṭārit-menḳabet kim rüz-ı şeb
Ḥüsn-i himmetle hünermendānı minnetdār ider
- 9 Mīr-i mu‘ ciz-dem semiy-y-i Ḥāzret-i Şiddīḳ kim
Mālını şeh-rāh-ı Ḥaḳḳ’a bezl ider iṣṣār ider
- 10 Ol ki gevher pāre-i güftārını ehl-i hüner
Gūş-ı taḥsīne mücevher ḳurṭa-i zerkār ider
- 11 Terbiyet virse nem-i luṭfı lilāb-ı nāra ger
Her şerārın verd-i ter her aḳkerin gülzār ider
- 12 Şāmil olsa feyż-i isti‘ dādı naḥl-i gülşene
Jāleyi gül-berg-i terde lü’lü’-i şehvār ider
- 13 Gerd-i rāhın baḥre neşr itse eger bād-ı seḫer
Ceyb-i emvāca ḥabābı güy-ı ‘anber-bār ider
- 14 Nāfe-i aḥlāḳınuñ alsa şabā yek şemmesin
Tuḥfe-i ‘itr-āver-i ma‘ mūre-i Ferḥār ider
- 15 Ṭurre-i müşg-āverin fikr ü taḥayyül eyleyen
Sāḥa-i endişesin yek-pāre sünbülzār ider
- 16 Yazmağa evşāf-ı dil-dūzuñ debīr-i āsmān
Neyyir-i lem‘ a-ṭırāzı levḥa-i zerkār ider

7a ol: o M

13a ḥabābı: cibāli U, E ; ‘anber-bār: ‘anbertār M

16a evşāf-ı: evşāfuñ E ; dil-duzuñ : dil-duzın E, M

- 17 Baḥşış-i yek-rūze-i dil-cūsını seyr eyleyen
 Ḥātem'ün yek-ser 'aṭā vü cūdını inkār ider
- 18 Kām-kārā sensün ol 'āli-himem kim himmetün
 Her dil-i ğam-dīdeyi vāreste-i ekdār ider
- 19 Silk-i nazma dürre-i evşāfiñi tanzīm iden
 Nef'î-i mu'ciz-dem olsa 'acziñi ikrār ider
- 20 Var midur gencine-i ṭab' -ı güher-bārum gibi
 Midḥat-ı pākünde naḫd-i ma'rifet iṣār ider
- 21 Ben o üstād-ı ma'ārif-perverüm kim nazmumı
 Ḥod-pesendān-ı sūḥan zibāyiş-i ezkār ider
- 22 Ben o üstādum ki erbāb-ı hüner her beytümi
 Maṭla' -ı ber-ceste-i manzūme-i efkār ider
- 23 Ḥüsrev-i evreng-i ma'nāyum disem lāf eylemem
 Nām-ı pāküm sikke-i eş'arı zinetdār ider
- 24 Mora'da var mı ḥayāl-i ḥurde-bīnüm gibi kim
 Rişte-i müjgān-ı mūrı mıṣṭar-ı eş'ār ider
- 25 Şā'irüm sihr-āverüm dānişverüm ammā çı-sūd
 Ṭab' umı baḥt-ı siyeh her laḫza dil-āzār ider
- 26 Kāmet-i sāmānumı lām eyler ālām-ı düyün
 Zihnümi şuġl u ma'āş āzurde-i ekdār ider

24b mıṣṭar: masdar E, M
 25b dil-āzār: h'orzār U
 26b şuġl u ma'āş: şuġl-ı ma'āş U, E

- 27 Bā-ḥuşuş kim jāj-ḥāyān-ı nifākuñ sözleri
Sine-i pür-süzümü tāb-efgen-i āzār ider
- 28 Ṭālī^ʿ -i vārūn sipihr-i vājgūn farṭ-ı dūyūn
Mā-ḥaşal bu bende-i efgendeyi nā-çār ider
- 29 Hiev iderdüm ṭālī^ʿ -i nā-sāzı ammā n'eyleyem
Ṭab^ʿ -ı pākūm meşḳ-ı eṭvār-ı sefehden^ʿ ār ider
- 30 Ḳābiliyyet māni^ʿ -i^ʿ izz ü şerefdür ādeme
Ma^ʿ rifet ḥall-i^ʿ uḳūd-ı maṭlabı düşvār ider
- 31 Bu ma^ʿ ārif-ḥāne-i^ʿ ālemde erbāb-ı hüner
Dem-be-dem peygüle-i ḥayretde āh u zār ider
- 32 Ḳanda bir deccāl-siret dīv-fiṭrat var ise
Sāgar-ı āmālini devr-i felek ser-şār ider
- 33 Böyledür āyīn-i dīrīn-i sipihr-i kīne-ver
Zümre-i nā-ehli ḥurrem ehl-i ṭab^ʿ ı zār ider
- 34 Ğāyete irdi sūḥan başla du^ʿ āya **Şabriyā**
Kim du^ʿ ā her nazm-ı nev-inşadı zīnetdār ider
- 35 Nitekim leb-teşnegān-ı ma^ʿ rifet leyl ü nehār
Dillerin şüyide-i seyl-āb-ı istiğfār ider
- 36 Ḥaşre dek tāb-efgen itsün neyyir-i iḳbālını
Ol ki burc-ı āsmānı rüz u şeb devvār ider
- 37 Kām-yāb olsun kemāl-i^ʿ izz ile leyl ü nehār
Bu du^ʿ āyı **Şabri**-i āşüfte-dil her bār ider

15

MİR-İ MŪMĀ İLEYHŪŃ MEKTŪBINA CEVĀBEN GÖNDERİLEN
 KAŞİDEDÜR*

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

- 1 Nedür bu nāme-i dil-düz-ı ekrem
 Ki gördükce şafā-kesb eyler ādem
- 2 Nedür bu nāme kim hŭsn-i edāsı
 Dil-i maḥzŭnı eyler şād u hurrem
- 3 Nedür bu nāme-i mu' ciz-eşer kim
 Mezāmīnünde var biñ nükte müdgam
- 4 Ma' ānisi füyüzāt-ı İlāhī
 Edāsı vāridāt-ı Ḥayy u Aḥkem
- 5 Midādı vesme-i birk-i ma' ārif
 Sütürü şāhid-i ma' nāya perçem
- 6 Göreydi kilik-i kânı bu edāyı
 Olurdı sekte-i ḥayretle ebkem
- 7 Virür erbāb-ı ṭab' a keyf-i cāvid
 Ne ḥālet var ' ibārātında bilmem
- 8 Olnca destüme ol nāme vāşıl
 Didüm bu maṭla' -ı zībāyı ol dem

15 M 86b, U 32 , E 15a

* Başlık U: MEKTŪBINA CEVĀBEN: MEKTŪBİ CEVĀBINDA M, E; KAŞİDEDÜR:
 KAŞİDEMŪZDÜR E

2a hŭsn-i edāsı : hŭsni edāsı U

- 9 Te'ala'llāh zihī mektüb-ı ekrem
Maḥabbet-nāme-i mīr-i mükerrerem
- 10 Yegāne mu'ciz-i erbāb-ı dāniş
Güzide 'ārif ü dānā vü hoş-dem
- 11 Mekārim-pīşe maḥmūdū'ş-şemā'il
Sütüde-menḳabet memdūḥ-ı 'ālem
- 12 Semiyi-yi yār-ı gār-ı şāh-ı kevneyn
Ebübekrū'ş-şiyem mīr-i mükerrerem
- 13 Aristo-menḳabet 'aql-ı muşavver
Direm-pāş-ı seḫā cūd-ı mücessem
- 14 Şu'ā'-ı zihnine bir zerre olmaz
Felekde şu'le-i neyyir-i a'zam
- 15 Elin şunmazdı cām-ı cān-fezāya
Şafā-yı meşrebin görse eger Cem
- 16 Şemīm-i ḫulḳını yād eyledükçe
'Abīr-efşān olur destümde ḫāmem
- 17 Göreydi luṭf u iḫsān u 'aṭāsın
Olurdı bende-i dergāhı Ḥātem
- 18 Tedābirde tefekkürde muvaffaḳ
Seḫāda cūd u himmetde müselleme
- 19 Olaydı feyz-i isti'dādı şāmil
Nihāl-i gülsitān-ı dehre bir dem

- 20 Dönerdi dürr-i şehvāra o ānda
Dehān-ı ğonce-i zībāda ŧeb-nem
- 21 Kerīmā kām-kārā kām-baḡṣā
Eyā kān-ı kerem mīr-i mūkerrem
- 22 Benüm ol ŧā' ir-i mu' ciz-eŧer kim
Olur her nazmuma dil-beste ' ālem
- 23 Benüm ol ŧā' ir-i siḡr-āferīn kim
İder ᧔ab' um dil-i Hārūt' ı ebkem
- 24 Benüm ol ḡahramān-ı pūr-hüner kim
Elümde ḡāmedür ŧemŧir-i ḡamḡam
- 25 Dilümdür maḡzen-i feyż-i İlāhī
Sözümdür nefḡā-i ' İsi-i Meryem
- 26 Bu ᧔ab' -ı nükte-perverle ' aceb mi
Senüñ meddāhuñ olsam ben dem-ā-dem
- 27 Murādumca baña himmetler itdün
Efendüm himmetün var ola her dem
- 28 Bu lu᧔fa çünki maḡhar oldı ᧔ab' um
᧔urur mı ba' d-ezīn seyr ile ḡāmem
- 29 Deger bir ferve-i semmūrı el-ḡaḡ
Bu Nef' ī vādīsinde nev ḡaŧidem

20a dürr: düre M;o ānda: ol ān E, M
25b İsi-i Meryem : İsā ü Meryem M
29b vādīsinde: mülkünde U

- 30 Ço lâfi başla ey Şabrî du‘āya
 Du‘ādur zümre-i aḥbāba elzem
- 31 Nitekim nāme-i mihr-i maḥabbet
 İde aḥbābı dā’im şād u ḥurrem
- 32 Füzün olsun hemîşe ‘izz ü şanı
 Murādı üzre dönsün çarḥ-ı t̄arem
- 33 Vücūdı pākini ḥıfz ide Mevlā
 Ġumūm-ı dehr-i fāniden dem-ā-dem

16

VEZİR-İ RÜSTEM-NAZİR DİLİR-İ ŞECĀ‘AT-SEMİR NECL-İ NECĪB-İ
 ŞEH-İ KEVNEYN NĀMDAŞ-I CENĀB-I ZĪ’N-NŪREYN MÜŞĀRŪN
 İLEYH EFENDİMŪZ ḤAZRETLERİNÜŅ ĠAYRET-İ ‘ĀLĪ-
 HĪMMETLERİYLE CEZĪRE-İ MORA’DAN ZŪMRE-İ ḤAYĀDĪDÜŅ
 LEVŞ-İ VŪCŪD-I ḤABĀŞET-ĀLŪDLARINUŅ DEF‘-İ REF‘LERİNE
 İKDĀM-I TĀM VE SA‘Y U İHTİMĀM BUYURDUĞLARINDA TAĞDİM
 OLINAN ĖAŞĪDEMŪZDŪR*

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Eyā dilir-i yegāne vezir-i ‘ālī-nijād
 İzāle oldı zamānında cümle ehl-i fesād
- 2 Eyā vezir-i dil-āver müşir-i ceng-āver
 Ki bīm-i t̄iĖuñ olur lerze-baḥş-ı ehl-i ‘inād

31a nāme: ḥāme U, E
 32b t̄arem: çārüm U, kārüm E
 16 M 79b
 * Başlık M

- 3 Sen ol dilîr-i şecâ' at-semîrsin ki şemşîrûñ
Bi-ħağğın âyet-i seyf oldı dehre mâye-i dād
- 4 Be-ħağğ-ı nûr-ı Muħammed be-ħağğ-ı zi'n-nûreyn
Çehâr-ı yâr-ı peyâm-ber ider saña imdād
- 5 Mu'âvin olsa 'aceb mi çehâr-yâr saña
Seni mü'eyyid-i dîn itdi Ĥayy-ı bî-endād
- 6 Mora eyâleti 'ahdinde oldı dâr-ı emân
Dinilse nāmı n'ola ba' d-ezîn Neşâ't-âbād
- 7 Vücüdı qalmadı devrinde ehl-i tuğyānuñ
Taraf taraf kırılıp oldı cümlesi ber-bād
- 8 Çıķarsa ipligi pāzara ġamzenüñ ne 'aceb
Metā' -ı kârgēh-i fitne buldı şimdi kesād
- 9 O rütbe ĥavfa düşürdüñ buğat-ı bed-nāmı
Ki sâyesi dağı eyler yanından istib'ād
- 10 'İbāda her ne kadar var ise cefā kılıcı
Kılıcıla virdi cezāsuñ Cenāb-ı Rabb-i 'ibād
- 11 Cefā ile idemez kad-ħamīde 'uşşāķı
O ebrūvān-ı muķavves didikleri bî-dād
- 12 Ĥayādīden ne kadar var ise ķapudānı
Kırıldı cümlesi el-ħağ ķapandı bāb-ı fesād
- 13 Deñiz bu rütbe āsāyiş olur mı dünyāda
Mora cezīresi olsa 'aceb mi reşķ-i bilād

- 14 İdince böyle ‘ināyet ider Cenāb-ı Hudā
Olnca böyle olur intizām-ı hāl-i ‘ibād
- 15 Ne gördi dāide-i ‘ālem nazīrini el-ḥaḫ
Ne geldi sencileyin bir dilīr-i pāk-nihād
- 16 ‘Aceb mi vaşfını böyle iderse hem-vāre
Bu müstmend ü şenāver bu çāker-i nā-şād
- 17 Bülend-pāye felek-sāye āsmān-mesned
Müşīr-i Müşterī-fikret ‘Uṭārit-isti‘ dād
- 18 Dilīr-i şaf-şiken-i ‘arşagāh-ı rezm ü vegā
Yegāne şāf-der-i zehre-şikāf-ı ehl-i ‘inād
- 19 Sütüde-şāhib-i seyf ü kalem vezīr-i dilīr
Güzīde-dāver-i kişversitān-ı rüşd ü sedād
- 20 Huceste-dāver-i Dārā-ḥaşem Sikender-fer
Medār-ı memleket Āşaf-nazīr-i bī-endād
- 21 Mekīn-güşā-yı vegā şaf-şikāf-ı peygārī
Zirih-tırāz-ı mağāzī dilīr-i mülk-i cihād
- 22 Sülāle-i şeh-i kevneyn semī-i zi’n-nūreyn
Kerīm-i ḥulḫ-ı kerem-pīşe mekremet-mu‘ tād
- 23 Daḫīka-dān u menākıb-şinās u dānişver
Nesaḫ-tırāz-ı hūner ḥurde-bīn ü ehl-i reşād
- 24 Ekābir-i küremāda seḫā ile mümtāz
Ekārim-i vüzerāda vezīr-i pāk-nijād

- 25 Seḥāda ḥüsn-i tevāzu‘ da mişli yoḡ el-ḥaḡ
Zekāda fikr ü tedābirde fā’iḡü’l-endād
- 26 Cihānı bende ider ḥüsn-i ḡulḡı el-ḡāşıl
Zihī vezīr-i ḡuceste zamīr-i pāk-nihād
- 27 Şemīm-i ḡulḡı sirāyet ideydi ḡülzāra
Virürdi bŷy-ı ḡül-i ‘anberīn şemīme kesād
- 28 Vireydi nāra eger terbiyet nem-i luḡfi
Dönerdi kuḡl-ı cilā-baḡş-ı Işfāhān’a remād
- 29 Olaydı maḡzar-ı feyz-i kemāl-i ḡudreti ger
Olurdu hem-ser-i ‘anḡa-firāz-ı bāl-ı cerād
- 30 Şadef deñizde ḡüher-pāş olam diyü dā’im
Seḡāb-ı luḡf-ı cemīlinden eyler istimdād
- 31 Cihāna gelmedi böyle vezīr-i bī-pervā
Ki berḡ-i tīḡı ola cān-ḡüdāz-ı ehl-i fesād
- 32 Şeref-tırāz-ı ḡudūmı olunca ber-manşıb
Olur ne deñlü ḡarāb ü yebāb ise ābād
- 33 Mora cezīresini bā-ḡuşūs idüp iḡyā
ḡayādīdūñ elini kesdi ḡıldı ‘ālemi şād
- 34 Bu nazm-ı nādiresi şābit-i süḡandānuñ
İder bu vaḡ‘ a-i dil-düz-ı dil-ḡüşāyı ifād
- 35 Demet demet idüp a‘ dāyı dās-ı şemşīri
‘Aceb ki düşdi şitā faşlına zamān-ı ḡaşād

- 36 Berīde kelleler oldı aba gibi altān
Bozulmış arşa-i bostāna dōndi şahn-ı cihād
- 37 Hıdıv-i pāk-zamīrā mūřır-i ehl-i dilā
Eyā vezīr-i ma arif semīr-i bī-endād
- 38 řafā-yı hātır olaydı dil-i fütādemde
İderdi sihr ile řab um sitāyiřüñ inřād
- 39 Merāmum üzre benüm dönmedi dirīğ dirīğ
İlāhī yirlere geçsün sipihr-i sifle-nihād
- 40 Düşürdi bendeñüzi āh bir cezīreye kim
Meādir-i sūhanı fehme yodur isti dād
- 41 Amān amān beni dūř itdi bir diyāra ki hep
Mecālisinde olan hāy hūy dād ü sitād
- 42 Esüp savurmaa mā il ekābiri ekşer
Kimi zırā atı eyler kimisi hārmanı yād
- 43 řafā-yı řoħbet-i nazmı kimesne gūř itmez
Ne eylesün sūhanı fehm iden bir ehl-i reřād
- 44 Köroğlı türkisini artırur alur hergiz
Metā -ı nazm-ı dil-ārā eger olınsa mezād
- 45 O gūne zümre ile iħtilāť iden ādem
Merāmı üzre ider mi menāzımı inřād
- 46 Kemāl-i luťf-ı cemīlūñ řarīn-i  afv eyler
Sitāyiřüñde ne deñlü řuřūrum olsa ziyād

- 47 Dīger bir ‘uḡdecigüm var dil-i nizārumda
 Huzūra ‘arz ideyüm ey vezīr-i pāk-nihād
- 48 Bu müstmend ü ḡazīni bu ‘abd-ı ḡamḡini
 Revā mı pā-zede-i ḡamz ide bir ehl-i fesād
- 49 ‘İnāyet eyle inanma o ḡüne müfside
 Eyā vezīr-i merāḡim semīr-i bī-endād
- 50 Ḳadīmī bende-i ḡalka-be-ḡuṡ-ı zāruñdur
 Kemāl-i luḡfını ister bu **ṡabri**-i nā-ṡād
- 51 Yeter yeter ḡo bu tafṡīl-i ḡālī ey **ṡabri**
 Du‘ā-yı devletüñ ile zamīme-i evrād
- 52 Niteki ṡāh-süvārān-ı ‘arṡagāh-ı veḡā
 Bu kārzār-ı cihānda ide ḡazā vü cihād
- 53 Hemīṡe tu‘me-i ṡemṡīr-i dil-pezirī ola
 Bürīde kelle-i ser-geṡtegān-ı ṡūr u fesād
- 54 İlähī zamm ide iḡlīm-i Āl-i ‘Oṡmān’a
 Yed-i mü’eyyed-i nuṡret-ṡi‘ārı nice bilād
- 55 Vücūd-ı pākini ḡıfz eylesün ḡaḡālardan
 Cenāb-ı ḡālīḡ-ı Bī-ḡün Cenāb-ı Rabb-ı ‘ibād

17

MA‘DELETLÜ MÜŞARÜN İLEYH EFENDÜMÜZ ANABOLİ‘DAN
 ‘AVDET-İ DEVLETLERİNDE HÂBEKÂ-YI MÜŞİRÂNELERİNE
 TAKDİM EYLEDİGİMÜZ KAŞİDEDÜR*

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Eyâ vezîr-i felek-âstân hoş geldün
Güzîde dâver-i devr-i zamân hoş geldün
- 2 Melâz-ı ehl-i recâ mültecâ-yı ‘âlemiyân
Sütüde melce’-i hâcetverân hoş geldün
- 3 Zirih-tırâz-ı mağâzî kemîn-güşâ-yı vegâ
Dilir-i şaf-şiken-i düşmenân hoş geldün
- 4 ‘Aţâsı mâye-i kesb-i refâh-ı ehl-i hüner
Sehâsı şöhre-i halk-ı cihân hoş geldün
- 5 Hüdâ cenâbını dür itmesün bu yerlerden
Sürür-bahş-ı dil-i bendegân hoş geldün
- 6 Açıldı gönül gözi ‘avdetünle dünyânuñ
Fürüg-ı dîde-i kevn ü mekân hoş geldün
- 7 İzâle oldu ziyâ-pâş tal‘atünle senün
Bu tîregî-i zemîn ü zamân hoş geldün
- 8 Cihânı eyledi mesrûr o rütbe teşrîfün
Ki oldu zevk ü şafâ râyigân hoş geldün
- 9 Bu şevkle ne ‘aceb şûfî-i riyâ-girdâr
Alursa destine rıtl-ı girân hoş geldün

- 10 Dem-ā-dem ağlar idi Һasretünle sultānum
Bu şehri içinde olan sākiyān hoş geldün
- 11 Kudüm-ı pākine müjde virülse lāyıkdur
Hazā'in-i heme-rüy-ı cihān hoş geldün
- 12 Kemāl-i sāye-i luṭfuñladur bu āsāyiş
Medār-ı māye-i emn ü emān hoş geldün
- 13 Ne semte 'atf-ı inān-ı azimet itseñ olur
Senüñle baht u zafer hem-'inān hoş geldün
- 14 Sezādur olsa bu gerdün-ı bī-sütün saña
Kemāl-i mecd ile taht-ı revān hoş geldün
- 15 Olinca 'izz ile hintü-süvār-ı mecd ü şeref
Tekerlek olsa revā ferkadān hoş geldün
- 16 Revādur olduğı dem şaḥ-keşide kilik-i terüñ
Olursa mihr ile meh-i rīg-dān hoş geldün
- 17 Göreydi şu'le-i re'yüñ hicābdān hürşid
Olur hicāb-ı seḥāya nihān hoş geldün
- 18 Şemīm-i hulkuñ ile āsmāna çıkısa nesīm
Dem-i Mesīha olur armağān hoş geldün
- 19 Melek-ḥişāl-i vezirā melāz-ı ehl-i dilā
Eyā müşir-i merāḥim-nişān hoş geldün
- 20 Cihānda sencileyin kulzüm-i seḥā var mı
Ki ceyb ü desti ola baḥr u kān hoş geldün
- 21 Cihāna gelmedi zātuñ gibi bir 'ālī-himem
Ki naqd-i luṭfi olur rāyigān hoş geldün

- 22 Bu hüsni-hulkıña Mevlâ 'inâyet itdi saña
Fedâ fedâ yolına baş u cân hoş geldün
- 23 Olursa menba'-ı 'irfân 'aceb mi dergâhuñ
Eyâ vezîr-i memâliksitân hoş geldüñ
- 24 Muķîm-i dergeh-i devlet-me'âbuñ olmışdur
Hezâr şâ'ir-i mu'ciz-beyân hoş geldüñ
- 25 'Ale'l-huşûsıña Lütfi Efendi gibi ola
Yanında münşî-i şîrîn-zebân hoş geldüñ
- 26 Nazîri nazm u kitâbetde yokdur el-hâşıl
Olnca böyle olur nüktedân hoş geldüñ
- 27 Devâtı bâğ-ı belâgat midâdı cüy-ı hüner
Elinde hâmesi serv-i revân hoş geldüñ
- 28 'Aceb mi mazhar-ı luţfuñ olursa Şabri kuluñ
İder sitâyişini her zamân hoş geldüñ
- 29 Kadîmi kendi kuluñ kendi müstmendündür
Fedâ ider yolına baş u cân hoş geldüñ
- 30 Dem-â-dem itmededür Şabri-i şenâ-h'ânüñ
Du'â-yı hayrını vird-i zebân hoş geldüñ
- 31 Vücûd-ı pākini hıfz eylesün haţâlardan
Cenâb-ı Hâlık-ı kevn ü mekân hoş geldüñ

‘İNĀYETLÜ MÜŞĀRÜN İLEYH EFENDÜMÜZ HAZRETLERİNÜN
VEKİL-İ KETHÜDĀ-YI VĀLĀLARI NECĀBETLÜ PAŞA BEG
HAZRETLERİNE VİRÜLMİŞDÜR*

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ey benüm mîr-i kerîmü’ş-şiyemüm hoş geldün
Mekremet kâmi ‘ulüvvü’l-himemüm hoş geldün
- 2 Yümn ü iqbâl-i şeref kıāl ile teşrîf ideli
Kalmadı sînede hîç derd ü ğumum hoş geldün
- 3 Künc-i fırkatde neler çekdigümi ben bilürüm
Şorma Allâh’ı seversen elemüm hoş geldün
- 4 Mesnedinden seni dūr eylesün Mevlâ hîç
Menba‘ -ı cüd u seĥâ vü keremüm hoş geldün
- 5 Hâbekâyına dem-â-dem gelelüm sulţānum
Diyesin Şabrî-i pākîze-demüm hoş geldün

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Hāmem ne dem ki nāţıka-zîb-i beyân olur
Ta‘bîr-i dil-peżîr-i ma‘ānî-feşân olur
- 2 Hāmem olınca nâdire-pîrâ-yı menķabet
Elfâz-ı zîb-i sâmi‘a-i şâ‘irân olur
- 3 Hāmem virince levĥa-i ma‘nâya zîb ü fer
Her nazm-ı pākî zîver-i nazm-âverân olur

18 M 119b
* Başlık M
19 M 120a

- 4 ‘ Anber-şemīm-i noḡtaları şî‘ir-i pākimūñ
Hem-ḡāl-i ḡāl-i çehre-i sīmīn-berān olur
- 5 Ḥaḡḡā benüm o mālīk-i gencīne-i sūḡan
Kim her sözüm le ‘ālī-i silk-i lisān olur
- 6 ‘ Aks itse çarḡa reng-i lebi bīkr-i fikrimūñ
Ḳurş-ı ḡamer piyāle-i şahbā-keşān olur
- 7 Ṭab‘ um olunca ṭurre-i efkāra şāne-zen
Her bir telinde şūr-ı ḡıyāmet ‘ayān olur
- 8 Her kim olursa pey-rev-i mi‘rāc-ı fikretüm
Raḡş-ı ḡayāl refref ile hem-‘inān olur
- 9 Lezzet vireydi lehçem eger zehr-i ḡātīle
‘Azm-i remīm māye-i rūḡ-ı revān olur
- 10 Ol şā‘ir-i sūḡanver-i dehrüm ki her sözüm
Ārāyiş-i menāzım-ı ‘ilm-i beyān olur
- 11 Ol ḡāzin-i ḡazā‘in-i nazmum ki şî‘rimūñ
Şandūḡa-i mezāmīni cevher-feşān olur
- 12 Sīḡr-āverüm sūḡanverüm hünerverüm
Yanumda cümle ehl-i sūḡan bī-zebān olur
- 13 İşte sūḡanverān-ı cihān cümleye şālā
Gelsün benümle var ise bir imtiḡān olur
- 14 Fahḡr itse ṭab‘-ı ḡurde-şināsum ‘aceb midür
Midḡat-güzīn-i dāver-i devr-i zamān olur

- 15 Düstür-ı kām-kār-ı mekārım-şî‘ār kim
Luţfiyla cümle ehl-i emel şādmān olur
- 16 Düstür-ı ħurde-bīn-i daĳāyık-şinās kim
Her bir kelāmı sāmî‘a-zīb-i cihān olur
- 17 Düstür-ı kām-rān-ı melāz-ı cihāniyān
Kim āstānı melce‘-i ħācetverān olur
- 18 Aşl-ı aşil necl-i necib ü velî-‘ahd
Kim cephesinde nūr-ı āşālet‘ayān olur
- 19 Memdūĳ-ı kā‘ināt ü melā‘ik-şafā kim
Evşāfi sebt-i küngüre-i āsmān olur
- 20 Taĳsīn ider meĳāsīn-i bezmine Bayĳara
İbn Maĳāl ĳāline şābāş-ĳ‘ān olur
- 21 Olduĳça kilik-i nādire-pīrāsı reşĳa-rīz
Meh rīgdān rīg-rezi keh-keşān olur
- 22 Gülşen olaydı şemme-i ĳulĳıyla feyz-yāb
Güller şükūfhā-yı riyāz-ı cinān olur
- 23 Āb-ı ĳayāt-ı meşrebini vaşf iden mūdām
Zevĳ-i ĳayāt-ı sermed ile şādmān olur
- 24 Her kim olursa mazĳar-ı naĳd-i‘ināyeti
Müstāgnī-i ĳazā‘in-i rūy-ı cihān olur
- 25 Var ise bir ehl-i ĳācet eger pīşgāhına
Naĳd-i ĳuşūl-ı maţlab ile kām-rān olur
- 26 ĳūrşīd görse şu‘le-i re‘y-i münīrini
ĳācletle zīr-i perde-i ebre nihān olur

- 27 Hıfzı ta' alluğ itse vuḥūş u hevāme ger
 Āhūya lāne pençe-i şīr-i jiyān olur
- 28 İtse kemāl-i mikneti 'ummānı mevc-ḥīz
 Kemter ḥabāb günbed-i heft āsmān olur
- 29 Nazra-tırāz-ı çeşm-i vuḥūş olsa fikreti
 'Ayn-ı ğazāl mīve-i bādemsitān olur
- 30 Luṭfi olaydı nāmiye-baḥş-ı cemāda ger
 Her çüb-ı ḥuşk naḥl-i gül-i erguvān olur
- 31 Fülāda urşa şayḳal eger zıhn-i dil-keşi
 'Āyīne-i Sikender-i gītīsītān olur
- 32 Nāre vireydi reşḥa-i elṭāfı terbiyet
 Dūd-ı kebūdı zöhre-i sünbülsitān olur
- 33 Var mı deñiz o lücce-i cūduñ nazīri kim
 Luṭf u' aṭāsı mā-ḥaşal-ı baḥr ü kān olur
- 34 Tedbīr-i dil-pezirine söz var mıdur hele
 Düşvār olan umūra işābet-nişān olur
- 35 Ey şāf-der-i güzīde-i devr-i zamāne kim
 Tiğūñ cünūd-ı düşmene āfet-resān olur
- 36 Sensin o ḳahramān-ı memāliksitān kim
 Ḳahruñ hemīşe lerze-dih-i düşmenān olur
- 37 Sen bir ' aṭā-yı Ḥazret-i Ḥaḳsın Mora'ya kim
 Cümle ahālī ' adlūñ ile şādmān olur
- 38 Çok görmüşiz zamānede ceng-āverān kim
 Her biri kendü kendüye şāhib-ḳırān olur

- 39 Ammā cihānda sencileyin görmedük hele
Şemşiri hāne-süz-1 dil-i düşmenān olur
- 40 Eblağ-süvār-1 ‘ arşa-i heycā olinca sen
Feth-i zafer yanınca gelür hem-‘ inān olur
- 41 Mevlā mü ’eyyed eylesün iqbāl ü şānını
Sāyeñde cümle memleket emn ü emān olur
- 42 Sende bu ‘ izz ü şöhret ü iqbāl çok mıdur
‘ Ālem senüñ şenāñ ile raṭbü’l-lisān olur
- 43 A‘ dā-yı dīne gālib olursun şafāya bağ
Rāh-1 ğazāda rāh-berüñ ḳudsiyān olur
- 44 Ḳuṭb-1 cihān Yūsuf Efendi ‘ ale’l-ḥuşūs
Her bir emirde saña i‘ ānet-resān olur
- 45 Ol tācdār-1 Mışr-vilāyet ki dā’imā
Her kār-1 dil-peziñ kerāmet-feşān olur
- 46 Keşşāf-1 rāz-1 mübhem-i lāhūtiyān kim
Her nuṭḳı māye-baḥş-1 dil-i ḳudsiyān olur
- 47 Ḥallāl-i müşkilāt-1 hikem mefḥar-i ümem
Kim ḥāk-pāyi sürme-i çeşm-i cihān olur
- 48 Diñle bu müstmendi eyā dāver-i zamān
Pākīze bir ğazelle ma‘ ānī-feşān olur
- 49 Bir āfet-i zamāna ḳapuldu amān amān
Kim her nigāh fitne-i āḥir zamān olur
- 50 Seyr it amān o ḳadd-i ḳiyāmet-nişānumı
Dil-keş ḥirāmı lerze-dih-i ins ü cān olur

- 51 Yoğdur haqıqati o meh-i evc-i 'işvenüñ
 Āgyāra raḥm ider bize nā-mihr-bān olur
- 52 Bel bel kemāl-i ḥayret ile bağdum āh āh
 Ol mūmiyāna kim sebep-i terk-i cān olur
- 53 Taşvır ideydi Mānī o müşgīn perçemi
 Pākīze-resm-i dil-keşi sūnbūlsitān olur
- 54 Var mı cihānda Şabrī-i mu' ciz-eşer gibi
 Kim her kelāmı tuḥfe-i nazm-āverān olur
- 55 Şabrī du' āya eyle ser-āgāz kim du' ā
 Rūz u leyāl lāzime-i bendegān olur
- 56 Tā ki bu menḳabetüne kevn içre şā' irān
 Faḥr-i hūnerle levḫa-tırāz-ı beyān olur
- 57 Olsun hemīşe vefq-i merām üzre kām-rān
 Kim 'adl ü dādı māye-i emn ü emān olur

KIT'ALAR

ꞐIT'ALAR*

1

MERḐAMETLÜ MÜŞARÜN İLEYH EFENDÜMÜZ ḐAZRETLERİ
ANABOLİ'YA TEŞRİF VE BU ꞐULLARINI TIRABOLİCE'YE TERK
BUYURDUḐLARINDA TAKDİM OLINAN ꞐIT'AMUZDUR**

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Ḑudā ol dāver-i devr-i zamānı ber-murād itsün
Felekler dem-be-dem devr eylesün ber-vefḑ-i dil-ḩ'āhı
- 2 Ne semte 'azm iderse cilvegāhı bāḑ-ı rāḑ olsun
Bahāristān-ı neyl-i maṭlab olsun ser-be-ser rāhı
- 3 İder dār u diyārı ḩātır-ı mehcūrdan iḩrāc
Olnca semt-i ḑurbetde kişinüñ ilticāḑāhı
- 4 Sipihrüñ gün-be-gün vaz'-ı 'acebi çokdur ey **Şabrı**
Vaṭan ḑurbet olur ḑurbet vaṭandan 'add olur gāhı

2

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dāverā dest-i güher-efşān ile
Baḩr-i bī-pāyānı ḩayrān eyledüñ

* Başlık M

1 M 119a

** Başlık M

2 M 76b, U 13, E 6b; bu şiir için ꞐAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTAYİŞ-İ MÜŞARÜN İLEYH U, E: ꞐAŞİDE-İ MÜŞARÜN İLEYH M başlıkları verilmişse de matla beyti olmadığı için kıt'alar içine alınmıştır.

1b efşān ile: pīrāyı efşān eyledüñ U

- 2 Feyz-i deryā-yı kef-i ihsānuñı
Hurrem ü ser-sebz ü reyyān eyledüñ
- 3 Naḥl-i āmāl-i emel-cüyāna hep
‘Adlüñi şem‘ -i fūrūzān eyledüñ
- 4 Hüsni tedbîr-i devā-âşaruñı
Çāre sâz-ı derdmendān eyledüñ
- 5 Reşha-i kilik-i hüner-erķāmını
Vesme-i ebrū-yı ‘irfān eyledüñ
- 6 İmrü’l-Ḳays’ı n’ola lāl eyleseñ
Şi‘ rüñi maḥsūd-ı Hassān eyledüñ
- 7 Ṭurre-i şeb-bū-yı efķaruñla sen
Bāğ-ı nazmı sünbūlistān eyledüñ
- 8 Ḳadr-dānā baña itdüñ i‘ tibār
Ṭab‘ umı memdūḫ-ı devrān eyledüñ
- 9 Mora’da ḳadrüm mişāl-i mūr iken
Bendeñi mümtāz-ı aḳrān eyledüñ
- 10 Huşk iken ser-sebz-i āmālüm benüm
Āb-ı elṭāfuñla reyyān eyledüñ
- 11 Haḳ Te‘ ālā ‘ömrüñ efzün eylesün
Ḳuluñı luṭfuñla ḥandān eyledüñ
- 12 Ārzū-yı pāy-ı būsūñla baña
Beytümi bi’l-llāh zindān eyledüñ

- 13 Āferīn Şabrī bu nazm-ı yek-deme
Nutkuñı fahr-ı sühandān eyledüñ

3

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Kıpūdān-ı mağāzī-pīşe dādār-ı dil-āver kim
Hayāl-i tıgı teng itdi cihānı cünd-i a' dāya
- 2 Tırāz-ı fülk-i nuşret āb-ı rüy-ı baħr-i devlet kim
Re'is-i himmeti revnāk-tırāz oldu donanmaya
- 3 Felek-rif' at muallā-menzilet Mirrīḡ-heybet kim
Revādur fülküne burc-ı esed ger olsa pīrāye
- 4 Hüseyin-ism ü mekārim-pīşe Maħmūdū'ş-şemā'il kim
Vücüdı maħz-ı luḡf-ı Haḡ Te'ālā'dur bu dünyāya
- 5 O dāmād-ı ūşen-şāh-ı mu'azzam dāver-i ekrem
Ki vācibdür du'ā-yı devleti ednā vü a' lāya
- 6 O paşa-yı muḡīḡ-mekremet-i 'ummān-ı himmet kim
Müreccaḡdur kef-i deryā-nevāli baħr-i pehnāya

3 M 76b, U 14, E 7a; Başlık DER-SİTĀYİŞ-İ KĀPŪDĀN-I DERYĀ MERḤŪM ĠĀZĪ ḤŪSEYN PAŞA U; BAḤR-İ ZEḤḤĀR-I HİMMET Ū KŪLZŪM-İ CŪD U MA'ĀLĪ-MENḤĀBET DĀMĀD-I ūŞERĪYĀRĪ KĀPŪDĀN-I DERYĀ ĠĀZĪ ḤŪSEYN PAŞA ḤĀZRETLERĪ DONANMĀ-YI HŪMĀYŪN İLE ÇAMLICA CEZĪRESĪ TERSĀNESĪNE LENGĒR-ENDĀZ FERR Ū ḤAŞMET BUYURDUĒLARINDA MAĒĀM-I İSTĪKBĀLE KĀ'İM GŪNDERİLEN KĀŞĪDEDŪR M; BAḤR-I ZEḤḤĀR-I HİMMET Ū KŪLZŪM-İ CŪD U MA'ĀLĪ-MENḤĀBET DĀMĀD-I ūŞERĪYĀRĪ KĀPŪDĀN-I DERYĀ ĠĀZĪ ḤŪSEYN PAŞA ḤĀZRETLERĪ DONANMĀ-YI HŪMĀYŪN İLE ÇAMLICA AḤĀSĪ TERSĀNESĪNE LENGĒR-ENDĀZ FERR Ū ḤAŞMET BUYURDUĒLARINDA MAĒĀM-I İSTĪKBĀLE KĀ'İM GŪNDERİLEN KĀŞĪDEDŪR E; başlıkları verilmişse de matla beyti bulunmadığı için kıt'alar içine alınmıştır.

- 7 O paşa-yı yegāne Rüstem-i devr ü zamāne kim
Şecā' atde nazīri gelmemişdür rüy-ı ğabrāya
- 8 Nazīrin bende ger hīç görmedüm ol kılzüm-i cüdın
Deñiz var ise görmiş böyle bir dürr-i girān-māye
- 9 Kapatdı yelken-i eyyām-ı küffār-ı hıyel-bāzı
Hezār ahsent ol zehhār-ı mevc-engiz-i hicāya
- 10 Felek māh-ı nevin bir lenger-i zerrīn yapdursa
Üç anbārlusına lāyık degüldür yine ihdāya
- 11 Üç anbārlu degül fağfurdan bir kal' adur el-ħağ
Sezādur mülk-i Çin olsa çanaqlığında pīrāye
- 12 Yaraşmaz mı meger mihr ile māhı çarğ-ı mīnāfām
Fürüzunda fener kılsa o fülk-i bād-ı peymāya
- 13 O çār murğ-ı hevādur bād-bān açduğça ol keştī
Uçurmam benzedürsem şehper ü şehbāl-i ' anqāya
- 14 Yeter bürhān-ı kātı' bīm-i şemşir-i cihān-giri
Ser-ā-ser küştegān-ı ğaşm-ı bed-āyın ü ğod-rāya
- 15 ' Aceb mi fitneden āsūde ola ser-te-ser ' ālem
Vücūdı māye-bağş-ı emn ü rāhat oldı dünyāya
- 16 Göreydi şafvet-i āyine-i idrākin İskender
Nigāh-ı iltifāt itmezdi mir'āt-ı mücellāya
- 17 Sevāhilde olurdı tūde tūde dürr ile gevher
Nem-i luğf-ı cemīli terbiyet-bağş olsa deryāya
- 18 Hevā-yı büy-ı ğulğıdur dimem sehv ü ğatā itmem
Dem-ā-dem gezdiren āhū-yı Çin'i küh u şahrāya

- 19 Ser-ā-ser lü 'lü 'i lālā olurdu kaçre-i şeb-nem
Sirāyet itse feyz-i himmeti gül-berg-i ra' nāya
- 20 Bulınmaz fitneye bir cāy-ı ārām ' ahd-i ' adlinde
Meger pinhān ola zülf-i girih-gir-i dil-ārāya
- 21 Müşirā dāver-i rūşen-zamirā mekremetkārā
Eyā dādār-ı dārā-kevkebe düstür-ı Cem-pāye
- 22 Sen ol düstür-ı İskender-şaşem damād-ı ekremsün
Ki gālibdür şüküh u şaşmetün Behrām u Dārā 'ya
- 23 Sen ol zehhār-ı himmet lücce-i cüd u sehāvetsün
Ki cārī cüy-ı luḫfuñ sū-be-sū a' lā vü ednāya
- 24 Şimāh-ı cānı tezyin eyleyen güftār-ı dil-dūzuñ
Nigāh-ı rağbet itmez kıymet-i lü 'lü 'i lālāya
- 25 Şu deñlü dil de vardur ārzū-yı pāy-būsuñ kim
Değişmem dergeh-i devlet-me 'ābuñ bāğ-ı me 'vāya
- 26 ' İnāyetlü efendüm n'eyleyem ḫālī' -i nā-sāzum
Beni ser-māye-i şihhatden itdi şimdi bī-vāye
- 27 ' Alil ü nā-tüvānum bī-ser ü sāmān u ḫirmānum
N'ola feryād u efğānum çıkarsa evc-i a' lāya
- 28 Kemine müstmendüñdür ḫuluñdur derdmendüñdür
Nigāh-ı merḫamet ḫıl **Şabrī**-i bīmār u şeydāya
- 29 Yeter taşdı' i terk eyle du' ā hengāmıdur **Şabrī**
Elin aç şıdḫ u ihlāş ile dergāh-ı mu' allāya

- 30 Cenāb-ı Hāḡ o düstür-ı şecā' at-pişeye dā'im
Vire 'ömr-i ebed iḡbāl-i sermed 'izz-i bī-gāye

4

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Āsmān-sāye felek-pāye Muḡammed Paşa
Ki ider dergehine çarḡ-ı mu'azzam ta'zīm
- 2 O cihān-dāver-i gerdün- 'azamet kim yaraşur
Raḡşına atlas-ı zer-kār-ı felek olsa kecim
- 3 O keremkār-ı melek-siret ü ḡudsi-fiḡrat
Ki revā rif' atı gerdūna olursa taḡdim
- 4 'Ahd-i 'adlinde re'āyā vü berāyā mesrūr
Devr-i cūdında cihān muḡtenem-i nāz u na'īm
- 5 Neşveyi luḡfi eḡibbāyı ider dil-ḡande
Bīm-i ḡahrı dil-i a' dāya virür renc ü elīm
- 6 Ḥüsn-i tedbīrine vābeste vü merhūn itmiş
Ḥükm-i taḡdir-i cihān-ḡiri Ḥudāvend-i Ḥakīm
- 7 Fikri şāḡıb sözi söz 'ahdi ḡavī ḡükmi revān
'Adl ü inşāfı müselleme kerem ü luḡfi 'amīm
- 8 Dāniş ü fehmi pesendide kelāmı merbūt
Vaz' -ı dil-dūzı güzel ḡulḡı ḡasen ḡab' ı selīm

4 M 77b, U 23, E 8a; Başlık ḲAŞİDE DER-SİTĀYİŞ-İ MUḡAMMED PAŞA U, VEZİR-İ Bİ-NAZİR FERMĀN-FERMĀ-YI ḤİḡḡA-İ CEZİRE-İ MORA DEVLETLÜ VANİ MUḡAMMED PAŞA EFENDÜMÜZE MAḲĀM-I İSTİḲBĀLDE VİRİLEN ḲAŞİDEDÜR M, E matla beyiti bulunmadığı için kit'alar içine alınmıştır.

2b zer-kār: zer-bāf M

- 9 Berķ-i Őemsŕir-i cihān-gīri ıķaydı arķa
Bīnden zehresi Mirrīķ'ũñ olur idi dũ-nīm
- 10 Hāke himmetle eger eylese tevcīh-i nigāh
Ser-te-ser Őafķa-i ğabrāyı ider ma' den-i sīm
- 11 Āb-ı eltāfi eger ğulŐeni itse sīr-āb
Jāleler berg-i ğul-i terde olur dũrr-i nazīm
- 12 'Adl ũ inŐāfi eger olsa Őuyũra Őāmil
Kebk ile Őahin olur lāne-i vāķidde muķīm
- 13 Ceyb-i ğavrā ile ğilmānı 'ıķr-nāk eyler
Bũy-ı aķlāķı ile cenneti ğeŐt itse nesīm
- 14 Őereri ğonca-i ter aķkeri bir ğulŐen ider
Terbiyet bulsa nem-i luķfi ile nār-ı caķīm
- 15 Dizilũr rişte-i endiŐesine lũ'lũ'-i nāb
İtse bir Őā'ir eger luķf-ı 'amīmũñ tanķīm
- 16 Tāze bir sũnbũl-i zībāya dũner kilik-i terũm
Őurre-i fikrinũñ evŐāfını itsem terķīm
- 17 Cām-ı Cemşid-i neŐāķ-āver olur endişem
Meşreb-i pākini vaşf itmegi ķılsam taŐmīm
- 18 ĀŐafā bũyle mi eylerdũm edā evŐāfuñ
Őab' -ı bīmārum eger olmasa pũr-renc ũ elīm

14 a ider: olur M

17b itmegi: itmege M, itmekle E

- 19 Sūz-ı ʿillet cigerüm yakmasa her laḥza benüm
 Āteşin lafz ile evşāfuñ iderdüm tanzīm
- 20 Gözümüñ nūrı didükçe beni gözden düşürür
 Yerlere geçsün İlähī dilerüm çarḥ ü ḥayīm
- 21 Beni genclikde ʿalil itdi ʿināyetkārüm
 Eyledi sīnecigüm mışṭaba-i ceş-i elīm
- 22 Benüm ol rütbe felāket-zede vü ğam-dīde
 Ki güler yüz baña göstermedi hiç baḥt-ı leʿim
- 23 Ben o nā-kām-ı miḥen-ḥāne-i dehrüm ki felek
 İtmedi çehre-i maḥşūdümü bir kerre besīm
- 24 Halk-ı ʿālem tutuşur sūz-ı derūnumla benüm
 Yek-be-yek derd-i dil-i zārümü itsem tefhīm
- 25 Hāk-i pāyiñe ʿināyetlü kerīmüʿş-şiyemüm
 Eyledüm süstī-i ṭabʿ ile bu nazmı taḥdīm
- 26 Ğarazum şıdḳ-ı ʿubūdiyyetümi inhādur
 Yoḥsa mümkin degül evşāfiñi itmek terkīm
- 27 Söz tamām oldı ne lāzım bu şikāyet Şabrī
 Eyle ıtnāb-ı teşekkīye duʿāyı taḥdīm
- 28 Mecd ü iḳbāl-i feraḥ-fāl ile olsun dāʿim
 Mesned-i memleket-ārā-yı müşiride muḳīm
- 29 ʿAhd-i ʿadlinde şeref bula bu cāh-ı vālā
 Her umūrında muvaffaḳ ide Ḥallāk-ı Kerīm

5

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Mültecā-yı fuqarā melce³-i erbāb-ı recā
 ahramān-ı vüzerā sāf-der-i Rüstem-şemşir
- 2 Hāris-i mülk-i milel maħmī-i erbāb-ı emel
 Vaz⁶-ı zībāsı güzel dāver-i pākīze-zamir
- 3 Nuħbe-i ehl-i kerem zübde-i erbāb-ı himem
 Şāhib-i seyf ü alem dāver-i şāhib-tedbir
- 4 Āsmān-pāye hümā-sāye Velī Paşa kim
 Rif⁶ at-i şānına⁶ arş itse revādur tevķir
- 5 O keremkār-ı melek-ħaşlet ü udsī-fiṭrat
 Kim olur ħalk-ı cihān ħulķına dil-bend ü esir
- 6 O keremkār-ı sehā-piše⁶ atā-endiše
 Ki ider ni⁶ met-i iħsānı cihānı dil-sir
- 7 Fikr(i) şāķıb dili pāk āyine-i zihni celī
 Hükmi nāfiz sözi söz⁶ āķıbet-endiş ü başir
- 8 Nedür ol ħüsn-i tevāzu⁶ o⁶ uluvv-i himmet
 Nedür ol rüşd ü feṭānet o zeka vü tedbir
- 9 Var mı inşāf idelüm böyle aşılü⁶ -tarafeyn
 Görmedük oğrusı biz böyle vezir ibn vezir

5 M 115a; Başlık M AŞİDE-İ Lİ-MÜŞĀRÜN İLEYH başlığı verilmişse de matla beyiti bulunmadığı için kıt'alar içine alınmıştır.

- 10 Var iken böyle seḫā şāḫibi bir zāt-ı şerîf
Ne revâdur idelüm Ḥâtem-i Ṭayy'ı tezkîr
- 11 Nice Hârûn'ı ider farṭ-ı ' aṭâda taḫcîl
Bermekîler ola mı aña seḫâvetde nazîr
- 12 İşte târîḫ-i selef cümlesi olsun ta' dâd
Var mı görmîş hele bir böyle cihân-gîr ü dilîr
- 13 Neşve-i luṭf-ı eḫibbâya virür şevḫ ü sürür
Şadme-i ḫahrı ider düşmen-i dîni tedmîr
- 14 Mâh-ı yek-rûze-i gerdûn-ı bülend-ü ünvanı
Yaraşur itse silahdârı muraşşa' şemşîr
- 15 Ser-nigûn olmasa bu taşt-ı sipîhr-i zerrîn
Matbaḫ-ı câh-ı celâline olurdu kef-gîr
- 16 Çeşm-i âhûya döner meyve-i naḫl-i bādâm
Nâmiye olsa eger luṭfı ile vâye-pezîr
- 17 Hışm ile eylese tevcîh-i nazâr ḫurşîde
Ḥaşre dek maḫbes-i zulmetde olur der-zencîr
- 18 Mâye-i ḫıfzı eger olsa vuḫûşa şâmil
Olur âhû-berenüñ cilvegehi pençe-i şîr
- 19 Pençe-tâb eyler idi şîr ile her mûr-ı za' îf
Ḳuvvet-i baḫtı za' îfâna iderdi te' şîr
- 20 Naḫd-i evḫâtını şarf itmededür ḫayrâta
Ḥayr için zâtını ḫalk itdi Ḥudâvend ü Ḳadîr

- 21 Medrese ile kütüb-ḥāne binā iderdi
Eyledi Yanya ahālisine elṭāf-ı kesİR
- 22 Ḥaseneyn ‘ aşkına bir çeşme daḡı itdi binā
Rūḥ-ı Zehrā’ya fedā eyledi emvāl-i vefİR
- 23 Yeñiden itdi Yeñişehr Fenārı iḡyā
Eyledi şu‘ le-i himmetle o şehri tenvİR
- 24 Ya‘ nī bir tekye-i vālāya idüp şarf-ı himem
Eyledi Ḥazret-i Mollā’ya kemāl-i tevķİR
- 25 Başlasa şevķ ü sürür ile semā‘ a ne ‘ aceb
Ḥubb-ı ḡünkār-ı cihāndāra olan bend ü esİR
- 26 Berīde işte Mora oldı yeñiden ma‘ mūr
Kıldı i‘ mārına dāmān-ı refİ‘ üñ teşmİR
- 27 Yapdı Arķadya każāsında Filātra’da daḡı
Bir güzel cāmi‘ -i pākīze vü bī-mişl ü nazİR
- 28 Ḥabbezā cāmi‘ -i zībā vü felek-peymā kim
Yaraşur atlas-ı çarḡ olsa aña ferş-i ḡaşİR
- 29 Ḥüsn-i bünyānı güzel resmi güzel tarḡı güzel
Mā-ḡaşal eyleyemem vaşf-ı cemİLün taştİR
- 30 Tarḡ-ı pākīzesi ol rütbe muşanna‘ dur kim
İdemez resm-i dil-ārāsını Mānī taşvİR
- 31 Nedür ol minber-i vālā o mu‘ allā miḡrāb
Beyt-i ma‘ mūra olursa n’ola mānend ü nazİR

- 32 Yediler söyledi tārīhini cāy-ı ğarrā
Bu kerāmāt degül kıabil-i vaşf u taḫrīr
- 33 Bā-ḫuşūs itdi muvaffaq anı bir mürşide
Ḥazret-i Ḥālīk-ı Kevneyn-i Ḥudāvend-i Kıadīr
- 34 Nice mürşid kim olur māye-i ğüftārından
Dem-be-dem sāmī‘ a-i ehl-i başar vāye-pezīr
- 35 Ḥazret-i Yūsuf Efendi o ḫikem-perver kim
Olsa Muḫyī‘d-dīn olur aña kerāmetde nazīr
- 36 Mürşid-i ‘ālī-himem kıutb-ı cihān faḫr-ı ümem
Kāşif-i sırr-ı ḫikem ‘arīf-i her-emr-i ‘asīr
- 37 Evliyā zümresinüñ şimdi odur mümtāzı
İdemez ḫāme kerāmātını yek-ser taḫrīr
- 38 Dāverā nām-verā Āşaf-ı vālā hünerā
Vey ḫıdīv-i hikem-āmūz-ı Felāḫun-tedbīr
- 39 N’eyleyem vefk-i murād üzre ‘ināyetkārım
İdemem āyet-i evşāf-ı cemīlūñ tefsīr
- 40 Baḫma noḫşānuma devletlü kerīmü’ş-şiyemüm
Çarḫ-ı keç-rev beni itmişdi muḫaddem tekdīr
- 41 Minnet Allāh’a ‘ināyetlü efendüm geldi
Oldı vīrāne olan ḫāne-i ḫab‘um ta‘mīr
- 42 Umarım sāye-i eltāf-ı vezīrānuñda
Olayım memleket-i nazma ḫudāvend ü emīr

- 43 Bā-ḥuşūs kim benüm ol şâf-der-i meydân-ı sühan
İderüm tîğ-ı zebānumla cihānı teşhîr
- 44 Şâ' ir-i nâdire-güyum idemem lâf-ı güzâf
‘ Aşrumuzda olamaz kimse bana mişl ü nazîr
- 45 Tab‘ -ı **Şabri**’ye uyar mı hele tab‘ -ı âḥer
Nağme-i nāya müşâbih mi olur şavt-ı nefîr
- 46 Bir gazel tarḥ ideyüm izne olursam elyaḳ
Ola her mışrâ‘ -ı ber-cestesi bî-mişl ü nazîr
- 47 Āḥ oldum yine bir pādşeh-i ḥüsne esîr
Boynuma oldu kemend-i ser-i zülf-i zencîr
- 48 Ruḥ-ı ḥu-kerdesine perçem-i pür-çinine baḳ
Biri gül-âb-ı mükerrer birisi müşg-i ‘ abîr
- 49 O perî zât ile olmaz hele hiç ünsiyyet
Eylemez sūziş-i dil ḳalbine aşlâ te’sîr
- 50 Ḥasretünle ne cefâ çekdigümi ğurbetde
‘ Ömrümün varı degül ḳâbil-i vaşf u taḥrîr
- 51 Tâb u rengüñde olur âteş-i gülşen zâhir
Eylese ruḥlarını ḥāme-i Mānî taşvîr
- 52 Bu gidişle o meh-i evc-i bahâ ey **Şabri**
Şu‘ le-i ḥüsn-i melâḥatla olur ‘ âlem-gîr
- 53 Böyle ed‘ iyye-i ḥayriyyeñi eyler dâ’im
‘ Abd-i memlûküñ olan **Şabri**-i pākîze-zamîr

- 54 Dā'imā eşheb-i iqbāle süvār olduqça
Hüsn-i tedbîrine hem-pā ola peyk-i taqdîr
- 55 'Ahd-i 'adlinde ola cümle cihān āsüde
Her umûrında muvaffaq ide Hıllāk-ı Başîr

TARİHLER

İBTİDÂ-YI TEVÂRİH*

1

MORAVÎ AHMED PAŞA HAZRETLERİNÜN DELÜKLİ BABA NÂM
MEVZÎ' DE İNŞÂ BUYURDUKLARI KAŞRUÑ TÂRİHİDÜR**

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

- 1 Maşlahat-sâz-ı ümem nâzım-ı hâl-i ' âlem
Menba' -ı luḫ u kerem Hâzret-i Ahmed Paşa
- 2 Âşaf-ı Cem- ' azamet dâver-i Dârâ-ḫaşmet
Şaff-der-i şîr-şelâbet sipeh-endâz-ı vegâ
- 3 O keremkâr-ı seḫâ-pîşe ki dest-i cûdın
Görse ger Hâtem olur dergehine nâşıye-sâ
- 4 Bezl ider mâlını âşâr-ı cezîle dâ'im
Ḥayr için zâtını ḫalk itdi Cenâb-ı Mevlâ
- 5 Yoḫdur el-ḫaḫ eşer-i ḫayrına ḫadd ü pâyân
Yek-be-yek ḫâme-i dil-keş nice itsün imlâ'
- 6 İşte ez-cümle bu dergâh-ı revân-baḫşâda
İtdi bu kaşr-ı neşât-âveri tarḫ ü inşâ
- 7 Âḫ-ı vâlâsı Ḥasan Beg o kerem-perver kim
İtdi bünyâd nev-icâdına himmet ḫaḫḫâ

* Başlık U

1 M 88a, U 38, E 17a

** Başlık U, E; MORAVÎ: MORA VÂLİSİ M

- 8 Hâbbezâ kaçır-ı tarab-zâ vü neşât-efzâ kim
Hüsn-i bünyânı virür âdeme şad gûne şafâ
- 9 Tarh-ı dil-cûsınuñ aşüftesi hür u gılmân
Resm-i zibâsınuñ âlüftesi tarh-ı me'vâ
- 10 Cân virür tāk-ı revâkına hilâl-i gerdün
Reşk ider saķf-ı mu' allâsına çarh-ı mînâ
- 11 Kilk-i Mânî 'ye n'ola sekte-i hayret virse
Oldı her naķş-ı hüner-perveri bir hüş-rübâ
- 12 Gösterür sâha-i gülzâr-ı cihânda yek-ser
Revzeni âyîne-i giti-nümâdür güyâ
- 13 Çin ü Mâçinle Hıtâ vü Hoten'i itse güzer
Böyle bir cây-ı müferrih bulamaz bād-ı şabâ
- 14 Nitekim tura bu nüh kubbe-i eyvân-ı felek
İde ol dâverüñ iķbâlini efzün Mevlâ
- 15 Cân virür cümle cihân târiķine ey **Şabrî**
Yapdı bu kaçır-ı Mora Vâlisi Aħmed Paşa

11b hüş-rübâ: hoş rübâ M

12b giti: gibi M

VÂLİDE SULTAN KETHÜDÂSİ YÛSUF AĞA BİRÂDERİ AĞMED
AĞA'NUÑ BALYABADRA'DA İNŞÂ EYLEDİĞİ ĖASRUÑ
TÂRİĞİDÛR*

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

- 1 Kerim-i kām-baĖşā kām-kār-ı mekremet-pirā
Cenāb-ı AĞmed Ağa-yı mükerrrem bāhirü'l-es'ād
- 2 ĀĖ-ı devlet-me'āb-ı kethüdā-yı mehd-i 'ulyā kim
Kemāl-i luğf ile erbāb-ı āmāli ider dil-şād
- 3 Sütüde ser-firāz-ı eşĖiyā mümtāz-ı dünyā kim
Degüldür bağşiş-i yek-rüzesi ĖiĖ Ėābil-i ta' dād
- 4 Mu' allā-menzilet memdüğ-Ėaşlet meĖĖar-ı emcād
Mekārim-pişe Mağmüdü'ş-şemā'il mekremet-mu' tād
- 5 Keremkārān-ı dehrüñ ĖiĖ birinde görmedük el-ĖaĖ
Bu gūne Ėüsn-i ĖilĖat cüd u himmet rüşd ü isti' dād
- 6 Ne Ėācet Ėāme tağrİR eylesün Ėayrātını yek-ser
Biri ez-cümle işte bu dil-ārā şarĖ-ı bİ-endād
- 7 Yeñiden sākinān-ı beldeyi iĖyā iÇün şimdi
Bu zİbā cāy-ı dil-cüda bu Ėaşrı eyledi bünyād
- 8 Zihİ bünyān-ı zİbā Ėabbezā Ėaşr-ı behiştāsā
Ki RıĖvān görse Ėātırdan iderdi cenneti ib'ād

2 M 88b, U 39, E 17b

* Başlık U: KETHÜDĀ-YI MEHD-İ 'ULYĀ-YI SALTANAT YÛSUF AĞA ĖAZRETLERİNÜÑ
BİRĀDER-İ MEKĀRİM-PERVERLERİ AĞMED AĞA ĖAZRETLERİNÜÑ
BALYABADRA'DA İNŞĀ EYLEDİKLERİ ĖAŞRUÑ TĀRİĖİDÛR M, E

1a kerim-i kām-baĖşā: kerim ü kām-baĖşā-yı E

- 9 Olurdı sekte-i hayretle ebkem kilik-i dil-dūzı
Nuķūş-ı dil-firib ü ħurdekāruñ görse Bihzād
- 10 Olinca tarĥ-ı dil-cū böyle olsun pāk ü müsteşnā
Yapınca böyle kaşr-ı bī-bedel yapsun yed-i üstād
- 11 Nazīri var Ĥitā' da ya Ĥoten'de söyleyin gelsün
Aña ser-tā-be-ser iķlīm-i Ćin'i eyleyüm ta' dād
- 12 Sipihrüñ tāk-ı eyvān-ı bülend-erkānı turduķça
Ĥudā itsün o āgā-yı kerīmüñ 'ömrini müzdād
- 13 Ĥitāmuñ gūş idüp fikr eyler iken bir güzel tārīĥ
Kemīne bende-i midĥat-güzini Şabrī-i nā-şād
- 14 Gelüp çār-ebrū bir āfet didi cevherle tārīĥin
Bu kaşr-ı dil-pezīri Aĥmed Ağa eyledi bünyād

H. 1183/ M. 1770

3

ĀLĀY BEĖİ MUĤAMMED NŪRĪ BEĖÜÑ BĀĖÇELERĪ ĶAŞRINA
TĀRĪĤDŪR*

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Muĥammed NŪrĪ Beg ol kāmķār-ı 'ālĪ-himmet kim
Kemāl-i luţf ile ĥalk eylemişdür zātını Mevlā
- 2 Mu' allā-menzilet mĪr-i ķamer-ţal' at ki lāyıkdur
Olursa gülmĪĥ-i dervāzesi mihr-i cihān-ārā

3 M 89a, U 39, E 18a

* Başlık U: MORA ĀLĀY BEĖİSĪ SĪLAĤŞÖR-Ī ŐEHİRĪYĀRĪ MUĤAMMED NŪRĪ BEĖ
ĤĀZRETLERİNÜÑ BĀĖÇELERĪ DERŪNINDA BŪNYĀD EYLEDĪKLERĪ ĶAŞRUÑ
TĀRĪĤİDŪR M, E

2a olursa: sezā olursa U ; gülmĪĥ-i dervāzesi: gülmĪĥ-i deri U

- 3 Leṭāfet lehçesinde münderic himmet nihādında
Semāhatla müzeyyen ‘unşur-ı terkîbi ser-tā-pā
- 4 Kemāl-i zîb ü ferle yapıdı bu ıaşr-ı mu‘allāyı
Ki mişlin görmemişdür ‘ālem içre dīde-i bīnā
- 5 Te‘āla’llāh zihī ıaşr-ı felek-hey’et ki lāyııdur
Derinde aṭlās-ı gerdün olursa perde-i dībā
- 6 Yapınca böyle ıaşr-ı bī-bedel yapsun yed-i üstād
Olnca resm-i zībā böyle olsun pāk ü müştēsā
- 7 İder resm-i neşāt-efzāsı cān u dilleri meftün
Olur ıarḥ-ı dil-ārāsına idrāk ü ḥıred şeydā
- 8 Bināsı bī-bedel bünyānı dil-keş ıarḥı nāzikter
Hevāsı rūḥ-perver ābı dil-cū mevḳi‘i zībā
- 9 Dil-ārālııda bu ḥavz-ı muşaffāya nazır olmaz
Şafā-yı sīne-i cānānı eyler sū-be-sū imā
- 10 Ya bu fevvāre-i dil-cūya baı kim olmasa saııfi
Çııardı tā sipihrūñ ṭāıına peyk-i ḥayālāsā
- 11 Bu nūh-ṭāı-ı revāk-ı āsmān ṭurduıça hem-vāre
Füzün itsün o mīr-i ekremüñ iıbālını Mevlā
- 12 Bulunmaz rub‘-i meskūnda bu zībā tāriḥ ey Şabrī
Muḥammed Nūrī Beg kıldı bu ıaşr-ı enveri iḥyā

5b derinde: derine U; gerdün: gerden U

11a revāk: revān U

12a tāriḥ ey Şabrī: tāriḥi Şabrī U

- 13 Gelüp çār-ebrū bir dil-ber didi dü leble tārīhūñ
Muḥammed Nūrī Beg kıldı bu қаşr-ı enveri ihyā

H. 1193/ M. 1780

4

MUḤAMMED ĀYETU'LLĀH BEG ḤAZRETLERİNÜÑ DELÜKLİ
BABA'DA BÜNYĀD EYLEDİKLERİ QAŞRUÑ TĀRİḤİDÜR*

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Muḥammed Āyetu'llāh Beg o şāḥib-cūd-ı zū'l-iḥsān
Ki kıldı ḥüsn-i himmetle bu қаşr-ı dil-keşi bünyād
- 2 Zihī bünyān-ı zībā saḳf-ı vālā tarḥ-ı ra' nā kim
Nuḳūş-ı dil-firībin görse dem-beste olur Bihzād
- 3 Görenler tarḥ-ı dil-cüy-ı nev-icādın pesend eyler
Temāşā eyleyenler resm-i zībāsuñ olur dil-şād
- 4 Ne ḥālet var bu nüzhet-gāh-ı vālānuñ derünında
Ki ārām eylesin ādem ğam-ı devrānı itmez yād
- 5 Şafā kesb idecek bir cāy-ı ḥurrem oldı ey **Şabrī**
Yaraşmaz mı bu қаşruñ nāmına dinse Neşāt-ābād
- 6 Düşürdüm heft çarḥa yazmağa şāyeste bir tārīḥ
Mücevher ḥarf ile bu beyt-i zībāyı idüp inşād

13 - U; a çār-ebrū bir dil-ber: çār-ebrū-yı dil-ber E; dü leble: diliyle E

4 M 89b, U 40, E 18b

* Başlık U: MUḤAMMED ĀYETU'LLĀH BEG ḤAZRETLERİNÜÑ DELÜKLİ BABANĀM
MEVZĪ' DE BÜNYĀD EYLEDİKLERİ QAŞRUÑ TĀRİḤİDÜR M, E

2b dil-firīb: dil-pezir U

3a nev-icādın: nev-icāduñ M; 3 b zībāsuñ: zībāsın U

6a şāyeste: şāyet M

- 7 Feraḥ virdi Delükli Baba dergāhına āşarı
Muḥammed Āyetu'llāh Beg bu asrı eyledi ābād

5

ŞĀḤĪB-İ DĪVĀNUŃ AMMETESİ ĀYİŞE ANUMUŃ İHYĀ-KERDESİ
OLAN MEKTEBÜŃ TĀRĪHĪDÜR*

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün

- 1 Tırāz-ı evc İşmet Āyişe anum o ayr-endiş
Ki nad-i vatini ayrāta mevūf eylemiş akā
- 2 Muḥammed Muḥḫī Beg merḫūma bir ayli alef kıldı
O yektā gevher-i iffet-nihādı azret-i Mevlā
- 3 O şiddīkā ışāl oldu muvaffa nice ayrāta
Biri ez-cümle işte bu dil-ārā mekteb-i vālā
- 4 Bu cāy-ı dil-güşāda yapdurup şbyān için şimdi
Bu zībā mekteb-i nev-arḫı el-a pāk ü müsteşnā
- 5 udā ecdādını evlādını iḫvānını itsün
Muim-i sāḫā-i gülşen-sarāy-ı cennet-i ulyā
- 6 İderken tārīḫ-i itmāmını zīb-āver-i efkār
Birāder-zādesi Seyyid Muḥammed Şabrī-i şeydā
- 7 Mesīḫā ıdı bu ārüm felekden didi tārīḫin
Bu ranā mektebi bānīsine meymün ide Mevlā

H. 1221/ M. 1807

5 M 89b, U 40, E 18b

* Başılık U: AMMETEMÜZ İŞMETLÜ ĀYİŞE ANUMUN İHYĀ-KERDELERİ OLAN
MEKTEBLERİNÜŃ TĀRĪHĪDÜR M, E

4b mekteb-i nev-arḫı: mekteb-i arḫı U

6

TĀRĪḤ-İ VELĀDET*

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Muḥammed Nūrī Beg-zāde Cenāb-ı mīr-i kāmīl kim
Müsellemdür ḥasebde hem nesebde hem āşāletde
- 2 Sütüde ser-firāz-ı ezkiyā kim yoḡdur aḡrānı
Feṭānetde zekāda ḥüsn ü isti' dād u fikretde
- 3 Güzide mīr-i memdühü'ş-şiyem zāt-ı mükerrem kim
Bulunmaz mişli himmetde kemāl-i ḥüsn-i ḥilḡatde
- 4 Ḥudā virdi aña bir duḡter-i pākīze-gevher kim
Sezādur dādısı Belḡıs olursa farḡ-ı 'işmetde
- 5 Zihī mihr-i mu'allā duḡter-i zībā ki lāyıḡdur
Felek gehvāre Zöhre dāye olsa aña rif' atde
- 6 Baḡışla vālid-i vālāsına ol duḡteri yā Rab
Hemīşe gül gibi dil-ḡande eyle bāḡ-ı 'iffetde
- 7 Didüm ḡarf-i mücevherle velādet tārīḡin **Şabrī**
Müzeyyen Ḥanımm her dem şalınsun mehd-i şıḡhatde

6 M 89a, U 41, E 18a

* Başlık U: - M, -E

2a ezkiyā kim: ezkiyādür M, ezkiyā E; b ḥüsn ü isti' dād: ḥüsn-i isti' dād

3a mükerrem kim: mükerremdür U

7

TĀRĪḤ-İ VELĀDET-İ DUḤTER-İ NĀZİM-I MERḤŪM*

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Zāmīri şarf idüp yazdum velādet tārīḥin Şabrī
Bi-ḥamdi'llāh kerīmem Ümmügülsüm geldi dünyāya

7 M 90a, U 41, E 19a

* Başlık U, KERĪMEMÜZŪN VELĀDET TĀRĪḤİDÜR M, E

1a zāmīri şarf idüp: teşekkür eyleyüp

MESNEVÎLER**

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Merhabâ ey şaf-der-i vâlâ-nijâd
Şâdmân oldı kudūmuñla ' ibâd
- 2 Merhabâ ey mültecâ-yı ehl-i dîn
Tesliyet-bağş-ı kulüb-ı müslimîn
- 3 Merhabâ ey Rüstem-i düşmen-şikâr
Merhaba ey Qahramân-ı rûzgâr
- 4 Yümn-i teşrifüñle sükkân-ı bilâd
Oldı hurrem oldı mesrürü'l-fu'âd
- 5 Keyd-i düşmenden ola şâyed gezend
Eyledüñ her bir mağalli sedd ü bend
- 6 Taqviyet buldı kılâ' -ı hüsrevî
Düşmenüñ ammâ harâb oldı evi
- 7 Mora'yı mûra şayardı o pelîd
Olmasa ger şadme-i kahruñ bedîd
- 8 ' Adl ü dâda şarf-ı maqđür eyledüñ
Buqâ' u büldânı ma'mûr eyledüñ
- 9 Himmet itdün Mora'nuñ ' imârına
Âferîn olsun senüñ efkârına

** Üç nüshada da bu başlık altında şiir yoktur; fakat kaside başlığı altında verilen bu şiirler mesnevî şeklinde kafiyelendiği için bu başlık altına konulması uygun görülmüştür
1 M 111b, U 17, E 41a; Başlık KAŞİDE-İ DİĞER DER-SİTAYİŞ-İ MÜŞARÜN İLEYH U, KAŞİDE-İ MÜŞARÜN İLEYH M: - E şiir için bu başlıklar verilmişse de kafiyeleniş şekli mesnevî şeklinde olduğu için mesnevîler içine konulmuştur.

- 10 Sāye-i luṭfuñla ey vālā-himem
 Qalmanı dillerde aṣlā derd-i ğam
- 11 ‘Ahd-i ‘adlũnde bulunmaz rāh-zen
 Ğamzedür ancağ dili ğāret iden
- 12 Qalmanı ‘ālemde fettān-ı cihān
 Fitne yā müjgān ola yā ebrūvān
- 13 Birisi tır-i qazādan bir niṣān
 Birisi olmuş kemān-ı bī-emān
- 14 Bā’iṣ-i āsāyiş olduñ ‘āleme
 Māye-i ārāmiş olduñ ‘āleme
- 15 Böyle itsün vaşfuñı Şimden girü
 Müstmendüñ **Şabrī**-i pākīze-ğü
- 16 Şeh-süvār-ı ‘arşa-i ceng ü cedel
 Şaff-şikāf-ı düşmen-i şāhib-ḥiyel
- 17 Neyyir-i lem‘a-i tırāz-ı menzilet
 Āftāb-ı āsmān-ı ma‘delet
- 18 Nühbe-i aṣḥāb-ı cūd u mekremet
 Mefḥar-i erbāb-ı fehm ü ma‘rifet
- 19 Müşterī-fikret ‘Uṭārit-menqabet
 Mihr ṭal‘at āftāb-ı mes‘adet
- 20 Kām-kār u kām-baḥş u kām-yāb
 Kārdān u kār-sāz-ı şeyḥ u şāb

- 21 Hulle-pîrâ-yı kulüb-ı müslimîn
Hân mân-süz-ı derûn-ı müşrikîn
- 22 Hüsni tedbîr-i zekâda bî-naẓîr
Cûd u himmetde şehâda bî-naẓîr
- 23 Var mı ‘ âlemde Velî Paşa gibi
Dest-i dür-pâşî ola deryâ gibi
- 24 ‘ Âlemüñ gördük keremkârânını
Haq budur kim görmedük aqrânını
- 25 Luṭfî aḥbâba şafâ-yı câvidân
Ḳahrı a‘ dâya belâ-yı nâ-gehân
- 26 Ehl-i ḥacâta idince yek nazar
Fehm ider mâ-fi’z-zamîrîn ser-te-ser
- 27 Sözlerin gûş itse ger İbn Maḳâl
Eylemezdi bir daḥî baş-ı maḳâl
- 28 Luṭfî olsa nâmiye-baḥş-ı çemen
Nâṭıḳa çesbân olur sebz-i kühen
- 29 Ḳudretünden olsa bir dem behre-yâb
Mür iderdi şîr-i nerle pençe-tâb
- 30 Feyz-i cûdından olaydı vâyedâr
Ebr olurdu rûz u şeb gevher-nişâr
- 31 Ey velîyyü’n-ni‘ met-i bî-minnetüm
İlticâgâhum sûtüde-sîretüm

- 32 ʿ Arz idem ḥāl-i dil-i nā-çārumı
 Diñle şāʿ ir sözidür güftārumı
- 33 Şāʿ ire mā-fiʿz-zamīrī söyledür
 Muḳtezā-yı şāʿ iriyyet böyledür
- 34 Böyle ṭabʿ -ı menḳabet-müfād ile
 Böyle istiʿ dād-ı māder-zād ile
- 35 Zevḳ u ʿ işretten revā mı dūr olam
 Meclis-i aḥbābdan mehcūr olam
- 36 Ṭabʿ -ı şāʿ ir māʿil-i ḥübān olur
 ʿ Aşḳla āşüfte-i devrān olur
- 37 Cān virür zevḳ ü şafāya dāʿimā
 Meyl ider her meh-liḳāya dāʿimā
- 38 Āh kim bu bende-i āşüfte-ḥāl
 Şāh-rāh-ı ğamda oldum pāy-māl
- 39 ʿ Aşḳla āvāredür gön̄lüm benüm
 ʿ Aşḳla şad pāredür gön̄lüm benüm
- 40 Lāle-ruḥ bir Rūmī-i ʿ ĩsī-nefes
 İñleden cān u dili mişl-i ceres
- 41 Şabrı müşkil aḳcesiz teşḫīri güc
 Nā-ümīdüm derdümün̄ tedbīri güc
- 42 Ceyb ise ğāyet tehī dīnārdan
 Ḥāk olur her laḫza dil efkārdan

- 43 Aķçe ister diñlemez ařlā ğazel
Ol büt-i řannāz o řūĥ-ı bī-bedel
- 44 N'eyleyem ĥayretde ĥaldum āh āh
Gūře-i miĥnetde ĥaldum āh āh
- 45 Bār-ı firķat ĥaddümi lām eyledi
Sīnemi āmāc-ı ālām eyledi
- 46 Ćünkü řayd olmaz o řūĥ-ı dilsitān
İdeyüm ĥüsnin birāz vaşf u beyān
- 47 Misk-i Rūmī'dür mu' anber perĥemi
Reřķ ile yaķdı buĥūr-ı Meryemi
- 48 Rāĥatü'l-ĥulķuma beñzer ğabğabı
Sūkkerī ma' cündur la' līn lebi
- 49 Yaķdı yandurdu ser-ā-pā dilleri
Āh o ĥudretten mūkāĥĥal ğözleri
- 50 Sā' id-i pākīzesi billürdur
Sīm bāzūlar mücessem nürdur
- 51 Görse kāfir ĥüsnüni ĥayrān olur
Cān ile ser-dāde-i imān olur
- 52 Lāle-i ĥamrā-yı Rūmī ruĥları
Reřĥa-i āb-ı ayazma lebleri
- 53 Kāfirüñ ĥüsn ü edāsı bī-bedel
Rūm iĥinde ğörmedüm böyle ğüzel

- 54 Vaşf-ı hüsninde ne hâcet kı̄l ü kı̄l
Mūmiyānıyla dehānı bir hayāl
- 55 Merḥametkārā merāḥim perverā
‘Ātıfetmendā veliyyü’n-ni‘ metā
- 56 ‘Arz-ı hāl itdüm ḥuzūr-ı devlete
Dīde- düz-ı intizārum himmete
- 57 Bunca müddet bunca dem ey kām-kār
Ḥaḫḫumı ibtāl ider bir yād-gār
- 58 Eylemek lāzım degül tafşīl-i hāl
Eyle Lütfu’l-lāh Efendi’dēn su’āl
- 59 Pek büyük āḥvālūmi tezkīr ider
Maddemūñ tafşīlini takrīr ider
- 60 Müstmendūñ **Şabrī**-i mu‘ ciz-demi
Ol felāket-dīde vü derd-i ğamı
- 61 Dem-be-dem şāyeste-i iḥsān kı̄l
Himmetūñle fā’iḳü’l-ākḫrān kı̄l
- 62 Ḥayr-ḫ^vāhuñdur senūñ bī-irtiyāb
Sāye-i luṭfuñda olsun kām-yāb
- 63 Lāfi ḳo ey **Şabrī**-i pākize-ġū
Eyle āġāz-ı du‘ā şimden girü
- 64 Şadme-i ḳahrıyla olsun her zamān
Pür-tezelzül ḫānmān-ı düşmenān

2

BİR MAHBŪB-I CĀLİBŪ'L-ḲULŪBİ ŞEFĀ' AT ZİMNİNDA MERḤŪM
SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA'YA TAḲDİM OLINAN 'ARŪ-I ḤĀL-İ
BĀLĀSINDA MUḤARRER MANZŪMEDŪR*

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Ey veliyyü'n-ni' am-ı 'ālemyān
Vey niḡām-āver-i ebnā-yı zamān
- 2 Mültecā-yı 'ulemā vü şu'arā
Dest-gīr-i fuḡarā vü zu'afā
- 3 'Arŷ-ı ḡālūme niḡāh eyle niḡāh
Gör ne zŷlm itdi baña baḡt-ı siyāh
- 4 Mübtelā olmış idüm bir ḡūba
Bir cefālar ḡılıcı maḡbūba
- 5 Ser-i ḡīsūsına dil-beste idüm
Çeşm-i cādūsına dil-ḡaste idüm
- 6 Mū-be-mū fitne idi ḡīsūsı
Siḡr idi her niḡeh-i cādūsı
- 7 O ḡalem ḡaşlar ile çekme burun
Cān u dilde ḡomadı şabr u sŷkŷn
- 8 Ten-i pākīzesi pālūde-i ter
Sāḡına fiske urursan ditrer

2 M 87a, U 33, E 16a

* Başlık U: BİR MAHBŪB-I CĀLİBŪ'L-ḲULŪBİ ŞEFĀ' AT ZİMNİNDA DEVLETLŪ SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA ḤAZRETLERİNE TAḲDİM OLINAN 'ARŪ-I ḤĀL-İ BĀLĀSINA TAḤRİR OLINAN MANZŪMEMŪZDŪR M, E; bu nazım için yukarıdaki başlıklar verilmiş ve mesnevî olduḡu ayrıca belirtilmemiştir.

- 9 Mā-ḥaşal ḥüsnine pek mā'ıl idüm
Her ne cevır itse baña kı'ıl idüm
- 10 Yır içer dā'i-kıyāfet idi ol
Mest ü kıanzıl bir āfet idi ol
- 11 Cümle eṭvārı levendāne idi
Meşreb ü meslegi mestāne idi
- 12 Destine aldığı dem la' lın ayāđ
Ne ağa kıullığı dıñler ne yasağ
- 13 Yatağan kıabzasın itse der-dest
' Ālemi dil gibi eylerdi şikest
- 14 Hem-demi sāđar u peymāne idi
Meskeni gūşe-i mey-ḥāne idi
- 15 Bir gün ol mest-i gürür u naḥvet
Bezm-i ḥāşında iderdi ' işret
- 16 Var idi bir iki yārānı bile
Maḥrem-i rāz-ı dil ü cānı bile
- 17 Revnağ-ı meclis olup kıulkıul-i mey
Şavt-ı ṭanbūr u sadā-yı hey hey
- 18 Būselikden iderek āđāza
Muṭribān başladı söz ü sāza
- 19 Geh Beyātı okuyup gāhı Hicāz
İtdiler nāz u niyāza āđāz

13a - : hep M

16b rāz-ı dil: rāz u dil E

- 20 Oldı şevk ile o bezm-i hurrem
Güiyâ şahn-ı tarab-hâne-i Cem
- 21 Bâdeler nerm olıcağ meclisde
Kelleler germ olıcağ meclisde
- 22 Bir tabanca atup ol âfet-i cân
Oldı eşbehçesine na^ç ra-künân
- 23 Başladı şevk ile hüy u hâya
Bâ^ç iş oldı bu kadar gavğaya
- 24 Ne kadar var ise h^vâce vü hâcı
Oldı ol âfete hep da^ç vâcı
- 25 Ele girsün diyü ol mest-i gurūr
İtdi kulluğ nice şarf-ı mağdūr
- 26 Yatağan huylı o şuğ-ı ser-mest
Yatağan kabzasın itdi der-dest
- 27 Külü yek hamlede itdi tâlân
Külü var olsun o şüh-ı devrân
- 28 Gördiler hamle-i merdânesini
Zür-ı bāzū-yı levendânesini
- 29 Her taraftan yüridi şeyğ ile şāb
Şāh-bāza şanasın üşdi gurāb

20 b güiyâ şahn-ı: reşk-i âyîn U

23 a hüy: hū E, U

24 a h^vâce vü hâcı: h^vâce hâcı U, E

- 30 Aldı eṭrāfını eṣḥāş-ı le'îm
‘ Aksine döndi yine çarḥ u ḥayim
- 31 Görđi bu rütbe hücumı o nigār
Cilve-cāy oldı aña semt-i firār

TERKİB-İ BEND

1

SEYYİD ‘ALİ EFENDİ MERHŪMA TERKİB-İ BEND VĀDİSİNDE
İRSĀL OLINAN ‘ARZ-I HĀL-İ MANZŪM*

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ūlün

I

- 1 ‘Arz eylesün aḥvāl-i diġer-gŭnını yek-ser
Bu ‘abd-i ŧenākāre eger ruḫŧat olursa
- 2 ŧā‘ ir sŧzidŭr diñle bu gŭftār-ı selisi
Devletlŭ efendŭm ne Ƨadar ŧıŧlet olursa
- 3 Bir bende-i gŭm-geŧte-i ḫırmān-ı cihānum
‘Ālemde baña ancaƧ olur ŧefƧat olursa
- 4 Taḫlīs-i girībān iderŭm pençe-i ġamdan
Tāb-ı nigeḫ-i ‘āḫıfetŭñ Ƨuvvet olursa
- 5 Taḫŧīl-i emel her ne Ƨadar sa‘ bter olsa
‘Ālī-himemā eshel olur himmet olursa
- 6 Tevcīḫ-i nigāḫ eylese erbāb-ı mŭrŭvvet
Bir bende-i nā-Ƨīzi olur ŧāḫīb-i miknet

1 M 83b, U 35, E 11a

* Baŧlık U: BŪ ‘ALĪ-HĪKMET ARĪSTO-MENƧABET ‘ALĪ-HĪMMET SĀBIƧ MUḫĀSEBE-İ EVVEL MŪŧĀRŪN İLEYH SEYYİD ‘ALĪ EFENDİ ḫAŽRETLERİNE TERKİB-İ BEND VĀDİSİNDE İRSĀL OLINAN ‘ARZ-I HĀL-İ ŽARĀ‘ET-MAKĀLŪMŪZDŪR M; BŪ ‘ALĪ-HĪKMET ARĪSTO-MENƧABET ‘ALĪ-HĪMMET SĀBIƧ MUḫĀSEBE-İ EVVEL MORAVĪ MŪŧĀRŪN İLEYH SEYYİD ‘ALĪ EFENDİ ḫAŽRETLERİNE TERKİB-İ BEND VĀDİSİNDE İRSĀL OLINAN ‘ARZ-I HĀL-İ ŽARĀ‘ET-MAKĀLŪMŪZDŪR E

II

- 1 Lāyık mı ‘ināyetlü ‘atūfetlü efendüm
Şabri’nüñ ola hāl-i dil-i zārı dıger-gün
- 2 Hām-kerde ide kāmetini şıgl-ı ma‘ išet
Akrānı ola şervet ü sāmān ile memnün
- 3 Şahbāya bedel zehr-i helāhil iče dā’im
Destinde ola ğayrıların sāğar-ı gülgün
- 4 Tevcīh-i nigāh ile o bī-çāreye gāhī
Gözden düşürüp itme dil-i zārını maḫzūn
- 5 Aḫvāl-i perīşānına rahm eyle efendüm
Evşāf-ı cemilūñle müdāvim ola her gün
- 6 Baḫ nazmına bir şā‘ir-i hoş-lehcedür el-ḫaḫ
Elṭāf-ı firāvānla olursa n’ola elyaḫ

III

- 1 Sensün benüm ‘ālemde penāhgāhum efendüm
Allāh ide iḳbāl-i cihān-giriñi müzdād
- 2 Kıl bendeñi bir ḫidmet ile nā’il-i maṭlab
Olsun keremüñ hāl-i perīşānuma imdād
- 3 Bir tezkire yazmağla ḫuşūle gelür el-ḫaḫ
Baña ne ise himmetüñ ey bāhirü’l-es‘ād

- 4 Ya'nî beni şâyeste-i luḡ ile kerem kıł
Sāyende olam şervet ile fā'ıḡ-i endād
- 5 Vaşfuñla güzār eylesün evḡāt-ı hayātum
Eylerse kemāl-i keremüñ bendeñi dil-şād
- 6 Erbāb-ı süḡan raḡbete şāyān olur elbet
Ehl-i hünere dem-be-dem iḡsān olur elbet

IV

- 1 Taşdı' a şürü' eylesün n'itsün efendüm
Bu **Şabrî**-i ġam-geşte ki maġmüm-ı cihāndur
- 2 Hāḡırcıġı āzürde dil-i zārı şikeste
Şahrā-yı tecerrüdde gezer ḡaylı zamāndur
- 3 Ḳaddini kemān itdi girān-bār-ı küdüret
Sehm-i siteme sīne-i şad-çāki nişāndur
- 4 Göstermedi bir kerre güler yüz aña gerdün
Maḡzün-ı miḡen-ḡāne-i ālām-ı zamāndur
- 5 Olmazsa eger vāşıl-ı ser-menzil-i maḡlab
Şeh-rāh-ı taḡassürde ḡalur ḡāli yamāndur
- 6 Bî-keslere 'ālemde nigeḡdār gerekdür
Bīmār olana ḡāşılı tīmār gerekdür

V

- 1 **Şabrî** kuluñ olsa ne ‘aceb rağbete şāyān
Bir şā‘ir-i hoş-lehçe vü pākīze-edādur
- 2 Lü’lü’-yi girān-māye-i zehhār-ı hayālî
Zībāyiş-i iklîl-i hūner olsa sezādur
- 3 Tāb‘ı sebağ-āmūz-ı debistān-ı belāğat
Endişesi çak-efken-i ceyb-i fuşahādur
- 4 Hāḡānî-i dehr olsa bu ‘aşrūn şu‘arāsı
Gencîne-i efkārına nisbetle gedādur
- 5 Bir bende-i vaşşāf-ı ḡadīmūndür efendüm
Fahır eylese her nazm-ı selisinde becādur
- 6 Demdür ideyüm vaşfını zībāyiş-i efkār
Tā gevher-i nā-yāb ile memlū ola ezkār

VI

- 1 Sensin o ser-efrāz-ı ekārim-i cihān kim
Yok mülk-i keremkārīde aḡrānuñ efendüm
- 2 Deryā-yı mekārim didiler hānuma gerçî
Ammā nemekīndür senūñ iḡsānuñ efendüm

3 b fuşahā: ḡuşemā U
5 b becādur: sezādur M, E
VI -U
2 -E

- 3 Eyles nice üftâdeleri nâ'îl-i maṭlab
Hüsn-i nazaruñ luṭf-ı firāvānuñ efendüm
- 4 Ahlâkıını vaşf eylese bir şâ'ir-i hoş-gü
Müşg-âver ider levḥ ü qalemdānuñ efendüm
- 5 Güftâr-ı dürer-bârını yâd itse bir âdem
Pür-gevher ider ceyb ile dāmānuñ efendüm
- 6 Ey gevher-i zîb-âver-i ikلیل-i belâgat
Vey dürr-e-i şevvâr-ı girîbân-ı fesâhat
- VII
- 1 Her kim ki ider turre-i efkârıñı taḥrîr
Kilk-i teri destinde olur sünbül-i zîbâ
- 2 Gülzâra nem-i luṭfuñ eger itse sirâyet
Her jâle-i gül-gönce olur lü'lü'-i lâlâ
- 3 Himmetle za'îfâne nigâh eylesüñ el-ḥaḳ
Pervâzda her peşşe olur hem-ser-i 'Anḳâ
- 4 Ger çîn-i cebîn olmasa rü'yetde nümâyân
Beñzer diridüm dest-i güher-rîzüñe deryâ
- 5 Yoḳ gâyeti evşâfınuñ ey kân-ı mürüvvet
Hâmem nice bir vefḳ-i merâm eylesün imlâ

- 6 İtsün şeref-i izz ile iqbālîni efzûn
Hıllâk-ı cihân Hıyy u Şamed Kâdir-i Bî-çûn

ŞARKILAR

İBTİDÂ' -YI ŞARQİYYÂT*

1

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

I

Şive vü nâz ile gerdan kırarak

Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

Şad hezâr ' işve ile fink urarak

Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

II

Mübtelâ oldu dil-i bî-çâre

Bir cefâlar kılıcı ğaddâre

Eyledi sinecigüm şad-pâre

Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

III

Olalı ol meh ile hem-şoĥbet

Vaţan oldu bize künc-i ğurbet

Çalmadı cân u göñülde miĥnet

Gönlümi aldı bu şeb bir âfet

* Başlık U, Şarkıyyât M, Şarkı E
1 M 91b, U 68, E 20b

IV

Bağ o perçemler ile dal fesine
 Fitne şalmaz mı Hıten ülkesine
 Mā'il oldum o bütün ' işvesine
 Gönlümü aldı bu şeb bir āfet

V

Fitnedür dillere zülf-i siyehi
 Dehre püsküllü belādur külehi
 Cāna kār eyledi Şabrī nigehe
 Gönlümü aldı bu şeb bir āfet

2

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

I

Senüñ sevdā-yı zülfüñle perīşān oldı aḥvālüm
 Be hey bīgāne-meşreb ey mürüvvetsiz be hey zālim
 Dem-ā-dem şāh-rāh-ı 'ālem-i ḥayretde pā-mālüm
 Be hey bīgāne-meşreb ey mürüvvetsiz be hey zālim

II

Niçün şık şık gidersüñ ḥāne-i aḡyāra bī-pervā
 Niçün geç geç gelürsüñ bende-i efgendeñe cānā
 Niçün hem-şoḥbet olmazsuñ benümle yek-nefes tenhā
 Be hey bīgāne-meşreb ey mürüvvetsiz be hey zālim

III

Cihānda görmedüm bir saña beñzer bî-vefâ dil-ber
 Dem-â-dem   aşık-ı dil-ğasteye cevı ü cefâ eyler
 Muhaşşal bî-mürüvvetlikde yoğdur bir saña beñzer
 Be hey bigâne-meşreb ey mürüvetsiz be hey zâlim

IV

Güzelsin nâz-perversin müselleme tâzesin tersin
 Nazîrüh yoğ senüh   âlemde bir rüh-ı muşavversin
 Velikin n'eyleyem pek bî-mürüvvet pek sitemgersin
 Be hey bigâne-meşreb ey mürüvetsiz be hey zâlim

V

Beni **Şabri** gibi bir kerre dil-şâd itmedüh gitdi
 Dil-i virânemi luţfuñla âbâd itmedüh gitdi
 Unutduñ bende-i efkendeni yâd itmedüh gitdi
 Be hey bigâne-meşreb ey mürüvetsiz be hey zâlim

3

Fâ' lâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

I

Sevdigüm cânım reh-i   aşkuñda hayrân oldıgum
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra ğurbân oldıgum
 Ey benüm sevdâ-yı zülfüñle perişân oldıgum
 Gel kerem kıl bende-i bîmâra ğurbân oldıgum

III-a bir saña: sencileyin E, M
 IV-c velikin: ve lâkin M, E
 3 M 100b, U 69, E 29b
 I-a   aşkuñda:   aşkuñla U

II

Rûz u şeb derdüñle giryân oldıgum bilmez misin
 Āteş-i ‘aşkuñla sūzân oldıgum bilmez misin
 Ben yolında hāk-i yeksân oldıgum bilmez misin
 Gel kerem kıl bende-i bīmāra qurbān oldıgum

III

Gel beni luţfuñla memnūn eyle zār olsun raqīb
 Gel benümle sīne-şāf ol hāksār olsun raqīb
 Dem-be-dem sūz-ı hāsedden dāgdār olsun raqīb
 Gel kerem kıl bende-i bīmāra qurbān oldıgum

IV

Bunca müddet şād-kām itdüñ dil-i nālānumı
 Şevk-yāb-ı vuşlat itdüñ sīne-i sūzānumı
 Hiç ferāmūş eylemek mümkün midür sultānumı
 Gel kerem kıl bende-i bīmāra qurbān oldıgum

V

‘Ömrümüñ varı unutma Şabrī-i nā-kāmını
 Teşne-dildür gāhice emdür leb-i gülfāmını
 Hūsne mağrūr olma fikr it tazelik encāmını
 Gel kerem kıl bende-i bīmāra qurbān oldıgum

II –c hāk-i: hākla U
 IV-b vuşlat: vaşluñ U
 V-b emdür: umar U

4

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

I

Yanup yakıldı gönül sūz-ı iştiyākuñla
 Ne yirde qalduñ amān el-amān efendicigüm
 Şarardı çehre-i şevķüm ğam-ı firākuñla
 Ne yirde qalduñ amān el-amān efendicigüm

II

Cemāl-i pākini görmek naşib olur mı 'aceb
 Geçer mi yoħsa ğam u ħasretüñle 'ömrüm heb
 Nedür bu vaz' -ı ciger-sūz-ı iftirāķa sebeb
 Ne yirde qalduñ amān el-amān efendicigüm

III

Ĥuķūķ-ı sābıķa yoķ mı qanı o ülfetler
 Ne oldı bunca şafālar şebāne 'işretler
 Ferāmūş oldı geçen beynenāda şoħbetler
 Ne yirde qalduñ amān el-amān efendicigüm

IV

Ĝamuñla **Şabrī** gibi zār u dil-figār olurum
 Hevā-yı zülf-i siyāhūnla tār-mār olurum
 Şafā-yı vaşluñı añduķça bī-ķarār olurum
 Ne yirde qalduñ amān el-amān efendicigüm

4 M 100b, U 69, E 29b
 IIa naşib: -U
 III-b ne oldı: nic'oldı M, E
 IV-a olurum: olur M, E
 IV-c vaşluñı: vaşlını M, E

5

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

I

Bir perīnün mā 'il-i dīdāriyum
 Mübtelā-yı tābiş-i ruhsāriyum
 Cān u dilden 'āşık-ı bīmāriyum
 Bağ hele ol āfetün ebrūsına
 Kıl nażar gīsū-yı 'anber-būsına

II

Bāğ-ı cennet 'ārız-ı gülgünıdur
 Nağl-i tūbā kāmēt-i mevzūnıdur
 Cümle 'ālem hüsnünün meftūnıdur
 Bak hele ol āfetün ebrūsına
 Kıl nażar gīsū-yı 'anber-būsına

III

Vesmeler koymış yine ebrūsına
 Sürme çekmiş dīde-i cādūsına
 Tel tağınsun düş olan gīsūsına
 Bağ hele ol āfetün ebrūsına
 Kıl nażar gīsū-yı 'anber-būsına

IV

Derdi çok bir 'āşık-ı nālendeyüm
 Şabri-i dil-ğasteveş giryendeyüm
 Bir cefā-cū dil-bere efgendeyüm
 Bağ hele ol āfetün ebrūsına
 Kıl nażar gīsū-yı 'anber-būsına

Şarkı*

6

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

I

Nāz-perver dil-sitānumsuñ benüm
 Dil-ber-i nā-mihr-bānumsuñ benüm
 Bir dem olmazsın hayālünden cüdā
 Rūz şeb hātır-nişānumsuñ benüm

II

Cāme-i gül-penbe giy seyrāna çık
 Mevsim-i güldür bahāristāna çık
 Hūbların mümtāz u müsteşnāsısın
 ' Arz-ı dīdār it bugün meydāna çık

III

Sen mehī tenhā der-āgūş eylesem
 Çekdigüm derdi ferāmūş eylesem
 Maḥrem olsam bezmgāh-ı vaşlına
 La' lūñ emsem cām-ı mey nūş eylesem

IV

Mā' ilüm ben hāl-i ' anber-bārına
 Mübtelāyum turre-i tarrārına
Şabri-i efgendeveş nā-çār kim
 Merḥamet kıl bende-i bīmārına

* Başlık M, U, E bu ve bundan sonraki her şarkıya ayrıca başlık atılmıştır.
 6 M 108b, U 70, E 38a

Şarkı*

7

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

I

Senüñçündür dil-efgār oldıgum hep
 Yanup yağıldıgum zār oldıgum hep
 Dem-ā-dem zār u nā-çār oldıgum hep
 Be hey zālīm be hey bīgāne-meşreb
 Cefā itmek midür kārūñ senüñ hep

II

Güzelsin bī-bedelsin dil-rübāsın
 Naẓirüñ yoğ senüñ bir meh-liğāsın
 Velikin n'eyleyem pek bī-vefāsın
 Be hey zālīm be hey bīgāne-meşreb
 Cefā itmek midür kārūñ senüñ hep

III

Beni bir kerrecik yād itmedüñ hīç
 Dil-i ğamgīnümi şād itmedüñ hīç
 Yıķılmış göñlüm ābād itmedüñ hīç
 Be hey zālīm be hey bīgāne-meşreb
 Cefā itmek midür kārūñ senüñ hep

IV

Қuluñ **Şabri'**yi ağlatmañ revā mı
 Derūnuñ çāk çāk itmeñ sezā mı
 Aña luğf eylemeñ yoğsa hağā mı
 Be hey zālīm be hey bīgāne-meşreb
 Cefā itmek midür kārūñ senüñ hep

* Başlık M, U, E
 7 M 109a, U 70, E 38a

Şarkı*

8

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

I

Cān u gönüldeñ sevdüm bir āfet
 Bir kıadd-i bālā yosma-kıyāfet
 Reftār u nāzı āşüb-ı fitne
 Kıadd-ı bülendi şūr-ı kıyāmet

II

Takrīre gelmez hüsn-i edāsı
 Ğāyet güzeldür ol serv-kāmet
 Çokdur güzeller dehr içre ammā
 Gördüñ mi Şabrī böyle bir āfet

Şarkı*

9

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

I

Rüz u şeb hicrũñ ile nālānum
 Giceler tā-be-seher giryānum
 Mā-ħaşal hüsnũñe pek ħayrānum
 Seni ister bu dil-i nālānum
 Sensiz aşlā olamam sulţānum

* Başlık M, U, E
 8 M 109a, U 71, E 38b
 I -c nāzı: nāz u E
 * Başlık M, U, E
 9 M 109b, U 71, E 38b

II

Merdüm-i dīde-i cānumsın sen
 Māye-i rūḡ-ı revānumsın sen
 † Ömrümüñ varı civānumsın sen
 Seni ister bu dil-i nālānum
 Sensiz aşlā olamam sulṭānum

III

Hāl-i ğamgīnūme raḥm it ey māh
 İftirāquñla helāk oldum āh
 Qalmanı şabr u qarārum bi'llāh
 Seni ister bu dil-i nālānum
 Sensiz aşlā olamam sulṭānum

IV

Seni isterler ayırmaḡ benden
 Cānı dūr itmek olur mı tenden
 Geçmem ey rūḡ-ı revānum senden
 Seni ister bu dil-i nālānum
 Sensiz aşlā olamam sulṭānum

V

Bağrumı **Şabrī** gibi ḡūn itme
 Gözlerüm yaşını Ceyḡun itme
 Gel kerem kıll beni maḡzūn itme
 Seni ister bu dil-i nālānum
 Sensiz aşlā olamam sulṭānum

Şarkı*

10

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

I

Hîç teraḥḥum eylemez ḥāl-i dil-i nālānuma
 Bilmezüm n'oldı yine gül-çehrelü cānānuma
 Gāhice teşrîf iderdi ḥāne-i vîrānuma
 Şimdi ol hercāi dil-ber uğramaz hîç yanuma

II

Büse-i la'lin dirîğ itmezdi benden bir zamān
 Nüşîş-i şahbā ile gönlüm olurdu şādmān
 Şimdi pek bîgāne-meşreb oldu ol şūḥ-ı cihān
 Merḥamet kılmaz benüm bu nālîş ü efgānuma

III

Ācizüm Āarz itmege ḥāl-i dil-i nālānumı
 Diyemem derd-i derün-ı sîne-i sūzānumı
 Bulamam bir laḥza tenhā sevgilü cānānumı
 Kār iderse sūziş-i ḥasret Āceb mi cānuma

IV

Rüz u şeb teşrîf iderdi bezmüme ol Āişve-bāz
 İtmese aġyār-ı bed-efkârdan ger ihtirāz
 Dün gice mā-fi'z-zamîrin añladum Şabrî birāz
 Şu sepildi sîne-i sūzende-i hicrānuma

* Başlık M, U, E

10 M 109b, U 72, E 39a

III-c bulamam bir laḥza: bir laḥza bulamam E

GAZELLER

İBTİDÂ ' -Yİ ĞAZELİYYÂT*

ĦARFÜ'L-ELİF**

1

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Dil-ber ne deñlü eylese cevri ü cefā baña
Her bir cefā vü cevri virür biñ şafā baña
- 2 Bir buse vir dehān-ı şeker-bārdan disem
Yoğ yoğ diyü cevāb ider ol bī-vefā baña
- 3 Ğisū-yı müşg-nābını şemm itmek istesem
Çin-i cebin gösterür o kaşı yā baña
- 4 Tedbīr-sāz-ı derd-i dil-i zārum ol benüm
Gel ey tabīb-i cān u dil eyle devā baña
- 5 **Şabrī** benüm o ħüsrev-i nazm-āverān kim
Bağış itdi mülk-i nazmı Cenāb-ı Ħudā baña

* Başlık U, M, E

** Başlık U, M, E

1 M 90a, U 46, E 19a

2b cevāb: ħande U, - E

4a tedbīr-sāz-ı: tedbīr-sāzī-i U

2

GAZEL-İ MÜZEYYEL BERĀY-I MUḤAMMED PAŞA MUḤĀFİZ-I
 QAL' A-İ ANABOLİ*

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Āl eyledi o ğamze-i pür-mekr ü fen baña
 Kār eylemez füsün ile sihr ü fiten baña
- 2 Öpsem ' aceb mi la' lini güldükde ḥaṭṭ-ı nev
 Nüş itdirür şarābı şafā-yı çemen baña
- 3 Çāk olsa berg-i gül gibi sīnem ' aceb degül
 Teng itdi bāğ-ı dehri o ğonca dehen baña
- 4 Alsam o māh-pāreyi āğūşa hāleveş
 Bir kez müsā' id olsa sipihr-i kühen baña
- 5 Dünyāda müslimān olana kāfir eylemez
 Zālīm dem-ā-dem eyledigüñ zulmi sen baña
- 6 Şabrī edā-yı nazmumı seyr it amān amān
 Dād-ı Ḥudā degül mi bu tarz-ı süḥan baña
- 7 Bir kāmkar pür-keremüñ ḥüsn-i ḥulqıdur
 Şimdi bu nazm-ı nev-eşeri söyleden baña
- 8 Hem-nām-ı faḥr-ı ' ālem o paşa-yı muḥterem
 Kim luṭfıdur güşāyiş-i ḥāṭır veren baña

2 M 90a, U 46, E 19a

* Başlık U, M, E

4a o: ol U

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bī-mürüvveddür o ıfl u nāzı öğretmek baña
Bī-vefādur ol büt-i ıannāzı öğretmek baña
- 2 Dem-be-dem ğāretger-i şabr u sükūnumdur benüm
Türk-tāz-ı ğamze-i ğammāzı öğretmek baña
- 3 Bī-muḥābā cevr ider cān u dil-i efgendeye
Ṭālī' -i pür-kīne vü nā-sāzı öğretmek baña
- 4 Lāne-zīb-i ḥāṭır-ı virānum olmışdur benüm
Ol hümā-pervāz olan şeh-bāzı öğretmek baña
- 5 Mülk-i ḥüsnüñ ḥübıdur mergübıdur maḥbübıdur
Ol yegāne dil-ber-i mümtāzı öğretmek baña
- 6 **Şabri'**-i mu' ciz-beyān-ı mülk-i ma' nāyum bugün
Meslek-i nā-refte-i i' cāzı öğretmek baña

4

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Temāşā eyleyen tāb-efgen-i dīdārını cānā
Sipihrüñ istemez ḥürşid-i pür-envārını cānā

3 M 90b, U 46 , E 19b
3 - U
4 - U
5 -U
6 -U
4 M 90b, E 19b

- 2 Dür-i nā-yāb ile memlū ider gencīne-i ṭab‘ uñ
Şimāḥ-ı cāna tezyīn eyleyen güftārını cānā
- 3 Kimüñle nūşış-i cām-ı şarāb itmekdesin bilmem
‘ Aceb kimler öper la‘ l-i zülāl-āşārını cānā
- 4 Dimāğ itmez riyāz-ı cennetüñ şeb-būsına bi’llāh
Cihānda şemm idenler zülf-i ‘ anber-bārını cānā
- 5 Olur her bir kelāmı **Şabrī**-i nazm-āverin rengīn
Tefekkür eyledükçe midḥat-ı ruḥsārını cānā

5

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Teraḥḥum eyledi ol āftāb-ı nāz baña
Müsā‘ id oldı yine çarḥ-ı ḥīle-bāz baña
- 2 Elüme sünbül-i nev-ḥīzi almam el-ḥāşıl
Yeter şemīm-i ser-i zülf-i fitne-sāz baña
- 3 Şafā-yı vaşlına dā’ir peyāmı geldi yine
‘ İnāyet eyledi ol şūḥ-ı dil-nüvāz baña
- 4 Derün-ı sīne-i sūzānum itdi sād pāre
O dīdeler iricek bir nigāh-ı nāz baña
- 5 Nazīri var mı bu nazm-ı selīsüñ ey **Şabrī**
Sezā degül midür imzā-yı imtiyāz baña

HARFÜ'L-BĀ*

6

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Germi-i şahbā virince la' l-i yāre āb u tāb
Farṭ-ı hacletden kızardı çehre-i cām-ı şarāb
- 2 ' Aks-i mey virmiş zenehdān-ı nigāra germ ü tāb
Çāh-ı Naḥşeb'de yine raḥşende oldu māh-tāb
- 3 Ğamzelerdür ḳabza-i şemşir ḳılmış destini
Neşve-i naḥvetle olmuş dīdeler mest ü ḥarāb
- 4 İtmede ebrūları ḥam-kerde ḳadd-i ' aşıḳı
Virmede gīsūları üftādegāna pīç ü tāb
- 5 ' Aḳıbet düşdüm şikenc-i kākül-i ḥam-der-ḥama
Āh kim zincire bend oldu dil-i pūr-ıztırāb
- 6 Her sözüñ pūr-süz her bir nazm-ı pāküñ ābdār
Şabriyā eş' ar-ı nev-āşāra virdüñ āb u tāb

7

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Sipihri-i kīne-verden çekdigüm derd ü belādur hep
Benüm baḫt-ı siyehden gördigüm cevr ü ezādur hep

* Başlık M ,E
6 M 90b, E 19b

6b nev-āşāra: nev-āşār E
7 M 91a, E 20a

- 2 Göñül ümmîd ider her dem şafâ-yı vaşl-ı cānānı
Marîzin maṭlabı ḥabb-ı eṭibbādan devādur hep
- 3 Dil-i ğamġinümi luṭfuñla ḥandān itmedüñ gitdi
Be hey zālîm benüm çekdüklerüm senden cefādur hep
- 4 Yolında ḥāk olan üftādegāna iltifāt itmez
O şüh-ı bî-vefā bîġānelerle āşnādur hep
- 5 Olur her nazm-ı pāki Şabrî'nüñ pākîze vü rengin
Meger zibāyiş-i efkārı la' l-i dil-rübādür hep

8

Me' ūlū Fā' ilātü Me' fāilü Fā' ilün

- 1 Virdükçe 'aks-i bāde zeneḥdān-ı yāre tāb
Güyā bedîd olur çeh-i Naḥşeb'de māh-tāb
- 2 Gördüm derün-ı ḥalkā-i zülfinden ḥaddini
Şandum sevād-ı şebde ṭulū' itdi āftāb
- 3 Müşg-i Ḥoten mi kākülün ey sîm-ten didüm
Çin itdi ebrūvānını hiç virmedi cevāb
- 4 Kār itdi cāna nāvek-i müjġānuñ ey perî
Tātār ğamzeñ eyledi dil mülkini ḥarāb
- 5 Ḥayli dem oldı görmedüm ol mest-i naḥveti
Şabrî 'aceb mi cān u dil ola pür-ıztırāb

9

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Cünbüşüñ kimlerledür āyā bu şeb
 Qandasın ey şūḥ-ı bī-hemtā bu şeb
- 2 'Āķıbet ferdālara şalduñ beni
 Bī-vefālķ eyleduñ cānā bu şeb
- 3 Neyleyüm sensiz bu bezm-i ' işreti
 Baña zehr olsun mey-i ḥamrā bu şeb
- 4 Gördüm ey kāfir yine 'azm eyleduñ
 Ḥāne-i aġyāra bī-pervā bu şeb
- 5 Fikr idüp bāġ-ı behişt-i kūymı
 Uçmaķ ister Şabri-i şeydā bu şeb

ḤARFÜ'T-TĀ*

10

Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün

- 1 Bir ġonce-i nev-reste ile eyledük ūlfet
 Gülzār-ı vaṭan oldu bize ġuşe-i ġurbet
- 2 Olsaķ ne 'aceb dā'ire-i vaşlına maḥrem
 İtdi o perī-çehre bizi bezmine da' vet

9 M 91a, E 20a
 * Başlık M, E
 10 M 91b, E 20b

- 3 Çıksun meh-i rûze aluruz bûse-i la' lûñ
Var dilde yine nûş-ı şarâb itmege niyyet
- 4 Pistân u lebin emdük o şîrîn-dehenin biz
Bir tatlu turuncla yine eyledük ' işret
- 5 Bend oldı kemend-i ser-i gîsûsına yârûñ
İtdüm dil-i nâ-çarımı Allâh'a emânet
- 6 Oldum yine bir gözleri maḥmûra hevâdâr
Şabrî gibi olsam ne ' aceb ' âşık-ı ser-mest

ḤARFÜ'L-CİM*

11

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 Dilden ḥayâl-i bûs-ı lebûñ dūr olur mı hîç
Nûş-ı şarâb itmese maḥmûr olur mı hîç
- 2 İḳbâl-i dehre ' ârif olan rağbet eylemez
' Âḳıl bu köhne ḥânedede mesrûr olur mı hîç
- 3 Yelken-güşâ-yı keştî-i ğadr olmayan kişi
Âlâm-ı rûzgâr ile maḳhûr olur mı hîç
- 4 Bend oldı dil kemend-i ser-i zülf-i dil-bere
Dīvâne ḳayd-ı silsileden dūr olur mı hîç
- 5 Şabrî ḳapılma pîre-zen-i dehre merd iseñ
Ehl-i süḥan o ḳahpeye mecbûr olur mı hîç

* Başlık M, E
11 M 91b, E 20b

ḤARFÜ'D-DĀL*

12

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 İŖte sensüz çāk çāk oldu dil ü cānum meded
İŖte yandum āteŖ-i hicrāna sulṭānum meded
- 2 Kaddümi lām eyledi ālām-ı firḳat āh āh
Nāzenīnum ḳalmadı derdüñle dermānum meded
- 3 Bende-i bīmārını ağlatma ḳurbān olduğum
‘Ālemi Ėarḳ itmesün eŖk-i firāvānum meded
- 4 Dem-be-dem ebrūlaruñ gitmez ḥayālümden benüm
Rüz-ı Ŗeb sevdā-yı zülfüñle perīŖānum meded
- 5 Pek yaḳıŖdı gülgüli cānfes ḳabā endāmına
Çıḳ Ŗalın gülzāra ey gül-berg-i ḥandānum meded
- 6 **Ŗabri**-i dil-ḥasteyi ḥayrān iden çeŖmüñ midür
Söyle ey rüḥ-ı revānum söyle sulṭānum meded

* BaŖlık M, E
12 M 92a, E 21a

ĞAZEL-İ MÜZEYYEL-İ BERĀY-I ĤAZRET-İ VELİYYÜ'D-DİN PAŞA *

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Tāb virmiş āb u tāba hūy-ı hoş-bū koymış ad
Bāde-i gül-rengi süzmiş la' l-i dil-cū koymış ad
- 2 Dem-be-dem dil-ħastegān-ı 'aşqını katl itmege
Zāg virmiş ĥançer-i ser-tīze ebrū koymış ad
- 3 Ĥalka ĥalka eylemiş dūd-ı şemīm-i 'anberi
Siħr ile zencīre benzetmiş de gīsū koymış ad
- 4 Siħr-i Hārūt'ı tecessüm itdirüp feyyāz-ı gül
Bir cihān fettānı kılmış çeşm-i cādū koymış ad
- 5 Müşg-i nābı nāfeden aħzā itmiş üstād-ı ezel
Bir mu' anber ĥabbe yapmış ĥāl-i Ĥindū koymış ad
- 6 Şabri'nüñ ressām-ı tab' -ı pākine şad āferīn
Siħri taşvīr eylemiş ma'nā-yı dil-cū koymış ad
- 7 Cūd u iħsānı müşaħħaş eylemiş luţf-ı Ĥudā
Bermekī-ħaşlet Velī Paşa-yı hoş-gū koymış ad
- 8 Tel tel itmiş sünbül-i nev-ħīzi gīsū koymış ad
Rengini almış gül-i zībendenüñ rū koymış ad
- 9 Āyet-i taħrīm-i ĥamrı ĥāme-i dest-i kader
Şebt ü kayd itmiş de ĥaţţ-ı la' l-i dil-cū koymış ad

- 10 Şemme-i gül-gonce-i şad-bergi taqtır eylemiş
   Arız-ı zibāya sepmiş h y-yı hoş-b  koymış ad
- 11 Fitne-i Cengiz-i h n-rizi teccs m itdir p
   Gamze-i ş r-efgen-i rezm-i Hulagu koymış ad
- 12 D rl  d rl  sihre āg z eylemiş **şabri** yine
 D rre-i manz meye ma  n -yı dil-c  koymış ad

ĖARF 'R-R *

14

Mef l  F il t  Mef il  F il n

- 1 Vech n sipihr-i h sn   bah  aft bıdur
 T b-ı cem l n evc-i şaf  m h-t bıdur
- 2 Tebh le şanma la  l-i lebinde ol  fet n
 şahb -yı dil-g ş -yı muşaff  hab bıdur
- 3 Seyr eyle reng-i la  lini ol mest-i naşvet n
 T b-ı şar b-ı c m-ı şaf   b u t bıdur
- 4 Her lahza b yle z r u perış n iden beni
 Ey mest-i n z perçemin n pıç   t bıdur
- 5 Ser-mest-i   ařķ olursam   aceb mi am n am n
 Ol duşt-ı   işven n lebi saķız şar bıdur

* Başlık M, E
14 M 92a, E21a
 2a  fet n:  ft buň E
 3b  b-ı t bıd r:  b u t bıd r E
 5 b lebi: - E

- 6 İtme dil-i nizārını pā-māl-i iftirāk
Şabri-i hāksār ayaguñ türābıdur

15

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Vaşf-ı ruhsāruñla eş'ār-ı terüm rengin olur
Midhat-ı la'l-i lebüñle sözlerüm şirin olur
- 2 Hāṭruñ bilmem neden āzürde olmışdur yine
Söyle sulṭānum niçün ebruların pür-çin olur
- 3 Mū-miyān-ı dil-beri şarduqça artar sūz-ı dil
Kim dimiş mihr ü maḥabbet vaşl ile teskin olur
- 4 Rūz şeb taş yaşlanur üftādegān-ı kūy-ı yār
Bāliş-i nermi maḥabbet ehlinüñ sengin olur
- 5 Ben n'ola sevdā-yı hāma düşsem ey naḥl-i revān
Meyve-i vaşluñ senüñ hām olsa da şirin olur
- 6 Ruḥlaruñla leblerüñ vaşf itse bir ehl-i süḥan
Her kelāmı āteşin her nüktesi rengin olur
- 7 Şabri-i gam-dideyi luṭfuñla şād itseñ n'ola
Hep mürüvvetsiz gamuñla dem-be-dem gamgin olur

16

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 O şuḥuñ gerden-i zībāsı gūyā yasemenlikdür
Mu'anber perçem-i sünbül şemîmi feslegenlikdür
- 2 Dimāğum şemme-i zülfüñle sünbülzāra dönmişdür
Ḥayāl-i serv-i ḳaddüñle dü çeşmüm nārvenlikdür
- 3 Rehā bulmaḳ ne mümkin kārban-ı ḥāṭır-ı 'uşşāḳ
O ḥünī ğamzenüñ kārı hemîşe rāh-zenlikdür
- 4 Leṭāfet-baḥş olur ḥaṭṭ-ı siyeh ruḥsār-ı gülgūna
Ṭarāvet-yāb iden gül-berg-i zībāyı dikenlikdür
- 5 'Aceb mi neş'e-baḥş olsa leb-i rengin ile ol ḥaṭ
Biri şahbādur ey **Şabrī** biri tāze çemenlikdür

17

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Müjeñ hemîşe nāvek-i ḥün-rīzi andırur
Ġamzeñ hücüm-ı leşker-i Cengiz'i andırur
- 2 Şemşir-i ebrūvānı o ṭıfl-ı sitemgerin
Üftādegāna ḥançer-i ser-tīzi andırur
- 3 Seyr eyleyen o ruḥları gül-berg-i ter şanur
Zülf-i siyāhı sünbül-i nev-ḥīzi andırur

- 4 Ḥasretle būs-ı la' lini yād eylerüm müdām
 Vaḳt-i ḥumār-ı sāğar-ı leb-rīzi andırur
- 5 Bezm-i hūnerde nāmı olur zīver-i maḳāl
 Bu ṭab' -i pāk-i **Şabrī**-i nā-çizi andırur

18

Me' ulü Fā' ilātü Me' fāilü Fā' ilün

- 1 Taḥrīk idince perçem-i cānānı rūzgār
 Eyler şafā-yı ḥāṭır-ı ' uşşākı tār-mār
- 2 Ḳat ḳat ḳanarya şālı o ḳalyoncı şūḥunuñ
 İtdi dirīğ bendeñüzi zār u bī-ḳarār
- 3 Seyr it şikāf-ı mā' i yelekde o sīneyi
 ' Aks itdi rüy-ı bahre yine mihr-i tābdār
- 4 Gavvāş-ı baḥr-i ḥayret olursam ' aceb degül
 Deryā' i nīm-ten giyer ol şūḥ-ı şivekār
- 5 Keştī-süvār-ı nāzuma çatmaḳ murād ider
 Ḳanca atar raḳīb-i ḥiyel-bāz-ı fitnekār
- 6 Yelken-güşā-yı keştī-yi ümmīd olur mıyuz
 Şabrī eser mi vefḳ-i merām üzre rūzgār

19

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ol āftāb-1 burc-1 edā meşrebümcedür
Ol māh-1 evc-i hüsñ ü bahā meşrebümcedür
- 2 Göz degmesin bu neşve-i şahbāya sākiyā
Meclis tabī' atümce şafā meşrebümcedür
- 3 Geçmem ne deñlü cevri füzün olsa āh āh
Ol tıfl-1 nāz u ' işve-nümā meşrebümcedür
- 4 Şiklet gelür derūnuma şehr-i şiyāmda
Eyyām-1 ' ıyd-i rūḥ-fezā meşrebümcedür
- 5 **Şabrī** ' aceb mi nüş-1 şarāb eylesem müdām
' İşret tabī' atümce şafā meşrebümcedür

20

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Sevdigüm sihr ü füsün dīde-i mekkāruñdur
Fitne-i devr-i kamer zülf-i siyehkāruñdur
- 2 Kadd-i mevzūnınuñ āşüftesidür şive vü nāz
' İşve ḥayret-zede-i cünbiş-i reftāruñdur

19 M 93a, E 22a

5 - E

20 M 93a, U 47, E 22a

1 - U

2 - U

- 3 Teşnedür la‘l-i revān-baḥşına āb-ı hayvān
Tāb-ı mey mā‘il-i zībāyiş-i ruḥsāruñdur
- 4 Tāk-i ebrūlarınıñ ḥastesidür gökde hilāl
Mıhr ü meh zerre-i tāb-efgen-i dīdāruñdur
- 5 Söyle ey **Şabrī** niçün böyle olursın ḥāmūş
Cümle erbāb-ı sūḥan mā‘il-i güftāruñdur

21

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Şive vü nāzı güzel ṭavrı müsellemler dil-ber
Būs iden leblerini āb-ı ḥayātı n’eyler
- 2 Çin-i zülfüñ senüñ ey pādşeh-i ḥüsn ü bahā
Nāfe-i Çin’i degül kişver-i Māçin’e deger
- 3 Ğarazuñ ‘ālemi öldürmek ise sultānum
Urma el ḥançere ol ğamze-i ḥün-riz yeter
- 4 Var mı beñzer o Mesihā-deme bir dil-ber kim
Lebleri mürde-i şad-sāleyi iḥyā eyler
- 5 Pençeleşdüm nice dem eller ile ey **Şabrī**
Girdi ammā elüme dāmen-i vaşl-ı dil-ber

21 M 93a, U 47, E 22a
2 a pādşeh: pādşāh
5 a nice: - E

22

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Beni dil-ḥaste vü ḥayrān iden ol çeşm-i cādūdur
Dem-ā-dem tāḳatüm tāḳ eyleyen ol iki ebrūdur
- 2 Degül müjgān içinde görinen çeşm-i siyekhāruñ
Nigāh eyler derūn-ı bīşede bir vaḥşī āhūdur
- 3 Degüldür naḳş-ı zülfüñ dīde-i ḡam-dīdede cānā
Derūn-ı şīşe-i billūra ḳonmış iki şeb-būdur
- 4 ' Aceb mi teşne-dil āḡūşına ḳanmazsa sulṭānum
Leṭāfetde vücūd-ı nāzenīnūñ bir içim şudur
- 5 Meşāmm-ı cānı ta'ṭīr eyleyen kimdür didüm **Şabri**
O demde gösterüp zülf-i nigārı didiler budur

23

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 ' Ārız-ı cānāna baḳ berg-i gül-i ḥandānı gör
Kāküli dil-dārı seyr it sūnbül ü reyḥānı gör
- 2 Ḳıl ser-i zülfüñ temāşā baḳ o cādū gözlere
Fitne-i āḥīr zamānı āfet-i devrānı gör

22 M 93b, U 47, E 22b
2 a siyekhāruñ: siyekhārı U
23 M 93b, U 47, E 22b

- 3 Beñzemez mi leşker-i Tātār'a şaff-ı müjjesi
Fitne-i Cengiz'i fikr it gamze-i cānāmı gör
- 4 Geh lebüñ geh mūmiyānuñ vaşf ider kilik-i hayāl
Kāl ü kīle düşdi āhir bu dil-i nālāmı gör
- 5 Böyle bī-hūde tekāpūdan ne hāşıl Şabriyā
Kūçe-i dil-dāra var ol hūsrev-i hūbānı gör

24

NÜRİ BEG HAZRETLERİNÜN ĞAZELİNE NAZİREDÜR*

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Her kim vişāl-i yār ile 'ālemde şād olur
Gencine-i ümīdi hemişe gūşād olur
- 2 Hattūñ düşürdi dilleri ğavġāya āh āh
Fitne zuhūr idince dem-ā-dem fesād olur
- 3 Añsam 'aceb mi cünbiş-i vaşluñ zamānını
Eyyām-ı şādī hātıra geldükçe yād olur
- 4 Kimler şarar miyānını kurbānuñ oldıgum
Kimler şafā-yı vaşluñ ile ber-murād olur
- 5 Şabrī cenāb-ı Nūrī'ye pey-rev olanlaruñ
Her nazmı böyle nev-eşer ü nev-icād olur

3 a M de dördünce beyit; müjjesi M nüshasında harekelendirilmiştir

24 M 94a, U 47, E 22b

* Başlık U: NAZİRE NÜRİ BEG HAZRETLERİNE E, NAZİRE-İ NÜRİ BEG HANYAVİ M

3a vaşluñ: vuşlat U

25

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ol mehüñ ruhsār-ı āli bir gül-i nev-restedür
Halka halka perçem-i pür-çini sünbül destedür
- 2 Yoq leb-i renginiñe beñzer muhayyel nev-zemān
Haṭṭ-ı nev-ḥizüñ senüñ bir mısrā' -ı ber-cestedür
- 3 Tıfl-ı nāzum ḥüsn-i behcetle müselleme tāzesin
Yūsuf-ı şānı dinilse nāmına şāyestedür
- 4 Gerçi memnūn-ı şafā-yı vaşlınum ammā çı-sūd
Tünd-i ḥüyuñdan dem-ā-dem ḥaṭṭırum işkestedür
- 5 Rām olur elbet o tıfl-ı bī-vefā şabr it hele
Kaṭ' -ı istıgnā zuhūr-ı ḥaṭṭına vā-bestedür
- 6 **Şabri**-i aşüftenüñ hiç şormaduñ aḥvālını
Sensiz ey hercā'ı dil-ber rüz u şeb dil-ḥastedür

26

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Derd-i firāq-ı yār ile ḳaddüm kemān olur
Kārum hemişe ney gibi āh u fiğān olur

25 M 94a, U 48, E 23a

5b ḥaṭṭına: ḥaṭṭa E

26 M 94a, U 48, E 23a

- 2 Biz sille-ḥ^vār-ı dest-i ğam-ı firqatüz müdām
Eller şafā-yı vaşlı ile şādmān olur
- 3 Her dem ḥayāl-i zülfi perīşān ider beni
Añduqça ebrūvānını ḳaddüm kemān olur
- 4 Āġāz idince ʿ işveye çeşm-i füsünġeri
Her bir nigāhı āfet-i cān-ı cihān olur
- 5 Var mı cihānda **Şabrī**-i pākīze-dem gibi
Her bir kelāmı tuḥfe-i nazm-āverān olur

27

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Revzeninden ʿ arz-ı dīdār itdi yār
Şan ufuḳdan çıḳdı mihr-i tābdār
- 2 Şemʿ a ḳarşu tutdı vech-i pākini
Cān u dil yansa n'ola pervānevār
- 3 Cennet-i kūyuñ tefekkür eyleyüp
Murġ-ı dil uçmaḳ diler leyl ü nehār
- 4 Kākül-i cānāna virdüm göñlümi
Tār-mār oldum dirīġā tār-mār

2b vaşlı: vuşlatuñ U

4 a çeşm-i füsünġer: cism-i füsünġer E, U

27 M 94a, U 48, E 23a

4a kākül-i cānāna: ḳāküli cānāna U, E : 4b tār-mār: tār u mār M

- 5 Görmedüm **Şabrî** senüñ tab' uñ gibi
Böyle bir mu' ciz-beyân-ı rûzgâr

28

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

- 1 Āh idersem ne ' aceb rûḥ-ı revānum gideyor
Dil-berüm sîm-berüm şūḥ-ı cihānum gideyor
- 2 N'eyleyüm şaḥn-ı bahārı n'ideyüm gülzārı
Bülbülüm ḡonce gülüm tâze fidanum gideyor
- 3 Def gibi ḥasret ile sînemi dögsem yeridür
Güzelüm bî-bedelüm қаşı kemānum gideyor
- 4 Ne ' aceb bülbül-i şeydā gibi nālān olsam
Gül-i nev-restecigüm ḡonce-dehānum gideyor
- 5 Kalmadı **Şabrî** derūnumda benüm şevḳ ü sürür
Āh idersem n'ola şimden girü cānum gideyor

29

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

- 1 Sevdigüm hicrūñ ile dāde-i giryān aḡlar
Ḥasretüñle dil-i ḡam-geşte-i ḥırmān aḡlar
- 2 Firḳatüñle o kadar āh-ı fiḡān itdüm ki
Düşmanum görse benüm ḥālūmi ol an aḡlar

28 M 94a, U 48, E 23a

29 M 94b, U 49, E 23b

- 3 Dem-be-dem dil ser-i kūyuñda şafā eyler iken
Şimdi bî-çāre reh-i ğamda gezer an ağlar
- 4 Seyl-i eşkümle n'ola yolları ğar-āb itsem
Benden ayrıldı diyü ol şeh-i hūbān ađlar
- 5 Cünbiş-i vaşlını yād eyleyüp ey şūh-ı cihān
Rūz u şeb **Şabri**-i āşüfte-i nālān ađlar

30

NAZİRE-İ NÜRİ BEG*

Mütefāi'lün Fe'ülün Mütefā'ilün Fe'ülün

- 1 Se se seyr it ol cūvānı ba ba ba ne dil-rübādur
Ha Ha haddi bāğ-ı cennet a a addi mūntehādur
- 2 No no n'ola alb-i nālān o o olsa şād u handān
Se se seyr-i vech-i cānān ca ca cāna cān-fezādur
- 3 Hū hū hūsn-i bī-menendüm tā tā tarz-ı dil-pesendüm
Se se sevdiğüm efendüm sa sa saña cān fedādur
- 4 'Ā 'ā 'āşık-ı nizāra e e eylemez teraħhūm
Şa şa şan'ātı o şūhun de de dem-be-dem cefādur
- 5 La la la' l-i nābinuñ yo na na nazīri cihānda
Mü mü müşge teşbih itmek kā kā kākülūñ haādur
- 6 Yo yo yo sūhanda **Şabri** nu nu Nūrī'nüñ nazīri
Ha ha ha budur ki şı'ri ā ā āteşin-edādur

5 a cünbiş-i vaşlını : cünbiş-i vaşlını M; 5b āşüfte-i nālān: āşüfte vü nālān M
30 M 94b, U 49, E 23b
* Başlık U: NAZİRE E, NAZİRE-İ NÜRİ BEG HANYAVİ M

31

ĞAZEL-İ MÜZEYYEL-İ BERĀY-I MÜŞĀRÜN İLEYH VELİYYÜ'D-DİN
PAŞA*

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Yine dil-beste kıldı göñlümi ol zülf-i 'ālem-gīr
Olur dīvāneler meşhūrdur elbetde der-zencīr
- 2 Bilür her nükte-i ser-pūş-ı āmāl-i dil-i zārı
Ne hācet hālını ol şāh-ı hūsne eylemek taqrīr
- 3 Der-āgūş eyledüm dün gice rü'yāda o meh-rūyı
Hele bir vech ile zevk-i vişālūñ idemem ta' bīr
- 4 ' Aceb midür dil-i nā-çarı dūçār itse sevdāya
O çār-ebrū ider nīm-nigeh ile 'ālemi teşhīr
- 5 Dem-ā-dem va' d-i bī-incāz-ı vaşla aldanur göñlüm
' Acebdür görmeden enhārı eyler dāmenin teşmīr
- 6 Cihānı neşve-yāb-ı cām-ı şahbā eyleyem yek-ser
İdem vaşf-ı lebūñle bī-bedel bir nev-ğazel taḥrīr
- 7 Bu nazm-ı pāki tanzīre mahāret ister ey Şabrī
İderse Lūtfi-i pākīze-güftārum ider tanzīr
- 8 Yapıldı ḥāṭırum ' ahd-i Veliyyü'd-dīn Paşa'da
Dil-i vīrānumı mi' mār-ı luṭfi eyledi ta' mīr

32

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Āh oldum yine bir pādşeh-i hüsne esir
Boynuma oldu kemend-i ser-i zülfi zencir
- 2 Ruḥ-ı hu-kerdesine perçem-i pür-çinine bak
Biri gül-âb-ı mükerrer birisi müşg-i ' abir
- 3 O perî zât ile olmaz hele hiç ünsiyyet
Eylemez sūziş-i dil kalbine aşlâ te 'şir
- 4 Hâsretüñle ne cefâ çekdigümi ğurbetde
' Ömrümüñ varı degül kıabil-i vaşf u taḥrîr
- 5 Tâb u renginde olur âteş-i gülşen zâhir
Eylese ruḥlarını ḥâme-i Mânî taşvîr
- 6 Bu gidişle o meh-i evc-i bahâ ey Şabrî
Şu' le-i hüsni melâḥatla olur ' âlem-gîr

ḤARFÜ'Z-ZÂ*

33

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Ğamuñla nâleden ğayrı şimâḥ-ı câna ses gelmez
Dil-i nâlende vü ğam-dîdeye feryâd-res gelmez

32 M 117b
* Başlık U, M, E
33 M 94b, U 49, E 23b

- 2 Vişālũñle dem-ā-dem ber-devām olsa dem-i şādī
Harīş-i ʿ işvene ey nāz-perver bir nefes gelmez
- 3 Şu deñlü neşve-yāb-ı būs-ı laʿ l-i nābınım ben kim
Şafā-yı nūş-i şahbā-yı gülgūna heves gelmez
- 4 Gice geşt eyledüm bī-bāk ü bī-pervā ser-i kūyuñ
Belī dīvāne-i ğam-geşteye havf-ı ʿ ases gelmez
- 5 Cihāna māhir-i fenn-i belāgat çok gelür ammā
Hele Şabrī gibi bir şāʿ ir-i muʿ ciz-nefes gelmez

34

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Temāşā-yı cemāl-i dil-rübādan gerçi maḥzūnuz
Tekāpū-yı ser-i kūyıyla olsun bārī memnūnuz
- 2 ʿ Aceb mi māʿil olsaḳ būs-i laʿ l-i leb-i yāre
Ezelden mübtelā-yı teşne-i şahbā-yı gülgūnuz
- 3 Bizi bezm-i vişālinden revā mı eylemek mehcūr
Nice demlerdür ey şūḫ-ı cihānum saña meftūnuz
- 4 N'ola seyl-i sirişk-i dīdemüz her dem revān olsa
Ḥayāl-i ḥançer-i ğamzeñle ey ḥūnī ciger-ḥūnuz
- 5 Olaldan mübtelā bir çār-ebrū şūḫ-ı devrāna
Hevā-yı ʿ aşkla şöhret-şiʿ ār-ı rubʿ -ı meskūnuz

2a vişālũñ: vişālin M
3b şahbā-yı gülgūna: gülgūn-ı şahbāya U, E
34 M 95a, U 50, E 24a
4 b ḥūnī: ḥūn-i M

- 6 O meh bigānelerle āšnā olmuş yine **Şabri**
N'ola āh eylesek hem sīne-çāküz hem ciger-ḥūnuz

35

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Yā Rab o serv-i ser-be-hevāyı görür miyüz
Ol nev-nihāl-i bāğ-ı bahāyı görür miyüz
- 2 Döndi kemāna çille-i firqatle kaddümüz
Bir kez 'aceb o kaşları yayı görür miyüz
- 3 Öldürdi intizār amān el-amān bizi
Ol pādşāh-ı ḥüsn-i edāyı görür miyüz
- 4 Kucmağ naşīb olur mı 'aceb mū-miyānuñı
Kurbānuñ oldıgum o şafāyı görür miyüz
- 5 Böyle qalır miyuz bu şeb-i gamda **Şabriyā**
Yoḥsa şu' ā' -ı luḥf-ı Ḥudā'yı görür miyüz

36

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Her kimüñ cān u dili 'aşq ile sūzān olmaz
Pertev-i şem' a-i maqşūdı firūzān olmaz

6 b hem sīne-çāküz hem ciger-ḥūnuz: hem sīne vü hem de ciger-ḥūnuz U, hem sīne-çāküz hem ḥūnuz E
35 M 95a, U 50, E 24a
1b bāğ-ı bahāyı: bāğ-ı bahārı U
4 a 'aceb: - U
5 a bu şeb-i gamda: 'aceb bu şebde U, bu şeb E eksik yazılmış
36 M 95a, U 50, E 24a

- 2 İtmeyen cānını şeh-rāh-ı maḥabbetde fedā
Kūy-ı maḫşūda varup vāşıl-ı cānān olmaz
- 3 Cevher-i merdī nihādında gerekdür yoḫsa
‘İzz ü cāh ile birāder kişi insān olmaz
- 4 Görmeyince seni ey ḡonce-i bāḡ-ı naḫvet
Benüm āşüfte dilüm gül gibi ḫandān olmaz
- 5 Revnaḡ-ı rūyāna nisbetle gülün revnaḡı yoḡ
Dostum zūlf-i siyāhuñ gibi reyḫān olmaz
- 6 Her kim āzāde olur çün ü çirādan **Şabrī**
Bu güzergāhda āzürde vü ḫirmān olmaz

ḤARFÜ’Ş-ŞİN*

37

Mef’ülü Fā’ilātü Mefā’ilü Fā’ilün

- 1 Ḥayfā o gül-‘izār hezār-āşnā imiş
Her gördigine mā’il olur bī-vefā imiş
- 2 Yoḡ kıl kadar ḫaḡiḡati ol bī-mürüvvetün
Sevdā-yı çin-i zūlfine düşmek ḫaḡā imiş
- 3 Āyine-i taşavvurum oldu şikeste ḫayf
Mihr ü maḥabbeti o mehün şüretā imiş
- 4 Bīḡānelerle ḡarḡ-ı tekellüfden añladuḡ
Üftādegāna kārı hemişe cefā imiş
- 5 Kār itmedi şimāḡ-ı dil-i saḡt-ı dil-bere
Bu sūz-nāk nālelerüm hep hebā imiş

* Başlık U, M, E
37 M 95b, U 50, E 24b

- 6 **Şabrî** yeter şikâyet-i dil-dâr tâ-be-key
Bildük o mest-i nâzı murâduñ fedâ imiş

38

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey cefâ-cü bendeñi kılduñ fedâ hoş imdi hoş
‘Āķıbet ellerle olduñ āşnâ hoş imdi hoş
- 2 Hep hebâ oldı reh-i ‘aşķında giryân oldıgum
Unudıldı çekdigum cevr ü cefâ hoş imdi hoş
- 3 Şimdi bildüm ben senüñ biġâne-meşreb olduġuñ
Ey mürüvvetsiz vefâsız dil-rübâ hoş imdi hoş
- 4 Dimedüñ mi ‘ahdüm olsun ben seni terk itmeyem
Tırmaduñ ‘ahdüñde ey mâh-liķâ hoş imdi hoş
- 5 Bunca müddet ġaste-i hicrânuñ oldum ben senüñ
Şormaduñ ġâtırcıgum ey bî-vefâ hoş imdi hoş
- 6 Ben senüñçün çekdigum derd ü belânuñ ġaddi yok
Sen be hey zâlim beni kılduñ fedâ hoş imdi hoş
- 7 **Şabrî**-i şūrıdeveş âķır beni terk eyledüñ
Ey mürüvvetsiz vefâsız dil-rübâ hoş imdi hoş

ḤARFÜ'D-ḌĀD*

39

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ruḡlaruñdur sevdigüm gül-berg-i ḡamrādan ḡaraż
Kākülüñdür seyr-i sünbülzār-ı zībādan ḡaraż
- 2 Şerbet-i vaşluñ marīz-i' aşkına dermān olur
Ḥasteye şihḡatdur elbette eḡibbādan ḡaraż
- 3 Ol şeh-i ḡüsne niyāz-ı vuşlat it leyl ü nehār
Kesb-i rif'atdür e' āliye temennādan ḡaraż
- 4 Mest-i nāzum la' liñi bus eyleyen memnün olur
Ġuşşādan āzādelükdür nüş-ı şahbādan ḡaraż
- 5 Şād-kām itmez şafā-yı vaşl ile dil-ḡastesin
Yā nedür āḡyār-ı bed-kāra müdārādan ḡaraż
- 6 **Şabriyā** izḡār-ı iḡlās-ı 'ubūdiyyet midür
Ḥālını ol pādşāh-ı ḡüsne inhādan ḡaraż

40

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 'Aceb mi olsa dil ruḡsār-ı āteş-bārdan maḡzūz
Olur pervāne elbet şem' -i pür-envārdan maḡzūz
- 2 Ḥalāvet kesb ider mi meclis-i rindāndan vā' iz
Olur mı pūç-maḡzān-ı cihān hüşyārdan maḡzūz

* Başlık U, M, E
39 M 95b, U 51, E 25a
40 M 96a, U 51, E 25a
2 a vā' iz: zühhād U

- 3 N'ola dil-teşnelər būs-ı lebūñle neşve-yāb olsa
Olur maḥmūr olan peymāne-i ser-şārdan maḥzūz
- 4 Göñül kesb-i şafā itmez mi seyr-i vech-i dil-berden
Nice bülbüller olmaz revnaḫ-ı gülzārdan maḥzūz
- 5 Vişālūñle marīz-i ' aşḫa dermān eyle sulṭānum
Olur her mübtelā-yı derd olan tīmārdan maḥzūz
- 6 Bu nazm-ı pāke erbāb-ı süḫan taḫsīn ider Şabrī
Kim olmaz böyle güftār-ı güher-āşārdan maḥzūz

ḤARFU'L-GAYIN*

41

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

- 1 ' Aşrımızda lehçe-zīb-i ehl-i devletdür dūrūḡ
Zā' iḫa-baḫş-ı kelām-ı ' izz ü rif' atdür dūrūḡ
- 2 Şā' iri pākize-güftāruñ hemān bir adı var
Meclis-i ' ālemde yek-ser zīb-i şoḫbetdür dūrūḡ
- 3 Cümle ebnā-yı zamān olmuş sebaḫ-ḫ^vān-ı nifāḫ
Güyyā kesb-i kemālāt ü ' arāfetdür dūrūḡ
- 4 Va' d-i bī-incāz ile aldar ekābir ādemi
Meslek-i vaż' -ı kibārīde zerafetdür dūrūḡ
- 5 Kalmadı ' ālemde āşār-ı şadāḫat Şabriyā
Ḥüsn-i himmet ḫüb-ḫaşlet farṭ-ı' işmetdür dūrūḡ

* Başlık U, M, E
41 M 96a, U 52, E 25a

ḤARFÜ'L-FĀ*

42

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Āzürde-dil olanlara mümkün mi inkişāf
Olmaz nümāyiş āyīnede olmaduḡça şāf
- 2 Pīrāye-baḡş-ı mesned-i ḡufrān olur o kim
Eyler kemāl-i ma' şiyet ü cürme i' tirāf
- 3 Şahbā-yı la' l-i nābına dil-teşnedür zülāl
Dil-bestedür o kāküli pür-çīne müşg-i nāf
- 4 Seyr eyle serv-ḡaddini ol naḡl-i naḡvetün
Vā' iz şafā-yı sidre vü ṡübādan urma lāf
- 5 Ol mest-i ' işve germī-i meyden amān amān
İtmiş ḡüşāde sīne-i billürü tā-be-nāf
- 6 **Şabri'** aceb mi eylemese çarḡa ser-fürü
Oldum bugün o mihr-i melāhatla sīne-şāf

ḤARFÜ'L-ḲĀF*

43

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bir lahzacıḡ o şūḡ ile hem-şohbet olmaduḡ
Zevḡ-āšnā-yı bezmgeḡ-i vuşlat olmaduḡ

* Başlık U, M, E
42 M 96b, U 52, E 25b
 * Başlık U, M, E
43 M 96b, U 52, E 25b

- 2 Hiç itmedük müşāhede luṭf-ı ekābiri
Minnet Ḥudā'ya bār-keş-i minnet olmaduk
- 3 Kalduk bu şāh-rāh-ı taḥassürde nā-murād
Ḥāne-niş'in-i memleket-i himmet olmaduk
- 4 Āzürde oldı dest-i emel ḥār-ı ye's ile
Gül-çin-i naḥl-i gülşen-i emniyyet olmaduk
- 5 Būs itmedük o la'ı-i şeker-bārı **Şabriyā**
Bir kerre neşve-yāb-ı mey-i devlet olmaduk

44

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Mümāşil ḥüsnüñe bir neyyir-i burc-ı şebāḥat yok
Mu'ādil vechine bir şu'le-i necm-i melāḥat yok
- 2 Ayağun çekme şākī bezmgāh-ı 'ayş u 'işretten
Neşāt-ı sāğar-ı ser-şārda sensüz ḥalāvet yok
- 3 Şafā-yı revnağ-ı ruḥsārıñna nisbetle sulṭānum
Bu gülzār-ı cihānuñ güllerinde hiç leṭāfet yok
- 4 Temāşā eyledük ser-ḥadd-i ḥüsn ü ānı ser-tā-ser
Saña beñzer cüvānān içre bir dā'i-ı kıyafet yok
- 5 Nezāketde bahāda ḥüsn-i behçetde müsellemsin
Be hey zālim bu dehr içre senün gibi bir āfet yok
- 6 Be şūfī mışrā' -ı ber-ceste-i i'cāzı bilmezsin
Ḥaṭ-ı dil-ber gibi bir nazm-ı dıl-cü-yı melāḥat yok

- 7 Sebağ- amüz-ı erbâb-ı ma'ânî çokdur ey **Şabrî**
Senüñ tab' uñ gibi bir mâhir-i fenn-i belâgat yok

ḤARFÜ'L-KEF*

45

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Dehen-i tengine söz yok o leb-i dil-cünüñ
Çıl nazar var mı nazîri o siyeh giysünüñ
- 2 Çok aradum taradum şâne-şifat çäk oldum
Bulmadum mişlini ol turre-i 'anber-bünüñ
- 3 Tâb-ı sevdâ-yı nigâhuñladur ey çeşm-i gâzâl
Küh u şahrâyı güzâr eyledigi âhünüñ
- 4 Eylemez mihr ü dıraşâna nigâh-ı rağbet
Seyr iden şu'le-i ruhsârını ol meh-rünüñ
- 5 Var midur tarz-ı belâgatda nazîri **Şabrî**
Bu muşanna' gâzel-i bî-bedel-i dil-cünüñ

46

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Âşüfte itdi gönlümi sehğâr gözlerüñ
Yağmaya virdi 'aqlumı mekkâr gözlerüñ
- 2 Ğarât ider memâlik-i İslâm'ı se-te-ser
Kâfir bu türktâz ile 'ayyâr gözlerüñ

* Başlık U, M, E
45 M 97a, U 53, E 26a
46 M 97a, U 53, E 26a
2 b türktâz: türk ü tâz U

- 3 Mülk-i Hâbeşle kişver-i Sūdān'ı aındırur
Püskürme beñlerüñ o siyehkâr gözlerüñ
- 4 Cāna ʔoķındı nāveķ-i ğamzeñ amān amān
Öldürdi men fütādei ğaddār gözlerüñ
- 5 ʔāk itdi tāb ü ʔāķatümi āh ebrüvān
Dil-ħaste ķıldı bendeñi bīmār gözlerüñ
- 6 **Şabrī** nigāh it ol şanemüñ ʔarz u ʔavrına
Görsün cihānda bir büt-i mekkār gözlerüñ

47

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ol şeh-levend-i nāzı bugün da' vet eyledük
Revnaķ-ʔırāz-ı bezmgeh-i vuşlat eyledük
- 2 Pistān u la' lüñ emdük o pākize duħterüñ
Saķız ʔuruncı ile yine ' işret eyledük
- 3 Ğisü-yı ' uķdedārını çözdük o āfetüñ
Feth-i ʔılsım-ı vaşla hele cür'et eyledük
- 4 Çıķsun meh-i şıyām aluruz būs-ı la' lini
Nüş-ı şarāb-ı nāba yine niyyet eyledük
- 5 **Şabrī** ' aceb mi semt-i vaţan yāda gelmese
Ğurbetde bir perī ile ünsiyyet eyledük

3 b beñlerüñ: beñlerle U, beñler E
5 b bendeñi: bendini U : bende E
47 M 97a, U 53, E 26a
2 a la' lüñ: la' lin U, E
3 a ğisü: şalvār E, U

48

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cāna kār itdi ḥadeng-i ğamze-i dil-cūlaruñ
Sīne mi şad pāre kıldı ḥançer-i ebrūlaruñ
- 2 Bāġ-ı dehrüñ sünbül ü şeb-būsına itmez dimāġ
Şemm iden ey naḥl-i dil-cū zülf-i 'anber-būlaruñ
- 3 Leblerüñ āb-ı ḥayātı teşne kıldı ey perī
Dişlerüñ deldü geçürdi baġrını incülerüñ
- 4 Sevdigüm öpögleyin olmazsa aḥşam üstü gel
Būs idem ruḥsār-ı ālin koḳlayam ġisūlaruñ
- 5 Çin seher gördüm ġazab-nāk olmış ol mest-i ġurūr
Çin çin itmiş o kemāne beñzeyen ebrūlaruñ
- 6 Ḥāṭır-ı erbāb-ı 'aşkı tār-mār itmiş yine
Gerden-i sīme taġıtmış simsiyeh ġisūlaruñ
- 7 Bildi 'ālem **Şabriyā** āvāre-i 'aşk olduġuñ
Ġuş idince dün gice dil-berle hāy hūlaruñ

48 M 97b, U 54, E 26b
1 a ġamze: dīde U, - E
2 b şemm: seyr U, E
4 a öpögleyin: öylen U, öyleyin E
5b o: -U, E
6b taġıtmış: taġınmış U

49

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Söyle ey şüh-1 felek-meşreb nedür aduñ senüñ
Kimden öğrendüñ cefâyı kimdür üstäduñ senüñ
- 2 Merhamet zālim derünundan güzār itmez mi hīç
Dā'imā cevr ü cefā itmek mi mu' tādüñ senüñ
- 3 Sen yine kāfirligin terk eylemezsin bir nefes
Olsa da ey şüh-1 ser-keş Ka' be bünyāduñ senüñ
- 4 N'eylesün bāğ-1 behiştüñ sidre vü tūbāsını
Seyr iden ey naḥl-i dil-cū ḳadd-1 şimşāduñ senüñ
- 5 **Şabriyā** eş' arınuñ biñ nükte-i rengini var
La' l-i dil-berdür meger ṭab' -1 Ḥudā-dāduñ senüñ

50

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nükteler mevhüm olur sırr-1 dehānuñdan senüñ
İktisāb-1 ḥüsn ider ma' nī zebānuñdan senüñ
- 2 Cilvegāhuñ oldu hem-ḥāşiyet-i şahrā-yı Çin
Nāzeninüm turre-i ' anber-feşānuñdan senüñ
- 3 Reng-i ruḥsāruñ gül-i zībendeyi şad çāk ider
Gonceler dil-teng olur dürc-i dehānuñdan senüñ
- 4 Çin-i zülfüñ nāfe-i müşgine teşbih eyleme
Bir ḥaṭā şāyed çıkar ey dil lisānuñdan senüñ

- 5 Hâtırımdan kâmet-i bālâ-yı yâr olmaz ba' id
Fâriğüm ey dehr-i dūn serv-i revānuñdan senüñ
- 6 **Şabriyâ** hāmūş olur sihr-âferinân-ı cihân
Hâme-i sihr-âver-i mu' ciz-beyānuñdan senüñ

51

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bāde-i gül-renge beñzer la' l-i nābuñ var senüñ
Pek begendüm meşrebümce āb u tābuñ var senüñ
- 2 Rişte-i gīsū-yı yāre var ise dil-bestesüñ
Ey dil-i bî-çāre haylî pîç ü tābuñ var senüñ
- 3 Bir degül üftādegān-ı 'aşka cevriñ āh āh
Ey felek-meşreb cefā-yı bî-hesābuñ var senüñ
- 4 Ğalibā kendin gibi bir āfetüñ hayrānısuñ
Kim derünında nihānî ıztırābuñ var senüñ
- 5 **Şabriyâ** remz-āşnā-yı menkabet yokdur dime
Mîr ' İzzet gibi bir ' ālî-cenābuñ var senüñ

52

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ey benüm bülbül-i hoş-lehçecigüm hoş geldüñ
Gül-i nev-restecigüm goncecigüm hoş geldüñ
- 2 Ey olan şavr-ı levendānecigi māder-zād
Važ' -ı pür-fitnessi eşbehçecigüm hoş geldüñ

51 M 117b
52 M 98a, U 54, E 27a
2 a māder-zād: māder-zāde E

- 3 ‘Ayş u ‘işretle güzār eyleyen eyyāmı müdām
 Tab‘ 1 şūrīde vü ālüftecigüm hoş geldüñ
- 4 K̄ad-i mevzūnuñ içün sīnemi şad çāk itdüm
 Bī-bedel mısrā‘ -ı ber-cestecigüm hoş geldüñ
- 5 Mā‘ilüm **Şabrī** gibi görmege gül ruḥlarını
 Ey benüm bülbül-i hoş-lehçecigüm hoş geldüñ

53

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Mest-i ‘aşka şanma kim şaḥbā gerek
 Ol lebi āb-ı hayāt-efzā gerek
- 2 Nev-nihāl-i ‘işvesin endāmına
 Berg-i gülden cāme-i zībā gerek
- 3 Dil ruḥ-ı gülgūnuñ eyler ārzū
 Bülbüle elbet gül-i ra‘ nā gerek
- 4 Sā‘id-i dil-berde dāğ olsa n’ola
 Öyle simīn-i sā‘ide tamgā gerek
- 5 Geşt idenler rāh-ı ‘aşkı dem-be-dem
Şabrī-i şeydā gibi rüsvā gerek

3 a eyyāmı müdām: eyyām-ı müdām U, E
 5 a gül: ben U
53 M 98a, U 55, E 27a
 2a endāmına: endāmūna U

54

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Güller gibi açılsa o nev-reste goncecik
Bülbül menendi söylese yansa o lehçecik
- 2 Bel bel kemāl-i hayretle bakdum āh āh
Müy-ı miyānı ol büt-i nāzuñ pek incecik
- 3 Bilmem ne bezme zā'ika-bağş-ı neşāt olur
Çanda tekellüm eyler o şirîn-lehçecik
- 4 İtse 'aceb mi ortalığı cümle teb-zede
Tağındı mümiyânına çifte tabancecik
- 5 **Şabrî** kararum olsa perişān 'aceb degül
Eyler şikenc-i kākülünü cāna şikencecik

ḤARFÜ'L-LĀM*

55

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Bî-behre çalır mı dil-i güyā-yı tevekkül
İksir-i murādāt iken esmā-yı tevekkül
- 2 Rū-māl-i teveccühde bulur maḥlab u kāmı
Zānū-zede-i kıble-i vālā-yı tevekkül
- 3 Vā-beste olur rişte-i taqdîr ü çazāya
Peygüle-nişinān-ı zevāyā-yı tevekkül

54 M 98a, U 55, E 27a
2 b büt: put M
* Başlık U, M, E
55 M 98a, U 55, E 27a

- 4 Ārāyīş-i devrāna nigāh eylemez aşlā
Bir dil kim ola nādire-pīrā-yı tevekkül
- 5 Dilden giderür cümle hümüm ile gumūmı
Keyfiyyet-i peymāne-i şahbā-yı tevekkül
- 6 Elbette bulur dürr-i girān-māye-i kāmı
Ol kim ola gavṭa-zen-i deryā-yı tevekkül
- 7 Tāb-āver olur bezm-i neşāt-ı dile **Şabrī**
Revnaḳ-fiken-i cām-ı tarab-zā-yı tevekkül

56

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Seyr idince ḫālını oldum o dem āşüfte-ḫāl
Bunca demdür ey perī gitmez derūnumdan o ḫāl
- 2 Çok muḫayyel nükte buldum levḫa-i endīşede
Bulmadum müy-ı miyānuñ gibi bir nāzük-ḫayāl
- 3 Ravza-i Rıdvān'a beñzetsem n'ola ruḫsārını
Ḳāmetüñ ṭübā lebüñ kevşerdür ey ḫūrī-cemāl
- 4 Şimdi kimler gūş ider güftār-ı sükker-bārını
Ḳandedür bilmem bu şeb ol ṭūṭi-i şīrīn-maḳāl
- 5 **Şabriyā** būs eyledüm la^ç l-i leb-i cānāneyi
Ba^ç d-ez-īn olsam ^ç aceb mi nā'il-i zevḳ-i vişāl

7 a neşāt-ı dile Şabrī: neşāt-āver-i kāma U: neşāt ola Şabrī E
56 M 98b, U 55, E 27a
2 a çok: çün M

57

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Temāşā-yı cemāl-i yār ile ḥandān idük evvel
Gice tā şubḥa dek hem-şohbet-i cānān idük evvel
- 2 Olurduḡ būsış-i la' l-i leb-i dil-berle dil-ḥande
Muḥaşşal 'ālem-i mestīde bir sultān idük evvel
- 3 Hele teller ṭaḳınsun dūş olan gīsūsına şimdi
O ṭıfl-ı bī-vefāya biz daḡı ḥayrān idük evvel
- 4 Cüvānum şimdi bildük bī-mürüvvet oldıḡuñ bi'llāh
Ġamuñla yoḡ yere giryende nālān idük evvel
- 5 Dimāḡ itmezdüñ ey **Şabri** şafā-yı saḡn-ı gülzāra
Temāşā-yı cemāl-i yār ile ḥandān idük evvel

ḤARFÜ'L-MİM*

58

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Eyledi āḡir o kebk-i ' işvei ibrām rām
Şaydgāh-ı ' aşḡa oldı ḥalka-i iḡdām dām
- 2 Būsış-i peymāne-i la' lüñ şikest eyler firāḡ
Nüşış-i meyde ḥumār-ālūd olur encām cām
- 3 Düşdi dil bir kaşları rānuñ hevā-yı ' aşḡına
N'eyleyem ammā ki kıldı ḡaddümi ālām lām

57 M 98b, U 56, E 27a
1 b hem-şohbet: hem-cünbiş M, E
4 a bī'llāh: ḡayfā M; 4b giryende: güyende U, E
* Başlık U, M, E
58 M 98b, U 56, E 27b

- 4 Rüstem-i ğamzeñ helāk itse ‘aceb mi ‘ālemi
Berķ-i samşām-ı nigāhundand olur ser-sām Sām
- 5 Kebg-i nāzum lāne-zīb-i vaşluñ oldı **Şabriyā**
Şaydgāh-ı ‘aşka oldı halka-i ikdām dām

59

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Neş’^e virse bāde-i hamrā gibi her bir ħarām
Fehm olurdu yek-be-yek keyfiyyet-i ħāl-i enām
- 2 Va‘d-i kizb-āmiz ile dünyāyı aldarken kibār
Eylemek lāzım mıdur incāz-ı va‘de ihtimām
- 3 Ziver-i destār ider gül-ğonce-i maṭlūbını
Geş t iden gülşen-sarāy-ı ‘iffeti her şubḥ u şām
- 4 Ḥ^vāba varmış çeşm-i ḥūn-rizi o ḥūnī-meşrebūñ
Ġanzeler şemşir-i ‘ālem-girūñ itmiş der-niyām
- 5 Būy-ı sūnbūlden mi olmışdur mu‘anber kākūli
Reng-i gülden mi o gül-ruḥsār-ı behçet irtisām
- 6 Kābiliyyet māni‘-i ‘izz ü şerefdür ādeme
Şabriyā nā-ķābil ol olmaķ dilersen şād-kām

59 M 99a, U 56, E 28a
1 b fehm: keşf U
5a kākūli: perçemi M

60

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 O ıfl-ı nāz ile nūş-ı şarāb-ı nāb itdüm
Murādum üzre dil-i zārı neşve-yāb itdüm
- 2 O mest-i naḥveti hem-bezm-i vaşl idinceye dek
Sirişk-i dīdemi mey bağrumı kebāb itdüm
- 3 Ḥayāl-i būsış-i la' l-i lebūñle ey sākī
Zücāc-ı çeşm-teri şīşe-i şarāb itdüm
- 4 Amān amān nazarum kaldı ḥaṭṭ-ı dil-berde
O nazm-ı nādire-pīrāyı intiḥāb itdüm
- 5 Şu' ā' -ı ḥüsnine seyr eyledüm o meh-rūnuñ
Ḥuzūr-ı kalb ile bir kerre māh-tāb itdüm
- 6 Şemīm-i kākülini şemm idince o şūḥuñ
Kemāl-i ḥayret ile ḥayli pīç ü tāb itdüm
- 7 ' Aceb mi mest-i maḥabbet olursam ey **Şabrī**
O ıfl-ı nāz ile nūş-ı şarāb-ı nāb itdüm

61

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Lebinde ol gül-i nev-restenüñ tebhāleler gördüm
Dizilmiş ğonce-i ne'şküfte üzre jāleler gördüm
- 2 Ruḥ-ı gülgünını seyr eyledüm ol naḥl-i dil-cūnuñ
Miyān-ı yāsemenlükde açılmış lāleler gördüm
- 3 Letāfet virdi kat kat ḥāller ruḥsār-ı rengīne
Bugün ben gāleden gelmiş beneklü kāleler gördüm

60 M 99a, U 56, E 28a

61 M 99a, U 57, E 28a

- 4 Ser-i kūyunda feryād u fiġāna bařladı ʿuřřāķ
 ʤanīn-endāz-ı āfāķ oldu yek-ser nāleler ġördüm
- 5 ʤabāb oldu řarāb-ı dil-ġüřāda **řabriyā** zāhir
 Lebünde ol ġül-i nev-restenüñ tebġāleler ġördüm

62

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Sevdigüm muřġaf-ı ruġsārını taştir idemem
 Āyet-i ġüsnini bir vech ile tefsīr idemem
- 2 Vāķıʿā dün gice düşde ġörüp o dil-dārı
 Sevdigüm demleri ol māh ile taʿbīr idemem
- 3 Der-i dil-dāra varılması ne mümkin ey dil
 ʿĀcizüm toġrusı ol bābda tedbīr idemem
- 4 Mihr-i enver gibi ġözler ķamařur baķduķca
 Tāb-ı didārını bir vech ile taķrīr idemem
- 5 Geldi yek daʿvet ile dāʿireme ey **şabri**
 Kim dimiş kim o perī-ķehreyi teřġīr idemem

62 M 99b, U 57, E 28b

1 b tefsīr: taķrīr U, E

2a düşde ġörüp o dil-dārı: düşümde ġörüp o dil-dārı M

3a varılması ne: varılmaķ nice M; 3b toġrusı: doġrusı M

4b taķrīr: taķdīr U

63

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Sevdigüm bilmez misin 'aşkuñla nālān oldıgum
Süz-ı hicrūñle yanup derdūñle giryān oldıgum
- 2 Gizlesem de āşikār itsemde 'ālem hep bilür
Dem-be-dem sevdā-yı zülfūñle perīşān oldıgum
- 3 La' l-i renginūñ midür dil-teng iden 'āşıqları
Söyle ey şirīn-zebānum söyle qurbān oldıgum
- 4 Hātır-ı mehcürdan bir laḫza gitmez āh āh
Giceler tā şubḫa dek vaşluñla ḫandān oldıgum
- 5 Ben ne ḫācet vaşf idem māhiyyet-i tab' um bugün
Hāḫ-ı 'ālem hep bilür **Şabrī** sūḫandān oldıgum

64

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Yine bir āfet-i devr ü zamāna dil-figār oldum
Yine düşdüm belā-yı 'aşka ey dil bī-ḫarār oldum
- 2 Göñül virdüm yine bir gül yanaḫlu dil-ber-i Rūm'a
Diriḡā lāle-i Rūmī menendi daḡdār oldum
- 3 İşitdüm 'ayş u 'işret itdigün aḡyār ile her şeb
Göñüldeñ āh idüp ḫan aḡladum zār u nizār oldum
- 4 Ğam-ı ebrūlaruñla ḫākatüm ḫāḫ oldı sulḫānum
ḫayāl-i kākül-i ḫam-der-ḫamuñla tār-mār oldum
- 5 N'ola **Şabrī** gibi çāk-i giribān eylesem bende
Şafā-yı vaşluñ añdum nāzeninüm bī-ḫarār oldum

63 M 99b, U 57, E 28b

64 M 99b, U 57, E 28b

65

NAZİRE-İ SEYYİD ‘AṬĀ ḤĀKİM ṬIRABOLİCE*

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Bir dem o perī-ṭal' atı düşde görebilsem
Âğūşa alup zevk ü şafāsın sürebilsem
- 2 Bezl eyler idüm naqd-i vücūdı reh-i yāre
Bāzār-ı vişāli hele bir uydurabilsem
- 3 Baña o perī-çihre bugün olsa musahḥar
Dā'ire-i āğūşa biraz durdurabilsem
- 4 Pür-çin olan ol zülf-i girih-gir-i nigārı
Sehv eylemesem müşg-i Ḥıṭā mı sorabilsem
- 5 Nevbet mi deger ḥalvete farṭ-ı ruḫabādan
Germ-ābede ol sīm-teni şoydurabilsem
- 6 Pey-revlik idüp Şabri 'Aṭā ile Necib'e
Meydān-ı belāgatda bugün at sürebilsem

66

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ol gonce dehānuñ leb-i ḥandānını öpsem
Biñ şevk ile ruḫsār-ı gül-efşānını öpsem
- 2 Tenhāca alup yāri der-āğūş idebilsem
Geh sīnesini gāhice pistānını öpsem

65 M 100a, U 58, E 29a

* Başlık U, M, E

1a düşde: tenhā M, - E

3b dā'ire-i āğūşa: gül-pister-i vaşl içre U

66 M 100a, U 58, E 29a

- 3 Mānend-i kemer mūy-ı miyānına şarulsam
Bir yer kıomasam şevk ile her yanını öpsem
- 4 Kōksam ser-i gīsū-yı girih-gīrini yārūñ
Cānum diyerek gerden-i raḥşānını öpsem
- 5 **Şabrī** o şūḥūñ dergeh-i vālāsına varsam
‘Arz eylesem aḥvālimi dāmānını öpsem

ḤARFÜ’N-NÜN*

67

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bi’ḥamdi’llāh cemāl-i yāri gördük dīdeler rüşen
Şu‘ā‘ -ı mihr-i pūr-envārı gördük dīdeler rüşen
- 2 Temāşā eyledük revnaḳ-tırāz-ı ‘ārız-ı yāri
Şafā kesb idecek gülzārı gördük dīdeler rüşen
- 3 Nazar kılduḳ o incü dişlere ḥīn-i tebessümde
Dizilmiş lü’lü’-i şevvārı gördük dīdeler rüşen
- 4 Görindi gerden-i sīmīni üzre ol siyeh gīsū
Semen zımmında sünbülzārı gördük dīdeler rüşen
- 5 Kemāl-i iştiyāḳ-ı yār ile ḡurbet-nişīn olduḳ
Yetişdüḳ meclis-i dil-dārı gördük dīdeler rüşen
- 6 Şarulduḳ sīne-şaf olduḳ o meh-peyker ile ey **Şabrī**
Ṭarab-gāh-ı vişāl-i yāri gördük dīdeler rüşen

* Başlık U, M, E
67 M 101a, U 58, E 30a

68

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ruḥ-ı tábende-i cānānı gördük dīdeler rüşen
Şu' ā' -ı neyyir-i raḥşānı gördük dīdeler rüşen
- 2 Şafā itdük ser-i kūyunda ol şūḥ-ı ser-efrāzuñ
Cihānda ravza-i Rıḍvān'ı gördük dīdeler rüşen
- 3 Meşāmm-ı cānı ta' ʔir itdi bŷy-ı kākŷl-i ḥoş-bŷ
Şemīm-i sŷnbŷl ŷ reyḥānı gördük dīdeler rüşen
- 4 Gice ol māhla hem-pister-i zevḗ ŷ vişāl olduḗ
Mŷkāfāt-ı ḡam-ı hicrānı gördük dīdeler rüşen
- 5 Der-āḡŷş eyledŷk ol şūḥ-ı sım-endāmı ey **Şabrī**
Ṭoyınca vuşlat-ı cānānı gördük dīdeler rüşen

69

ĠAZEL-İ MŪZEYYEL BERĀY-I SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA*

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ṭarāvet-yāb olur bāḡ-ı şabāḥat ḡl cemālinden
Leṭāfet kesb ider ḥŷsn ŷ bahā ruḥsār-ı ālinden
- 2 Çemende sŷnbŷl-i zībāyı ḥaclet-yāb ider zŷlfŷñ
Olur şermende 'ar' ar ḗāmet-i serv i' tidālinden

68 M 101a, U 59, E 30a

4a hem-pister: hem-meclis U

69 M 101b, U 59, E 30a

* Başlık U: ĠAZEL-İ MŪZEYYEL BERĀY-I SEYYİD MUŞTAFĀ PAŞA VĀLİ-İ MORA M, E

1b ḥŷsn ŷ : reng-i E, M; bahā E, M; bahār U

2a zŷlfŷñ: zŷlfi U

- 3 Gehī mūy-ı miyānın vaşf ider gāhī leb-i la^ç lin
Gönül geçmez bu dehr-i dil-firībūñ kıl ü kālinden
- 4 Hemīşe ^ç aşık-ı nā-çārı cevruñle helāk itme
Hazer kıl sevdiğüm āh-ı derūn-ı pür-melālinden
- 5 Unutmam būseler baḥş itdigüñ eyyāmı sulṭānum
Lebinden gerdeninden ğabğabından ḥadd ü ḥālinden
- 6 Gice hem-bezm-i cānān olduĝuñ fehm oldı ey **Şabrī**
Bu şı^ç r-i zā^ç iḳa-baḥş-ı leṭāfet iştımālinden
- 7 Bu nazm-ı dil-güşā vü dil-pezirin tarḥ-ı maṭbū^ç ı
Degül bu bende-i efgendenüñ farṭ-ı kemālinden
- 8 Kemāl-i iltifāt-ı ḥazret-i düştür-ı ekremdür
Ki ṭab^ç um eyledi neşr-i güher kenz-i ḥayālinden
- 9 Müşir-i mekremet-baḥşā Cenāb-ı Muştafā Paşa
Ki erbāb-ı süḥan ḥayrān olur ḥüsn-i maḳālünden

70

DİĞER ĞAZEL-İ MÜZEYYEL BERĀY-I MÜŞARŪN İLEYH**Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün*

- 1 Var midur ruḥsārīña beñzer edā-yı āteşin
Ḥaṭṭ-ı nev-ḥizüñ gibi olmaz cihānda nev-zemīn

3a miyānın, miyānüñ; la^ç lin: la^ç lüñ M, la^ç lın U;
5a itdigüñ: itdiği U
70 M 101b, U 59, E 30b
* Başlık U, M, E

- 2 H^vāba varmış ğamzesi ol şeh-levend-i ‘ işvenüñ
El-amān olmuş yine āşüb u fitne der-kemīn
- 3 Mest-i nāzum var ise cüllāb-ı la‘ lüñ vaşf ider
Kim zebān-ı hāmeden eyler tereşşuḥ engebīn
- 4 Būy-ı gülden mi ‘ aceb taḥmīr olunmuş ruḥları
Reng-i şaḥbādan mı olmuşdur o la‘ l-i sükkerīn
- 5 Söyleyenler kākül-i pür-çinine müşg-i Ḥoten
Küfre girmezse Ḥıṭā’dan mā-ḥaşal olmaz emiñ
- 6 ‘ Ārız-ı bāğ-ı behişt-i cān-fezādan ḥübter
Sidre-i ṭübādan olmuş kāmēti bālāterīn
- 7 Ṭab‘ ina taḥsīn ider nazm-āferīnān-ı cihān
Şabriyā eş‘ār-ı nev-āşārīña şad āferīn
- 8 Yaraşur Nef‘ī gibi faḥr eylesem şimden girü
Oldı memdūḥum benüm bir dāver-i dāniş-ḳarīn
- 9 Kāmķār-ı zü’l-ḥaseb aşl-ı aşıl-i pür-edeb
Dāver-i ‘ālī-neseb hem-nām-ı Faḥrū’l-mürselīn
- 10 Mesned-i devletde olsun tā-be-maḥşer ber-ḳarār
Gün-be-gün iḳbālüñ efzūn ide Rabbü’l-‘ālemīn

2b āşüb u fitne: āşüb-ı fitne U, E
5b mā-ḥaşal: ḥāsıl U, E

71

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

- 1 Haste oldum nice dem dīde-i bīmāruñ için
Kılca kaldı yüregüm turre-i tarrāruñ için
- 2 Cān virür cebhe-i berrākına nāhīd-i felek
Çāk olur mihr ile meh tābiş-i ruhsāruñ için
- 3 Tāze gül söylediler ruhlarına sulţānum
Müşg-i Rūmī didiler zülf-i siyekāruñ için
- 4 Eylesem sihr ile āşüfte bütün dünyāyı
Bir ğazel tarh ideyüm çeşm-i füsünkāruñ için
- 5 Kāle gel Şabrī niçün böyle olursuñ hāmüş
Bizi hasretde koduñ şı' r-i şeker-bāruñ için

72

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

- 1 Çāk olur sihr-i füsün dīde-i fettānuñdan
Şaķınur şūr u fiten zülf-i perişānuñdan
- 2 Cān virür hüsñ ü bahā ruhlarıña sulţānum
Şerm ider reng-i tebessüm leb-i handānuñdan
- 3 Bize sevdā-yı ser-i zülf-i siyekār yeter
Geçdük ey dehr-i denī sünbül ü reyhānuñdan
- 4 Beñzemez haţt-ı ruĥ-ı dil-bere bir nazm-ı selīs
Ĥaylī ebyāt okuduķ Sa' dī Gülistān' uñdan

71 M 102a, U 60, E 30b
72 M 102a, U 60, E 31a
3a ser-i zülf: zülf E: haţ u zülf U

- 5 Dem-be-dem hālını izhāra ne hācet **Şabrī**
Fehm olur sūz-ı dilūñ çāk-i girībānuñdan

73

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ruḥuñ taḥmīr olınmış sevdigüm gül-berg-i aḥmerden
Leṭāfetde dehānuñ farq olınmaz gonce-i terden
- 2 N'ola sevdā-yı ḥālūñ göñlüme düşdükçe āh itsem
Çıkar dūd-ı siyeh ' anber ḳonınca farq-ı micmerden
- 3 Dem-i vuşlatda sūzişle ' aceb mi na' ralar ursam
Şu sepdikçe şadā ḥāşıl olur elbette aḥkerden
- 4 Ḥaṭ-ı dil-ber degül manzūme bir tāriḥdür ol kim
Hulagu vaḳ' asın işrāb ider ḥarf-i mücevherden
- 5 Bu nev-ṭarḥ-ı dil-ārā bī-bedel bir nazm-ı zībādur
Nazīre iste ey **Şabrī** Necīb-i nükte-perverden

74

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ne şirīn sözlü dil-bersin ne nāzük nāz-perversin
Güzellikde bulunmaz mişli bir şūḥ-ı semen-bersin
- 2 Nihāl-i ' işvesin bir gonce-i bāğ-ı leṭāfetsin
Güzelsūñ lāle-i ḥamrāya beñzer verd-i aḥmersin

5a olur: - E
73 M 102a, U 60, E 31a
3a vuşlatda: vaşlında U
4a manzūme: manzūm E, M
74 M 102a, U 60, E 31a
1a nāz-perversin: nāz u perversin E

- 3 Riyā cellādı taḳvā hırsızı bir āfet-i dīnsin
Ne kāfirsın ne sāḫirsın ne cādū-yı füsüngersin
- 4 N'ola müştāḳ-ı dīdāruñ olursa ser-te-ser ʿālem
Perī-rū bir gözi āhū meleksın māh-peyersin
- 5 Necīb-i nükte-pīrādan nazīre iste ey **Şabrī**
Sūḫan-perverlik it bir şāʿir-i nādīre-perversin

75

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün

- 1 ʿAceb kimlerle dem-sāz-ı ṭarabsın
Kimüñle bāde-nüş-ı leb-be-lebsin
- 2 Beni ğurbet-nişin-i firḳat itdüñ
Bu ālām u cefāya sen sebebsin
- 3 Nedür bāʾiş ʿaceb çin-i cebīne
Niçün ey mest-i naḫvet pür-ġazabsın
- 4 Be şūfī kim çeker vech-i ʿabūsuñ
Ne ḫar-meşreb ne şaḫş-ı bī-edebsin
- 5 Unutduñ **Şabrī**-i şeydāyı şimdi
ʿAceb kimlerle dem-sāz-ı ṭarabsın

76

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Çeşm-i mestüñdür beni ser-mest ü ḫayrān eyleyen
Kākülüñ sevdāsıdur ʿaqlum perişān eyleyen

4b rü: rüy E
5b nādīre: iʿcāz U
75 M 102b, U 61, E 31b
76 M 102b, U 61, E 31b

- 2 Çāre eylerseñ sen eylersüñ bu ben dil-ḥasteye
Senden özge yok benüm derdüme dermān eyleyen
- 3 Ey lebi kevşer melek-manzar cüvān-ı bī-menend
Cenneti n'eyler ser-i küyüñi seyrān eyleyen
- 4 Fitne-i Cengiz'e beñzetsem n'ola müjgānuñı
Tir-i ğamzeñdür senüñ bir demde biñ ḳan eyleyen
- 5 Sensin ey şūḥ-ı felek-meşreb hezārān-āşnā
Şabrī-i āvāreyi bī-şabr u sāmān eyleyen

ḤARFÜ'L-VĀV*

77

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Bulunmaz çeşm-i mekkāruñ gibi 'ālemdede bir āhū
Ne mümkün çin-i zülfüñle ola müşg-i Ḥoten hem-bū
- 2 Ḥaṭ-ı nevdür viren ḥüsn ü bahā ruḥsāre-i āle
Ṭarāvet-yāb olur ḥār ile elbette gül-i ḥoş-bū
- 3 Kimüñle nūşış-i cām-ı şarāb-ı erguvān eyler
' Aceb kimlerle dem-sāz-ı ṭarabdur ol kemān-ebrū
- 4 Geçer tır-i ḳazā mānendi neşterzār-ı müjgānı
Cihānda görmedüm cānā nigāhuñ gibi bir cādū
- 5 ' Aceb mi gül gibi çāk-i girībān eylesem şimdi
Yine gül-penbe cānfes-cāme giymiş ol gül-i ḥod-rū

3a bī-menend: ḥübter U
5 a sensin: sensüñ
* Başlık U, M, E
77 M 102b, U 61, E 31b
4a neşterzār: nişterzār M: neşterzāy U
5b ḥod-rū : ḥub-rū U

- 6 Nedür ol Һadd ü Һāl ol yāl ü bāl ol Һāmet-i mevzūn
Nedür ol sīm sāk ol sā^ʿ id-i berrāk ol pehlū
- 7 Naẓīre iste erbāb-ı hüner-perverden ey **Şabrī**
Muşanna^ʿ Һarḫ-ı dil-cū bī-bedel bir nev-ġazeldür bu

78

Fā^ʿilātün Fā^ʿilātün Fā^ʿilātün Fā^ʿilün

- 1 Dil ruḫ-ı Һū-kerde-i dil-dārı eyler ārzū
Bülbül-i şūrīdedür gülzārı eyler ārzū
- 2 Dā^ʾimā Һ^vāhişger-i būs-ı leb-i cānāneyüm
Mest olan cām-ı mey-i ser-şārı eyler ārzū
- 3 Her ne deñlü nāz u istignāsın efzūn eylese
Dil yine ol dil-ber-i mekkārı eyler ārzū
- 4 Mübtelā-yı ^ʿaşq olan bāġ-ı behiştı istemez
Dem-be-dem tāb-ı cemāl-i yāri eyler ārzū
- 5 Tār-mār olsa ^ʿaceb mi **Şabrī**-i āşüfte-Һāl
Kākül-i Һam-der-Һam-ı dil-dārı eyler ārzū

ḤARFÜ'L-HĀ*

79

Fe^ʿilātün Fe^ʿilātün Fe^ʿilātün Fe^ʿilün

- 1 Geldi hengām-ı meserret-eşer inşā^ʾA^ʾllāh
İtdi eyyām-ı küdüret güzer inşā^ʾA^ʾllāh

6 a ol yāl ü bāl: ol bāl U, E
7a erbāb: aḥbāb M, E
78 M 103a, U 61, E 31b
* Başlık U, M, E
79 M 103a, U 62, E 32a

- 2 Fülk-i dil sâhil-i maşşūda olur lenger-zen
Hızr-ı tevfiķ delālet ider inşā 'A'llāh
- 3 Olarak pāzide-i rāh-ı taḥassür ey dil
Buluruz kūy-ı murāda zafer inşā 'A'llāh
- 3 Müşkil olmuş tūtalum ḥall-i 'uķūd-ı maṭlab
Nāḥun-ı himmet olur kārger inşā 'A'llāh
- 4 Şem' -i dil pūf-zede-i cürm ise de olma melūl
Nūr-ı raḥmetle olur şu' lever inşā 'A'llāh
- 5 Var iken elde mefātīḥ-i kemāl-i iḥlās
Aluruz kenz-i emelden güher inşā 'A'llāh
- 6 Sen hemān gül-çemen-i ḥāṭırı ḥoş tūt dā'im
Bülbül-i bāğ-ı maķāşid öter inşā 'A'llāh
- 7 Böyle ḳalmaz bu gönül kārgeh-i keşretde
Dem olur çün ü çirādan geçer inşā 'A'llāh
- 8 Eşer-i ḥāme-i ḥātem gibi nāmuñ Şabrī
Faşş-ı 'irfāna virür zīb ü fer inşā 'A'llāh

80

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Güzelsin yoķ nazirüñ sevdigüm nāzük bedenlikde
Cüvān-ı tāzesin yoķdur menendüñ sīm-tenlikde
- 2 Degül ṭarf-ı külāh-ı dil-rübāda zülf-i 'anber-bū
O bir nev-reste sünbüldür ki bitmiş feslegenlikde

3b zafer: zaferān E
80 M 103b, U 62, E 32a
1a güzelsin: görülmüş U, E

- 3 Dem-ā-dem kārbān-ı ḥayl-i ʿ uşşāķı çalar çarpar
Bulunmaz ğamzenüñ mişl ü menendi rāh-zenlikde
- 4 Öpenler ruḥlaruñ seyr eyleyenler sīne-i şāfuñ
Şafā eyler gehī gülşende gāhī yasemenlikde
- 5 Münāsibdür bu kıumrı gögsi cānfesden kıabālar kes
Çıķar ey tūṭī-i güyā saña bir nīm-tenlikde
- 6 N’ola bülbül gibi nālānuñ olsa **Şabrī**-i şeydā
Nihāl-i ʿ işvesin yoķdur nazīrūñ gül-bedenlikde

81

Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

- 1 Yoķ mişli o vech-i ḥasenüñ ḥüsn ü bahāda
ʿ Ālemde güzel böyle gerek tarz u edāda
- 2 Var mı bu tenāsüb bu temāyül bu edālar
Allāh’ı seversen hele bir māh-liķāda
- 3 Baķ kıaşlarınuñ rāsı ile çeşmine bir kez
Seyr eyle iki fitneyi şimdi bir arada
- 4 Ḥaṭ geldi ruḥ-ı āline ol ğonca dehānuñ
Gülşende yine tāze bahār oldu güşāde
- 5 Bu nazm-ı nev-icāda nazīre bulunursa
Şabrī bulunur ṭabʿ -ı Ḥudā-dād-ı ʿ aṭāda

3a ḥayl: şabr M, E
5a gögsi: ğisū E
81 M 103b, U 62, E 32b
3b fitneyi: fitnei M, E
4 - U

82

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 N'ola şimden girü āgāz idersem āh u feryāda
Göñül virdüm yine ben bī-vefā bir şūh-ı bī-dāda
- 2 Ne deñlü haṭṭ-ı nev-res nesh iderse ḥüsn-i cānānı
Yine aşkından olmaz bu dil-i dīvāne āzāde
- 3 Hevā-yı büsiş-i la' l-i lebün gitmez derūnumdan
Olur mey-ḥ^vārenün elbette fikri cām-ı şahbāda
- 4 Remedden dīde-i dil-ber degül dülbend ile mestūr
O bir üsküflü şāhındür şikāra olmuş āmāde
- 5 Diyārında kişinün ma' lüm olmaz ḳadr-i güftārın
Bilinmez ḳıymeti dürr-i yetimün ḳa' r-ı deryāda
- 6 Nedür ol mūmiyān ol sīm sāk ol sā' id-i berrāk
Nedür ol ḥad ü ḥāl ol yāl ü bāl ol ḳadd-i bālāda
- 7 Ğarāz temyīz ise güftār-ı siḥr-āşāruñ ey **Şabrī**
Bu nazm-ı pāki gönder Rāzī-i dānā vü üstāda

82 M 103b, U 63, E 32b
1b virdüm: virürdüm E; ben: bir M, E
4a remedden: remīde U
5a ma' lüm olmaz: kimse bilmez U; güftārın: güftārı M, E
6b yāl ü bāl: yāl-i bāl U, E

83

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Gören ruhsārıñı teşbih ider gül-berg-i handāna
Cemālün seyr idenler beñzedür şahn-ı gülistāna
- 2 Göñül gülşen-sarāy-ı cennet oldı naqş-ı haddünle
Hayāl-i kākülünle döndi çeşmüm sünbülistāna
- 3 Muşanna' mışra' -ı mu' ciz-nümādür haqq-ı nev-ğizün
Lebünle ruhlarıñ rengin zemindür nükte-sencāna
- 4 Gubār-ı hāk-i pāyuñ tütüyā-yı çeşm-i cānumdur
Değişmem gerd-i rāhuñ mā-şaşal kuhl-ı Şıfāhān'a
- 5 N'ola bülbül gibi feryād u efgān eylesem şimdi
Göñül virdüm yine gül-çehreli bir şuğ-ı devrāna
- 6 Esir-i kākül-i ham-der-hamuñdur ey gözi āhū
Nigāh-ı merhamet kııl Şabri-i bīmār u hayrāna

84

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Naqş-ı ruhuñ ey perī bu çeşm-i hasret-pişede
Bir gül-i nev-restedür güyā derün-ı şişede
- 2 Ol siyeh müjgānuñ içre çeşm-i hün-rizün senün
Bir harāmīdür nigāh eyler derün-ı bişede

83 M 104a, U 63, E 32b
1b gülistāna: gülşene U
5a efgān: figān E
84 M 104a, U 63, E 33a

- 3 Lāle-ruḥ bir nev-nihāl-i ḥüsne virdüm gönülümü
Tāze dāğum var yine bu sīne-i pür-rīşede
- 4 Dem-be-dem zānū-be-zānū şoḥbetüñ ellerledür
Ḥıışm ile olsun ḥiṭāb it bende-i dil-rīşede
- 5 Nağme-sāz olduğça ṭab^ç -ı dil-pesendüm **Şabriyā**
Rağş ider bıkı-i ma^ç ānī sāḥa-i endīşede

85

Fā^çilātün Fā^çilātün Fā^çilātün Fā^çilün

- 1 Şevk ile būs eylesem ol ruḥları āli yine
Meclis olsa zümre-i bīgāneden ḥālī yine
- 2 Müşg-nābāsā meşām-ı cānı ta^ç ṭır eyledi
Ḥālden ḥālī degüldür ol mehüñ ḥālī yine
- 3 Tāb-ı mey bir başka ḥālet virdi rū-yı dil-bere
Gül gül oldı verde döndi ^çarız-ı āli yine
- 4 Simsiyeh zülfüñ dağıt ruḥsār-ı rengin üstüne
Ferve-i semmüre kaplat kırmızı şalı yine
- 5 Geh miyānuñ zıkr ider gāhī leb-i cān-baḥşuñı
Şabrī-i āşüfte koymaz kıl ile kālī yine

3a virdüm: virürdüm E
85 M 104a, U 63, E 33a
 2b ḥālden ḥālī U: ḥālden ḥālī E, ḥalden ḥālī M
 3b verde: güle M, E
 4a dağıt: bırak U
 5a geh miyānuñ: mümiyānuñ U, geh mümiyānuñ E; gāhī: geh E

86

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Oldum yine bir dil-beri fettāna fütāde
Yok mişli şebāhatda melāhatda bahāda
- 2 Çaç semt-i 'Irāķ'a güzer itdi dil-i ser-mest
Hiç bulmadı la'lüñ gibi bir neş'eli bāde
- 3 Hicrūñle ölürsem eger ey kıyāmet
Hep halkı yaķar sūz-ı dilüm rūz-ı cezāda
- 4 Baķ çeşm-i siyekār ile ebrū-yı nigāra
Seyr it iki fettān-ı cihānı bir arada
- 5 Çeng olsa n'ola kāmēt-i sāmān u sūkūnum
Bir çengī-i meh-peykere dil oldı fütāde
- 6 Olma hāzer it çille-keş-i 'aşķı be şūfī
Eyler seni āhır o kemān-ebrū kepāde
- 7 **Şabrī** gibi pākīze-sūhan var mı cihānda
Memdūh ola her nazmı miyān-ı 'urefāda

87

ĞAZEL-İ MÜZEYYEL BERĀY-I VELİYYÜ'D-DİN PAŞA
(YESARA'LLĀHU MA-YEŞĀ')*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nazar kııl 'ārız-ı zībāda ol zülf-i semen-sāye
Mu'anber saçlı sünböldür ki şalmış gülşene şāye
- 2 Şafāya māye-i evķātumı ta'lik iderdüm ger
Getürsem ol haķ-ı nev-ħiz ü ħüsn ü ānı imlāya

86 M 117a
87 M 118a
* Başlık M

- 3 Nedür vech-i cemîinde olan envâr-ı mâder-zâd
Nazar kııl el-amân ol âftâb-ı ‘âlem-ârâya
- 4 Değişmem büşiş-i la‘l-i leb-i cân-bağşuñ ey sâķī
Kemâl-i neşve-i cām-ı ferağ-fercāmı şahbâya
- 5 Nazîri gelmemiş bir duğter-i ra‘nâya müştâkuz
Diriğâ düşmüşüz sâķız gibi efvâh-ı a‘dâya
- 6 Letâfet virdi gîsûlar o zîbâ gerden-i şâfa
Miyân-ı yâsemenlik buldı şeb-bûlarla pîrâye
- 7 Yine çüş eyledi deryâ-yı tab‘-ı pākūñ ey **Şabrî**
‘Aceb mi her kelâmuñ olsa bir dürr-i girân-mâye
- 8 Bilür yek-nağrada hâl-i dil-i erbâb-ı hâcâtı
Ne hâcet ‘arz-ı hâl itmek Veliyyü’d-dîn Paşa’ya
- 9 Sühûletle ider dil-ğ‘âhuñ üzre mağlabuñ ħâşıl
‘Înâyet merhamet mağşüşdur ol zât-ı vâlâya
- 10 Veliyyü’n-ni‘met-i bî-minnetüm sağ olsun ‘âlemde
Kıomaz bu müstmend ü dil-figârı böyle bî-vâye
- 11 Ħudâ ol şeh-süvâr-ı ‘arşagâh-ı rezm ü heycâya
Vire ‘ömr-i ebed mecd ü sa‘âdet ‘izz-i bî-ğâye

ĦARFÜ’L-YÂ*

88

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 ‘Aceb ol gözleri fettânumı gördüñ beğendüñ mi
Benüm ol âfet-i devrânumı gördüñ beğendüñ mi

* Başlık U, M, E
88 M 104a, U 64, E 33a

- 2 Nigāh itdüñ mi tāb-ı hüsüne ol şüh-ı devrānuñ
Şu‘ ā‘ -ı neyyir-i raḥşānumı gördüñ begendüñ mi
- 3 Güzār itdüñ mi ey bād-ı şabā zülf-i dil-ārāya
Mu‘ anber sünbül ü reyḥānumı gördüñ begendüñ mi
- 4 O tığ-ı ebrūvān-ı yāri itdüm sīneme taşvīr
Mücevher ḥançer-i bürrānumı gördüñ begendüñ mi
- 5 Dü ebrū maṭlā‘ -ı ber-cestedür mecmūa‘ -ı hüsne
Benüm ser-levḥa-i dīvānemi gördüñ begendüñ mi
- 6 Kimüñ bezmindedür ol mest-i naḥvet bilmem ey **Şabrī**
‘ Āceb ol gözleri fettānumı gördüñ begendüñ mi

89

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Meger ider ādeme her bir nigeḥ-i pür-ālī
Fītneden ğamze-i fettānı degüldür ḥālī
- 2 Lehçesi şehd-i muşaffā sūḥanı ḳand u nebāt
Leb-i rengīnine beñzer Girid’üñ gül balı
- 3 Beni bülbül ğibi āşüfte vü nālān itdi
Serde ḳat ḳat o levendāne ḳanarya şālı
- 4 Eşheb-i nāza süvār oldı yine ol āfet
Ser-te-ser ḥalḳ-ı cihān olsa n’ola pā-mālī

4a ebrūvān-ı yāri: ebrūvānı yāri U
89 M 104b, U 64, E 33b
2b rengīnine: rengīnüñe M, E

- 5 Ğam yime rū-be-reh-i deşt-i cünün oldığına
Şabriyā böyledür erbāb-ı maḥabbet ḫālī

90

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gören leṭāfet-i bāğ-ı cemāl-i cānānı
İder mi fikr ü taḥayyül riyāz-ı Rıdvan'ı
- 2 Şikenc-i kākülını şemm iden fedā eyler
Şemīm-i sünbül-i nev-ḫīz ü 'anber-efşānı
- 3 O ğamzeler ḳomaz aşlā gönülde şabr u sükün
Helāk ider nıgeh-i çeşm-i mesti insānı
- 4 Ne geldi dehre nazīri o ḳadd-i dil-cūnuñ
Ne gördi çeşm-i cihān böyle şūḫ-ı devrānı
- 5 Bu iştiyāk helāk itdi el-amān bizi
Şeb-i firāk u ğamuñ yok mı ḫadd ü pāyānı
- 6 Kemāl-i ḫumḳuñı işrāb ider senüñ vā'iz
Bu şekl ile bu şemā'il bu rīş-i tūlānı
- 7 Ḳadīmī kendi ḳuluñ kendi sīne-çāküñdur
Unutma pādşehüm **Şabri**-i sūḫandānı

91

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ben ğam-güsāra 'arz-ı cemāl itdi ol perī
Gösterdi baña rüz-ı ḳıyāmetle maḫşeri

5b böyledür: öyledür U
90 M 104b, U 64, E 33b
91 M 104b, U 64, E 33b

- 2 Yağdı derûn-ı sînemi âfet bakışları
Mest itdi dil-i fütâdei maḥmûr gözleri
- 3 Kınarıya rengi câme-i zîbâ giyüp bugün
Bülbül gibi terennüme âgâz it ey perî
- 4 Ben ḥâksâra belki teraḥḥum ider diyü
Ölince beklesem ne ‘aceb kûy-ı dil-beri
- 5 **Şabrî** sipihre çıkısa n’ola düd-ı âh-ı dil
Ḥaylî dem oldı görmedüm ol mâh-peykeri

92

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Yine dem-beste kıldı bir nigeḥle ben dil-fiğârı
Yine âgâz-ı efsûn eyledi çeşm-i füsûnkârı
- 2 N’ola ağzum şulansa meyve-i vaşluñ düşündükçe
Görüp nârence beñzetdüm bu şeb pistânce-i yâri
- 3 Degüldür ‘arız-ı gülgünüñ üzre zülf-i ‘anber-bû
Uyur bir ejdehâdur mesken itmiş şaḥn-ı gülzârı
- 4 Nişâr eyler reh-i ‘aşkında naḫd-i cânı bî-minnet
Olanlar nâzenînüm kâla-i vaşluñ ḥırîdârı
- 5 Lebüñ ser-çeşme-i âb-ı ḥayâtı teşne-dil kıldı
Düşürdi dişlerüñ baḥr-i ‘amîka dürr-i şehvârı
- 6 Görenler **Şabrî**-i siḥr-âverüñ nazmuñ pesend eyler
N’ola rengin olursa la‘l-i dil-ber gibi eş‘ârı

93

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Nāz ile süzdükçe cānā dīde-i maḥmūrını
Mest idersün 'āşık-ı dil-ḥaste vü mehcūrını
- 2 Seyr idenler şū' le-i ruḥsār-ı âteş-bārını
N'eylesün ey māh-ı enver āftābuñ nūrını
- 3 'Ārız-ı gülgūnuñ üzre dök siyeh zülfüñ meded
Kırmızı lāhūre қаplat ferve-i semmūrını
- 4 Cānuma kār itdi ol қаşı kemānuñ firқati
Başuna çal n'eyleyem muṭrıb senüñ ṭanbūrını
- 5 Bunca müddetdür yoluñda pāy-mālūñdur senüñ
Vādī-i firқatde қоyma **Şabri**-i mehcūrını

94

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ğamze-i ğam-sāzuñ ey büt bī-қarār itdi beni
Ḥalka-i zencīr-i zülfüñ tār-mār itdi beni
- 2 Sāk-ı sīmīn sād-id-i billūruñ aldı 'aқlumı
Sīm-bāzū қadd ü dil-cūñ dil-figār itdi beni
- 3 Çīn-i zülfüñe göñül virdüm ḥaṭā itdüm meded
Ḥançer-i ebrūlaruñ zār u nizār itdi beni

93 M 105a, U 65, E 34a
5a müddetdür: demlerdür U
94 M 105a, U 65, 34a
1a ey büt: āyā M, E
2 b dil-cūñ: dil-cū M, E

- 4 Gūşe-i ebrū ile dün gice imā itdigün
Şubha dek teşrîfüne ümmîdvār itdi beni
- 5 Pençe-i hasretle çāk itsem girîbānum n'ola
Şāh-bāzum za' f-1 hicrūn bî-ķarār itdi beni
- 6 **Şabriyā** gerçi bu zîbā şî' ri tarḥ itdüm velî
Māye-i ṭab' -1 necîbüm māyedār itdi beni

95

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kḥand-ı la' lüñdür şeker-rîz eyleyen güftārımı
Kākülüñdür böyle ' anber-bār iden eş' arımı
- 2 Şā' irüm bir ķāmet-i mevzūna virdüm göñlümi
Mışra' -1 zîbāya tazmîn eyledüm efkārımı
- 3 Turre-i ṭarrārına dil-beste oldum ben yine
Bağladum zencîr-i ' aşka bu dil-i nā-çarımı
- 4 Hḥāıra gelmez mi ol demler ki ey mest-i ğurūr
Şād iderdüñ zevķ-i vaşluñla dil-i bîmārımı
- 5 **Şabriyā** şabr eylerüm her cevre ammā ṭoğrısı
Ġayrılarla görmege şabr idemem dil-dārımı

96

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 O mäh-pāredür ey dil koyan bu ḥāle seni
Ḥayāl-i ebrūsıdur döndiren hilāle seni

5 - U
6b māye: mā' il U; ṭab' -1 : ṭab' um M
95 M 105b, U 65, E 34b
4a ey: ol U
96 M 105b, U 66, E 34b

- 2 Bu ŧeb mŧŧā' ade itse sipihr-i kec-reftār
Der-āgŧŧ eylesem ey meh miŧāl-i hāle seni
- 3 Ğamuñla zār u nizār oldıgum unutmam hiç
Ğudā'ya eyledüm ey sevdigüm havāle seni
- 4 Öper miyüz ruĝ-ı gülgününü toyıncaya dek
' Aceb ŧarar mıyuz ey kāküli külāle seni
- 5 Tolaŧma kūy-ı nigāra hazer kıll ey **ŧabri**
O ŧŧĝ-ı ' iŧve-perestdür kıoyan bu hāle seni

97

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Bu ŧeb gördüm ĝayāl-i ĝ^vābda ol māh-ı tībānı
Yine ĝŧlyālara dŧŧ eyledüm ĝayfā dil u cānı
- 2 Nazar kıldum ruĝ-ı renginine ol zŧlf-i müŧgine
Temāŧā eyledüm hem güłŧeni hem sŧnbŧlistānı
- 3 Ğarāmı gözleri ol āfetŧñ bir rāh-zendür kim
Çalar çarpar dem-ā-dem kārban-ı ŧabr u sāmānı
- 4 Dimāğ itmez görenler kākŧlŧñ bŧy-ı semenzāra
Cemālŧñ seyr idenler istemez ŧaĝn-ı gülistānı
- 5 Lebŧñ emsem ruĝ-ı gülgŧnuñ öpsem gerdenŧñ kıoĝsam
Der-āgŧŧ eylesem bir kerrecik o ŧŧĝ-ı devrānı
- 6 Kıo ta' n itsŧn saña ĝalk-ı cihān ' ālemde ey **ŧabri**
ŧaĝın terk itme bir laĝza ŧafā-yı vaŧl-ı cānānı

98

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Tāb-ı ruhsāruñ görenler ey perī
İstemez āyīne-i İskender'i
- 2 Būs iden la' l-i leb-i mey-günını
N'eylesün cennetde āb-ı kevşeri
- 3 Kākül-i müşg-i Hōten-būyuñ senüñ
Gezdirür āhū-yı Çin'i serserī
- 4 Seyr iden hālūñ perīşān hāl olur
Hālden hālī degülsün ey perī
- 5 **Şabri'**ye cüllāb-ı la' lüñ söyledür
Böyle şirīn böyle rengin sözleri

99

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şübhe yoq būs-ı leb-i cānāna bayrām irtesi
Devre başlar sāğar u peymāne bayrām irtesi
- 2 Mest-i nāzum ref' olur senden dağı şerm ü hicāb
Cām-ı mey çıqsun hele meydāna bayrām irtesi
- 3 Kelle germ ü bādeler nerm oldığın seyr eylesek
Āh açılrsa der-i mey-hāne bayrām irtesi
- 4 Var iken meclisde devr-i sāğar-ı yāqutfām
El deger mi sübha-i mercāna bayrām irtesi

98 M 106a, U 66, E 35a
99 106a, U 66, E 35a
3a oldığın: olduğıñ M, E
4a yāqutfām: yākut-tāb U

- 5 Böyle mağmûm olma **Şabrî** rûze-i âlâmdan
Şâd olur elbet dil-i vîrâne bayrâm irtesi

100

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

- 1 Beñzemez mi bir içim şuya le'âfetde teni
Hâseneyn ' aşkına seyr eyle o vech-i hâseni
- 2 Gizlü bir nîm tebessüme ta'hammül itmez
Tengdür tâ o kadar o büt-i nâzuñ deheni
- 3 Mest olup açsa girîbânını tâ nâfa kadar
Eylesem zîver-i âgüş o gül-i pîreheni
- 4 Âh bilmem ki ne sihr eyler o çeşm-i seh'âr
Eyledi nazra-i ulâda dil-âşüfte teni
- 5 Şâ' ir-i nâdire-güyem idemem lâf ü güzâf
Severüm toğrusı ey kâmet-i mevzün seni
- 6 Var mı ol lebleri gül-ğand u şeker-pâre gibi
Sükkerîn şehd-i muşaffâ ola her bir sühamı
- 7 Hele bî-hüde degül nâlelerin ey **Şabrî**
Var ise eyledi bir şüh-ı dil-efgâr seni

101

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Nev-nihâlüm bûs iden dürc-i dehân-ı tengini
N'eylesün gülzâr-ı dehrün gonçe-i hoş-rengini

- 2 Hāk-i kıyũñ kīmyā-yı ‘ izz ü devletdür baña
Kenz-i Qārun’a değışmem āstānuñ sengini
- 3 Nāle-i ‘ uşşākı gūş it kũçe-i cānānede
Diñle gel ser-ħadd-i ‘ aşkıñ sũ-be-sũ gülbangini
- 4 Meyve-çin-i bāğ-ı vaşl-ı yār olup bũs eylesem
Bũsitān-ı sinede pistānce-i nārengini
- 5 Leyle-i Qadr’e şabāh-ı ‘ ıyde teşbih eyledüm
Seyr idince gerdeninde perçem-i şeb-rengini
- 6 Çaldı bir çengī benüm ser-māye-i ārāmumı
Başına çal n’eyleyüm Nāhid rebāb u çengini
- 7 Vā’ ız-i ħod-bīne bār oldı kemāl-i kibr ile
İşte buldı zāhid-i ħammāl-meşreb dengini
- 8 Simsiyeh ħālũñ görüp ruhsār-ı āteş-bārda
İngiliz bārũdına beñzetdüm eyā rengini
- 9 Nāvek-i ser-tizini seyr it o ħũnī ğamzenũñ
Şabriyā zīb-āver-i zıkr it Hulagu cengini

RUBA'İLER

RUBĀ'İYYĀT*

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Göñül sensiz bu ' işretgāhda ey ıfl-ı mümtāzum
Dem-ā-dem kulkul-ı mīnā gibi āh u figān eyler
Hevā-yı la' l-i dil-ber cānına kār itdi **Şabri'**nün
Anuñ çün nūş-i cām-ı şarāb-ı erguvān eyler

Diger**

2

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Nigārā zülf-i ham-der-ham degül ruhsār-ı ālūndür
Bir ejderdür ki halka halka naḥl-i gülde yatmışdur
Degül germiyyet-i meyden kızaran çeşm-i maḥmūruñ
O bir şeh-bāz-ı vaḥşidür per ü bālin kanatmışdur

* Başlık RUBĀ'İYYĀT: RUBĀ'İYYĀT U; Bu başlık altındaki şiirler rubā' i kalıbında yazılmamıştır
1 M 106a, U 74, E 35a
** Başlık M, E
2 M 106a, U 74, E 35a

Diger*

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

Nāle kılsam ' andelībāsā n'ola şimden girü
 Bir gül-i nev-res nihāle mübtelā oldum yine
 Gönlümü ser-rişte-i gīsūsına bend eyledüm
 Hayf kim üftāde-i dām-ı belā oldum yine

Diger**

4

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün

Būs idüp hoşka dehānını o şirīn sühanuñ
 Añladum çāşnī-i kand-ı nebātı bu gice
 Leb-i cān-bağşını emdüm o Mesihā- nefesüñ
 Hızrveş buldı gönül āb-ı hayātı bu gice

5

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Baña hem-dem olan her demde sūz-ı dāğ-ı miñnetdür
 Enīs ü ğam-gūsārum yoğ şerār-ı āhdan ğayrı
 Bu vīrān-ħāne-i ' ālemde bī-kes kaldum ey **Şabrī**
 Melāz u melce'im yoğ Hāzret-i Allāh'dan ğayrı

* Başlık M, E
 3 M 106b, U 74, E 35a
 ** Başlık M, E
 4 M 106b, U 74, E 35b
 1 dehānını: dehānuñ M, E
 5 M 106b, U 74, E 35b

6

IRABOLİCE'DE SEYYİD MUTAFĀ PAA İLE DEGİRMENLİK
ARINDA İKEN SÖYLENİMİDÜR*

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

N'ola bu aşr-ı vālā ğıbta-fermā-yı behit olsa
Müşerref kıldı yümn-i mademiyle Mutafā Paa
O dādār-ı kerem-perver ħidiv-i dād-güster kim
Cihānda gelmemidür böyle bir düstür-ı bī-hemtā

Bu daĥı**

7

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Dāverā tūṭi-i ṭab' -ı **abri**
Ḑayf kim dāma giriftār oldu
Degme bir ḥāne begenmez iken āh
imdi bir dāma giriftār oldu

6 M 106b, U 74, E 35b

* Balık U: IRABOLİCE'DE DEVLETLÜ SEYYİD MUTAFĀ PAA ḐAZRETLERİYLE
DEGİRMENLİK ARINDA İKEN SÖYLENİLEN RUBĀ' İDÜR M, E

** Balık U

7 M 106b, U 75, E 35b

8

MÜŞĀRŪN İLEYH KAPUDAN-I DERYĀ MERĤŪM ĤŪSEYN PAŞA
HAZRETLERİ ANABOLİ'YA TEŞRİFLERİNDE BŪS-I DĀMEN-İ
DEVLETLERİYLE ŞEREF-YĀB OLDIĞIMUZDA VİRİLEN RUBĀ' İDŪR*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ey felek ey ḥāsīd-i bed-ḥ^vāh ey çarḥ-ı le'ım

İşte bŪs-ı dāmen-i devletle oldum şād-kām

Dāverā pā-bŪs-ı iclālŭn iderdŭm ārzŭ

Nā'il oldum minnet olsun Ḥaḫḫ'a ber-vefḫ-i merām

9

MORA VĀLİSİ 'OŞMĀN PAŞA EFENDŪMŪZE KAYMAK HEDİYYESİYLE
GÖNDERİLEN RUBĀ' İDŪR**

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Eyā vezīr-i mŭkerrem hediyyeden ġarāzum

Kemāl-i şıdḫ ile şīr-i ḥulŭşı şaġmaḫdur

Sŭrŭr-ı şevḫ ile pā-bŭsa varmaḫ istermiş

Yoġurtladı yine Şabrī merāmı kaymaḫdur

8 M 106b, E 35b

* Başlık M, E

9 M 118b

** Başlık M

10

DEVLETLÜ VELİYYÜ'D-DİN PAŞA EFENDÜMÜZ HAZRETLERİNE
TAKDİM KILINMIŞDUR *

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

Ey mültecā-yı ehl-i recā melce'-i enām
Güş eyle ' arz-ı hālını bu ' abd-i kemterin
' Afv it kemāl-i luṭf u keremle kuşūrını
Bu müstmend-i **Şabrî**-i nādire-perverin

11

Velehu**

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Şabrî kulnuñ şöhret-i ecdādı yılandur
Bu şiddet-i sermāda surāḥ içre nihāndur
Mançal başı bir cāy-ı feraḥ-zādur Efendüm
Ammā ki kömürsüzlük ile hāli yamāndur

10 M 118b
* Başlık M
11 M 118b
** Başlık M

MÜFREDLER

MÜFREDÂT*

1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Mū-be-mū kıldum nazar ol şeh-levend-i işveye
 Kııl kadar mūy-ı miyāndan gayrı bir noqşanı yok

Beyt**

2

Me' ūlü Fā' ilātü Me' fāilü Fā' ilün

Hañcer taqındı mūy-ı miyāna o bī-emān
 Oldı dirig ortalıguñ hāli pek yamān

Meşnevi***

3

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Bugün gūş eyledüm güftār-ı gevher-bār-ı dil-dārı
 Dizilmiş rişte-i takrîre gördüm dürr-i şehvārı

* Başlık U: Ebyāt E, Diğer Ebyāt M
 1 M 106b, U 75, E 35b
 1b kadar: kadarca U
 ** Başlık M, E
 2 M 107a, U 75 E 35b
 *** Başlık M, E
 3 M 107a, U 75, E 36a

Beyt*

4

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

Büy-ı gīsüsını tefhīm içün ol gonce-dehen

Tāze bir sünbül-i zībā baña ihdā' itdi

Beyt**

5

*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*Nezāketle şemīm-i zülfini tefhīm içün **Şabrī**

Bize ol gonce-fem bir tāze 'anber-büy göndermiş

Meşnevi***

6

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Fedā itmem hevā-yı zülf-i yāri her çi bād-ābād

Çekersem de cefā-yı rüzgāri her çi bād-ābād

Beyt****

7

Mef'ülü Fā'ilātü Me'fā'ilü Fā'ilün

Şād eylemez mi sāde selām ile bendesin

Ol tıfl-ı bī-mürüvvetüñ inşāfi yok mıdur

* Başlık M, E
 4 M 107a, U 75 ,E 36a
 ** Başlık M, E
 5 M 107a, U 75, E 36a
 *** Başlık M, E
 6 M 107a, U 75, E 36a
 **** Başlık M, E
 7 M 107a (bu nüshada 8. beyitten sonra gelmektedir) U 35, E 36a

MUM KİTLİĞİNDE İNŞAD OLINAN BEYT*

8

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Almışız zulmet-i firkatde fitili **Şabrî**
Şimdi bir şem' -i şeb-ārāya yanar mûm olduĝ

Beyt**

9

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Yüregim kılca iden müy-ı miyānuñ mı didüm
Didi ol lebleri gül-ķand u şeker-pāre belî

Meşnevî***

10

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ĥayālümden dem-ā-dem būs-ı la' l-i dil-rübā gitmez
Ser-i mestānedden fikr-i şarāb-ı dil-güşā gitmez

Beyt****

11

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

Şabrî o perî peyker o çengî-i țarab-sāz
Geldi bu gice dā' ireme oynadı yatdı

* Başlık M, Mum Kitlığında İnşad Olındı U, E
8 M 107a, U 75 E 36a
** Başlık M, E
9 M 107a, U 75, E 36a
*** Başlık M, E
10 M 107a, U 75, E 36a
**** Başlık M, E
11 M 107a, U 75, E 36a

Beyt*

12

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Āvāze-i hüsni Hüseyni'ye çıkardı

Muṭrıb-ı ṭarab-sāz bu gice dā'iremüzde

Beyt**

13

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Def gibi dögsem 'aceb mi s̄nemi Şimden girü

Çaldı naḳd-i Őabrumı dün gice bir çenḡi kıızı

Meşnevi***

14

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Bir büt-i tersāya meyl itdi dil-i āvāremüz

Çān gibi iñler yatur bu s̄ne-i Şad pāremüz

Meşnevi****

15

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Hüsni Őavtün gūŐ iden b̄i-hūŐ olur

Mest olur mecnün olur medhūŐ olur

* Başlık M, E

12 M 107a, U 76, E 36b

** Başlık M, E

13 M 107b, U 76, E 36b

*** Başlık M, E

14 M 107b, U 76, E 36b

1a büt: put M, E

**** Başlık M, E

15 M 107b, U 76, E 36b

Beyt*

16

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Çuksam belini la' l-i revān-bağşını emsem
Tenhāca seni çoynuma alsam çuzucağum

Meşnevi**

17

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Dest-i dil-berden bugün bir çahvecik nüş eyledüm
Neşve-i şahbā-yı gülgünü ferāmüş eyledüm

Beyt***

18

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Bağ o 'uşşāka cefālar kılıcı ğaddāre
Tağınur hañçer-i ħün-rizini eşbehçesine

Beyt****

19

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Terk ider mi ādem ol meclis-i bī-hem-tāyı kim
Hem-demi hem-şoğbeti bir şūğ-ı müsteşnā ola

* Başlık M: Meşnevi E
16 M 107b, U 76, E 36b
** Başlık M, E
17 M 107b, E 36b
*** Başlık M, E
18 M 107b, U 76, E 36b
**** Başlık M, E
19 M 107b, U 76, E 36b

Meşnevî*

20

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gerçi teşrifüñ bugün va' d eyledi cānānemüz
Va' dine katlanmaz ammā bu dil-i dīvānemüz

Beyt**

21

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Boğazına veca' müstevli oldu şanma dil-đāruñ
Kemend-i āhum ol şüh-ı cihānı şıķ boğaz itdi

Beyt***

22

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Qaldı Şabrī hātırım ol bī-vefāya gerçi kim
Gitmez ammā n'eyleyüm kāfir hayālümden yine

Beyt****

23

Mefū' lü Fā' ilatü Mefā' ilü Fā' ilün

Dil-ber muķārin oldu raķīb-i müseyyibe
Hayfā taķarrüb itdi ķamer burc-ı aķrebe

* Başlık M, E
20 M 107b, U 76, E 36b
** Başlık M, E
21 M 107b, U 76, E 37a
*** Başlık M, E
22 M 107b, U 76, E 37a
**** Başlık M, E
23 M 107b, E 37a

Beyt*

24

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Ḥālūmi ' arz idebilsem o kemān-ebrūya
Yanaraḡ yaḡıllaraḡ çāk-i girībān iderek

Beyt**

25

Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

Ol şāh-bāzı ḡoldan uḡurmam diyü bugün
Gördüm raḡıbi mezbelede pek ḡoruslanur

Beyt***

26

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Himmetüñ zaḡm-ı dile merhem iken sulṡānum
Ne revā Şabri ḡuluñ ḡayrıya muḡtāc olsun

Beyt*****

27

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Olsada her ne ḡadar zevḡ ü şafā meclisde
Görmeyince seni ey ḡonce-dehen şād olamam

* Başlık M, E
24 M 108a, U 76, E 37a
** Başlık M, E
25 M 108a, U 76, E 37a
1a ḡoldan: ḡolumdan U
*** Başlık M, E
26 M 108a, U 76, E 37a
***** Başlık M, E
27 M 108a, U 77, E 37a

Beyt*

28

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gülşene aķ sādeler baĥş eyledi berķ-i Őitā
Giydi her serv-i sehī ķar yaĥdı kemĥālarına

Meşnevi**

29

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ne māl u cāhdan **Şabri** ne mīr ü Őāhdan bulsun
Bize ķaşd eyleyenler Ĥazret-i Allāh'dan bulsun

Beyt***

30

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Ĥadīmi bende-i ĥalka-be-gūŐ-ı zārındur
Unutma **Şabri**-i zārı efendüm sultānum

31

**MĀL-I YETİM MĀL-I VAŐI İLE MUĥTELİĤ OLDUĤDA ZĀMĀN LĀZİM
GELDİĞİNİ MUĤAYYED MÜFTİNÜŖ FETVĀSINA BERĀY-I LAĤİFE İNŐĀD
OLINĀN BEYTDÜR******

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlün

Ĥalt olsa zāmān lāzım olur mĀla buyurduŖ
Bu mes'eledē ŐoĖrısı ĥalt itdüŖ efendi

* Başlık M, E
28 M 108a, U 77, E 37a
** Başlık M, E
29 M 108a, U 77, E 37a
1a mīr ü Őāh: mīr-i Őāh
*** Başlık M, E
30 M 108a, U 77, E 37a
1a zārındur: derindür U, E
31 M 108a, E 37b
**** Başlık M, E

Beyt*

32

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Ne 'aceb kendümi çāk eyler isem ey **Şabrī**
 Kaldı bir dānecigüm sahn-ı degirmenlikde

Beyt**

33

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

O şeh-bāz-ı hümā-pervāz-ı hüsni görmege **Şabrī**
 Uçardum bulsam ammā neyleyüm bāl u perüm yoğdur

Beyt***

34

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

O cennet-çehrelü cānāneden dūr oldum ey **Şabrī**
 Yanar nār-ı cehennem sūziş-i āh-ı derūnumdan

Beyt****

35

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Sā' id-i dil-berde dāğ olsa n'ola
 Öyle sīmīn-sā' ide ıamgā gerek

Temmet

Mim

* Başlık M, E
32 M 108a, U 77, E 37b
 ** Başlık M, E
33 M 108a, U 77, E 37b
 *** Başlık M, E
34 M 108b, U 77, E 37b
 **** Başlık M, E
35 M 108b, U 77, E 37b

SONUÇ

XVIII. yüzyıl şairlerinden olan Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) Mora'da doğmuş yaşının tamamını burada geçirmiştir. Tamamlamış olduğumuz tezle Karayılan-zâde Sabrî'ye ait olan Dîvân'nın günümüze ulaşan iki yazma nüshası bir matbu nüshasını karşılaştırılarak sağlam bir metin elde etmeye çalıştık. Elde ettiğimiz metinde 19 kaside, 5 kıt'a, 7 tarih, 2 mesnevî, 1 terkiib-i bend, 10 şarkı, 101 gazel, 11 ruba'i, 35 müfred olmak üzere toplam 191 manzume yer alır. Toplam 1744 beyit tutarında bir Dîvân'dır. Dîvân besmele manzumesiyle başlar. Biri 7 diğeri 6 beyitlik 2 besmele manzumesinden sonra, 7 beyitlik 1 münacat, 5 ve 7 beyitlik 2 na't ve çeşitli devlet adamlarına yazılmış 14 methiye olmak üzere toplam 19 kaside yer alır. Kasidelerinde bahar veya bayram tasvirlerinden sonra memdûhunun ne kadar yüce vasıflara sahip olduğunu ifade eder ve memdûhundan hediye ve vazife ister. Dîvân'da daha sonra sırasıyla kıt'alar, tarih mazumeleri, mesnevîler, şarkılar, gazeller, ruba'iler ve müfredler yer alır. Bu sıralama mürettep bir divanda olması gereken sıralama esas alınarak oluşturulmuştur.

Tamamlamış olduğumuz "Sabrî (Seyyid Muhammed Emin) İnceleme-Metin" adlı tezimiz üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, biyografik kaynaklardan ve matbu divan nüshasının başındaki takrizden yola çıkarak şairin hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Dîvân'ındaki şiirlerin incelenmesi sonucunda şairin edebî profili çıkartılmıştır.

İkinci bölümde ise; Dîvân'ındaki şiirler ilk olarak şekil daha sonra muhteva yönünden incelenmiştir. Dîvân'ındaki şiirler şekil yönünden incelendiğinde, kasidelerin gazellerine göre daha iyi yazıldığı görülür. Kıt'a ve mesnevi şeklinde kafiyeleşmiş şiirlerine kaside başlığı atmıştır. Bu durum şairin kafiye şemasına çok fazla dikkat etmediğini ve şekil açısından klasik çerçeveye uymadığını gösterir. Bunun yanında ruba'iler ise özel ruba'i kalıplarıyla yazılmamıştır, bu da şairin ruba'i nazım şeklini yeterince bilmediğini gösterir. Gazelleri müretteptir; her harften gazel söyleme geleneğine uymamıştır. Kafiye şeması ise; divan şiirindeki umumî temâyüle uygun olarak Sabrî Dîvânı'nda da daha çok mürdef ve mücerred kafiye kullanılmıştır.

Muhteva incelemesinde ise; şiirleri Duygu, Görüntü, Konu, Düşünce ve Mana olarak beş başlık altında inceledik. Bu inceleme sonucunda şairin duygu dünyasını hissettik, hayallerini ve dış dünyasını gözlemlemeye çalıştık, şiirlerinde işlediği konuları

tespit ettik, düşüncelerin şiire yansımaları gördük ve manayı nasıl çeşitlendirdiğini tespit ettik.

Şairin duygu dünyasını iki başlık altında inceledik. Birinci olarak iyimser/olumlu yönde duygulanmaya sebep olan eylemleri inceledik. Aşk bu eylemlerin başında yer alır. Aşk duygusu divan şiirinde sıkça karşımıza çıkan ve hemen hemen her şairinin terennüm ettiği bir duygu olmuştur. Sabrî de aşkı en güzel duygu olarak gösterir, aşka düşenin cennet gibi değerli bir yeri istemeyeceğini ifade etmiştir. İkinci olarak duygu başlığı altında şairi kötümser yönde duygulandıran eylemleri tespit ettik. Bunlar; talihten şikâyet, vefasızlık, hasret, hicran, gam, dert, gussa, hastalık ve gurbettir. Talihten şikâyet şairin en az yaptığı eylem olmuştur. Şairin âmâ olmasına rağmen talihinden şikâyet etmemesinde dini inancı etkili olmuştur. İslamiyette var olan kadere iman kaderinin getirdiği aksaklıklara şikâyeti azaltır. Şair bu sebeple kendi durumundan dolayı isyanda veya karamsar bir ruh halinde değildir. Neşe dolu coşkulu bir üslupla şiirlerini yazmış, geleneğin dışına çıkarak farklı bir şiir ve duygu dünyası oluşturmamıştır.

Muhteva incelemesinde dikkat çeken önemli bir unsur gurbettir. Gurbet konusu; Sabrî’de vatan topraklarından ayrı olması sebebiyle Dîvân’ında işlenmesi zorunlu bir konu olmuştur. Gurbeti çoğunlukla zaruri bir durum olarak ele almıştır. Böyle bir durumdan dolayı da artık Mora’yı vatanı gibi görmekten başka çaresi yoktur.

Şairin şiirlerinde çizmiş olduğu dış dünya yani nesnel görüntüler geleneği takip eder niteliktedir. Âmâ bir şair çevresindeki eşyaları gören şairlerle aynı şekilde tasvir edebilmiştir. Sabrî görmediği halde eski edebiyatın mazmunları onun gören gözleri olmuştur. Bülbül, gül mazmunu ona bahçedeki diğer varlıkları da göstermiştir, bu sayede görmemesine rağmen bir bahçeyi en güzel şekilde tasvir etmiştir. Öznel görüntü açısından değerlendirildiğinde ise; Nesnel görüntüler şairin çevresinden veya şiirlerden dinlediği kadarıyla şekillenir. Fakat hayalindeki görüntüler tamamen şairin zihninde oluşan benzetmeler içerir, başka şairlerin etkisinden uzaktır.

Divan şiirinin dünya görüşü hayatın geçiciliği üzerine kuruludur. Bu dünya fanidir ve çok fazla dünya zevkine kapılmamak gerekir. Bu düşünce yapısı karşısında rind düşünce yapısı yer alır. Şüphesiz Sabrî de dünyanın geçiciliğinin idrak etmiştir; fakat şiirlerinde bunun tersi olarak zevk ve eğlenceye ağırlık vermiş, rind bir şair imajı çizmiştir.

Şiirler mana açısından değerlendirildiğinde Sabrî çoğunlukla tevriye, cinas, iham-ı tenasüp, hüsn-i talil, leff ü neşr gibi edebî sanatları manayı çoğaltmak, çeşitlendirmek için kullanmıştır. Bu sanatlar yanında divan şiirinde sıkça kullanılan teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, mübalağa, tekrar, nida, tecahül-i arif gibi sanatları da kullanır. Mana çoğaltma yöntemlerinden biri olan metin ekleme, ayet ve hadis iktibaslarına ise yer vermemiştir.

Yüzyılın özelliklerine göre ve divan şiiri geleneğine göre Sabrî'nin şiirleri değerlendirildiğinde; şairin Osmanlı şiirinde kullanılan klasik mazmun ve mecazları şiirlerinde kullandığı görülür. Bu açıdan değerlendirildiğinde şiire fazla yenilik getirmemiştir. XVIII. yüzyılda yetişen şairlere baktığımızda çoğunun geleneği takip eden şairler olduğunu görürüz. Aynı zamanda bu yüzyılda klasik edebiyat doruk noktasına ulaşmış bu alanda şiirler yazan şairler artmıştır. Fakat nitelik bakımından kaliteli ürünler oldukça azdır. Bu açıdan şairimiz devriyle birlikte değerlendirildiğinde o da zamanında çok fazla ünlenememiş, yenilik bulma çabasıyla şiir diline yeterince hâkim olmadan yeni bir şiir dili oluşturma çabasında çok da başarılı olamamıştır. Bunun aksine şiirleri ahenk ve akıcılık bakımından oldukça iyidir. Mahallî üslubu ve özellikle yüzyılın özelliği olan beyitlerde deyimlere yer vermesi göze çarpar. Deyimler zorlama bir şekilde değil şiir diline son derece uyumlu bir şekilde kullanılmıştır.

Sabrî nazım şekillerini kullanma bakımından XVIII. yüzyılın geneklerine uymuştur. Bu yüzyılda nazire yazma geleneği artmıştır. Sabrî de hem nazire yazmış hem de yazdığı gazellere nazire yazılmasını istemiştir. Diğer bir öne çıkan özellik ise şarkı türünün ortaya çıkmasıdır. Şarkı nazım şeklini birçok şair bu yüzyılda kullanmış, Şeyh Galib dahi şarkılar yazmıştır. Sabrî'nin Dîvân'ında 10 şarkı yer alır. Şarkı nazım türü yanında bu yüzyılda yapılan her türlü mimarî yapıya tarih manzumesi yazmak da gelenek haline gelmiştir. Sabrî'de bu geleneğe uyarak 7 tarih manzumesi yazmıştır. Bu tarih manzumelerinden Mora'da inşa olan eserler hakkında da bilgi sahibi oluruz.

Hazırladığımız çalışma sayesinde Mora'da yaşamış ve klasik edebiyat alanında ürünler vermiş olan Sabrî'nin hayatı ve edebî şahsiyetini de edebiyatımıza kazandırmış olduk. Sabrî hakkında yapılan değerlendirmelerin çoğunda nice gören şairden daha görgülü olduğu, dış görünüşüyle görmeyen ama söylediği sözlerle gözleri görmese de nice durumu idrak edebildiği söylenmiştir. Şair renkli ve canlı tasvirler kullanmış ve bu yönüyle de övülmüştür. Sabrî divan şiiri geleneğini Anadolu'dan uzak bir coğrafyada Mora'da

sürdürmüştür. Bu sebepten bu tez bize İstanbul'daki şiir geleneğinin Balkanlarda aynı şekilde uygulandığını göstermesi açısından önemlidir.

Çalışmamız sırasında şairin bilinen nazım şekillerine başlık olarak farklı isimler kullanmasından dolayı zorluk yaşadık. Örneğin kıt'a nazım şeklinde yazılmış bir manzumeye kaside başlığı verilmiştir. Bu zorluğu kafiye şemasını esas alıp nazım şekillerini adlandırarak aştık. Bu sebeple üç nüsha karşılaştırılmasından sonra nazım şekillerini geleneğe uygun şekilde yerleştirdik.

Sabrî Dîvânı'nda bazı hatalar bulunmasına ve edebî yönü yeterince güçlü olmamasına rağmen edebiyatımıza güzellik katmıştır. Özellikle görmeden bu alanda şiir yazılabileceğini bizlere göstermiştir. Bu açıdan, görme engelli bir şairin böylesi güzel şiirler yazabilmesi bu çalışmayı ayrıca önemli kılmıştır.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Hasan (tarihsiz), Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar, Edirne: Yort Savul Yayınları.

AKTEPE, Münir (1989), “Ahmed III”, İslam Ansiklopedisi, C.2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

AKÜN, Ömer Faruk (1994), “Dîvân Edebiyatı”, İslam Ansiklopedisi, C.9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

BANARLI, Nihad Sami (1987), “Nedim”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

BİLKAN, ALİ Fuat (2009), Osmanlı Şiiri'ne Modern Yaklaşımlar, İstanbul: Timaş Yayınları.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi (1972), Osmanlı Müellifleri, C. II, İstanbul: Meral Yayınları.

CEYLAN, Ömür (2000), Tasavvufî Şiir Şerhleri, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (2001), Necati Bey Dîvânı'nın Tahlili, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ÇELTİK, Halil, “XVIII. yy Tezkirelerinde Divan Şairleri”, Türklük Bilgisi Araştırmaları Hasibe Mazıoğlu Armağanı II, C. XXII.

ÇETİN, Nurullah (2006), Şiir Çözümleme Yöntemleri, Ankara: Öncü Kitap.

DEVELİ, Hayati (2005), Osmanlı Türkçesi Kılavuzu II, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1980), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 4. Baskı.

DİLÇİN, Cem (1983), Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları.

DİLÇİN, Cem (2000), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara: TDK Yayınları.

ECE, Selami (2007), Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri, Erzurum: Fenomen Yayınları.

G.ANDREWS, Walter (2008), Poetry's Voice, Society's Song, (Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı, Tansel Güney (çev), İstanbul: İletişim Yayınları.

HORATA, Osman (2007), " Son Klasik Dönem 1700-1800", Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

<http://www.yazmalar.gov.tr>

İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2002), Son Asır Türk Şairleri, C. IV, Ankara: AKM Yayınları.

İPEKTEN, Haluk (1991), Nâilî Hayatı, Sanatı, Eserleri, Ankara: Akçağ Yayınları.

İPEKTEN, Haluk (1994), Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergâh Yayınları.

İPEKTEN, Haluk vd. (1988), Şair Tezkirelerine Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İPEKTEN, Haluk vd. (2002), Şair Tezkireleri, Ankara: Grafiker Yayınları.

İPEKTEN, Haluk, M. İSEN vd. (1987), Büyük Türk Klasikleri, " XVIII. Yüzyıl Divan Edebiyatına Toplu Bakış", C. 6, İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları.

İPEKTEN, Haluk, M. İSEN vd. (1987), Büyük Türk Klasikleri, "Nedim", C. 6, İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları.

İSEN, Mustafa vd. (2003), Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu (1967), İstanbul.

KABAKLI, Ahmet (2004), "XVIII. ve XIX. Yüzyıllar Divan Şiiri", Türk Edebiyatı II, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KANAR, Mehmet (1993), Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Birim Yayınları.

KIEL, Machiel, J. Alexander (2005), "Mora maddesi", İslam Ansiklopedisi, C. 30, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

KOCAKAPLAN, İsa (2005), Açıklamalı Edebî Sanatlar, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

- KORKMAZ, Zeynep (2005), Türkiye Türkçesi Grameri, Ankara: TDK Yayınları.
- KARAHAN, Leyla, Türkçe'nin Söz Dizimi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1998), Türk Edebiyatı Tarihi C.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mehmed Es'ad Efendi, Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi (2000), Ziya Yılmaz (hızl.), İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1996), Sicill-i Osmanî, Nuri Akbayan (hızl.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- MENGİ, Mine (1991), Divan şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî, Ankara: AKM ve Tarih kurumu Yayınları.
- MENGİ, Mine (2003), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MUM, Cafer (2006), “ Sebki Hindî”, Türk Edebiyatı Tarihi 2, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Nurî Osman Hanyevî (2006), Girit Şâirleri (Tezkire-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid), Orhan Kurtoğlu (hızl.), Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, Türk Edebiyatı Tarihi (2004) , C. II, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II., İstanbul: MEB Yayınları.
- PALA, İskender (2007), Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yayınları.
- REDHOUSE, Sir James W. (1992), Turkish and English Lexicon, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SARAÇ, Yekta (2007), Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye, İstanbul: 3F Yayınevi.
- STEİNGASS (1975), F. Persian- English Dictionary, Beirut.
- Şemseddin Sami, (1989), Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Enderun Kitapevi Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, A. KARTAL (2007), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TC. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Millî Kùtùphane Başkanlığı, Millî Kùtùphane Yazmalar Kataloğu (1988-2001), C. VI, Ankara.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994), Eski Türkiye Türkçesi Grameri, İstanbul: Akçağ Yayınları.

TOLASA, Harun (1977) , Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. II, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TUMAN, Mehmet Nail (2001), Tuhfe-i Nailî Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, C. II, Cemal KURNAZ, M. TATÇI (hzl.), Ankara: Bizim Büro Yayınları. (Eski Harfli)

TÜCCAR, Zülfikar (1993), “Cerîr b. Atiyye”, İslam Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Türkiye Edebiyatçılar ve Kùltür Adamları Ansiklopedisi (2007), C.7, Ankara: Elvan Yayınları.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (1979-1988), Ankara: TC Kùltür Bakanlığı Kùtùphaneler Genel Müdürlüğü Yayınları.

ULUDAĞ, Süleyman (1991), “ Aşk”, İslam Ansiklopedisi, C.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

UZUNÇARŞI, Hakkı, Osmanlı Tarihi, C. 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÜNVER, İsmail (1993), “ Çeviri Yazım Birliği Üzerine Öneriler ”, Türkoloji Dergisi, C.XI, S.1, Ankara.

Yazım Kılavuzu (2005), Ankara: TDK Yay.

YOLDAŞ, Kâzım (2005), Sâbîr Pârsâ Divanı, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

DİZİN

A

Ahkem, 146
 Aḥmed Ağa, 33, 180, 181
 Aḥmed Paşa, 33, 178, 179
 Āl-i ‘Osmān, 154
 Alī Efendi, 140
 Allāh, 20, 21, 53, 114, 125, 147, 158, 175,
 198, 221, 286, 297
 Anabolı, 155, 164, 215, 288
 Aristo, 74, 104, 138, 147
 Arḳadya, 174
 Ayiſe Hanum, 184

B

Bābil, 140
 Balyabadra, 180
 Bārī, 118, 119, 122, 123, 124, 125, 127, 128,
 130
 Bayḳara, 115, 119, 125, 160
 Behrām, 168
 Bermekī, 115, 125, 143, 223
 Beyātī, 194
 Bū ‘Alī, 74, 115, 137

C

Cem, 75, 109, 114, 147, 168, 178, 303
 Cemſid, 119, 170
 Cenāb, 12
 Cengiz, 224, 226, 267

Ç

Çāh-ı Naḥşeb, 218
 Çamlıca Aḫası, 166
 Çeh-i Naḥşeb, 219
 Çin, 62, 88, 105, 110, 119, 167, 181, 214,
 219, 229, 248, 249, 279

D

Dārā, 109, 114, 151, 168, 178
 Delükli Baba, 33, 75, 178, 183, 184

E

Efrāsiyāb, 109

F

Felāṭun, 115, 140, 175
 Ferkādān, 109
 Filātra, 174

G

Ġāzī Hüseyin Paşa, 166
 Girid, 11, 16, 276, 305

H

Ḥabeş, 247
 Ḥaḳ Te‘ālā, 116, 142, 165, 166
 Ḥakīm, 169
 Ḥaḳḳ, 94, 102, 106, 124, 142, 143, 288
 Ḥaḳḳ Te‘ālā, 102
 Ḥālīḳ, 130, 154, 157, 175
 Ḥallāḳ, 171, 177, 202
 Hārūn, 111, 173
 Hārūt, 138, 148, 223
 Ḥasan, 11
 Ḥasan Beg, 178
 Ḥātem, 108, 147, 178
 Ḥātem-i Ṭayy, 173
 Ḥay, 202
 Ḥaydar, 109
 Ḥayy, 146, 150

- Hâzret, 53, 74
 Hâzret-i Alî Efendi, 137
 Hıfâ, 89, 179, 181, 259, 263
 Hicâz, 194
 Hoten, 88, 179, 181, 204, 219, 263, 267, 282
 Hudâ, 22, 52, 124, 125, 129, 134, 151, 155,
 164, 181, 184, 185, 214, 215, 223, 239,
 245, 249, 270, 275, 281
 Hudâvend, 169, 173, 175
 Hüseyin, 31, 109
 Hüseyin Paşa, 166, 288
- I**
- Irâk, 274
 İsfâhân, 152
- i**
- İbn Makâl, 133, 160, 189
 İllâhî, 21, 32
 İmrü'l-Kays, 165
 İsi, 148
 İskender, 75, 109, 114, 167, 168, 305
 İsmet 'Ayişe Hanım, 184
- K**
- Kâdir, 173, 175
 Kâdir, 202
 Kâf, 109
 Kahramân, 120, 124, 172, 187
 Kârun, 60, 284
 Kerîm, 119, 151, 171, 180
 Köroğlu, 24, 153
- L**
- Leyle-i Kâdr, 284
 Lutfî Efendi, 157
 Lutfu'l-lâh Efendi, 192
- M**
- Mâçîn, 179, 229
 Mânî, 163, 174, 176, 237
- Mârût, 138
 Meryem, 148, 191
 Mesîh, 156
 Mevlâ, 78, 101, 115, 117, 120, 136, 149, 157,
 158, 162, 178, 179, 181, 182, 184
 Mısr, 162
 Mirrih, 118, 124, 166, 170
 Mora, i, 1, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 16, 24, 28, 30,
 31, 54, 55, 63, 64, 78, 79, 126, 144, 150,
 152, 161, 165, 174, 179, 187, 261, 299,
 301, 304
 Mora Vâlisi 'Osman Paşa, 288
 Moravî Karayılan-zâde Es-seyyid
 Muhammed Emîn Eş-Şabrî, 98
 Moravî Merhûm Alî Efendi, 130
 Muhammed, 10, 13, 32, 33, 98, 101, 109,
 150, 169, 181, 182, 183
 Muhammed Ayetu'llâh Beg, 183, 184
 Muhammed Muḥḥî Beg, 184
 Muhammed Muştafa, 101
 Muhammed Nûrî Beg, 181, 185
 Muhammed Paşa, 169, 215
 Muḥyî'd-dîn, 175
 Murtaẓâ, 28, 109, 118
 Muştafa Paşa, 27, 34, 104, 109, 115, 261,
 262, 287
 Müşterî, 114, 151, 188
 Müzeyyen Hanım, 185
- N**
- Nâhid, 22, 284
 Nâmî, 227
 Necîb, 12, 75
 Nef'î, 19, 112, 144, 148, 263
 Nerimân, 125
 Neşât-âbâd, 79
 Nûrî, 12, 24, 33, 181, 182, 183, 185, 231, 235
 Nûrî Beg, 181, 182, 183, 231, 235
- O**
- Osmânî, 104
- P**
- Peşeng, 125

R

Rab, 67, 78, 100, 185, 239
 Resūla'llāh, 57, 78, 94, 101, 102
 Rıd̄vān, 61, 103, 141, 180, 253, 261, 277
 Rıd̄vānī, 107
 Rum, 75, 88, 191
 Rūm, 258
 Rūmī, 11, 191, 258, 264
 Rüstem, 30, 120, 167, 172, 187, 255

S

Şabrī, 5, 6, 10, 11, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 43,
 45, 46, 48, 50, 52, 53, 55, 67, 75, 80, 85,
 89, 91, 94, 99, 100, 101, 102, 104, 108,
 111, 112, 114, 117, 122, 128, 129, 131,
 135, 136, 139, 141, 145, 149, 154, 157,
 158, 163, 164, 166, 168, 171, 176, 179,
 181, 182, 183, 185, 186, 188, 190, 192,
 198, 199, 200, 204, 205, 206, 207, 208,
 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216,
 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224,
 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232,
 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240,
 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256,
 257, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 265,
 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273,
 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281,
 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289,
 291, 292, 295, 296, 297, 298
 Sām, 255
 Şamed, 202
 Sa^c dī, 264
 Şā'ib, 110, 117
 Seyid 'aṭā Hākim, 259
 Seyyid Baṭṭāl, 126
 Seyyid Muḥammed Şabrī, 184
 Seyyid Muşṭafa Paşa, 102, 193, 261, 287

Şıfahān, 59, 60, 105, 272
 Sūdān, 247

Ş

Şevket, 6, 74, 107, 110, 117

T

Tātār, 62, 76, 119, 219, 231
 Tırabolice, 164, 259, 287

U

Uṭārit, 12, 151

Ü

Ümmügülsüm, 186

V

Vanī Muḥammed Paşa, 169
 Velī Paşa, 125, 172, 189, 223
 Velī Paşa, 118, 122
 Veliyyü'd-Dīn Paşa, 122, 223, 236, 274, 275,
 289
 Yanya, 11, 16, 174
 Yeñişehr, 174
 Yūsuf, 33, 141, 162, 175, 232
 Yūsuf Ağa, 180

Z

Zehrā, 11, 174
 Zöhre, 56, 185